

LEX
LOCALIS

 LITERRA

© Za besedilo: Breda Mulec

© Za to izdajo: Inštitut za lokalno samoupravo Maribor in Založba Litera, 2023

Vse pravice pridržane.

Brez predhodnega pisnega dovoljenja Inštituta za lokalno samoupravo Maribor in Založbe Litera je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem, javnim interaktivnim dostopom ali shranitvijo v elektronski obliki.

Knjižni program Založbe Litera izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za knjigo in Mestne občine Maribor.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

349.22:331.108.6:35.08(497.1)(091)

MULEC, Breda

Uradniki niso angeli : disciplinski postopki skozi stoletje / Breda Mulec.
- Maribor :

Inštitut za lokalno samoupravo : Litera, 2023. - (Lex localis)

ISBN 978-961-7124-19-4 (Inštitut za lokalno samoupravo)

COBISS.SI-ID 170980867

Breda

Mulec

Uradniki niso angeli

Disciplinski

postopki skozi

stoletje

KAZALO

<i>Povzetek</i>	7
<i>Summary</i>	8
UVOD.....	11
URADNIŠKA POT Z REMINISCENCO PRETEKLOSTI DO POGLEDA V SEDANJOST.....	15
KRATKA ZGODOVINA DRŽAVNEGA URADNIŠTVA KOT ZELO ŽELENEGA POKLICA.....	64
ČAST IN UGLED URADNIŠKEGA STANU	92
PODKUPOVANJE, NEZAKONITA BLIŽNJICA	107
VZNEMIRLJIVOST TAJNOSTI IN IZDAJA TAJNIH PODATKOV	125
SLABA OCENA ZA NEDISCIPLINIRANEGA SODNIKA	143
NEDOSTOJNO VEDENJE SODNEGA KANCELISTA RUDOLFA.....	164
O SLABI PODOBI URADNIKOV IN JAVNIH USLUŽBENCEV	180
SKLEP.....	202
LITERATURA	213
<i>SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE</i>	213
<i>ČLANKI V REVIJAH</i>	219
<i>PRISPEVKI V ZBORNIKIH, ENCIKLOPEDIČNI SESTAVKI IN POGLAVJA V KNJIGAH</i>	225
<i>PRAVNI VIRI</i>	226
<i>SPLETNI VIRI</i>	228
<i>DRUGO</i>	234
IZ RECENZIJ	238
O AVTORICI	240
IMENSKO KAZALO	241

Povzetek

V Arhivu Republike Slovenije in Zgodovinskem arhivu v Celju so se ohranile dragocene personalne mape državnih uradnikov v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji. Ohranjeni primeri so pomembni za različna preučevanja: za pravno, politično in kulturno zgodovino ter politično psihologijo. Tudi v teh marginalnih zgodbah, v katerih so državni uradniki na zatožni klopi, je mogoče spoznavati politično in kulturno življenje v nekem preteklem času, saj so tako ovaditelji kot tudi obtoženci v obrambo svojih trditev navajali podrobnosti iz svojega in nasprotnikovega življenja.

Del vsakega poglavja je tako tudi zgodba, ki je napisana na osnovi arhivskega gradiva in nekoliko literarno obogatena, da pritegne bralstvo. Čeprav po večini uvodne zgodbe obravnavajo disciplinske postopke, pa se okoli njih začneja širša razprava o raznolikih vprašanjih, ki zadevajo različne institute uslužbenskega sistema in kažejo na razvoj uslužbenskega prava.

Uvodno besedilo v prvem poglavju z naslovom »Uradniška pot z reminiscenco preteklosti do pogleda v sedanost« je nekoliko daljše segrevanje v poznejšo analizo obravnavane tematike. V naslednjih poglavjih spoznavamo zgodovino državnega uradništva kot svetlega poklica poželenja, v knjigi pa se dotaknemo tudi vprašanj, ki se tičejo časti in ugleda uradniškega stanu. V poglavju, ki govori o podkupovanju kot nezakoniti bližnjici, se nam ponuja zanimiva zgodba iz jetniškega življenja, ko so bili jetniški pazniki državni uslužbenci, ki pa niso bili nedovzetni za razna podkupovanja. V nadaljevanju monografije še spregovorimo o vznemirljivosti tajnosti in izdaji tajnih podatkov, uradniških ocenah, nedostojnem vedenju javnih uslužbencev pa tudi njihovi slabi podobi v javnosti.

Ključne besede: javni uslužbenci, disciplinski postopki, Kraljevina SHS, podkupovanje, uradniška kariera

Summary

The Archives of the Republic of Slovenia and the Historical Archives in Celje have preserved valuable personnel files of civil servants in the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes and the Kingdom of Yugoslavia. The preserved cases are important for various studies: legal, political, and cultural history and political psychology. Even in these marginal stories, where public officials find themselves in disciplinary proceedings, it is possible to learn about political and cultural life in a bygone era, as both the accusers and the accused gave details of their own and their opponents' lives in defense of their claims.

Each chapter thus includes a story, written based on archival material and enriched with some literary content to engage the reader. Although most of the introductory stories deal with disciplinary proceedings, they also set the stage for a broader discussion of the diverse issues that concern the various institutes of the public servants' system and indicate the development of public servants' law.

The introductory text in the first chapter, entitled "The Official's Journey from Reminiscences of the Past to a Glimpse of the Present", is a somewhat longer warm-up to the later analysis of the topic under discussion. In the following chapters, we learn about the history of the civil service as a bright profession of desire, and the book also opens a discussion on issues relating to the honor and prestige of the public service. In the chapter on bribery as an illegal shortcut, we have an interesting story from prison life, when prison guards were

civil servants, but not immune to various forms of bribery. We discuss below the thrill of secrecy and the betrayal of classified information, official assessments, the unbecoming behavior of civil servants, and their poor public image.

Key words: civil servants, disciplinary procedures, Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes, bribery, official career.

UVOD

Pri pisanju te knjige sem uporabljala različne vire. Najprej naj omenim monografske publikacije in članke, ki opisujejo splošno politično dogajanje, še posebej v Kraljevini SHS oziroma Kraljevini Jugoslaviji, in ponekod sežejo celo v kasnejša obdobja držav FLRJ in SFRJ, seveda pa tudi v čas samostojne Republike Slovenije. Pomemben vir je tudi literatura, ki prikazuje dogajanje na drugih področjih družbenega življenja, npr. v šolstvu, kulturi, pošti, zdraviliščih, železnicah, torej povsod tam, kjer so izvajali naloge državni oziroma javni uslužbenci. K temu je treba dodati še staro dnevno časopisje, iz katerega veje duh nekega drugega, velikokrat že pozabljenega časa. Ta je odlično ujet v klasičnih literarnih delih, ki so prav tako pomemben vir, ki mi je bil v oporo pri pisanju monografije. In pa seveda strokovna literatura in predpisi, iz katerih je razviden razvoj posameznega pravnega instituta (disciplinski postopki, ocenjevanje državnih uslužbencev, uradniški status, načela), pa tudi sociološki in psihološki vidiki posameznikovega obnašanja in ljudskih odnošajev.

Neprecenljiv vir je bilo predvsem gradivo, ki ga hranijo v Zgodovinskem arhivu Celje, nekaj tudi v Pokrajinskem arhivu Maribor in Arhivu Republike Slovenije. V zgodovinskem arhivu Celje so se ohranili sodni spisi Upravnega sodišča v Celju, ki je odločalo o disciplinskih postopkih zoper državne uslužbenke v Kraljevini SHS. V njih lahko odkrivamo tudi gradivo za hudomušne zgodbe, ki zrcalijo duha takratnega časa pa tudi družbene in politične razmere. Takih sodnih spisov iz obdobja med obema vojnama žal ni veliko ohranjenih. Ohranili so se predvsem tisti, ki se tičejo nižjih državnih uslužbencev, zaposlenih v zdravilišču Rogaška Slatina, paznikov v zaporu, poštnih delavcev, učiteljev in šolskih nadzornikov, sodnih

kancelistov in sodnikov. Na policah Arhiva RS so zložene dragocene personalne mape državnih uradnikov in ohranjeni primeri so pomembni za razna preučevanja: za pravno, politično in kulturno zgodovino ter politično psihologijo. Tudi v teh marginalnih zgodbah, v katerih so državni uradniki na zatožni klopi, je mogoče spoznavati politično in kulturno življenje v nekem preteklem času, saj so tako ovaditelji kot tudi obtoženci v obrambo svojih trditev navajali podrobnosti iz svojega in nasprotnikovega življenja.

Del vsakega poglavja je tako tudi zgodba, ki je napisana na osnovi arhivskega gradiva in nekoliko literarno obogatena, da pritegne bralca.¹ Čeprav se po večini uvodne zgodbe dotikajo disciplinskih postopkov, pa se okoli njih začneja širša razprava o raznolikih vprašanjih, ki zadevajo različne institute uslužbenskega sistema in nakazujejo razvoj uslužbenskega prava.

Uvodno besedilo v prvem poglavju z naslovom »*Uradniška pot z reminiscenco preteklosti do pogleda v sedanjost*« je nekoliko daljše segrevanje v kasnejšo analizo obravnavane tematike. Tako sem na samem začetku poskušala ustvariti vtise iz preteklosti, nato pa sem nadaljevala s strokovno razpravo. Z zgodbo o kandidatu za stalno uradniško mesto, ki gradi na v arhivu ohranjenih izpitnih vprašanjih, sem poskušala ugotoviti, ali niso bili nemara vstopni pogoji v preteklosti celo strožji, danes se pa srečujemo z erozijo preverjanja znanja uradništva.

V drugem poglavju o *Zgodovini državnega uradništva kot svetlim poklicem poželenja* se nam ob nastanitелju v državnem zdravilišču v Rogaški Slatini, ki je bil v disciplinskem postopku deležen vrste očitkov od svojih nasprotnikov, ponuja zanimiva razprava o tem,

1 V tej monografiji uporabljeni izrazi, ki se nanašajo na osebe in so zapisani v moški slovnični obliki, so mišljeni kot nevtralni za ženski in moški spol.

koga vse se je nekoč smatralo za uradnika in kdo ima danes ta svetli poklic poželenja.

Pri vsebinskem delu z naslovom »*Čast in ugled uradniškega stanu*« se ob razigrani jetniški paznici Longini Ogrizkovi in pazniku Cezarju, ki je zalezoval svojo sodelavko, srečamo z vprašanjema, ali je ljubezen na delovnem mestu dovoljena in kakšne posledice vse lahko ima nemoralno in nedostojno vedenje v službenem času.

V poglavju, ki govori o **podkupovanju kot nezakoniti bližnjici**, se nam ponuja zanimiva zgodba iz jetniškega življenja, ko so bili jetniški pazniki državni uslužbenci, ki pa niso bili nedovzetni za razna podkupovanja, tudi za kakšen liter ali škatlo cigaret. Toda podkupovanje je že zelo star družbeni pojav, tudi velikim vladarjem v preteklosti ni bilo neznano, in o tovrstni korupciji so pisali tudi največji literati. V tem poglavju bomo razpravljali o razlogih, ki pripeljejo uradnika do te vrste zavržnega dejanja in v katerih okoljih in zakaj je podkupljivost pogostejša.

O tem, zakaj je tajno tako vabljivo in vznemirljivo, se sprašujemo v poglavju z naslovom »*Vznemirljivost tajnosti in izdaja tajnih podatkov*«. Ali so za razkritje tajnih podatkov krive osebne lastnosti uradnika, ki krši predpise, ali pa so k takim pogostejšim praksam pripomogle določene družbenopolitične razmere?

Kako so se zaradi slabih uradniških ocen pritoževali včasih, izvedemo v poglavju, ki nosi naslov »*Slaba ocena nediscipliniranega sodnika*«. Zastavi se nam vprašanje, ali je tudi danes slabo ocenjeni uradnik pripravljen uporabiti vsa pravna sredstva in poiskati najrazličnejše izgovore samo zato, da dobi oceno odlično. Tako kot je to storil slabo ocenjeni sodnik Lenart, ki je spisal pritožbo zoper oceno kvalifikacijske komisije na kar dvajsetih straneh, vendar je razloge za odločitev v sodbah ljudem, ki jim je sodil, ta sodnik nanizal v le nekaj vrsticah ... In kako je z meritokracijo? Ali uradniška delovna

mesta glede na to, da je večina uradnikov v državni upravi in pravosodju ocenjenih z oceno odlično, zasedajo resnično ljudje z znanjem in kompetencami? Ali pa ni nemara ocenjevanje uradnikov preživeli institut, ki bi ga bilo treba ukiniti?

Zgodba o **nedostojnem vedenju kancelista Rudolfa** nas popelje v svet igralniških strasti in pijančevanja, vendar je bilo včasih nedostojno vedenje v zasebnem življenju razlog za disciplinsko postopanje. In kako je danes? Kje je meja med javnim in zasebnim delovanjem uradnika? Ali so lahko funkcionarji kot absolutne javne osebe in javni uslužbenci, ki so relativno javne osebe, deležni posegov v njihovo intimno in družinsko sfero? Nemara pa je puritanska etika, ki so jo zahtevali od uslužbencev ponekod v svetu, pretirana in že preživeta!

Zdi se, da je podoba uradništva v javnosti slaba. Že na prvi pogled se nam ponuja sklep, da je verjetnost velikega števila pritožb na njihovo delo, kar bi se moralo na koncu zrcaliti v velikem številu disciplinskih postopkov. Ampak ta ocena je zmotna. V zadnjem poglavju o *Slabi podobi uradnikov in javnih uslužbencev* zato teče razprava o stereotipih uradnikov kot o neprijaznih, lenih in skorumpiranih birokratih. In kje so razlogi za slabo podobo, ki je burila pisateljsko domišljijo nekaterih največjih literatov?!

URADNIŠKA POT Z REMINISCENCO PRETEKLOSTI DO POGLEDA V SEDANJOST

Spodnje besedilo ima nekoliko daljše segrevanje v kasnejšo analizo naše tematike. Poskuša ujeti trenutek preteklosti, ko je pomočnik policijskega komisarja v Kraljevini SHS Ante Anić Ivčić želel v svoji karieri napredovati in je predtem moral opraviti ustrezen izpit. Ta nekoliko dramtizirana zgodba temelji na pisni dokumentaciji, resničnih dogodkih. Bralcu bi rada ponudila bolj prijazno in zanimivo branje, ki ga bi pritegnilo tudi v branje analize, zato je na osnovi podrobnega prebiranja in razčlenjevanja besedil takratnih osrednjih časopisov v literarni obliki zajeto tudi širše dogajanje v Kraljevini SHS ravno v obdobju, ko se je kandidat pripravljal na izpit oziroma ko ga je opravil. Ta preizkus znanja pa je bil v primerjavi z današnjimi pogoji za vstop med javne uslužbence tudi zahtevnejši. To ne nazadnje dokazujejo tudi sama vprašanja, njihovo število, na zahtevnost opozarja tudi dejstvo, da je izpit trajal kar nekaj ur, izpraševalci so bili ugledne osebnosti tako javnega kot tudi akademskega življenja. Okoliščine takratnega dogajanja znotraj kraljevine, kot tudi širšega dogajanja na mednarodnem parketu, nas napeljujejo tudi do razmisleka, da so takratni kandidati za te položaje morali poleg ustreznega znanja s svojega področja pokazati tudi široko razgledanost. In končno nas te popisane prigode popeljejo v neko zgodovinsko obdobje, ki je bilo zelo dinamično in slikovito.

Kdo je bil Ante Anić Ivičić?

Bil je eleganten mlad gospod, star kakšnih sedemindvajset let, z nazaj počesanimi lasmi. Nosil je belo srajco in črno kravato, pod težko suktnjo pa je imel oblečen telovnik, vendar še zdaleč od tega, da bi bil oblečen po zadnji modi. Kljub nasmešku, ki se mu je risal na obrazu, je izpod obrvi gledal srepo in strogo, z uradniško in konzervativno resnostjo. Ta mlad moški nikakor ni bil omejen in brez soli v glavi ali eden tistih, ki jih v uradniških krogih označujejo za puble. Govoril in ravnal je s temeljitim premislekom, imel je posebno sposobnost osredotočiti se na neko misel. Njegov govor je bil vedno povezan in besede mu niso nikoli priletavale iz ust nepremišljeno in nepričakovano. Rodil se je rimokatoliškim staršem leta 1899 v Kninu. Krstili so ga še istega leta, njegov boter pa je bil Franjo Ljubičić.

To je bil Ante Anić Ivičić, pomočnik policijskega komisarja v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev!

Svojo kariero je pričel v Kninu, z ukazom njegovega veličanstva, izdanega 30. oktobra 1923, pa je bil postavljen za pomočnika komisarja železniške policije v Vinkovcih v rangu policijskega pisarja druge klase. V prvih treh letih svoje kariere je bil večkrat premeščen. Služboval je v Splitu, Dubrovniku in Osijeku, nazadnje pa se je po nekem čudnem naključju 1926. leta Gospodovega znašel med Slovenci v Rakeku in Ljubljani, in to pred izpitno komisijo, ki naj bi ocenila njegovo usposobljenost za stalnost v pomembni uradniški službi!

Ko se je pripravljaj na strokovni izpit in je sem ter tja po mizi prelagal razne papirje, zakone in drugo strokovno literaturo, ga je nenadna misel popeljala k ženi Ani. Ni dolgo tega, odkar sta se vzela. Seveda je bil mož starega kova in ji je predtem dvoril skladno z vsemi romantičnimi ideali, k čemur ga je podžigal v njegovem domišljijem svetu Puškin s svojim literarnim opusom o izpovedi o čisti in idealni ljubezni. Ante

Anić Ivičić je bil eden redkih, ki je znal svoji izvoljenki resnično dvoriti, tu in tam ji je podaril celo cvetlice in čokolado. Seveda pa tudi v romantiki ne gre pretiravati in zdel se mu je pravi bedak neki Nemec, ki si je dal amputirat desno roko, s katero je po nesreči udaril svojo izvoljenko. Zavračal je vsakršno boljševiško spolno etiko, ki se je nevarno širila iz Rusije. Zanj je bilo nepojmljivo mišljenje, da bi deklice morale že od ljudske šole naprej vedeti, da je ljubezen »prosta« in da potrebuje sleherni moški spolno občevanje kakor navadni kozarec vode! Moški mora ostati zvest samo eni in edini ženski ter konec besedi, je razmišljal Ante. Sovjetski moški pa so se mu zdeli sebični in razuzdani.

»Bog ne daj, da seže takšna miselnost do nas, saj bo potem zdrav in prost spolnih boleznih kvečjemu eden moški od vseh desetih,« je na glas razmišljal Ante. Zanj je še vedno pomenila ljubezen isto, kot je nekoč: lepoto in navdušenje. Če se bo boljševiška spolna etika nevarno širila med nami, bo od prave ljubezni ostal samo še kozarec vode, ljubezen pa bo izenačena z vsakodnevnim opravljanjem, kot sta kosilo ali spanje! Kot se sliši glas iz daljne Rusije, mladenič ne kupi več vstopnice za kino mlademu dekletu, in povrhu vsega, če se predstava zavleče pozno v noč, pospremi mladenko domov samo, ako misli, da bo od tega tudi kaj imel! Na srečo ima še vedno pri nas marsikatera gospodična ljubečo rodbino in babico, ki jo varuje pred mesenimi izkušnjami. Sam se je navduševal za kulturni protest zoper razuzdanost:

»Moški bi morali spet čislati žensko poštenje in nedolžnost,« je bolj o spolni etiki, kot pa težki izpitni preizkušnji, razmišljal naš Ante Anić.

»Ja, no, saj so tudi ženske lahko lahkožive, tudi sam je že na kakšno naletel, toda poglobitni sta moška spolna vzdržnost in etika,« je bil v svojem prepričanju neomajen.

Ko je prebiral vsakodneвно časopisje, ga je vedno znova zmotila moda, ki je postajala predrznejša in bi lahko zapeljala moškega v

skušnjave! To je navsezadnje opazil tudi Sveti oče v Rimu,² ki daje svojim ovčicam širom po svetu pomembne zglede.

Le kaj je papežu preostalo drugega, se je spraševal Ante, kot pa da zaščiti svoje verne duše s posebnim dekretom, ki prepoveduje vstop dekoltiranim ženskam v cerkev. V božjem hramu je bilo opaziti tudi kako damo v tako kratkem krilu, da je, kakopak, lahkomiselnica v očeh vernikov naletela na splošno zgražanje nad videnimi koleni. Novopečeni uradnik je bil zelo zadovoljen, ker se njegova ženica ni zmenila za pregrešno in pohujšljivo modo sodobnega damskega sveta. Ampak nekatere ženske so popolnoma pozabile na namen svoje obleke. Obleka ima za cilj pokrivanje telesa, ženske pa s pomanjkljivimi oblačili ponižujejo to dehtečo rožo svoje nedolžnosti. Uradnik Anić se je strinjal s papežem, ko je tožil nad ženami, da s takim obnašanjem naravnost propagirajo surovo čutnost, namesto da bi jo pobijale!

Tok misli mu je prestregla žena, ko mu je postregla s turško kavo in konjakom. Odložil je knjige in zakomplicirane uradniške uredbe in si prižgal cigareto. A njegov dušni mir ni trajal dolgo. V misel se mu je spet prikradla moda. V roke je vzel časnik, v katerem je pisalo o pogubnih učinkih mode. Neka zapozneta zarjavela devica je zaradi ostrižene glave naredila celo samomor! Na pikanje in zbadanje okolice, ki jo je opominjala, naj si vendarle ostriže lase, da ne bo izgledala starokopitno, se je naposled le odpravila k frizerju in novi modi žrtvovala svoje dolge pšenične lase, spletene v dve debeli kiti. Njene prijateljice so jo sprejele z navdušenjem in nepopisno radostjo, vendar je njej nova kratka frizura pošteno zagrenila življenje. Lotilo se jo je globoko kesanje, ki se je

2 Takrat je bil papež Pij XI (6. 2. 1922–10. 2. 1939), podpisnik Lateranske pogodbe, s katero je bila ustanovljena vatikanska mestna država. Več o tem: Papež Pij XI. Digitalna knjižnica Slovenije, <http://www.dlib.si>, Papež Pij XI. Digitalna knjižnica Slovenije, <http://www.dlib.si> & Ce que pense la pape du cinema, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k991322n/>.

stopnjevalo iz dneva v dan in jo pahnilo v obup. V hlevu je poiskala urv in nato najbližje drevo in se obesila, kar naj bi jo odrešilo duševnih muk! No, po zatrjevanju modnih poznavalcev bi nov modni eksperiment bolje prenesla, če bi bila nekoliko mlajša. Početi modne eksperimente pri skoraj 45. letih pa je lahko resda pogubno, so se branili modni poznavalci, ki so o modi razpravljali za točilno mizo.

Odkar je svet ponorel z modo, so časniki, ki jih je prebiral uradnik Ante, često poročali o norostih modnih navdušenk. Modna dama je postala mršava žena, zato so se ženske začele množično navduševati nad vitko linijo. Neka ženska je stradala in izvajala gimnastične vaje ter v letu dni izgubila nekaj kilogramov. Modna muha je na koncu povzročila, da se je mož od mršave žene ločil, saj je bila njena mršavost umetno dosežena, koščenost pa moža ni več mikala. Sodišče je z labkoto ugodilo njegovi zahtevi za razvezo, saj je ugotovilo, da je za pretirano suhost kriva žena!

Za vdor in širitev nezdravih modnih muh in razvratnega življenja v državo in po državi je Anić krivil umazano in nedostojno čtivo, ki se je nevarno širilo med preprostim ljudstvom! Le slabi časniki so sposobni širiti škandalozne novice o Charliju Chaplinu³ in njegovi zakonski nesreči, senzacionalnosti velike sodne razprave med komikom in njegovo veliko premlado ženo Lito. Chaplin je še komaj šestnajstletno deklico zavedel in ji obljubil za njeno ljubezen pol milijona dolarjev odškodnine!

»Le kakšno sporočilo nosi tako čtivo našemu, v veri vzgojenemu ljudstvu,« se je spraševal. Zato si bo vselej prizadeval, da bodo v njegovi hiši družinski člani posegali edino po dobrem čtivu. Svojim otrokom bo skušal vcepiti smisel za izobrazbo potom dobrih knjig in časopisja!

3 Charlie Chaplin (16. 4. 1889–25. 12. 1977), <https://www.charliechaplin.com/en/articles/biography>.

Ante Anić se je nasmehnil ob misli, da živi in seveda dela v državi, v kateri se razpravlja o tako pomembnih vprašanjih tudi na raznora-znih znanstvenih in strokovnih kongresih. Konec koncev je v javnosti še vedno odmeval ženski kongres, ki se je vršil na Bledu. Lepe pozdra-ve je tja ponesel celo ministrski predsednik Uzunović. Tam je izjemno lepo govorila neka srbska zdravnica, ki je goreče obsodila šminkanje kot nekulturen in nemoralen običaj nepoštenega francoskega ženstva! Tega neciviliziranega početja se seveda zdaj polašča naša mladina, zdravnica pa je opozorila na škodljive posledice šminkanja za celotni organizem! Rdeča šminka spada na gledališki oder, ne pa na oder resničnega ži-vljenja. Kot je v časopisu prebral Ante, nežnejšemu spolu pritiče zgolj lepa jugoslovanska noša. Pri jugoslovanski ženi ne more biti mesta za luksuz, razsipnost in pogubno modo! Uradnik Ante se ne bi mogel bolj strinjati s to srbsko zdravnico, ki je v svojem gorečem govoru napadala moderne plese, dnevni umazani tisk in prostitucijo. Prav tako je ponu-dila najboljši zdravili za naštete nevšečnosti: šport in zgodnji zakon!

Kljub takemu prepričanju je bil Ante Anić za večjo uveljavitev žensk v javnem življenju. Žena mora biti enakopravna z možem in čas bi bil že za novo sijajno zmago: dodeliti se ji mora aktivna in pasivna volilna pravica! Ante je bil v to trdno prepričan, brez kančka dvoma, da ne bi ženska pridobila volilne pravice⁴ v tako napredni državi, kot je Kra-ljevina SHS. Navsezadnje stopa žena v ospredje celo v absolutističnih državah. V Španiji so vse vdove in neporočene, ki so dosegle 25. leto, dosegle sijajno zmago, čeprav veselje ni trajalo dolgo, saj jim je volilno

4 Za uveljavitev splošne volilne pravice žensk si je prizadevala predvsem Slovenska ljudska stranka (klerikalci), medtem ko so temu liberalci močno nasprotovali. Že leta 1910 je kranjska volilna reforma priznala žensko občinsko volilno pravico. To je razbu-rilo liberalce, ki so v Ljubljani organizirali demonstracije. Kraljevina SHS oziroma Ju-goslavija splošni pravici ni bila naklonjena. Tako so v kraljevini občinsko volilno pravico izgubile tudi Slovenke, ki so jo imele v Avstriji. Splošna volilna pravica za ženske je bila izvedena šele leta 1945. Več o tem: Melik, v: Cindrič, 1998, str. 253–255.

pravico odvezel diktator Primo de Rivera,⁵ potem ko je razpustil parlament!

Ante Anić Ivičić o državnem interesu

Ko je Ante do vsake podrobnosti preučil novo spolno etiko, je odložil časopis in se vnovič posvetil študiju. V roke je vzel Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih⁶ in ga natančno prebiral, in sicer od paragrafa do paragrafa. V spomin si je poskušal priklicati pomembnejše določbe: kdo vse so uradniki v kraljevini, pod katerimi pogoji se lahko sprejmejo v državno službo in po katerih načelih morajo delovati. Še posebej kompliciran je bil paragraf o disciplinskem postopanju proti nevestnemu uradniku in pristojnostih disciplinskega preiskovalca. Sam je bil trdno odločen, da bo svoje delo v stalni uradniški službi opravljal kar se da vestno! Navduševal se je nad veliko državo, kraljevino, ki povezuje različne narode. Majhne državice pač ne morejo biti kos vsem izzivom in pretečim nevarnostim! In teh je ogromno, je bil prepričan.

Prebivalstvo doma in po svetu so pestile najrazličnejše bolezni. Zelo je bil ponosen na ekselentno delovanje Urada za omejitev in pobijanje malarije v Dalmaciji, kjer je v preteklosti že služboval. Pod pokroviteljstvom urada so opravili številne preglede, izkopali vodnjake in izboljšali teren.

»Drži, tudi boj proti malariji je v državnem interesu. Malaria že jemlje zadnje slovo!« je v mislih utrjeval svoje strokovno znanje zaenkrat še začasni uradnik Ante. V državnem interesu je bil tudi boj s še eno veliko nadlogo, tuberkulozo, ki se je že zelo razmahnila. Nevarna pa ni bila samo tuberkuloza, temveč so bili opasni tudi razni mazači in

5 Miguel Primo de Rivera (8. 1. 1870–16. 3. 1930), španski diktator. Več o tem: Ben-Ami, 1977.

6 Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih, 1923.

berači, ki so neuki raji prodajali najrazličnejša »preizkušena« sredstva, ki izboljšujejo tek in prebavo, sol sv. Roka pa naj bi ozdravila čisto vsako bolečino. »Krepak fant ali dekle pač ne more zboleti za tuberkulozo, če uživa sol sv. Roka,« so širili mazači nevarne abotnosti med ljudstvom. Našega uradnika so zelo jezili absurdni oglasi lekarnarjev, da je mogoče preprečiti špansko gripo samo s pastilami Ancot. Vendar je Ante prisegal na odlično domačo zdravilo proti gripi, ki mu ga je pripravljala njegova gospa. Domači zeliščni čaj s slivovko!

Sicer je ta gripa čudna reč. Zadnjo pandemijo je Evropa doživela z zelo nalezljivo okužbo, ki je prišla iz Španije in se nato razširila po vsej Evropi. Bila je zelo hude narave, širjenje te grozovite bolezni je prekoslilo celo hitrost prometnih sredstev. Izbirala pa ni najbolj sestradanih in premraženih, temveč si je volila najkrepkejšo in v cvetu mladosti. Zahrbtni virus naj bi prvenstveno napadel pljuča, bolezen naj bi povzročila tudi celo vrsto živčnih in duševnih bolezni ter izgubo las. V določenih predelih države naj bi smrt zaradi španske gripe spet kosila, prav posebno pa k njenemu širjenju pripomore oboleli, ki se gizzdavo in nečimrno brez kakršnih koli omejitev giblje med zdravim narodom!

Uradnik Anić je bil tudi športnik, pionir nogometnega društva v Kninu. Doma je imel špartansko vzgojo in je sledil pregovoru »Zdrav duh v zdravem telesu!«. Zatorej je bil trdno prepričan, da je v državnem interesu tudi šport. Takole bo povedal pred strokovno komisijo, če bo o tem kaj povprašan: »Športne vaje uspešno jačajo delovanje organov. Pri pljučnici in jetiki pa daje športniku njegovo ojačano srce več pomoči, kakor jih dajejo vsa zdravila!«

Na koncu se je spomnil še ene nadloge, ki je strašila po naših krajih: stekline! Slučaji stekline so se kar množili, zato bi moralo biti v državnem interesu, da oblasti sprejmejo najstrožje ukrepe za omejitev te strašne bolezni. Za njo res stoji sam hudič! Zgodilo se je, da je nekega kmeta ugriznil domači pes. Pes je nato obgrizel še domačega konja, ki je kmalu

zatem poginil. Po nekaj tednih so se znaki stekline začeli pojavljati tudi pri gospodarju. Začel se je peniti in sliniti, nato pa je v težkih mukah izdihnil svojo dušo.

»Hvala bogu,« je vzdihnil Ante Anić, »da med nami ni še kakih drugih nadlog, kot so mravlje in podgane.« Bele mravlje so bile strah in trepet prebivalcev v Španiji, kjer naj bi uničile celotne vasi! Hiš so se lotile dokaj sistematično, izpodkopavale so temelje, tako da so bile hiše čisto na tem, da se porušijo. Bojda pa učinkovitega sredstva proti njim ni bilo. Ljudje so bili prisiljeni vse pustiti in bežati pred milijoni teh malih hudih živalic.

Medtem ko so bile v Parizu strašanska nadloga podgane! Na sto tisoče podgan je živelo v pariških kanalih, zaradi podgan je trpel tudi Dunaj. Strašne množine glodavcev z veliko glavo in velikim repom so povzročale veliko gospodarsko in zdravstveno škodo.

Začasni uradnik Ante si je že več kakor poldrugo uro razbijal glavo o državnem interesu, a ni čutil niti najmanjše utrujenosti. Ponavljal je polglasno:

»V državnem interesu naše ljube kraljevine je pomagati našemu ubožnemu ljudstvu, ki trpi veliko škodo zaradi poplav ...«

Vedel je, da iz poplavljenih slovenskih krajev v zadnjih mesecih preteklega in tudi novega leta 1927 prihajajo obupna poročila o katastrofalnih posledicah. Dan za dnem se vrstijo strašna neurja. Ubogi kmet uso noč ne zatisne očesa. Zaradi silnih neurij so vode narasle in poplavlile doline. Dnevi groze se vrstijo: blisk za bliskom, iznenada je vse nebo v plamenu in utrga se oblak. Ko se bliža huda ura, doni in pada toča, ženske vzdihujejo: »Ježeš, no, Marija sveta božja, bog nas obvarij,« ter molijo očenaš in rožni venec, otroci jokajo, prašiči krulijo, rogovi gasilnih društev trobijo na pomoč, vsa požarna bramba je mobilizirana, še orožniki hitijo na pomoč. Pretrgane so vse brzozjavne in telefonske zveze, še poroke so izostale, potoki in reke naraščajo, polja in travniki so zasuti

z blatom in podrto trto, obloženo z zrelim grozdom, zasute ceste so odtrgane od sveta, hiše so hudo poškodovane, od ličnih hramov so ostale samo še razvaline mostov in brvi, žag in mlinov pa skorajda ni več. Nekemu mlinarju je voda odnesla z mlinom vred tudi kokoši. To je bilo vika in krika! Gospodar je letal ob potoku in lovil kokoši, gospodinja pa je na ves glas histerično vreščala. Ljudstvo je brez strebe, obleke in brez hrane. Strahotna vremenska katastrofa je terjala celo človeške žrtve, ki jih zdaj, žalibog, objokuje ljudstvo. Zadnjikrat je Idrijska odnesla dve dekleti in nekega kmeta, ki je ravno prečkal most. Katastrofalna neurja niso prizanesla niti velikim splavom iz Dravske doline. Vse tri dni mukotrpnega dela je bilo treba, da so splavarji svoje flose porinili v Dravo, ki so jih nato zajeli valovi podivjane reke, splavarji pa brž v Dravo, da rešijo od lesa, kar se še da ... In eden se je pri tem celo utopil. Kajpak, ko pa jih večina še vedno ne zna plavati.

Poslanci pod vodstvom dr. Antona Korošca⁷ so v skupščini opozorili, da je treba nujne finančne pomoči za ljudstvo v najhujši stiski. O, to so bili glasni! Bojda so celo predlagali neki zakon o nujni pomoči poplavlencem v Sloveniji. »Belgrade« pa o tem molči kot riba ... Oglasil se je tudi najbolj inteligenčen in najbolj patriotičen del prebivalstva – uradništvo. Glede na to, da je govora o novih odtegljajih državnim uslužbencem v Sloveniji, bi bilo pravično, da bi denar prejeli izključno katastrofalno prizadeti v Sloveniji, ne pa v preostalih delih kraljevine. Te siromake povrhu vsega nadlegujejo cele trume ciganov in beračev, ki prihajajo iz južnih delov države, pomoči iz »Belgrada« pa od nikoder!

7 Anton Korošec (1872–1940), slovenski politik v Avstro-Ogrski in Kraljevini SHS in pozneje Jugoslaviji. Kot vodja Slovenske ljudske stranke je sodeloval v desno usmerjenih vladah. Več o tem: Kranjec. Korošec, Anton (1872–1940), <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi290163/>.

Več o tem: zbrane študije, objavljene v Časopisu za zgodovino in narodopisje/Review for History and Ethnography, 2006, https://www.czn.si/images/czn_stevilke/2006/CZN_2006_2-3_za_splet.pdf.

»Heb, to je pač politika,« si je mislil Ante. »Sam kot uradnik ne smem prikimavati nobeni strani, lahko pa politiki svetujem s pre-mišljenim in objektivnim nasvetom, kdaj gre za državni interes ... Nič, tako bom tudi storil in odgovoril izpitni komisiji, da je nujna pomoč v državnem interesu!«

Ante Anič Ivičić ob prebiranju policijske kronike

Ante se je lotil prebiranja literature o nalogah in pristojnostih žele-zniške in obmejne policije. O tem bi lahko dobil tudi ustno vprašanje. Na primer o tem, kako mora postopati orožnik s tujcem brez potnega lista, ki ga je privedel na komisariat. Belil si je glavo o tem, ali naj tako osebo zadrži v naši državi ali pa jo kar »prebaci« čez mejo ... Kako ravnati z nevarnim tihotapcem na meji, saj so ti še posebej zvijačni in previdni, zato jim je zelo težko priti na sled. V Mariboru je znana tihotapska družba, ki spravlja čez mejo saharin in cigaretni papir. Policijskemu komisariatu pa tudi sicer brez takih pribežnikov in tihotapcev ne zmanjka dela. V roke je vzel mariborsko policijsko kroniko za leto 1926. Policija je izvršila celokupno kar 1352 aretacij! »Ljudje radi kradejo in se pobijajo s sekirami, huje, kot bi klali prašiče. Kaki pobalini pa delajo najrazličnejše izgrede zaradi preveč popite šmarnice,« je razmišljal. Še čisto zeleni fantje, ki še niso odslužili vojakov, najprej popivajo po gostil-nah, nato pa pridejo na ulico in izživajo mirne mimoidoče. In tebi nič, meni nič mečejo kamenje za nič hudega slutečimi sprehajalci! Zgodilo se je že, da so orožniki take razgrajače zaprli v občinske zapore, nato pa so tudi tam razgrajali in orožnikom ni preostalo nič drugega, kot da jih zvežejo.

Zelo je treba paziti tudi na spodnje perilo, je razmišljal Ante. Po sve-že oprani obleki, čevljih in spodnjih gatah najraje sežejo ciganske tolpe, ki se klatijo tod naokoli. Odnesejo vse, kar jim je na dosegu roke. Če pa

najdejo moško kolo ali nov voz z žlabtnim črnim konjem, je lahko to dobro znamenje, saj je velika verjetnost, da ciganska družba izgine iz domače vasi in okolice!

Po svežem perilu in obleki posegajo tudi drugi roparji in ne le cigani. Nekateri so tako predrzni, da vdrejo v hišo celo pri belem dnevu, ob nedeljah, na Gospodov dan!

Marljivost in štedljivost sta prav čedni vrlini. Ako pa za takega moža, ki je znan po svoji štedljivosti in marljivosti, izve ropar, je to lahko za varčnega človeka pogubno. Tak štedljivi gospod je za tolovaje posebna vaba, si je mislil uradnik Ante.

Tatiči so žalibože povesod raztepeni, vendar je Ante Anič slišal, da je zadnje čase na delu tatinska in tolovajska tolpa iz ptujskega okraja. Ta tolpa je odlično organizirana, v zadnjih letih so zlikovci pri posestnikih pokradli čisto vse, kar jim je prišlo pod roko. Bog ne daj, da je ženska ostala doma sama. Tedaj bi maskirani in oboroženi vlomilci zlahka prisilili prestrašene ženske, da jim izročijo vse, česar si želijo. Nadvse strašljivo zna biti ob večerih v kaki samotni vasi. Ni osamljeni primer, ko je iz gozda skočil neznan ropar s samokresom in zaklical prestrašeni žrtvi: »Denar sem ali pa te ustrelim!«

Nekatere roparske družbe na koncu svojo žrtev tudi umorijo. Na Hrvaškem so v neko kmetško hišo vdrli maskirani roparji, umorili gospodarja in gospodarico ter vse pokradli. Isto tolpo so sumili še enega zločina. Zlikovci so oropali poslovne prostore žage, postrelili zaposlene v upravi in izpraznili blagajno. Napadeni so bili ravnokar pri večerji in so se sprva silovito branili. Vnel se je strašanski boj za življenje in smrt. Streljanje se je slišalo po vsej vasi, a nihče iz vasi si ni drznil blizu, še orožarji ne, saj sta bila tisti dan na postaji samo dva orožnika. To je bilo seveda pogodu roparjem, ki so svoje delo zlahka izvršili in pobegnili s plenom.

Tatovi so izrabljali tudi vremenske neprilike. Še posebej prikladna jim je bila viharna velika noč. Na veliki krščanski praznik so vdrli v neko trgovino, pokradli vse, kar je bilo vrednega, in ker so se počutili precej varne, so si na koncu postregli še s pijačo in jedačo. Veselje je trajalo, vse dokler jih ni slišala domača gospodinja. Takoj ko je zaslišala nenačuden ropot, je prebudila moža: »Tatovi so v hiši.« Soprog pa hitro obleko gor, saj je bil v spodnjih hlačah, in je začel streljati na zmikavte, toda tudi ti so bili oboroženi in so streljali nazaj na moža. Toda gospodar jim je nagnal strah v kosti, zato so pobegnili, saj se niso več počutili varne!

Tatovi vseh sort so pristali pod ključem tudi zato, ker je vlomilce dolgo in uspešno zasledovala policija. »In včasih je delo detektivov in policije še posebej vznemirljivo, kot v kakem filmu,« si je govoril uradnik Ante. Tako so imeli kriminalisti in zagrebška ter beograjska policija poseben ulov. Na brzovlaku Zagreb–Beograd so se vrstile vsakodnevne tatvine, zato je policija temu vprašanju namenila vso potrebno pozornost. Posebej so angažirali specializirane detektive, ki so posedali po vagonih in opazovali potnike. Neki detektiv je opazil sumljivega potnika, ki je kmalu nato odšel ven in splezal na vagon. Ker je imel vlak veliko brzino, mu detektiv ni mogel slediti in je počakal do prve postaje. Na postaji so detektivi skočili na streho brzovlaka in namerili revolverje na drznega malopridneža, ki je priznal, da so tatvine njegov poklic.

Ante si je vso zadevo živo predstavljal, pred njegovimi očmi se mu je odvijal film. V vlogi pogumnega detektiva je videl sebe, kako se podi za tolovaji; morda bo pa nekoč uspešen detektiv ali kak drug pomemben uradnik, samo ta izpit za stalno uradniško službo mora opraviti ... Navsezadnje je bila potreba v Mariboru po takih detektivih izjemno velika, saj so žepne tatvine pojavljale tudi na vlakih, ki vozijo v smereh Maribor–Pragersko–Ptuj. Drzni tatiči so kradli listnice s po več tisočaki, slučajji pa so bili prijavljeni pri mariborskem obmejnem komisariatu.

Še in še beleži policija takih uspešnih ulovov. Zdaj je začasni državni uslužbenec Ante Anić listal po papirjih policijskega komisariata, jih preučeval in se nazadnje ustavil pri glavarju kolesarskih tatov. Nevarni tat koles je pognal kolesarjem strah v kosti. A na koncu mu je po dolgem zasledovanju policija le prišla na sled. To je bila aretacija, ki je domačini ne pomnijo! Ko je vstopil policijski nadzornik Žajdela s še dvema orožnikoma v gostilno, je v veliki gostilniški sobi sedela glasna skupina kvartopircev. Z vstopom policijskega nadzornika in dveh orožnikov v gostilno pa je vse onemelo. V gostilniški sobi je nastala grobna tišina, glavar kolesarskih tatov je postal bled kot stena, karte so mu začele padati iz rok, z nenadno kretnjo pa je vrgel po tleh kozarec domače šmarnice, ki se je razbil na drobne koščke. Orožnika sta ga takoj zagrabila in nato vklenila ter odpeljala v zapor.

»O, še enega nevarnega tatu so spravili pod ključ,« se je razveselil začasni birokrat Ante. »Dobili so šefa kurjih tatov, ki so mu bili na sledi skoraj dva meseca!« Policijska kronika je poročala zdaj o dveh, zdaj o treh izginulih kurah in dragih puranih, ki jih je lastnik pital za vse svete. Preiskava je bila dolgo časa neuspešna, saj je kurji tat znal sledi skrbno prekrivati. Vse dokler ni postal skrajno nepazljiv in je odtrgani kurji glavi nepremišljeno odvrigel, glavici pa sta postali glavno dokazno breme! Takoj ko je prišlo v centralo telefonsko sporočilo o tem težkem slučaju, so žandarji zagrabili kovček in pot pod noge. Na lice mesta so se odpeljali z najhitrejšim prevoznim sredstvom brez lastnega pogona, torej s kolesom! Začela se je obširna preiskava, pod drobnogled so vzeli kri in njene sledove, ki so pripeljali do samega glavarja kurjih tatov! Ta je pod svojo posteljo skrival še dve drugi obglavljeni kokoški. Ugotovili so, da gre za zidarja z velikim apetitom, ki je veseljačil po Rožni dolini in s tovariši prirejal mastne pojedine. Z neko ženico pa se je sporazumel, da mu je pekla kokoši in kuhala kurje župice.

Pa še en premeten in nevaren tiček je padel policiji v roke. V želji, da bi tatiček prišel do postranskega zaslužka, se je začel zanimati za cerkvene nabiralnike. Poslužil se je posebne tehnike. Najprej je s cunjo zamašil špranjo v nabiralniku, nato pa je iz zbiralnika pobral denar z lepljivo paličico. Izplen ni bil slab in tatiček se je ob njem le veselo nasmihal. Vse dokler ga pri tem nečednem dejanju ni nekdo zasačil in začel močno vpiti:

»Tat, tat, kradeš, kradeš!« Tatiček je vse spustil iz rok in jo ucvril preko travnikov, za njim pa se je podila cela procesija domačinov, starih in mladih, debelih in suhih, dokler ga niso ujeli in izročili policiji, kjer mu je policijski nadzornik natančno izprašal vest.

Vsepovsod so se potikali tudi raznorazni žeparji. Ti so se še posebej veselili Miklavževe sezone, ko se ljudje pred izložbami drenjajo in bulijo v najnovejše izdelke galanterije. Anič je zdaj prelistaval policijsko kroniko in ugotavljal, da je bilo aretiranih več premetenih in drznih žepnih tatov. »Nič čudnega,« si je mislil, »da so na mariborskem komisariatu bili primorani angažirati več kriminalističnih preiskovalcev!« Naposled so dve specializirani žeparici le aretirali in ugotovili, da sta prišli iz Zagreba. A njuna aretacija je bila prava senzacija. Ko so odkrili, da sumljivo rineta v največjo gručo, so takoj zapazili, da sta želeli na stojnici okrasti neko kmetico, onidve pa sta takoj zatem planili v beg. Detektiva sta sumila, da bosta šli na kolodvoru na vlak, zato sta jima do tja sledila, a sta ju opazili in zbežali na postajo v Hočah. Toda detektiva sta bila zelo izkušena in sta vedela, kaj tatici nameravata, saj je bilo splošno znano, da oni, ki se boje aretacije, stopajo na vlak v Hočah. Kakor naročeni sta prišli do tja, in, hops, sta ju detektiva uspešno aretirala!

Činovnik Ante je v svojih mislih razčlenjeval do vsake najmanjše podrobnosti, zakaj so tatovi kradli in zakaj morilci morili. »Ni vse v pobiranju in kopičenju dragocenosti,« si je govoril. Gotovo igra v takih tragedijah glavno vlogo alkohol. Še posebej alkoholizirani primerki so

bili doma v Slovenskih goricah. Mladi fantje pridejo pomagat pri domačih opravilih, ličkat koruzo ali obrezovat repo. Včasih pridejo tja že vinjeni, vino pa dobijo tudi pri gospodarju. Tako je bilo tudi onikrat pri Sv. Barbari v Slovenskih goricah, ko so se, nič hudega sluteč, razšli po južini. Kmalu zatem je bilo slišati iz teme klice na korajžo in nato še strel, mladenič v zgodnjih dvajsetih pa je v luži krvi nepremično obležal.

Ali pa raznorazne veselice, ki se končajo tako, da je veseliška soba na koncu bolj podobna klavnici, kakor človeškemu prebivališču. Najprej ga fantje veselo popivajo in nazdravljajo: »Hvala vinu in materi trti, ki nam ga daje. In še ga bom pil, ko bodeš ti pod mizo ležal.« Ko jim vino zleze v glavo, se začnejo med seboj prepirati, nato prerivati in pretepati, pretep pa kot ogenj vzplameni v pravi pokol. Začnejo se obmetavati s stoli, v rokah zabliskajo noži, fantje se valjajo in živalsko ruvajo po tleh, celo grizejo se in na koncu tudi štihajo z noži! Bog ne daj, da ima kdo s seboj še samokres, ki je lepo nabit, in petelin napet, da se lahko vsak hip sproži! V navalu strasti in hude jeze ga potegne izpod pasu. Orožje se sproži, zasliši se votlo donenje, kak razgrajč postane žrtev in se zgrudi na tla, za trenutek stegne roko po razstreljeni rani in izdihne svojo pregrešno dušo. Za take peklenske prizore, je razmišljal Ante Anić, je kriv sam demon alkohol, ki ga v teh krajih očitno res ne primanjkuje!

Seveda pa ni vedno k umoru ali uboju botroval alkohol. Spomnil se je dogodka, ki se je zgodil sredi Ljubljane, ko je bil ubit znani sejmar Primožič. Primožič je bil znan po tem, da je na sejmih pač veliko zaslužil in je hranil v stanovanju večjo vsoto denarja. Ko so ga našli v svoji sobici, je bil v njej že strašen smrad, na tleh so zapazili krvavo sekiro, na postelji pa cel kup odej, starih cunj, oblek, pod kupom oblek pa je bilo zakopano truplo, oblečeno v spodnje gate, glava pa razsekana s topim koncem sekire.

Ante je zavzdihnil: »Bil je prav po mesarsko umorjen ...« Prav dobro se je spominjal, kako je potekala aretacija v kraju, kjer je živel osumljeni morilec. V kraj, kjer je prebival, se je z večernim vlakom pripeljal detektiv in začel po vasi na diskreten način domačine povpraševati o osumljencu, ljudje so mu tu in tam tudi kaj namignili: »Češ, saj je denar tudi kje ukradel,« in ko je bilo povsem gotovo, da je na sledi pravemu morilcu, je telefoniral na orožništvo in zaprosil za njihovo asistenco. Z vlakom sta se na kraj zločina odpravila tudi orožnika. Nič hudega slutečega osumljenca so zvabili v gostilno; ta jim je sledil brez vsakršnega protesta, nato pa so začeli z zaslišanjem: »Ali poznate Primožiča? Kje je njegov denar? Kje je njegova listnica? Ste vi ubili Primožiča? Zakaj ste ga ubili?«

Osumljeni Pintar jim je malomarno prikimal in odgovarjal ter na koncu priznal bestialen zločin. Kot pripravnik je začel delati v neki mesnici, nato je lastnik zbolel in umrl, mesnico pa je vdova prepustila osumljencu. Ta ni znal dobro gospodariti, zapadel je v dolgove in oropal ter ubil Primožiča ...

Ante je zmajal z glavo in si rekel: »Z zaslužkom se res ne gre preveč hvaliti naokoli ...« Iz obljubljene dežele Amerike se je vrnil z obilnim premoženjem neki Kamničan. Ni znano, kako je možakar obogatel. Obstaja velika verjetnost, da je bil eden tistih, ki so v zlati mrzlici izkopavali zlato. A ko se je vrnil nazaj v domači Kamnik, ga je hitro zmanjkalo. Po obsežni preiskavi naj bi orožništvo dognalo, da je osumljeni z umorjenim v žganjetoču svoje priležnice večkrat popival in da ima zlovešči osumljenec precej denarja neznanega izvora, naloženega v hranilnici.

Razlogi, zakaj se ljudje tako zverinsko pobijajo, so tudi rodbinski. Birokrat –časasni uradnik Ante Anić – je pred kakim mesecem z velikim zanimanjem spremljal sodno obravnavo, ko je žena s sekiro umorila svojega spečega pohotnega moža in očeta petih otrok.

Vstala je, šla po sekiro v shrambo in z njo usekala soprogovo glavo po levi in po desni. Po dejanju je pomila sekiro in jo vrnila na prejšnje mesto, moža in posteljo pa polila s petrolejem in zažgala. Začela je vpiti na pomoč: »Pomagajte, pri nas vse gori! Usmilite se nas, kakšna nesreča nas je doletela! O, bog pomagaj, nam vernim dušam!«

In, glej ga, hudiča, brž ko so domačini prišli do mrtvega moža, so videli, da je bil umorjen, saj je bil po glavi ves krvav in s sekiro razklan.

Žena se je sama predala orožnikom: »Jaz sem ga!«

Priče na sodišču pravijo: »Ženo je imel rad, pil je res.«

Psihiatri pa: »Obtoženka psihično ni intaktna, bila je že alkoholi-zirana.«

Porota pa: »Kriva je, naj gre na vešala!«

In še ena senzacionalna aretacija se je izvršila v Slovenski Bistrici, o kateri se govori še danes. Zaprli so morilca, ki je zastupil svojo ljubico, strup pa mu je dostavila neka zelo znana oseba. »Le zakaj je umoril svojo ljubico?« se je o motivih umora spraševal Ante. Najbrž se je bal, da bo ljubica za ljubezensko avanturo povedala gospe soprogi, sorodnikom in znancem ter bi iz te godlje za moža nastal cel škandal. Ljubica je bila predtem že noseča, a so plod odpravili! Tokrat pa – bogve!

Huda nadloga so tudi požigalci, ki vršijo strašne hudobije in se potikajo med ubogim ljudstvom! Orožništvo te hudobce zasleduje, toda pogosto brez uspeha. Je že tako, da včasih kaki vdovi zagorijo tla, zalozena s senom, slamo in krompirjem, običajno je taka vdova zavarovana še kar dobro, hudič pa nastopi takrat, ko se pri takem požaru v objemu plamenov znajde dobršni del vasi. Bogu čast in hvala, si je mislil Ante, da vrši svoje naloge točno vsaj požarna bramba! In ta je danes avtomobilizirana, kar je za hitro pomoč velikanskega pomena. A v teh časih se zgodi, da tudi ne pride nobena brizgalna, saj so narasle vode podrle mostove! Zato pa ljudje kar oblečeni hodijo spat!

Med požigalci so tudi taki neotesanci, ki jim nič ni sveto. Zažgejo celo božji prt pa glavni leseni oltar in cerkvene knjige. Če pride pravi čas požarna obrana in se orožniki za zadevo zavzamejo z uso prizadevnostjo, je leseni oltar samo nekoliko zažgan in osmojen, drugače lahko ob vetru nastane katastrofa!

Včasih sumijo za povzročitev ognjenih zubljev kakega berača, ki se tod potika, vendar pa za požigom stoji običajno satanska žlehtna roka. Požari se vrstijo drug za drugim. Zgodilo se je že, da je kak požigalski mojster vaškemu župniku poslal pismo, da bo pogorela vsa vas! Ni treba posebej opisati, da je sporočilo med ljudstvom naletelo na upravičeno razburjenje. Kako da ne bi, usakdo se boji zlobne požigalske roke, teh blaznežev, ki se jim je pomračil um ... Potemtakem ni čudno, da so ob naznanitvi požarov straže domačih fantov krožile po vasi in oprezale za sumljivimi fičfiriči. Fantje pa oboroženi z noži, koli, revolverji, sekirami in louskimi puškami.

Ante Anić Ivičić spremlja napeto politično ozračje

Dopoldansko sonce je svetilo v sobo na dvoriščni strani. Žene ni bilo doma, vse je bilo tiho, tudi otroški smeh pod oknom je utihnil. Ante je sedel pri mizi pred odprto knjigo. Upiral je oči v knjigo, na trenutek izgubljen in top v mislih, ko je študiral organizacijo državne uprave in prešteval ministrstva. V spomin si je želel vtisniti vse mogoče oblike vladavine, analiziral je državno ureditev in državno oblast ter preučeval vrste političnega sistema.

Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev je parlamentarna monarhija troimenega naroda ali – bolje rečeno – monarhija treh različnih plemen, uradni jezik je srbo-hrvaško-slovenski ... Ima svojo, vidovdansko ustavo, ki jamči svobodo tiska. Uprava je razdeljena na 33 oblasti, tudi slovensko ozemlje je razdeljeno na ljubljansko in mariborsko oblast.

V državi se za oblast potegujejo različne stranke, nekatere so liberalne, druge radikalne, tretje klerikalne ... Parlamentarna skupščina, vlada ali ministrski svet in njen predsednik so državni organi v SHS, glavno besedo ima kralj Aleksander.⁸ Kralju Aleksandru je bil še posebej ljub gorenjski Bled, včasih sta s kraljico v tem mondenem kraju bivala tudi po tri mesece, državne posle je urejal včasih kar telefonično, za posebne užitke pa privrejal lov na divje koze!

Ante Anić je vestno prebiral dnevno časopisje, zato je še kako dobro vedel, da je bilo politično ozračje v kraljevini v zadnjih mesecih zelo napeto. Stranke so medsebojno obračunavale, vrstili so se prepiri med parlamentarci, ki so se lasali, vlekli za kravate in obmetavali s stoli in cvetličnimi lonci, posredovati so morali celo orožniki. Nič čudnega, da je ista vlada že večkrat dala »ostavko«, ker v skupščini ni imela dovoljšne podpore. V zadnjih mesecih je že skoraj vsaki dan pricurljala vest, da se išče novega mandatarja. Že tretjič je bil mandatar dvorni radikal Nikola Uzunović.⁹ Na vladi so bili radikali, radičevci in nikičevci, pri čemer je bilo tudi Anteju Aniću popolnoma jasno, da ti nimajo pretiranega smisla za Slovence in Hrvate ter za njihove politične ali gospodarske želje. Bo že držalo to, kar pravi dr. Anton Korošec, je razmišljal kandidat za stalnega uradnika, da je nujna naša avtonomija na račun srbskega centralizma. Vmes je štrene mešal Nikola Pašić,¹⁰ ki je bil hud

8 Aleksander I. Karađorđević (3. 10. 1929–9. 10. 1934), srbski oz. jugoslovanski kralj. Uvedel je šestojanuarsko diktaturo, leta 1931 pa je izdal oktroirano ustavo. Umril je leta 1934 v Marseillu za posledicami atentata. Več o tem: Nielsen, 2014.

9 Nikola Uzunović (1873, rojen v Nišu, umrl v Beogradu leta 1954), srbski politik in pravnik. Dvorni radikal. Večkrat je bil izvoljen za narodnega poslanca, bil je tudi minister v več Živkovičevih in Pašičevih vladah ter predsednik vlade (1926/1927). Več o tem: v Fogelquist, 2011.

10 Nikola Pašić (19. 12. 1845–10. 12. 1926), srbski politik, unitarist in zagovornik velikosrbske ideje. Bil je večkratni predsednik vlade v Kraljevini Srbiji in Kraljevini SHS. Več o tem: Dragnich, 1974.

na kralja, ker ni bil v vladi in se je hotel na stara leta spajdašiti s Svetozarjem Pribičevićem,¹¹ ki je bil prav tako jezen na kralja, saj je njemu in Pašiću monarh prekrizal udejanjenje ideje o velesrbstvu! Toda načrte jima je na koncu preprečila nenadna Pašićeva smrt.

Ante Anić je premišljeval o političnem dogajanju v zadnjih štirih mesecih. 13. oktobra 1926 je predsednik ministrskega sveta izročil »ostavko« ministru dvora, ta pa jo je telefonično prenesel naprej kralju. Nato je predsednik vlade v »ostavki« odšel na dvor, a tu je še niso sprejeli, zato je moral Uzunović meni nič, tebi nič še naprej opravljati državniške posle. Zadnja Uzunovićevega vlada v odhajanju je vladala skoraj šest mesecev, vendar pa žalibog ni pokazala prav nobene avtoritete in zadostnega znanja.

»Bolje je tako,« si je mislil Ante, »saj tako podaljševanje življenja vladi ne bi pomenilo nobenega koraka na boljše. To bi bila samo začasna krparija.«

Z »ostavko« so začele nastajati najrazličnejše kombinacije o tem, kdo lahko sestavi vlado. To pa še zdaleč ni bila lahka matematika, saj so bila pogajanja med posameznimi strankami zelo komplicirana! Nekatere stranke so kategorično odklanjale vsakršno sodelovanje z drugimi strankami. Mnogi radikali bi šli raje v koalicijo s hudičem, kot pa Stjepanom Radičem!¹² Začeli so se vršiti novi pogovori in nova politična

11 Svetozar Pribičević (16. 10. 1875–15. 9. 1936), hrvaški politik srbskega rodu. Bil je prvak Samostojne demokratske stranke (SDS), ki je bila ustanovljena leta 1924, in notranji minister v SHS. Zagovarjal je unitarizem in centralizem. Več o tem: Svetozar Pribičević. Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50294>; Perovšek, 2013.

12 Stjepan Radić (11. 6. 1871–8. 8. 1928), hrvaški politik. Bil je voditelj Hrvaške kmečke stranke, nasprotoval je centralistični in unitaristični politiki srbskih voditeljev. Na seji Narodne skupščine ga je 20. junija 1928 smrtno ranil črnogorski poslanec Narodne radikalne stranke Puniša Račić. To je bil povod za uvedbo kraljeve diktature. Več o tem: Biondich, 2000.

»prorokovanja«. Radikali predpišejo Stjepanu Radiću nekakšen nov hišni red obnašanja; kdaj, kje in kaj sme govoriti. Radić je ostal trmo-glav in je njihove pogoje zavrnil, stopil pred ljudstvo in mu govoril, da v takih vladah do zdaj ni mogel ničesar dati:

»Če bi pa hotel ljudstvu kaj dati, potem bi se moral sleči in ostale bi samo gačice ...«

To je sprožilo vnovični bes pri radikalih, ki so začeli besno in energično s pestmi udrihati po mizi in kričati, naj se vendarle raje skrrije v svojo luknjo in naj da tam mir ...

Ko se je zadeva komajda nekoliko umirila, so iz »Belgrada« začele prihajati nove senzacionalne vesti. Uzunović se je znova oglasil na dvoru, s kraljem sta se sestala tudi dr. Korošec in Stjepan Radić, le Pašić je ostal v sobi, ker se je prehladil. A Pašičev vnovični prihod na politično sceno očitno ni bil zaman, saj je v radikalnem klubu občutno pomiril duhove. In čisto na koncu je vlada »ostavko« umaknila. Koalicijske stranke so soglasno ugotovile, da so vzroke za krizo odstranili in že so časnikarjem dajali kilometrske izjave!

Zaradi novih napetosti med pašičevci in predsednikom vlade Uzunovićem zatišje ni trajalo dolgo. To so seveda poskušali prikriti. Naenkrat so vsi trije voditelji, Pašić, Uzunović in Marko Trifković,¹³ hudo zboleli, kar je bilo zelo čudno. Da trije voditelji zbolijo istočasno?! Razen če ni šlo za politično influenco!

Pa tudi do ljubezni med radikalci in radičevci ni in ni moglo priti. Novo krizo je sprožil Nikola Pašić, ki je bil v klubu radikalcev tako močan, da bi lahko Uzunovićevo vlado spet zamajal. Uzunović je hitro spregledal in je v koalicijo povabil dr. Korošca. Kar pa je stari in prekaljeni maček zavrnil, češ da se je ta vlada preveč kompromitirala.

13 Marko Trifković (6. 9. 1864–26. 7. 1928), srbski politik. Leta 1912 je bil izvoljen za predsednika srbske vlade. Svi srbski premijeri. Mondo, <https://mondo.rs/Info/Srbija/a103300/Svi-srpski-premijeri.html>. Več o tem: Fogelquist, 2011.

V skupščini je zavel novi val popolnega nezadovoljstva. Narodni poslanci vladi očitajo, da jih pita z raznimi malenkostmi, da na dnevni red postavlja razne bagatele in da se celotna javnost zgraža nad tako malomarnostjo. To je izkoristil stari Pašić, ki je začel znova lesti na površje. S svojimi prijatelji je želel sestaviti čvrsto vlado. Takoj so ga začeli zalezovati časnikarji za to ali ono izjavo, a izkušeni politik ni hotel ničesar izjaviti ...

Študiozni uradnik Ante Anić ni mogel skriti zadovoljstva nad dobrim poznavanjem političnih razmer v državi. Redno in disciplinirano prebiranje časopisov se mu je zelo obrestovalo. Na izpitu bo znal celovito obrazložiti državno ureditev in politično situacijo v državi.

S svojimi mislimi se je vrnil nazaj k političnim razmeram v državi. Uzunovićeve vlada je bila spet tik pred novo formalno »ostavko«, saj ni uživala tistega zaupanja v radikalnem klubu, ki bi bilo potrebno za ublažitev velike gospodarske krize. Kralj Aleksander je zato začel razmišljati o novi vladi. Že v začetku decembra je živahno zanimanje v vseh političnih krogih in javnosti vzbudil razgovor kralja s predsednikom demokratskega kluba Ljubom Davidovićem¹⁴ in nato še z načelnikom Jugoslovanskega kluba dr. Antonom Korošcem. Popolnoma izoliran od vseh pogovorov je ostal edinole Svetozar Pribičević s svojimi samostojni demokrati, ki jih nihče ni hotel v vladi. Uzunoviću je naposled prekipelo in je 10. decembra 1926 le vrnil poverjeni mandat kralju. Na avdienco h kralju je bil zdaj vabljen tudi predstavnik najmočnejše parlamentarne skupine Nikola Pašić. Politik Pašić je časnikarjem, ki so ga vztrajno

14 Ljubomir - Ljuba Davidović (24. 12. 1863–19. 2. 1940), srbski politik, voditelj Demokratske stranke. Bil je predsednik vlade v koaliciji demokratov in socialistov med letoma 1919–1920 in pozneje leta 1924 v koaliciji demokratov, slovenskih klerikalcev in bosanskih muslimanov, ki jo je podpirala tudi hrvaška kmečka stranka. Več o tem: Ljubo Davidović, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-C9N9JU6N>; Rahten, 2009.

*zasledovali s svinčniki in fotoaparati, podal kratko in jedrnato izjavo:
»Bit če vlade!«*

V »Belgradu« so se začeli kritični dnevi, tako v notranji kot zunanji politiki je šlo vse rakovo pot; vlada pač ni delovala ekspeditivno, harmonično in iskreno. Dan za dnem je bila na dnevnem redu »ostavka vlade«! Več kot očitno je bilo, da je bila politika zgrajena na betežnih nogah zaupanja. Politiki so krivdo valili drug na drugega in se posluževali dejanj, ki bi se jih moral sramovati vsak politik! Nato je bil na dvor pozvan predsednik narodne skupščine Marko Trifković, da bi poročal o razpoloženju v parlamentarnih klubih ob imenovanju novega mandatarja. Za najbolj kvalificirano osebo je kroni predlagal Nikolo Pašića. Njegov predlog ni bil sprejet, na dvor je bil pozvan Uzunović, ki mu je krona po vseh nezaupnicah spet podelila mandat za sestavo vlade!

Začasni birokrat in kandidat za stalnega uradnika Ante Anić je razmišljal, kako je lahko prišlo do take situacije. Namesto Pašića je krona znova predlagala Uzunovića, ki je že večkrat dal »ostavko«! Odločitev krone se mu je zdela nadvse čudna ... Morda je imel kralj Aleksander kakšne zle slutnje, da se s Pašićem ne bo vse dobro končalo. Kot strela z jasnega je takoj zatem odjeknila novica, da je eden največjih slovanskih politikov in najslavnejših sinov srbskega naroda, pravi tip srbske rase, igralec genialnih potez Nikola Pašić, preminil! Padel je kot hrast sredi viharja, umaknili ga niso politični nasprotniki, temveč ga je častno izločila smrt!

»Le kaj se mu je zgodilo?« se je šušljalo po hodnikih.

Osemkratni nekdanji predsednik ministrskega sveta v Kraljevini SHS in načelnik radikalne stranke Nikola Pašić je umrl hitre smrti, o kateri se je vest po državi razširila kot prava senzacija. Medtem ko je v krogu svoje družine večerjal in bil zelo dobro razpoložen, mu je prinesel dvorni minister neko važno sporočilo. To ga je tako razburilo, da je pričel drhteti in drhtenje se je samo še stopnjevalo. Posegel je še po

koščku sira, potem pa omahnil v naslonjač in se onesvestil. Okoli njega so se zbrali najboljši zdravniki in se posvetovali o tem, kaj se mu je zgodilo. Zedinili so se, da ga je zadela možganska kap. Nato so ga obiskali raznorazni poslanci in politiki in marsikateremu je pritekla solza, se je spominjal senzacionalnega poročanja o njegovi smrti uradnik Ante. In nekeje proti jutru je ta genialec, ki mu niti nasprotniki ne morejo odrehati zaslug, izdihnil in predal dušo vsemogočnemu Gospodu ...

Pašića je častno umaknila smrt, a politična kriza je ostala. Novi-stari mandatar Uzunović je začel posvetovanja z voditelji strank. Najprej je o svojem staro-novem poslanstvu poročal poslanskim kolegom, zatem se je začel pogajati z drugimi strankami. V svojem stanovanju se je dobil s Stjepanom Radićem, nato Davidovićem, Prebičevićem in na koncu še z dr. Korošcem. Soglašali so, da bi bilo sodelovanje v taki vladi mogoče, da pa do tega lahko pride samo pod pogojem, da se bo storilo vse, kar je v interesu države in ljudstva! Začele so nastajati politične kombinacije, za vstop v vlado so se začeli staviti neki novi pogoji, dr. Korošec bi se moral odreči svoji ideji avtonomije, kar je bila naduse nespodobna zahteva, zato se je reševanje krize začelo zavlačevati ... In že se je šušljalo, da bo moral Uzunović spet vrniti mandat, saj ni sposoben sestaviti vlade! In tako se je res zgodilo, 21. decembra 1926 je Uzunović vnovič vrnil mandat, kralj pa je mandat za sestavo poveril Ljubomiru Davidoviću! Ta pa na veliko žalost kljub svojemu dobremu programu ni pokazal dovolj spretnosti, stopiti bi namreč moral pred narodne poslance in jim prigovarjati: »Gospodje narodni poslanci! Najprej rešimo težko gospodarsko krizo, potem bomo govorili o strankarsko političnih vprašanjih.«

Davidović je moral mandat vrniti in kralj ga je zopet poveril Uzunoviću!!! In spet so se začela raznorazna politična »prorokovanja«, a ni je bilo vedeževalke, ki bi znala napovedati konec krize, časnikarji so

senzacionalistično poročali, najbolj verjetna se je zdaj zdela sestava Uzunović-Korošec-Jovanović-Nikić.

Naposled je le nastala vlada, a sreča ni trajala dolgo, vlada je 28. januarja 1927 spet podala »ostavko«, dobila je krepko brco, opozicija pa nezaslužen poklon.

»Zdaj lahko pričakujemo milosti le še od zgoraj, ne pa od sebe,« je bilo slišati glas na hodnikih narodne skupščine ali pa: »Vedno dalje od brega nese voda ta naš mali čolnič ...«

Ni še bilo konca vsem političnim nespodobnostim, saj je Uzunović 29. januarja 1927 spet dobil mandat za sestavo vlade! Nova vlada je nastopila 1. februarja, ministrski predsednik pa je izrekel trdno zaobljubo: »Vlada bo ostala na svojem mestu, naj se zgodi karkoli!«

Uradnik Ante je že odšteval dneve, ko bo stopil pred izpitno komisijo. Ko je razmišljal o politični situaciji v kraljevini, ni mogel doumeti, da lahko politična kriza traja tako dolgo. Kako lahko vlada v nedogled predlaga »ostavke«, kako je lahko vedno znova mandat podeljen enemu in istemu človeku, ki ne more sestaviti vlade. Prepričan je bil, da bi to moralo biti zakonsko urejeno in z omejenim časom trajanja sestavljanja vlade. Če ga oblastna komisija kar koli vpraša o predlogih za rešitev politične krize, bo imel odgovor na dlani!

Ante Anić Ivičić s pogledom na mednarodni parket

Na nebu je svetil zadnji krajec. Polnočni sij je legel na Zemljo kot srebrno pokrivalo. Zdelo se je, kot da spijo travniki, gozdovi, hribi, doline in kotline, še sova je utihnila. Vladalo je popolno brezvetrje. Taka je bila noč, ko je uradnik Ante Anić brskal po knjigah in časopisih. Čutil je, kako mu nekakšen precej neprijeten, če ne celo mučen občutek prežema srce, zdaj so ga od zrelostnega izpita ločile le še ure ... Povesil je glavo in prebiral tekste o državni zunanji politiki.

»Ti hudir,« je z gorkim glasom prekinil tišino. Ko je zaključil pregledovanje neke zelo pomembne zunanjepolitične zadeve, se je zadovoljno ozrl okoli sebe in si prižgal cigareto. Nato je zazehal in se pretegnil ter hitro vrnil k mizi in začel glasno brati, da bi pregnal sleherno sled po utrujenosti, njegov glas se je osamljeno razširjal po grobni tišini. Kljub začetkom utrujenosti se je tudi zdaj z navdušenjem posvetil študiju in neizmerno užival, ko je hlastal skozi knjigo.

Z mislimi se je ustavil v Bukarešti. Dan za dnem so se vrstile novice, da se pripravlja odstop kralja Ferdinanda.¹⁵ Pripravljala se je zarota, ki bi na romunski prestol spravila princa Karla. Policija je aretirala več oseb. Zarotniki so hoteli prisiliti kralja Ferdinanda, da bi se odpovedal prestolu. Nato so se pojavile govorice, da romunski kralj umira, saj ima raka na črevesju in je njegovo stanje brezupno. Tudi po mišljenju zdravnikov je bilo v kratkem času za pričakovati katastrofo. Začela so se ugibanja, ali bo prestol zasedel princ Karol, ki ima veliko pristašev v armadi, ali pa celo kraljica Marija. Seveda pa bi Karel lahko zasedel prestol le pod pogojem, če bi se trajno osvobodil ženske, s katero nemoralno živi v Parizu, in se vrnil k svoji ženi in otroku. Potem so se spet pojavile govorice, da kraljevo stanje vendarle ni tako slabo, čeprav so ga nekateri tuji časniki že odpisali in proglasili za mrtvega. Nekoliko zatem pa je odjeknila novica, da je neki nemški profesor uspešno operiral kralja Ferdinanda in se mu je operacija popolnoma posrečila. »Le kaj se bo izcimilo iz tega?« si je mislil.

Nakar so mu pozornost vzbudile »vladne ostavke« po svetu. Težav s politično krizo očitno ni imela samo jugoslovanska vlada, temveč tudi druge države. »Poljska je že tak primer,« je razmišljal. Za njo pa s 15. oktobrom 1926 tudi avstrijska vlada.

15 Ferdinand I. Romunski (24. 8. 1865–20. 7. 1927), romunski kralj v letih 1914–1927. V prvi svetovni vojni se je pridružil silam antante. Več o tem: Ferdinand I.. Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Ferdinand-I-king-of-Romania>.

Ta ni mogla prevzeti odgovornosti za to, da bi v pogajanjih z uradniki in državnimi nameščenci pristala na vse njihove zahteve, saj bi lahko prišlo do nevarnega neravnovesja v državnem proračunu. Kljub temu so državni uslužbenci grozili vladi: železničarji so bili vsak dan pripravljeni ustaviti železnico, ki so jo smatrali za svojo, poštni uradniki so ustavili pošto, s štrajki se je pač vse doseglo, samo življenje je pa bilo čedalje slabše in brezposelnost vse višja. Napetosti je povzročil neki socialni agitator Zelenka, ki je hotel, da se zvišajo plače kar vsem državnim uradnikom, na kar pa vlada seveda ni mogla pristati. Uradnik Ante se je čudil zahtevam tega hujskača. Prepričan je bil, da s takim labkomi-selnim početjem ogroža dobrobit avstrijske države. Zvišanje prihodkov vsem, tudi tistim, ki s svojimi dohodki ne vedo kam, je res neumno početje! »Da bi samec porabil toliko kot uradnik z družino, je razsipno in nečimrno početje,« je bil strog v svojem prepričanju.

V tem času Kraljevina SHS imela odlične odnose s Češkoslovaško. Na začetku oktobra 1926 so jugoslovanske parlamentarce obiskali češkoslovaški kolegi. To je bil sprejem! Peron v »Belgradu« je bil ves v zastavah. Ko se je ustavil brzovlak, ki je bil okrašen z zelenjem in češkoslovaškimi ter jugoslovanskimi zastavami, je pričela igrati godba. Parlamentarce je pozdravila tisočglava množica in navdušeno vzklikala: »Živeli! Živeli!«

Na dvoru so v sprejemnici čakali tudi jugoslovanski parlamentarci, ministri, župani, konzul pa admiral ...

»Hm, vezi med obema narodoma so prav gotovo historično globoke,« je razmišljal izpitni kandidat. Oba naroda družijo globoka čustva in srčno bratstvo. Oba sta zvesta slovanski misli in združena v boju proti brezobzirnosti Turkov, Nemcev in Madžarov. Od tu ta široka ljubezen ... Zdaj se je Ante spomnil na češki in jugoslovanski pakt solidarnosti, ki se je vršil z znamenitim skupnim majskim manifestom iz

leta 1918.¹⁶ Na naši strani ga je podpisal dr. Korošec, oba naroda pa sta z ogorčenjem odklonila kakršno koli enostransko odredbo o nadvladi in podčrtala pravico do samoodločbe in politično samostojnost. »To je bilo pogumno dejanje,« je pomislil Ante. Nato so se bratje parlamentarci iz Beograda odpravili še v Zagreb, kjer jih je na kolodvoru pričakal celoten Radičev klub pa tudi predstavniki drugih strank. »Hrvati se radi primerjajo s položajem Slovakov, a tak položaj med brati je nenaraven in ne sme ostati,« se je strinjal z njimi tudi Anić ... Pa vendar je bilo v českoslovaških odnosih opaziti pomembni zgodovinski premik. Poslanska zbornica je namreč prvič izglasovala proračun (za leto 1927) tudi s podporo Slovakov in Nemcev, slovaški jezik je odslej zavzemal dostojno mesto tudi v uradih in šolah.

Od českih bratov mu je misel prešla na sosednjo državo Italijo, kjer so bile razmere veliko bolj skrb vzbujajoče in kaotične, divjanje črnosrajčnikov in diktatorja Benita Mussolinija,¹⁷ ki po tajni policiji in najetih provokatorjih podpihuje nacionalne strasti, pa je že pokazalo, da fašistična objestnost ne pozna sramu in meja.

»Kaj neki spet snuje fašistična vlada?« se je vprašal. V začetku novembra 1926 se je zgodil poskus atentata na Mussolinija, ko je fašistični voditelj prisostvoval na otvoritvi kongresa znanosti v Bologni. Diktatorja so na ulicah sprejele od navdušenja pijane množice, dekleta so ga obsipavala s cvetjem. Od tam se je z avtomobilom odpeljal proti kolodvoru, nenadoma pa je pred njega skočil mlad fant in nanj začel streljati. Na diktatorjevo srečo je krogla raztrgala samo njegovo fašistično bluzo, njegov život pa oplazila. Za hipec se je ustavil z avtomobilom, potem

16 Majniška deklaracija je ena izmed pomembnih zgodovinskih dejstev, na katerih smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost. Jambreč, 2002.

17 Benito Mussolini, duče – vodja (29. 7. 1883–28. 4. 1945), je bil italijanski premier v letih 1922–1943 in prvi fašistični diktator 20. stoletja. Več o tem: Bosworth, 2011.

pa, kot da se ne bi nič zgodilo, nadaljeval pot in odzdravljajanje navdušenim množicam.

Toda domnevnegega napadalca je doletela peklerska usoda, nanj se je vrgla bestialna množica, ga začela pretepati, zbadati z noži in daviti, vse dokler ni mrtev obležal v luži krvi. Iz zabuhlo sivkastega obraza mu je tekla črna kri, bila je še vsa topla, ko so mu šteli rane; ena, dve, tri, deset, dvajset, celo štiridesetkrat so ga zabodli z nožem. Bil je komaj šestnajstletni fant, nekdanji član fašistične mladinske organizacije. Na koncu je padla senca dvoma, ali so pobili pravega atentatorja, saj njegova družina ni bila protifašistično usmerjena; še več, delovala je v fašističnem duhu! Spravili so se na nedolžnega mladeniča. V gneči in splošni zmedbi pa jim je očitno pravi atentator ušel ...

Fašisti so postajali vse bolj agresivni tudi proti slovenski in hrvaški manjšini v Gorici. Jugoslovanski klub pod vodstvom dr. Antona Korošca je naslovil interpelacijo na zunanjega ministra dr. Ninčiča, češ da ob vsem tem divjaštvu fašistov nad Slovenci v Italiji molči in ne poskrbi za njihovo zaščito. V skupščini je potekala ostra razprava, padale so težke besede na račun fašistov in medklici: »Zakaj ne zaščitite naših manjšin?!« Toda več od izrečenih besed se ni zgodilo. Vse je ostalo pri govoričenju, Italijo pa ni nihče opozoril, naj takoj preneha z njenim vandalskim načinom uničevanja lastnine Slovencev in slovenskih kulturnih društev. Anič je v časopisu prebral, da je vlada sosednje države sprejemala čudne predpise. Po njih starši, ki so italijanski državljani, ne bodo smeli dati imena, ki bi zvenelo kakor koli žaljivo proti domovini, niti se ne bodo smela uporabljati tradicionalna imena velikih zgodovinskih rodbin, ali imena, ki naj bi bila smešna ... Pa tudi sicer se lahko kaj hitro znajde na zatožni klopi vsakdo, ki zine le besedico proti Mussoliniju, pri čemer imajo glavno besedo izjave karabinjerjev o »protidržavnem mišljenju«. Tako je bil na zaporno in denarno kazen obsojen neki možakar, ki je v gostilni prijel kos črnega kruha, ga vrgel na tla, ob

tem pa vzkliknil: »Tak kruh naj je Mussolini!« Nedavno tega je bil na težko ječo obsojen tudi nekdanji kanalski župan, Slovenec, ki je prebelil svojo hišo, posvinjano z Mussolinijevimi glavami ...

Diktatorska vlada pa ni sprejemala samo neumnih zakonov in vodila »protidržavnih procesov«. Po nekaterih informacijah naj bi bilo po italijanskih mestih mnogo mrtvih in ranjenih, policija pa je ščitila zločince.

Ante se ni strinjal s tako zunanjo politiko, ki molči, vse za ceno dobrih odnošajev z Italijo! Razmišljal je: če bi bil sam svetovalec zunanje-ga ministra, bi mu svetoval, da je treba odločno ukrepati.

Birokrat Ante se je zdrznil ob napovedanemu dodatnemu oboroževanju Italije. Italija je vidno kazala velešovinistična čustva in kolonialne aspiracije ter stegovala svoj neobrzdani apetit proti Balkanu, Afriki in Mali Aziji. In sklenila sumljivo prijateljsko pogodbo z Albanijo, vsled katere se razburjenje med sosedami še zdaleč ni poglelo. Italija bi lahko ogrozila evropski mir! »Nič dobrega se ne bo izcimilo iz tega, Italija ne bi smela biti več v Društvu narodov, lahko nas popelje v vojno,« je razmišljal. Misel se mu je ustavila v prvi svetovni vojni, koliko fantov in zrelih mož je padlo za prazen nič. Oče mu je pripovedoval, da so vojaki skupaj s soldati sovražnega bataljona pokadili cigareto in si izmenjali nekaj besed. Ko je padla komanda, pa se je začelo mesarsko klanje. Bili so bolj mokri kot suhi. Kako naj nadzoruješ osnovne človeške potrebe; ko si glavna tarča, gresta iz tebe nenadzorovano voda in blato! Saj človek ne bi mogel preživeti, če s seboj ne bi nosil žganja, ali domačega šnopsa, ali rakije, Marijine podobice in pa seveda fotografije svoje dekle in upanju, da še vedno misli nate in ti je ostala zvesta! Težko je zdržati pri hiši več let brez moškega ...

Ante Anić ni in ni mogel razumeti, kako je lahko prišlo do najhujše in brezobzirne tiranije na svetu prav v Italiji, ki je bila središče svobodne misli in človeškega duha. Fašistična tiranija se ne more vzporejati s

slavnimi časi rimskega cesarstva, v katerem se je vladalo po nekih normah in pravilih. Takole razmišlja: »Na rimskem pravu še danes gradijo evropski pravni redi, pogloblitne veje prava izhajajo iz rimskega prava. No, nemara bi se današnji čas, čas Mussolinija, lahko kosal le s tirani, morda z Neronom ...«¹⁸

Zatem se je kandidat Anić osredinil na katalonsko vprašanje, ki ga je našel tudi v svoji študijski literaturi. Ne samo v Italiji, tudi v Španiji vlada diktatura. Diktator Primo de Rivera je s svojim načinom vladanja precej podoben Mussoliniju. S svojim neusmiljenim centralizmom je skoraj povzročil obubožanje gospodarsko sicer najrazvitejše Katalonije. Začelo se je katalonsko gibanje, ki ga je nekaj časa vodil Francesco Macia.¹⁹ To gibanje pa ni bilo iz trte zvito, niti ni bilo enkratno podvig nekega nečimrnega in častihlepnega uradnika, temveč je imelo trdne korenine v ljudstvu. »Centralisti so prave ljudske pijavke,« se je slišal ljudski glas. Zato se gibanje tudi ni več zadovoljilo zgolj z republiko ali katero koli drugo obliko avtonomije, za Katalonce bi bila edina spreje-

18 Rimski cesar v prvem stoletju. Znan po svoji absolutistični vladavini v stilu Gaja Julija Cezarja. Več o tem: Barrett et al, 2019.

19 Francesco Macia (14. december 1932–25. december 1933). Leta 1926 se je uprl španskemu diktatorju Primu de Riveri. Bil je voditelj katalonskega gibanja, katerega cilj je bila neodvisnost Katalonije. Bil je obsojen na zaporno in denarno kazen v Franciji, vendar pa se je kasneje lahko spet vrnil v svojo domovino. Zanimivo je, da je gibanje skoraj 100 let po njegovem delovanju znova oživel. Drugi so bili voditelji, njihova usoda pa podobna. Leta 2017 je špansko ustavno sodišče katalonski referendum o neodvisnosti označilo za nezakoniti. Kljub njegovi prepovedi so se katalonske oblasti pod vodstvom Carlesa Puigdemonta odločile za izvedbo. Vlada je poskušala referendum preprečiti s hudim nasiljem nad tistimi Katalonci, ki so se želeli udeležiti referenduma. Več ljudi je bilo ranjenih. Voditelje katalonskega gibanja so obsodili na večletno zaporno kazen, medtem ko se je Carles Puigdemont zatekel v tujino in se s tem ognil visoki zaporni kazni. Katalonsko vprašanje tako vse do danes še vedno ni rešeno. Več o tem: Harris, 2014, Graupera, Garcia - Mila, 2017.

mljiva rešitev neodvisna država, ki bi jim omogočila vsestranski gospodarski in družbeni razvoj. Žal pa se je Macieva pustolovščina klavrno končala in si za zapahi lahko nadeja le še belo smrt!

Ante Anić Ivičić pred izpitno komisijo

Ante vso noč ni zatisnil očesa. Premetaval se je po postelji in pre-mišljeval zdaj o državnem interesu, zdaj o disciplinskih postopkih ter državni in ustavni ureditvi. Bilo je mrzlo zimsko jutro 4. februarja 1927. Kot po navadi je spil svojo kavo in pojedel kos belega kruha. Ves vznemirjen in s cmokom v grlu se je odpravil nasproti še eni življenjski preizkušnji ... Danes bo namreč odločilno, ali bo lahko nadaljeval uradniško kariero. Čaka ga še »praktični izpit« iz politično-administrativnega poslovanja!

Sedel je na vlak, ki je bil namenjen v Ljubljano. Ko je prisopihal do uradnih prostorov ljubljanske oblasti, je pozdravil druge kandidate in nato samozavestno stopil pred komisijo za oceno državnih uslužbencev pri velikem županu ljubljanske oblasti.²⁰ Predsednik komisije je bil veliki župan dr. Vilko Baltič,²¹ medtem ko so bili člani komisije vladni svetnik dr. Rudolf Andrejka,²² ki ga bo spraševal o organizaci-

20 Člani izpitnih komisij za sprejem uradnikov v državno službo so bili ugledni pravniki, strokovnjaki in politiki.

21 Vilijem Vilko Baltič (1878–1959). Bil je doktor prava, odvetnik, veliki župan v Ljubljani in nekaterih drugih mestih po Jugoslaviji, predsednik Deželne vlade in državni svetnik v pokoju. Bil je tudi aktiven član Jugoslovanske demokratične stranke (JDS). Marijan F. Kranjc. Baltičevi, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fvojastvo-military.si%2Fwp-content%2Fuploads%2FBalti%25C4%258Devi1234.docx&wdOrigin=BROWSELINK>.

22 Andrejka plemeniti Livnogradski, Rudolf (1880–1948). Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi129727/>.

ji centralnih oblasti, policijski službi in administrativnih postopanjih. Drugi vladni svetnik Vinko Borštner²³ bo kandidata Anića spraševal o občini upravi, zakonu o oblastni in sreski samoupravi, zakonu o upravnih sodiščih ter občinskem pravu. Zapisnikar je bil sreski poglavar Stanko Novak.

Kandidat za stalnega uradnika Ante Anić se je naprej preizkusil v pisnem preverjanju.

Začel je pozorno brati izpitna vprašanja. Vprašanja so bila sledeča:²⁴
»Popišite potek administrativnega spisa, od časa ko dospe na oblastvo do njega končne rešitve. Kako nastane akt, kdo ga predlaga oblasti, od kod prihajajo akti? Kdo prevzema po pošti došle akte? Kako se dožene, da je bil akt v resnici predan oblastvu in od njega sprejet?«

Ante se je pri reševanju prvega vprašanja samo nasmehnil, odgovarjal je zelo suvereno, ne da bi o odgovorih pretirano razmišljal.

Sledilo je drugo s podvprašanji:

»Na kaj je treba pri protokoliranju aktov paziti s stališča takega zakona? Koliko znaša splošna taksa za vloge in pritožbe, koliko za pismeno rešitev? Koliko za priloge? Kdo je od takse oproščen in kdo izreka to oproščenje? Postopanje z nekolekovanimi vlogami, odnosno nezadostno kolekovanimi vlogami. Kaj velja v tem pogledu v Srbiji, kaj pri nas? Kdo je odgovoren za nekolekovanje ali premalo kolekovanje vlogo in kakšna je ta odgovornost?«

Tudi s tretjim vprašanjem Ante Anić ni imel težav. Kot bi trenil, je odgovoril na vprašanje, ki se je glasilo:

23 Podatkov o vladnemu svetniku Vinku Borštnerju žal ni mogoče najti v nobeni slovenski enciklopediji ali leksikonu.

24 Citirana vprašanja dotične komisije proti kandidatu Aniću so se v celoti ohranila v ARS, fond SI AS 67, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (I.). Obči (Splošni oddelek, 1919–1941.

»Poslovanje z denarjem in koleki, ki so aktu priloženi.«

Malo je premišljeval pri naslednjem vprašanju:

»Kako poslujejo referenti z dodeljenimi akti v formalnem oziru? Kdo potrjuje njihove rešitve? Kaj je koncept? Kaj aprobacija, kaj čistopis? Kakšni so zakoniti formalni pogoji za veljavo upravnega akta?«

Vprašanja so postajala čedalje zahtevnejša. Malo je nakremžil obraz in si rekel: »Bom že kako.« Potem je premleval o najboljših možnih odgovorih na peto vprašanje:

»Kako se odpravljajo rešeni akti? Kako se odpravljajo oblastvom, kako strankam? Kako se ugotovi, kdaj je prejela stranka akt in zakaj je to važno? Kako se ve in dožene pri oblastvu, kdaj in kam je bil akt odpravljen?«

Naposled se je Ante ubadal še s pritožbami.

»Kaj je zelo važno pri pritožbah in na kaj mora protokolist posebno paziti? Ali ima poštna kuverta, s katero je došla pritožba, v gotovem slučaju odločilen pomen in zakaj?«

Nekoliko je kandidata Anića presenetilo vprašanje o arhivih. Tej tematiki pri svojem študiju resda ni dajal posebne pozornosti, a mu je misel pri odgovoru gladko tekla. Izpitna snov je bila dokaj nenavadna, saj se z njo pri svojem delu še ni srečal:

»Kaj je arhiv? Kateri akti se vlagajo vanj? Kako je urejena evidenca vloženih aktov? Kaj je predakt? Kaj je indeks? Kaj je fasciklatura?«

Zadnje vprašanje se je nanašalo na primer iz delovne prakse. Tukaj je lahko Ante Anić uporabil vse svoje znanje. Zbral je svoje misli, se osredinil na problem, vmes dvakrat zakašljaj in v desni roki zavrtel pisalo ter nato odgovoril povsem samostojno. Primer se je glasil takole:

»Razmotrivajte postopanje v sledečem konkretnem slučaju: Komisariat železniške postaje je ustno obvestil stranko A. B., ki jo je

privedel orožnik na komisariat, ker je že 6 mesecev brez potnega lista kot inozemec bivala v naši državi, in sicer v obmejnem pasu, da jo prebaci čez mejo. Zoper ta upravni akt se je stranka najprej ustno pritožila pri komisariatu, a je bila kratkim potom zavrnjena. Nato je vložila pri istem komisariatu še isti dan pismeno pritožbo zoper ustno izdani nalog železniškega komisarja. Kaj napravi komisar železniške komisije s tem aktom:

- a. *z ozirom na takšni zakon;*
- b. *z ozirom na to, da se osporava v aktu zakonitost odločbe komisarja. Ali sme prebacenje čez mejo izvršiti? Ali sme akt sam rešiti v tem pogledu, da ga spremeni stranki v prilog? Če ne, kam ga mora poslati in v kakšni obliki?«.*

Ko je oddal pisno izpitno polo, si je vidno oddahnil, toda čakal ga je še ustni del tega »državoslovnega« izpita.

Vnovič mu je srce začelo tako močno utripati, da mu je na čelu vidno izstopila žila. Prvi mu je začel zastavljati vprašanja vladni svetnik dr. Andrejka. Njega se je najbolj bal. Gospod Andrejka plemeniti Livnogradski Rudolf je bil dr. prava in profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Velik strokovnjak na tem področju!

Najprej si je docela ogledal pisno nalogo, potem ga je zasipal z ustnimi vprašanji: »Kakšno je postopanje z nekolekovanimi vlogami? Kaki so zakoniti pogoji oblastvenih rešitev?« Dr. Andrejko so nadalje zanimali »zakoniti pogoji oblastvenih rešitev«. Zelo natančno je želel vedeti, »kako poteka izvršitev službenih nalogov pri podrejenem osebju in pod kakimi pogoji je mogoče zaposliti uradnika v državno službo«.

Nakar se je ustavil pri naslednjem vprašanju:

»Spoštovani kandidat, vidim, da ste k izpitu pristopili resno in ste se v materijo tudi poglobili. A zdaj bi vas prosil, da nam natančno pojasnite »disciplinsko postopanje«. To je še posebej pomembno zato,

da ostanejo med nami samo taki državni uslužbenci, ki so lojalni, natančni in strokovni. Za nestrokovno ravnanje morajo biti odstranjeni iz službe.

No, pa povejte gospod Anić: »Na kakšen način se lahko uslužbenca odstrani iz službe in kakšno vlogo ima disciplinski preiskovalec?« Ante je tudi tokrat suvereno odgovoril, dr. Andrejka pa je nadaljeval preverjanje znanja. Nadalje ga je zanimal »ustroj ministrstva za notranje posle in pristojnost odelenja za državno zaščito in javno brezbednost«. Dr. Andrejka je bil res neizprosni in je vanj kar naprej vrtal z vprašanji. Eno od njih se je nanašalo na »organizacijo potniškega prometa«. Do vsake najmanjše podrobnosti je moral povedati vse, kar se nanaša na »podelitev vizumov in pogoje za bivanje in zaposlovanje tujih delavcev v državi«. Dotaknil se je tudi zelo »občutljivega vprašanja v zvezi s komunisti in njihovo propagando«. Kandidata je preizkušal v njegovi lojalnosti do države in samega režima. Opisati je moral »postopanje s komunističnimi brošurami in taksativno naštetih vsa kazniva dejanja po zakonu o državni zaščiti«. Glede na to, da je kraljevina dajala posebno pozornost tudi svobodi, je moral kandidat uradnik Ante pojasniti: »Na kak način svobodo jamči država?« Ante Anić je v nadaljevanju pojasnjeval o tem: »Kakšno je postopanje pri aretaciji in pri hišni preiskavi? Nadalje, kakšni so prizivni roki in kateri so glavni pogoji za kaznovanje. Kaj pomeni mandatno postopanje in kdaj govorimo o nedelavnosti oblasti? Kakšne pravice ima v takem primeru stranka in kako postopa upravno sodišče?«

Dr. Andrejka je zaključil spraševanje. Kandidat je občutil večjo utrujenost, zato so naredili kratek premor. S spraševanjem je nadaljeval vladni svetnik Borštner, ki je bil z vprašanji do kandidata nekoliko prizanesljivejši. Zdaj je izgledal Anić mirno in brezizrazno, ni več kazal nobenih čustev, bil je kot pravi birokrat!

Spoštovani kandidat, povejte mi: »Katere kompetence ima upravno sodišče? Kaj je predpogoj za tožbo stranke na upravno sodišče in kakšne so pristojnosti državnega sveta?« Sledilo je vprašanje: »O funkciji občinskega odbora in župana, potem, kako se skliče občinski odbor in kako poteka glasovanje?«

Svetnika Borštnerja so zanimale tudi pristojnosti drugih institucij. Kandidata je spraševal »o razmerju med obmejnim komisarjem in velikim županom, sreskim poglavarjem in občinami«. Nadalje je moral opisati »krajevno pristojnost obmejnega komisarja in kako se postopa pri izgonu inozemcev, kateri so pogoji za izgon iz kraja v kraj«. Na koncu sta spregovorila o Zakonu in pravilniku o posesti in nošenju orožja.

Ante je tudi na ta vprašanja suvereno odgovoril. Zatem je moral zapustiti ogromno uradniško sobo, da se je lahko komisija posvetovala o oceni, pri čemer pa ni imela težavnega dela. Ni še minilo deset minut, ko so poklicali kandidata nazaj v pisarno, predsednik komisije pa je rekel:

»Spoštovani kandidat Ante Anić Ivičić, pomočnik komisarja železniške in obmejne policije, komisija je soglasna, da ste uspešno opravili izpit za tretjo kategorijo! S tem ste izpolnili pogoje za stalnost v uradniški službi. Čestitamo!«

Erozija preverjanja znanja uradništva

Že v Kraljevini SHS in pozneje Kraljevini Jugoslaviji je obstajala obveznost opravljanja državnega strokovnega izpita za državne uslužbence. Kandidat je skladno s 74. in 75. členom *Zakona o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih*²⁵ imel zagovor pred »Oblastno komisijo za oceno državnih uslužbencev pri 'velikem županu'«. ²⁶ Kot je razvidno iz nekoliko daljšega dramatziranega besedila o uradniku Anteju Aniću, se je tak »začasni uradnik« preizkusil pred strokovnjaki dobrega slovesa. Izpraševalci so bili ugledni pravniki in univerzitetni profesorji. Izpit je potekal več ur, najprej pisno in nato ustno, z uspešno opravljenim izpitom je uslužbenec izpolnil pogoj stalnosti, kar je pomenilo, da se je lahko zaposlil za nedoločen čas.

Strokovni izpit so morali opravljati tudi državni uslužbenci v FLRJ. *Zakon o državnih uslužbencih* iz leta 1946 je določal, da mora praktikant med pripravniško dobo opraviti strokovni izpit. Če pripravnik ni opravil izpita v zakonsko določenem roku, se mu je »služba odpovedala ali pa se je razporedil v stroki po svoji strokovni usposobljenosti in sposobnosti«. ²⁷

V nadaljevanju je to obvezo določil tudi *Zakon o javnih uslužbencih* iz leta 1957. ²⁸ Strokovni izpit so morali opraviti pripravniki ob koncu svojega pripravniškega staža, ki je trajal dve leti. Vseboval je splošni in posebni del. Splošni del je bil enak za katerega koli javnega

25 *Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih*, 1923.

26 Veliki župan ni izvrševal nalog lokalne samouprave, temveč je bil del državne uprave. Pri izvrševanju funkcije je bil podrejen ministru za notranje zadeve pa tudi drugim ministrom, če je izvajal naloge iz njihove pristojnosti. Ni se ga volilo, temveč ga je na predlog ministra za notranje zadeve imenoval kralj.

27 62. člen *Zakona o državnih uslužbencih*, 1946.

28 *Zakon o javnim službenicima*, 1957.

uslužbenca v javnem sektorju, medtem ko je posebni del vseboval tiste vsebine, ki jih je moral poznati kandidat v službi, v kateri naj bi opravljal delo.²⁹ Kandidat se je zagovarjal pred posebno izpitno komisijo strokovnjakov, izpit je bil javen. Ne glede na delovne izkušnje, ki so jih predtem pridobili v zasebnem sektorju, so morali izpit opraviti tudi vsi tisti posamezniki, ki so prvič začeli opravljati delo v javni upravi. Kdor izpita v zakonsko predpisanem roku ni opravil, mu je delovno razmerje prenehalo. Kljub temu je zakon dopuščal izjemo, s katero je bilo mogoče oprostiti obveznosti opravljanja izpita³⁰ tistega uslužbenca, ki je imel najmanj osem let delovnih izkušenj, če je s tem soglašala tudi komisija za preverjanje usposobljenosti uslužbencev.

Tik pred osamosvojitvijo Slovenije je bil sprejet posodobljen, krajši predpis o javnih uslužbencih z naslovom *Zakon o delavcih v državnih organih*,³¹ ki je prav tako določil dolžnost opravljanja izpita,³² medtem ko je posebni zakon določal organizacijo, trajanje in potek pripravniške dobe, program in način opravljanja pripravništva ter strokovnega izpita.³³

Strokovni izpit za novince v javni upravi je predvidel tudi veljavni *Zakon o javnih uslužbencih (ZJU)*.³⁴ Strokovni izpiti so bili »nujno sito« za vstop v upravo. Pa tudi varovalka, da se ne bi kadrovalo vsepočez preko zvez in poznanstev, ampak po načelih meritokracije, družbenega sistema, ki omogoča zaposlovanje v upravnih službah na temelju znanja, sposobnosti, osebnih lastnosti in integritete posameznika. Posameznik si svojega mesta v upravnih službah ne zasluži

29 173. člen Zakona o javnim službenicah, 1957.

30 198. člen Zakona o javnim službenicah, 1957.

31 ZDDO, 1990.

32 29. člen ZDDO, 1990

33 ZPSII, 1985.

34 ZJU, 2002.

z lojalnostjo do politične stranke ali s pripadnostjo k določenemu lobiju, vezami in poznanstvi, temveč z lastnim delom in osebnimi kvalitetai.³⁵

Vendar pa je prišlo šest let po sprejemu *ZJU* do polemične razprave o tem, ali bi bilo smiselno izpit ohraniti ali ga ukiniti. Ob sprejemanju novele zakona so se kresala različna mnenja. Ukinitev izpita so predlagatelji novele utemeljevali s tem, da je praksa pokazala, da so izpiti nepotrebna birokracija, ustreza raven strokovnosti javnih uslužbencev naj se ne bi zagotavljala s preverjanjem znanja na strokovnih izpiti, temveč s stalnim usposabljanjem in izpopolnjevanjem. V uvodni oceni predlagane vladne novele je bilo zato zapisano, da bi bilo treba dati »večji poudarek usposabljanju pri novo sprejetih javnih uslužbencih pa tudi uvodnemu seznanjanju z vsebinami, ki so bile do sedaj predmet strokovnega izpita za imenovanje v naziv.«³⁶ Ali bolje rečeno: ukinitev državnih izpitov je sledila odpravljanju administrativnih ovir. Razlog za ukinitev je bila še ocena, »da dodana vrednost, ki jo ti izpiti prinašajo, ne opravičuje izgube časa in denarja za državo in za ljudi, ki se izpitov udeležujejo, nekateri izpraševalci pa da z izpiti bajno služijo!«³⁷ Skladno z argumenti zagovornikov odprave izpita naj bi bili ljudje, ki dobijo zaposlitev v javni upravi, pač dovolj zreli, da se udeležujejo usposabljanj ali pa jih na njih napotujejo vodje!³⁸ Vendar so nasprotniki nove ureditve opozarjali, da vlada državni izpit za javnega uslužbenca opušča brez vsakih analiz in ga nadomešča z nedorečenim predlogom za dopolnilno izobraževanje.

35 Mulec, Giacomini, 2018.

36 Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o javnih uslužbencih – prva obravnava. EVA: 2008-3111-0006, http://www2.gov.si/zak/Pre_Zak.nsf/54642c97b77478c6c12566160029d25d/8066d30fdb02839dc1257401003a6f2f?OpenDocument.

37 Magnetogram 45. redne seje Odbora DZ RS za notranjo politiko, javno upravo in pravosodje, 4. junija 2008.

38 Ibid.

»Navsezadnje,« so menili, gre za »ključne zadeve, kjer se izvaja upravna oblast in upravne zadeve.«³⁹ Strokovni izpit je vstopnica v državno službo tudi v drugih evropskih državah z daljšo demokratično tradicijo. Francozi imajo znano in elitno šolo ENA,⁴⁰ na kateri se usposablja javni uslužbenci.

Toda sprejem na to elitno akademijo je vse prej kot preprost. Na akademijo se prijavljajo kandidati s končano fakulteto, med njimi je veliko doktorskih študentov, na sprejemne izpite pa se pripravljajo tudi po več let! Sprejemni izpiti so ustni in pisni, na koncu jih »velika žirija« sprašuje skorajda vse, kar jim pade na misel. Vprašanja so lahko iz politike, prava, tehnologije, filozofije in celo filma! Sprejeti so seveda samo najboljši kandidati. Preverjanje znanja poteka tudi na koncu usposabljanj. Od zaključnih ocen posameznega kandidata je odvisna njegova nadaljnja uradniška kariera. Ali bo dobil zaposlitev v »Conseil d'État«,⁴¹ finančnem inšpektoratu, računskem sodišču, ali bo visoki ali pa samo nižji uradnik.

In kako je danes? Smo res pokazali zrelost?

Danes se mora javni uslužbenec najpozneje v enem letu od sklenitve pogodbe o zaposlitvi na Upravni akademiji udeležiti usposabljanja, na katerega ga napoti predstojnik. Na usposabljanju se seznanijo z ustavno ureditvijo, sistemom zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti ter razmerji med njimi, lokalno samoupravo, sistemom javnih

39 Ibid.

40 Lena, Ecole Nationale d'Administration (ENA).

41 Conseil d'État (državni svet) je posvetovalno telo francoske vlade. Vladi svetuje pri pripravi predpisov in projektov, izvaja študije na lastno pobudo ali zahtevo vlade. Vršijo tudi funkcijo vrhovnega razsodnika v upravnih sporih. Les missions du Conseil d'État. Conseil d'État, <https://www.conseil-etat.fr/qui-sommes-nous/le-conseil-d-etat/missions>.

financ, ureditvijo institucij Evropske unije in njenega pravnega sistema; upravnim postopkom in upravnim sporom ter s poslovanjem organov javne uprave. Te vsebine je po prejšnji ureditvi moral novinec v javni upravi tudi uspešno zagovarjati pred izpitno komisijo. Najprej je moral uspešno opraviti pisni izpit, napisati odločbo po *Zakonu o upravnem postopku* ali osnutek predpisa. Nato se je preizkusil še v ustnem preverjanju, kandidati, ki so želeli nadaljevati kariero v javni upravi, pa so se priprav na izpit po večini tudi resno lotili. Zaradi neznanja bi namreč taki kandidat zlahka doživel neznansko sramoto; lahko mu bi rekli, da nima možganov oziroma pameti. Pred približno 150-imi leti je dr. Samec v spisu z naslovom *Možgani* kar na malo robot in mogoče nenavadni način sicer dokazal, da možgane ima vsakdo, pameti pač ne. Od tod citat:

»Nek učenec je bil tako hudo z batom po glavi vdarjen, da so se mu izrinili možgani skozi rano v čepinji. Iz lobanje izstopivši del zdrobljenih možganov mu je moral zdravnik odrezati. Ranjenec, ki ni bil prav nič prišel ob zavednost, je velel odrezani košček možganov nesti učitelju, ki mu je zaradi slabega učenja vedno očital, da nima možganov ...«⁴²

In kolikšna je zrelost novincev v javni upravi danes? Usposabljanja v naziv se udeležujejo, ker se jih pač morajo udeležiti, saj tako določa zakon! Toda dandanes novih javnih uslužbencev ne ocenjujejo več strokovnjaki, temveč, precej absurdno, udeleženci usposabljanj ocenjujejo strokovnjake, ki jim predavajo! Javni uslužbenci, ki se prvič za nedoločen čas zaposlijo v javni upravi, tajno ocenjujejo znanje in strokovnost strokovnjakov z dolgoletnimi izkušnjami ali celo znanje univerzitetnih profesorjev. V takih ocenah se kakopak včasih pojavi praksa internetnih forumov, ko anonimnost sproži pri ljudeh najnižje ljudske nagone. Prav ta anonimnost, pri kateri vztrajajo etični

42 Samec, 1876, str. 91.

kodeksi ...⁴³ Taka brezimenskost, ki naj bi sodelujoče novopečene javne uslužbence varovala pred »škodljivimi posledicami« za njihovo izraženo mnenje tudi na škodo predavateljevega dobrega imena!

In kot se prav rado pri takem tajnem in zaupnem ocenjevanju zgodi, anketirani udeleženci godrnjajo, zaničujejo in zasmehujejo vse tisto, kar jim ni pogodu in posega v njihovo ugodje.

Slušatelji na usposabljanjih za imenovanje v naziv ocenjujejo nastope predavateljev, merijo tudi, ali so na usposabljanjih lahko aktivno sodelovali. Seveda je zelo pomembno, ali so se lahko na seminar pripeljali z vlakom, ali avtobusom, ali pa celo s kolesom; lokacija takega dogodka je karseda zelo pomembna! Zatem sledijo pripombe o tem, da so bili stoli neudobni, klima premočna, ali je bilo v dvorani premrzlo ali pa celo prevroče!⁴⁴

Presojajo celo ustreznost vsebine, ki je predpisana z zakonom, in podajajo najrazličnejše predloge in pripombe o pravilnem načinu usposabljanj. Kajpada, če pa je ocenjevanje zaupno! Predavatelj, ki ga ocenjujejo, ima seveda ime in priimek, česar ocenjevalec nima. Ocenjevanje bi moralo biti kar se da verodostojno in kritično razumsko, a na tak način to prav gotovo ni. Kot tudi ni na fakultetah, »kjer študentje ankete izpolnjujejo anonimno, kjer število izpolnjevalcev ni pogoj za veljavnost ankete pa tudi ne pogostost udeležbe študenta na predavanjih.«⁴⁵ In če sledimo Teršku, na fakultetah »varovalk

43 O načelih zaupnosti in anonimnosti različnih raziskav, pri katerih vztrajajo etični kodeksi, razpravlja Malharjeva v svojem znanstvenem članku z naslovom Raziskovalna etika med znanostjo, zasebnostjo in birokracijo, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NW8XIRLC>.

44 Posamezni primeri so navedeni na osnovi izvedenih anket po usposabljanjih, ki jih hrani Upravna akademija v Ljubljani.

45 Problematiko anonimnega anketiranja študentov na fakultetah podrobneje razčelnjuje Andraž Teršek v svoji kolumni Neznosnost legalistične ignorance (17): zmotna

zoper pretirano subjektivnost ocenjevanja ni ...«⁴⁶ Vse to spominja samo na »konjske dirke, kdo od univerzitetnih profesorjev se bo po priljubljenosti znašel na vrhu, kdo bo končal na dnu ...«⁴⁷

Če ocenjuje profesor študente z imenom in priimkom, bi pač moralo obveljati tudi obratno!

Kot kažejo anonimne ankete, se zdijo mnogim udeležencem brezplačni seminarji in usposabljanja nepotrebno breme. Platon [204a] bi prav gotovo tudi danes ponovil stavek, da »nevedneži ne filozofirajo in si ne želijo postati modri«. ⁴⁸ Ni skrivnost, da so med njimi tudi taki, ki na seminarjih prebirajo knjige ali pa brskajo po prenosnih telefonih. Mnoge uradnike hitro posrka cona udobja in postanejo uradniško vsevedni in samozadostni.

Učenci so prepričani, da so boljši od učitelja, toda imeti o sebi boljše mnenje, kot je prav, je ošabno. In ošabnež, tako Spinoza, je tisti človek, ki ima o sebi boljše mnenje!⁴⁹

Natanko tako, kot je o sebi mislil Goethejev Črnošolec!⁵⁰ Ko se je stari mojster magije končno odpravil od doma, se je ošabni učenec lotil čaranja. Namesto da bi stanovanje počistil sam, je s coprnijo na pomoč poklical metlo. A ta mu jo je pošteno zagodla; ta skupek ščetin s štilom je po stanovanju letal sem ter tja in ga prav nič ni ubogal in mu je vodo v stanovanje zlival. Učenec je v stiski tulil, rjovel in klical mojstra, metla je letala, voda lila; kak strah mu je v kosti nagnala! Naposled ga je coprnije rešil mojster: »V kot zdaj stopi metla, metla!

presoja vprašanja o javnosti rezultatov študentskih anket. IUS-INFO, <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/137988>.

46 Ibid.

47 Ibid.

48 Platon, Zbrana dela II, 2009, str. 514.

49 Spinoza, 1963, str. 249.

50 Goethe, 2002, str. 64–71.

Coprnij dovolj si spletla. Ker duhove vas čez prag sme priklicati v tej lopi samo stari mojster-mag. «⁵¹

Ali največja ošabnost kaže največjo duševno nemoč.⁵² Zakaj ošabnost in malodušnost? V družbi vlada prepričanje, da je vse naloge mogoče obvladati le z majhnim naporom. Do službe, uspeha, avta, ali celo izobilja je mogoče priti z najmanjšim trudom in prizadevanji. Kot so bili pri tem uspešni individuumi, ki so v obdobju tranzicije v sumljivih okoliščinah čez noč postali pravi bogatini.

Tudi sicer je v družbi zaznati želje po preprostem in hitrem študiju ter na lahko pridobljeni diplomi. Študij mora biti karseda prijeten in preprost. Tisti profesor, ki zahteva od svojih študentov trdo delo in resen študij, bo pri mnogih veljal za starokopitnega in diktatorskega, nekateri študentje ga bodo kot takega tudi ocenili. Zdi se, da tudi v našem prostoru odnosi med profesorji in študenti gradijo na nekakšnem »klientelizmu«. ⁵³ Študent pričakuje od svojega profesorja, »da bo ponižen, kajti klient je kralj«, ⁵⁴ medtem ko se visokošolske ustanove »spreminjajo v podjetja«, ⁵⁵ profesorji pa v »skromne birokrate v službi birokratskega upravljanja« ⁵⁶ izobraževalnih inštitucij.

Nemški socialni psiholog in humanistični filozof Erich Fromm⁵⁷ je že pred nekaj desetletji razmišljal natanko tako, kot da bi živel v Sloveniji. Kot da bi analiziral slovensko stvarnost! Vendar se njegova analiza nanaša na stanje duha v družbi nasploh. Razloge za

51 Ibid, str. 71.

52 Spinoza, 1963, str. 302.

53 Zanimivo razpravo o klientelizmu na univerzah in izobraževalnih inštitucijah začinja italijanski filozof Ordine, 2015.

54 Ibid, str. 80.

55 Ibid, str. 81.

56 Ibid, str. 81.

57 Erich Fromm (23. marec 1900, Nemčija–18. marec 1980, Švica), nemški socialni psiholog in humanistični filozof, <https://www.erichfromm.net/>.

»lahkoten« študij vidi v tem, da »našo mladino prepričujemo in jo moledujemo, naj se izobražuje. V imenu »izražanja samega sebe«, »svobode« in »nasprotovanja storilnosti usmerjenosti« se trudimo narediti vsak študij karseda lahek in prijeten«. ⁵⁸ Vsa naša družbena ureditev sloni na namišljenem prepričanju, »da ni nihče prisiljen delati, kar dela, marveč, da to dela, ker to rad počne«. ⁵⁹ Po besedah Fromma so edina in svetla izjema naravoslovne znanosti, pri katerih se zahtevajo stvarni dosežki. Pa še en zanimiv razlog za tako stanje v družbi navaja Fromm. Osvoboditev od težaškega dela, saj so naše mišljenje in delovni napor zamenjali stroji in računalniki. Fromm ocenjuje, da to osvoboditev doživljamo kot največjo pridobitev sodobnega napredka. To bi bila res pridobitev, »če bi tako sproščeno energijo uporabljali za druge, višje in ustvarjalne naloge. A je ne. Osvoboditev, ki so jo omogočili stroji, se je sprevrgla v čaščenje popolne lenobe, v strah pred slehernim naporom. Dobro življenje je lagodno življenje«. ⁶⁰

Zgodovina nas uči, da so v totalitarističnih sistemih prav tako spodkopavali izobraževalne sisteme.

Tako je poskušal že pred letom 1966 kitajski komunistični revolucionar Mao Zedong ⁶¹ popolnoma izničiti in razvrednotiti Konfucijev ⁶² nauk o izobrazbi. Spriditi nauk tega starega kitajskega filozofa, ki je pridigoval o sreči v omejitvi, spoštovanju kot osnovnem redu v državi, videzu, ki lahko vara, moralni in estetski vzgoji naše mladine,

58 Fromm, 2003, str. 35.

59 Ibid, str. 35.

60 Ibid, str. 36.

61 Mao Zedong (1893–1976) je bil kitajski komunistični voditelj in ustanovitelj Ljudske republike Kitajske, ki je bil odgovoren za katastrofalne posledice kulturne revolucije. History, Mao Zedong. BBC, https://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/mao_zedong.shtml.

62 Starokitajski filozof in učitelj Konfucij se je rodil 551 pr. n. št.

kulturi obnašanja, spoštovanju in svobodi. Zatrete in iztrebiti vse njegove misli o izobraževanju.

Mojster pravi:

»Učiti se in venomer vaditi. Ali ni to nekaj, kar človeku prinese zadovoljstvo?«⁶³

V svojem nauku nas modrec podučí, da je treba »pridobivati si obširno znanje in spraševati resno«. ⁶⁴ Uradnikom, ki jim kaj časa ostaja, pa zažuga, naj se v prostem času vendarle uče ...⁶⁵

A Konfucija je kitajski komunist prikazal kot ubogega, preprostega kmeta. Abotno in perverzno, ocenjevali so ga kot »trmastega, nepopustljivega, krutega, toda šibkega človeka, ki je bil do jedra zloben, gnil in prekajen«. ⁶⁶ Mao se je postavil proti formalni izobrazbi, pravo izobrazbo pa da si je moč pridobiti s praktičnimi izkušnjami v vsakodnevem življenju. »Pretirano branje iz knjig,« tako Mao, »paralizira sposobnost mišljenja in je zelo destruktivno, zato naj bi se ga ljudje izogibali«. ⁶⁷ Še več, z »napačno« interpretacijo Konfucija in kitajske filozofije je opravičeval centralizirano in avtoritativno komunistično vlado ter ideje, kako postati dober komunist. ⁶⁸ Izobrazba je postala razredni sovražnik, Konfucija pa naj bi podpirali sovražniki diktature proletariata. Lik Konfucija poskušajo popolnoma razvrednotiti. Spomnimo, da so misli in nekatera načela kitajskega filozofa Konfucija, ki so stara že več kot dve tisočletji, danes last vsega sveta in so močno vgrajena v našo zavest! Konfucijeva trditev, da »te razmišljanje brez učenja izpridi ...«, ⁶⁹ pa še kako resnična.

63 Konfucij, 1988, str. 81.

64 Ibid, str. 216.

65 Ibid, str. 218.

66 Ibid, str. 62.

67 Ibid, str. 58.

68 Več o tem: Konfucij, 1988.

69 Ibid, str. 89.

Dandanes se za katero koli zaposlitev v javnem sektorju zahteva formalno izobrazbo, vendar je vprašanje, ali do zaposlitve vedno pridejo najbolj usposobljeni posamezniki oziroma posameznice.

Popolnoma legitimno je zaposlovati na zaupanje ministrov v njihovih kabinetih.⁷⁰ Politični funkcionarji imajo prevladujočo vlogo pri imenovanju in razreševanju najvišjih uradnikov, saj jim to omogočajo predpisi. Uradniški svet preko posebnih natečajnih komisij sicer ugotavlja usposobljenost kandidatov, vendar za funkcionarje pripravlja le abecedni seznam tistih, ki izpolnjujejo predpisane pogoje!⁷¹ Ni skrivnost, da v državni upravi velikokrat kadrujejo zaradi političnih vez in poznanstev tudi na drugih delovnih mestih, kar povzroča pri mlajših generacijah malodušje. In tu je še togi, uslužbenki plačni sistem, pri katerem niso merodajni rezultati dela! Najboljši posamezniki često ne iščejo več priložnosti v državni upravi, tisti, drznejši posamezniki pa spakirajo kovčke in svojo željnost po uspehu poiščejo v tujini.

Videli smo torej, da so že v Kraljevini Jugoslaviji veljali strožji pogoji za vstop v uradniško službo. Ali je bila v prejšnjih ureditvah zaradi strožjih pogojev za vstop v javno službo tudi večja uradniška disciplina, pa si pogledjmo v naslednjih poglavjih o disciplinskih postopkih zoper državne (javne) uslužbence!

70 ZJU določa v 68. členu zaposlovanje na zaupanje ministra za čas trajanja njegovega mandata.

71 Peti odstavek 83. člena ZJU omogoča funkcionarju, da v roku enega leta po nastopu funkcije razreši uradnika na položaju, pri čemer za razlog razrešitve ne potrebuje navesti nobenega razloga. Več o tem: Mulec, Giacomini, 2018.

KRATKA ZGODOVINA DRŽAVNEGA URADNIŠTVA KOT ZELO ŽELENEGA POKLICA

Obsežen je sodni spis in drugo arhivsko gradivo o uradniku Franju Novaku, ki mu je celjsko Upravno sodišče sodilo, češ da krši *Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih*.⁷² Franjo Novak je bil leta 1926 nastanitelj državnega zdravilišča v Rogaški Slatini in v tem času so ti imeli status uradnika, o disciplinskem prekršku pa je odločalo Upravno sodišče v Celju.⁷³

Paleta očitkov državnemu uradniku

*Osumljenemu uradniku Franju Novaku je lastnik pekarnice v Rogaški Slatini Viljem Bizjak očital sledeča dejanja:*⁷⁴

- *da je v ljubljanskem listu Domovina objavil razžaljav članek zoper Ivana Vidgaja, krojaškega mojstra in podžupana v Rogaški Slatini;*
- *da je potem ta članek izrezal iz navedenega lista, ga nalepil na lepenko in obesil na kostanj ob najbolj prometni poti v Rogaški Slatini;*

72 Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih, 1923.

73 Zgodba je napisana na osnovi dejstev iz sodnega spisa o disciplinskem postopku zoper Franja Novaka, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941).

74 Več o tem: odločba Upravnega sodišča v Celju z dne 1. marca 1928, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941), Zgodovinski arhiv v Celju.

- *da je ta članek poslal uredništvu lista Domovina v kuverti z napisom »Državno zdravilišče«;*
- *da je vplival na občinski odbor v Rogški Slatini z nagovarjanjem posameznih članov, naj se postavi za občinskega tajnika orožniški narednik Muršič;*
- *da je grozil podžupanu Ivanu Vidgaju z gospodarskim bojkotom njegove krojaške obrti, če ne bo glasoval za osumljenčevega kandidata Muršiča;*
- *da je nastanil nadzornico dvora Njegovega veličanstva Danico Pavlovič v zasebnem stanovanju, kljub temu da so bile na razpolago sobe v zgradbah zdravilišča;*
- *da je namenil ministru Milanu Srskiću neprimerno stanovanje;*
- *da se vršijo v njegovi uradni sobi med uradnimi urami politične seje;*
- *da je posredoval pri prodaji posestva Minke Misija v Gaberniku pri Rogški Slatini, da bi nekaj zaslužil;*
- *da je nagovarjal Minko Misija, naj mu napiše pismo, s katerim bo spravil v zmoto državno disciplinsko oblast;*
- *da je poslal gospe Minki Podkrajškovi razžaljivo in nedostojno dopisnico*
- *in naposled še očitek;*
- *da hodi med uradnimi urami po Rogški Slatini in okolici.*

Upravno sodišče ukrepa

Predsednik senata Vrtačnik se je zamislil: »To je pa resna stvar!« Nemudoma je odredil predhodno odstranitev nastanitelja iz službe. In pa zmanjšanje položajne in osnovne plače za eno tretinko! Nastanitelj

državnega zdravilišča je vendarle osumljen, da je storil nečastno dejanje.

V nadaljnjem postopku je Upravno sodišče v Celju ugotovilo, da je dejanski stan pod točko I, ki se glasi, »da je v ljubljanskem listu Domočina objavil razžaljiv članek zoper Ivana Vidgaja, krojaškega mojstra in podžupana v Rogški Slatini«, natančno razviden iz nekega drugega spisa deželnega sodišča v Ljubljani.

Ivan Vidgaj je namreč vložil zoper osumljenca tiskovno tožbo zaradi omenjenega članka, v katerem je bilo črno na belem zapisano:

»Na Slatini pa nimamo samo mladih, temveč imamo tudi starejše in povrh še dobro rejene grešnike, enega celo takega, da ga niti Zlatorogovo milo več ne opere. Ima toliko barv, namreč političnih, kakor mavrica po dežju. Kakor se sliši, mu niti sedanja stranka ni več všeč; vežejo ga le še neke obveznosti. Res ni prijetno, če mora človek zamorca igrati.«⁷⁵

Vendar pa je bil osumljenec v tem delu že s sodbo stola sedmerice oddelek B⁷⁶ z dnem 26. 10. 1927 oproščen, in sicer iz razloga, ker se mu je dokaz resnice popolnoma posrečil. Ja, očitno je razžaljenci podžupan res menjaval svoje politično prepričanje in pripadnost k raznim političnim strankam ...

Kar se tiče dejanja, da je poslal gospe Minki Podkrajškovi razžaljivo in nedostojno dopisnico, bo to že držalo, ugotavlja tudi sodišče.

75 Ibid.

76 Konec leta 1919 je bil ustanovljen poseben oddelek B pri Mizi sedmerice v Zagrebu (takrat še uradni naziv v hrvaškem jeziku, ki je bil leta 1944 zapisan tudi v reviji Slovenski pravnik, je »Stol sedmorice«). Miza sedmerice je postala tretja instanca in hkrati vrhovno sodišče za jugoslovanski del Slovenije. Položaj Vrhovnega sodišča je Miza sedmerice obdržala do oktobra 1939, potem pa je že začelo delovati Vrhovno sodišče v Ljubljani.

Več o tem: Zgodovina vrhovnega sodišča, <https://www.sodisce.si/vsrs/objave/2016122011481573/>.

Osumljenec je tako dopisnico res poslal gospe Minki Podkrajškovi, in sicer na neki predpustni veselici kot šaljivo pošto, zaradi česar pa je bil od svojega starešine kaznovan z ustmenim ukorom.

Upravno sodišče je odločalo tudi o drugih očitanih dejanjih. Poizvedbe niso razkrile ničesar takega, iz česar bi se dalo sklepati, da je osumljenec nekaj zagrešil, kar bi bilo disciplinsko kaznivo tudi v drugih očitanih dejanjih. Ni bilo nikakršnih dokazov o tem, da je osumljenec nastanil nadzornico dvora Njegovega veličanstva v zasebnem stanovanju. Niti ni bilo dokazov o tem, da je nakazal ministru Milanu Srškiću neprimerno stanovanje. Tudi se niso v njegovi uradni sobi med uradnimi urami vršile politične seje. In ne nazadnje poizvedbe niso dokazale, da je osumljenec hodil med uradnimi urami po Rogaški Slatini in okolici!⁷⁷

O tem, zakaj so ovadili Novaka

V samo zadevo so se seveda vmešali tudi lokalna politika in lokalni veljaki. Osumljeni uradnik v Zdravilišču Rogaška Slatina Franjo Novak je bil deležen vrste očitkov tamkajšnjega lastnika pekarnarne Viljema Bizjaka in krojaškega mojstra ter podžupana v Rogaški Slatini Ivana Vidgaja.

Nasploh so izražali obrtniki pa tudi kaki lokalni politiki »nezadovoljstvo« do tamkajšnje uprave in uradnikov. Šlo pa je tudi za merjene moči med politiki na vasi. Njihovi prepiri in najrazličnejše peripetije so se kar vrstile, to pa je najbrž bil tudi povod za sprožitev disciplinskega postopanja zoper Franja Novaka. In, ja, tudi eden Novakovih »ovaditeljev« – podžupan Ivan Vidgaj – je bil lokalni politik!

77 Več o tem: odločba Upravnega sodišča v Celju z dne 1. marca 1928, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941), Zgodovinski arhiv v Celju.

Tako sta se v uradnih prostorih zdravilišča 10. 2. 1919 zglasila »voditelja socialdemokratske stranke« Vidgaj in Čepin, da bi izrazila hudo nezadovoljstvo s plačo, ki jo je prejemal nastavljenec Rodella.⁷⁸ Čepin je začel v pisarni takratnega vodje silno kričati, seveda brez kakršnega koli vzroka, razburjal se je tako, da se je tresel od jeze, od besa so se mu naščetinili brki, oči pa izstopale iz očesne orbite, nakar je uprl oster in srep pogled naravnost v upravnika zdravilišča:

»Tukaj so nastavljeni ljudje, ki delavcem samo plače trgajo in nič ne delajo!«

A ravnateljstvo Zdravilišča Rogaška Slatina je bilo tukaj jasno:⁷⁹

»Rodella ni naš državljan, ampak je rojen Lah! Ta človek ni nikoli nič drugega delal, kakor v Studencih nadzoroval pumpe, drugega dela se sploh ni dotaknil! Ravnateljju je samo rekel, da ima veliko »reparaturi«.

Prav tako je menilo, da je zelo žalostno, da Rodella ni prišel k njim, ravnateljstvu, ali kakemu uradniku in bi tam svojo tožbo prijavil. A ne: zateči se je bilo treba kar k socialdemokratom!

Zdaj sta bila Vidgaj in Čepin od razburjenja vsa rdeča in zabuhla v obraz, slina iz ust jima je letela na vse strani, nato se je spet oglasil Čepin: »Zahtevava tudi, da se takoj znova nastani odpuščena strojnika Korala in bivšega strojnika pralnice Gesnerja!«

Toda ravnateljstvo je bilo prepričano, da sta politična aktivista prekoračila meje in kalila hišni mir: »Gotovo je, da ima vsakdo pravico priti v naše pisarne, zahteva pa se, da se vsak tudi dostojno obnaša!«

78 Zgodba je napisana na osnovi dejstev iz sodnega spisa, št. 72/20, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933.

79 Ibid.

Po tem neljubem dogodku se je ravnateljstvo odločilo o tem s pismom obvestiti Poverjeništvu za javna dela in mu predočiti dokaj tehtne argumente.⁸⁰

»Koral je bil odpuščen zaradi nezmožnosti in nereda v službi, dalje zaradi neutemeljenega zaračunavanja »prekur«!

Kot je ugotavljalo ravnateljstvo, sta odpuščena delavca našla v Krapini mesta, kjer sta navidezno več zaslužila, kakor v Rogaški Slatini. Toda prišla sta na to, da v Krapini za njiju ni obstanka, zato sta se obrnila na socialdemokratsko stranko, da bi njima izposlovala njuno nastanitev v zdravilišču.

V pismu Poverjeništvu za javna dela zapiše ravnateljstvo tudi sledeče.⁸¹

»Ker je prišla cela zadeva v politično sfero in sta voditelja socialdemokratske stranke mnenja, da je to nekak udarec proti stranki in delavcem, se ravnateljstvo proti temu najodločnejše brani! Ravnateljstvo proti socialnodemokratski stranki prav nič ni storilo in tudi nič nezakonitega proti kakemu delavcu. Prosi se, da se vzame to v blagohotno vednost in naj se eventualno na merodajne kroge vpliva, da podučé socialdemokrate, naj stvar objektivno razsodijo, da ne bo tukaj nemirov in nezadovoljnosti. Ravnateljstvo se do sedaj ni spraševalo, kakšnega prepričanja je neki delavec, kajti glavno je, da je miren, delaven in pošten. Strankarstvo ne sodi v zdravilišče, kajti to lahko zdravilišče popolnoma uniči!«⁸²

Razne intrige in »prebacivanja« med Ravnateljstvom oziroma vodilnimi uradniki in krojaškim mojstrom Ivanom Vidgajem, ki je bil tudi podžupan, pa so se nadaljevale. Dogajale so se razne prigode in »nezgode«. Ena taka je bila pripetija z osebjem tega krojaškega mojstra

80 Ibid.

81 Ibid.

82 Ibid.

*in podžupana Ivana Vidgaja. Ravnateljstvo Zdravilišča Rogaska Slatina je odločno protestiralo. Na krojaškega mojstra Vidgaja je naslovlilo protestno pismo:*⁸³

»Podpisano ravnateljstvo je že v sezoni zaznalo in te dni ponovno, da se po vaših pomočnikih odnosno učencih opravlja vsa mala in celo velika potreba zadaj za vašim lokalom, kar prenaša umljivo velik smrad v tamkajšnjo okolico. Dalje je nam znano tudi, da spi ves vaš personal v lokaluh.«

*Zelo nerodna stvar za krojaškega mojstra! V protestnem pismu je še bilo zapisano:*⁸⁴

»Ker prvo nasprotuje vsem higienskimi in sanitarnimi predpisom ter vam vaš sedanji lokal glasom pogodbe ni bil oddan za prenočišče vašega delavstva, temveč za delavnico, smo vas primorani na to opozoriti, da se gornje takoj ukine, v nasprotnem slučaju pa bomo prisiljeni odpovedati najemno pogodbo.«

*Na koncu pisma pa še posebno opozorilo:*⁸⁵

»Dalje vam obenem dajemo na znanje, da prihodnje dni začnemo z deli naprave novega dohoda v Tržaški dom, po katerem načrtu pride pot za vašim lokalom in čez sedanji vrt pošte, vsled česar vam je štedilnik in lesena streha čez tega takoj odstraniti!«

Krojaški mojster Vidgaj je bil vpleten tudi v neki drugi neljubi pripetljaj, pri čemer se je pritožil celo na Kraljevsko bansko upravo Dravske banovine! In je seveda kupal jezo nad uradništvom Zdravilišča.

Do neprijetne situacije je prišlo takrat, ko je bil v gosteh v Zdravilišču Rogaska Slatina neki direktor Andrij Mišković. V tistih časih je bila sobarica v Beograjskem domu gospa Šmidova, ki je bila pozvana v zadevi

83 Sodni spis, št. 196/26, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaska Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

84 Ibid.

85 Ibid.

likanja obleke gospoda direktorja. Direktor Miškovič jo je pozval k sebi in ji naročil, naj nosi enemu ali drugemu krojaču obleko njegove soproge in naj gleda, da bo vsekakor do četrte ure popoldne oblekica pripravljena. Ker je bila hčerka Šmidove zaposlena v cvetličarni zdravilišča, ki se nahaja zraven krojaškega salona zdraviliškega najemnika Krevvalderja, je vzela obleko s seboj in jo predala temu krojaču. Gost Miškovič pa se je, misleč, da je predala obleko krojaču Vidgaju, popoldne mimogrede zgledal pri imenovanemu krojaču in vprašal po obleki.

To je strašno raztogotilo Vidgaja, ki je napravil nepravilni zaključek, češ da je direktor Miškovič izrecno naročil sobarici Šmidovi, da preda obleko Vidgaju v likanje. Sobarica Šmidova se seveda s tem ni strinjala in je v postopku Vidgajeve pritožbe izjavila:

»Krojaško delo, ki ga naročujejo gostje, se vestno razdeli v enaki meri na oba krojača, zdraviliška najemnika, gospoda Vidgaja in gospoda Krevvalderja!«⁸⁶

Kdo je bil Franjo Novak?

Franjo Novak je bil nastanitelj in upravnik v Zdravilišču Rogaška Slatina. V Kraljevini Jugoslaviji pa je bil tudi banovski ekonom. Bil je uradnik in tudi zanj je veljal Zakon o uradnikih. Skrbel je za nastanitve spoštovanih gostov v Rogaški Slatini, toda naš Franjo Novak je tudi pisatelj! Pisal je povesti in zgodbe o ljudeh, ki so prišli v Zdravilišče in čudežno ozdraveli. Taka je tudi zgodba Jovo Omišanin u Rogaškoj Slatini, zapisana leta 1927. Da je Rogaška Slatina, ki se ponša s svojim zdraviliščem, čudežni kraj, izvemo tudi iz Novakove knjige:

»Punih osam godina me gone briga i napor dan po dan, nikad mira ni odmora. Oboljeh ti od reume, žuči, džigerice i bubrega, te mi valja

86 Spisano in povzeto Spis 409/34, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

još za rana tražiti ljeka. Da se lječim, potražih u Beču glasovite i slavne profesore, koje sam tamo po bolnicama upoznao, kao: Kleina, Gaertnera, Pinelesa, i lječnika za živčane bolesti doktora Kornfelda. Svaki me ljubazno dočekao i odmah prepoznao, i svi me savjetovahu, da se odmaram, a većina njih mi preporuči Rogašku Slatinu.«⁸⁷

Literarni junak Jovo je z Zdraviliščem Rogaška Slatina tako zadovoljen, da je naprosil svojega gostitelja Franja Novaka, naj o njegovem zdravljenju napiše knjigo in mu nekaj izvodov pošlje v London. Z novico o Rogaški Slatini bo seznanil ves svet:

»Nekoliko stotina komada, odlučno naglasi naš kum Jovo, jer ja hoću, da je razdijelim medju naš svijet, a u jedno ču je, kako sam već kazao, dati prevesti na engleski i francuski jezik, za moje goste, putnike, da se, kada na godinu s njima ovamo dodjem, mogu osvjedočiti, da naša zemlja imade i te kako krasnih krajeva i glasovitih kupališta, koja valja posjetiti!«^{88,89}

8. januarja 1936 je bil Novak razrešen službenih dolžnosti, saj je bil premeščen na drugo delovno mesto v Kapelo. Vodstvo se mu je zahvalilo

87 Novak, 1927, str. 10. Prevod se glasi: »Že celih osem let me iz dneva in dan preganjata skrb in napor, nikoli nimam miru niti počitka. Imam revmo, boleznj žolča, jeter in ledvic, zato moram iskati zdravilo za rane. Da bi se zdravil, sem na Dunaju iskal znane in slavne profesorje, ki sem jih spoznal v bolnišnicah, kot so Klein, Gaertner, Pineles in zdravnik za živčne bolezni dr. Kornfeld. Vsi so me prijazno pozdravili in takoj prepoznali ter mi vsi svetovali počitek, a većina mi je priporočila Rogaško Slatino.«

88 Ibid, str. 100.

89 »Nekaj sto izvodov, odločno poudari naš boter Jovo, ker jo želim razdeliti med naše ljudi, in enkrat jo bom, kot sem že rekel, dal prevesti v angleščino in francoščino za moje goste, popotnike, tako da ko z njimi pridem sem, jim lahko pokažem, da ima naša država tako čudovite kraje kot tudi kopališča, kar je vredno obiskati!«

za požrtvovalno, vestno in smotrno sodelovanje in mu izreklo vse priznanje za nesebično delovanje v prid upravi zdravilišča.⁹⁰

Ampak, glej ga, zlomka! Ob njegovi premestitvi na drugo delovno mesto je protestiralo kar 36 uslužbencev in protest naslovilo na Kraljevske banske uprave Dravske banovine. Kraljevska banska uprava pa je bila v tem oziru zelo odločna in je pobudo delavcev zavrnila. V postopku pritožbe je sodelovala in dajala v zadevi pojasnila tudi uprava banovinskega zdravilišča:

»Na vloge so podpisani sami zdraviliški delavci, med njimi večina takih, ki sploh niso delali pod vodstvom gospoda Novaka, temveč so bili zaposleni v drugih obratih.«⁹¹

Kako napeti so bili odnosi znotraj zdravilišča, priča naslednje pojasnilo vodje uprave banovinskega zdravilišča:⁹²

»Sumim, da te vloge niso napravili delavci iz lastne iniciative, temveč je najbrž rezultat hujskanja gotovih neodgovornih elementov, katerih v Rogaški Slatini ne manjka. Vsekakor pa smatram, da delavstvo ni zato tukaj, da se vmešava v take zadeve in tudi ne more presojati delovanja teh ali drugih uradnikov, ker nimajo zato potrebne podlage, še manj pa zadostne kvalifikacije, na osnovi katere bi se moglo od njega pričakovati objektivne sodbe o enem ali drugem vprašanju.«

Nakar vodja uprave banovinskega zdravilišča s prstom pokaže še na »desolatne razmere«, ki so vladale v Rogaški Slatini in so bile posledica zadnjih let:⁹³

90 Sodni spis, št. 1/1, fond SI_ZAC/0907, Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

91 Spis 35/1-36, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

92 Ibid.

93 Spisano in povzeto: Spis 35/1-36, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

»Zelo se mi zdi čudno, da se delavci sedaj tako zavzemajo za gospo-
da Novaka, ko je bil baš Novak pri delavcih najbolj osovražen, ker so
sumili, da je on tisti, ki je zakrivil, da so se znižale mezde. Lansko leto
so ga celo zaradi tega napadli v socialističnem listu Delavska pravica.«

*A Franjo Novak naj bi bil, sodeč po upravnikovih besedah, kljub
vsemu dober in vesten delavec:*⁹⁴

»Ne glede na to, moram poudariti, da je bil Novak res dobra stro-
kovna pomoč in da imenovani ni bil premeščen po predlogu uprave,
temveč uradno, ker se ga je pač potrebovalo na odgovornejšem mestu.«

Upravnik zaključil s predlogom Kraljevi banski upravi, da se vsem
delavcem, ki so podpisali vlogo, pojasni, da se v take zadeve nimajo pra-
vice vmešavati in da imajo svoje težnje iznašati samo preko uprave!

Od kod sovraštvo peka Bizjaka in zakaj je Bizjak ovadil Novaka

Domačini Rogoške Slatine še danes vedo povedati o peku Bizjaku,
da je bil imeniten gospod. Imel je svojo pekarnico, predvsem pa je pekel
pregrešno dobre kekse, prepečence in biskvite, s katerimi so se sladkali že
na samem cesarjevem dvoru na Dunaju, kasneje je bil dvorni dobavitelj
Kraljevine SHS in je svoje kekse tudi izvažal. Seveda pa je s sladkim
pecivom oskrboval tudi Zdravilišče Rogoška Slatina. Ob jutranji kavici
je gostom zadušalo prav sveže Bizjakovo pecivo. V zdravilišču je imel na-
jeti dve neopremljeni sobi za svoje uslužbence. Toda peka Bizjaka niso
marali tamkajšnji državni uradniki in on ni maral njih, kakšno pa so
mu zagodli tudi drugi okoliški peki in obrtniki. Tako se je zanetil spor
med trgovskim podjetjem Otorepec in Žurman ter Bizjakom, saj mu je
Bizjak zabičal, da mu ne bo več dobavljal peciva, ako ga ne bo jemal

94 Ibid.

izključno v zdraviliški pekarni! V sam spor se je vmešala uprava in z njo spet uradniki, ki so na zdraviliškega peka naslovili jasno opozorilo:⁹⁵

»Zdraviliška pekarna je tu zato, da preskrbuje vse zdravilišče s pecivom; v nasprotnem slučaju si vas dovoljujemo opozoriti, da bomo v ponovnem slučaju proti takemu postopanju nastopili z vsemi pravnimi sredstvi, ki so na voljo!« Nesoglasje Bizjaka in uprave se samo še stopnjuje, olja na ogenj pa prilije še eno pismo ravnatelja, ki ga je 25. maja 1926 poslal zdraviliškemu peku:

»Mulli⁹⁶ nikakor ni stavil vam najemnikom celo pogoj v najemno pogodbo, da morajo dobavljati kruh edinole iz zdraviliške pekarnje. Nasprotno imamo dokaz, da so najemniki zdraviliških restavracij jemali pecivo tudi v pekarni Ferleža pri Sv. Križu. V ostalem smo mnenja, da namen državne zdraviliške pekarnje ne more biti uničevati male eksistence okoliških pekov in da bi bilo pač slabo znamenje, če bi kdo mogel zamenjati pecivo iz zdraviliške pekarnje s pecivom okoliških pekov.«⁹⁷

Domačini⁹⁸ vedo tudi povedati, da so se nad Bizjakom pritoževali tudi tamkajšnji zdravniki, češ da tak obrat, ki v zrak spušča škodljive delce, ne spada tja, kjer se zdravijo bolniki. Zato so mu oteževali večjo proizvodnjo izdelkov. Leta 1927 je želel v zdraviliški pekarni pri peči za peko vaflejev zvišati pekarniški dimnik za vsaj šest metrov. Ker je peč za peko vaflejev kuril na koks, ki se je precej kadil, ga je zdraviliški odbor,

95 Sodni spis 449/26, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

96 Med obema vojnama so zdravilišče vodili naslednji direktorji: dr. Franc Mulli, Franc Herg, Ciril Dolenc, dr. Franc Šter, ing. Anton Ditrich in Ivan Gračnar. Več o tem: Goršič, 1962, str. 33.

97 Sodni spis 449/26, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

98 O Bizjakovi zgodbi, ki je še vedno živa med domačini, sta mi pripovedovala Nani Poljanec in Robert Reich.

ki je odločal o vseh gradnjah v zdraviliškem okolišu, zavrnil z naslednjo obrazložitvijo:

»Stališče obrtne oblasti, da bi se s podaljšanjem dimnika odstranil dim, je pogrešno. Dokaz za to je dimnik naše električne centrale, ki je mnogo višji, kot bi bil podaljšani dimnik zdraviliške pekarnice. Vendar pa se iz njega kadi dim pri gotovi meri vetra naravnost v vilo!«⁹⁹ Na koncu obrazložitve je ravnateljstvo še dodalo, »da če bi se dimnik podaljšal, bi bil njegovi zgornji del še bližje vili in bi vsled tega dim v še večji gostoti dosegel to vilo!«¹⁰⁰

Zdraviliškemu peku Bizjaku je prekipelo, odšel je v Zagreb¹⁰¹ in nadaljeval s svojim delom ter se združil z drugimi obrati. Tako je nastala »Tvornica keksa V. Bizjak i drug« v Zagrebu, ki je s svojo peko še vedno oskrbovala tudi Zdravilišče Rogaška Slatina. So si pa bojda vaški veljaki pulili lase, ko je iz Bizjakovega obrata in njegovih partnerjev po drugi svetovni vojni nastalo vsem dobro poznano podjetje Kraš!

Javni uslužbenci v Zdravilišču Rogaška Slatina

Nekoč so zaposleni v Zdravilišču Rogaška Slatina imeli status državnega uslužbenca in tudi Franjo Novak je bil državni uradnik. Disciplinski postopek so uvedli zoper njega, ker so mu očitali, da je s svojim ravnanjem kršil *Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih*. Nekoliko nenavadno za današnje razumevanje tega poklica, nastanitelj v zdravilišču pa uradnik! To ne spada v našo

99 Sodni spis 493/27, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

100 Ibid.

101 Glede na to, da Bizjak ni dobil dovoljenja za podaljšanje dimnika, je 12. 10. 1927 kupil tovarniški objekt v Zagrebu na Savski cesti 20. Z vlogo je 28. 10. 1927 obvestil velikega župana mariborske oblasti, da bo s 1. aprilom 1928 celotno proizvodnjo preselil iz Rogaške Slatine. (Vir: Nani Poljanec)

percepcijo o uradnikih! Seveda danes zaposleni v Zdravilišču Rogaska Slatina niso več javni uslužbenci. Osebe v recepciji pa tudi direktor pač nimajo več statusa uradnika, kot so ga imeli včasih. Uradniki so namreč tisti uslužbenci, ki pripravljajo predpise, izdajajo odločbe in se na ministrstvih ukvarjajo z drugimi administrativnimi zadevami, ki so včasih nujne, velikokrat pa v zbirokratizirani upravi tudi popolnoma odveč. Vsi ostali so javni uslužbenci, ki sklenejo delovno razmerje v javnem sektorju.¹⁰² To seveda niso poslanci, ali ministri, ali sodniki, ali župani, ki so funkcionarji, ampak so to tisti zaposleni, ki delo opravljajo v državnih organih, na ministrstvih, raznih agencijah, inšpektoratih, upravnih enotah in občinskih upravah. Uradniki na položaju so na primer generalni direktorji in generalni sekretarji na ministrstvih ter načelniki upravnih enot. Javni uslužbenci so tudi tisti posamezniki, ki svoje delo opravljajo v javnih zavodih, na raznih inštitutih, v lekarnah, bolnišnicah, zdravstvenih domovih, ter učitelji in profesorji v šolah in na fakultetah. Javni uslužbenci so tudi varuhi javnega reda – policisti in vojaki, niso pa to delavci v javnih podjetjih. In še ena posebnost: javni uslužbenci so tudi zaposleni na Radioteleviziji Slovenija (RTV), medtem ko novinarji Slovenske tiskovne agencije (STA), ki je v državni lasti, nimajo tega statusa. Zelo zanimivo, da imajo tak status tudi medijski delavci na RTV.

Od kod taka razlika v pojmovanju javnih uslužbencev? Lastništvo zdravilišča se je v različnih obdobjih spreminjalo, spreminjalo pa se je tudi uslužbensko pravo in s tem položaj uslužbencev. In če je bila nekoč lastnica zdravilišča država, je zdravilišče zdaj v zasebni lasti. Pa tudi če bi bila lastnica država, zaposleni ne bi imeli statusa javnega uslužbenca.

102 ZJU, 2007 – uradno prečiščeno besedilo v 1. členu določa, kdo so javni uslužbenci.

Zdravilišče Rogaška Slatina ima večstoletno tradicijo. Večino-
ma pod okriljem države. Odličen historični pregled opravi Goršič.¹⁰³
Kot navaja, je že Cesar Leopold I. posegel v usodo vrelcev s tem, da
je dal izključno pravico prodaje vode dunajskemu gostilničarju Am-
broziju Francku. Po njegovi smrti je dobil enako pravico izkorišča-
nja Dunajčan Konrad Henkel, in ko je tudi Henkel umrl, je takratni
vladar Karl VI. leta 1721 podelil privilegij družbi enajstih dunajskih
lekarnarjev s posebnimi navodili, kako je treba vodo zajemati, polniti
in po kateri ceni prodajati. Z dekretom vladarja Jožefa II so dunajski
lekarnarji izgubili svoj privilegij leta 1782, vrelci pa so prešli v služno-
stno pravico posestnikov mejašev.¹⁰⁴ Izkoriščanje vrelcev v tem obdo-
bju pa ni bilo v korist vrelcem, zato so deželni stanovi leta 1801 skle-
nili odkupiti vrelce in vso zemljo okoli njih. Pod pokroviteljstvom
deželne vlade so zgradili nove prostore, med drugim tudi uradniški
dom.¹⁰⁵ Zdravilišče je doživljalo razcvet, vse dokler niso zaradi pri-
hajajoče krize poslanci v Deželnem zboru predlagali, da se celotna
imovina da v najem ali proda najugodnejšemu ponudniku. Do pro-
daje sicer ni prišlo, ampak se je poslovanje prilagodilo trgovskemu
načinu gospodarjenja. Leta 1889 so ločili nalivalnico od zdravniške
uprave.¹⁰⁶ S propadom avstroogrske monarhije leta 1918 je Zdravili-
šče Rogaška Slatina prešlo v upravo Narodne vlade v Ljubljani, nato
ministrstva za zdravstvo v Beogradu in nazadnje Dravske banovi-
ne.¹⁰⁷ Pred preходом v samoupravljanje po drugi svetovni vojni je
bilo zdravilišče velik kompleks raznih dejavnosti: hoteli, nalivalnica,
kopališča, pralnica, vrtnarija, kurilnica, pleskarska dela in celo Biz-

103 Goršič, 1962.

104 Ibid, str. 14.

105 Ibid, str. 20.

106 Ibid, str. 26.

107 Ibid, str. 44.

jakova zdraviliška pekarna! Vse te dejavnosti so bile pod eno upravo in z enim ravnateljem, nastanitelji in drugi delavci v zdravilišču pa so imeli status državnih uslužbencev. Po drugi svetovni vojni je lastnik postala država pod znano parolo »oblast pripada ljudstvu«, uprava pa se je pod različnimi ministrstvi večkrat zamenjala. Po decentralizaciji v letu 1954, ko so nastala posamezna samostojna podjetja, je bila Zdravstvena ustanova (Zdravilišče) v pristojnosti Okrajnega ljudskega odbora Celje, gostinska podjetja pa v pristojnosti Občinskega ljudskega odbora Rogaška Slatina.¹⁰⁸

Državni uslužbenci v Kraljevini SHS oziroma Kraljevini Jugoslaviji

Položaj javnih uslužbencev se je v različnih obdobjih spreminjal. Po tedanjih predpisih je bil uradnik tudi nastanitelj v Zdravilišču Rogaška Slatina, proti kateremu je bil pred upravnim sodiščem sprožen disciplinski postopek. *Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih* in pozneje veljaven *Zakon o uradnikih* sta razvrščala »civilne državne uslužbence« v tri skupine: uradnike, zvaničnike in služitelje.¹⁰⁹ Za prve je bila predpisana fakultetna ali srednja izobrazba, za druge vsaj dva končana razreda srednje šole, za tretje je bila najpomembnejša pismenost.¹¹⁰ Uradniki v pravem, ožjem pomenu besede so bili tisti, ki so imeli visokošolsko izobrazbo in pisarniško delo, ali pa so bili na takih delovnih mestih, za katera so visokošolsko izobrazbo predpisali, čeprav je dejansko niso imeli.¹¹¹ Uradniška zvanja

108 Ibid, str. 50.

109 Več o tem: 5. člen Zakona o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih, 1931.

110 Več o tem: Čelik, 2002, str. 54.

111 Ibid, str. 37.

so vsebovala različne skupine. V prvo skupino sta spadala na primer predsednik državnega sveta (vrhovnega sodišča) in predsednik kasacijskega sodišča, v drugo skupino vrhovni državni tožilec in redni profesor univerze, v tretji skupini je bilo mogoče najti tudi upravnika državnega arhiva, v četrto skupino so spadali sodniki, šefi kabineta ministrskega sveta, upravnik klinične bolnišnice, ravnatelj gledališča in šef lekarnе, v šesto skupino ekonom ministrstva in asistent muzeja, v sedmi skupini so bili tajnik in pisar, knjižničar, uradnik razredne loterije in šolski zdravnik, v osmi skupini »šumar« in poštno-telegrafski uradnik, v deveti pa celo vrtnar in pisar na univerzi.¹¹²

Državni uslužbenci so bili v službi na oblastnih uradih, kamor je šteti upravo z velikim županom, in tudi v finančni upravi, direkciji pošte in železnic pa tudi v direkciji šum (gozdov). *Zakon o uradnikih* je veljal za uslužbence v centralnih uradih, kamor so spadali skupaj z ministrstvi tudi državni svet, kasacijsko sodišče, glavna kontrola in podobno.¹¹³

Takrat veljavni predpisi so razlikovali med civilnimi in pogodbenimi uradniki ter dnevničarji. Pogodbeni državni uslužbenci so bili na primer strokovnjaki, ki so jih državna podjetja zaposlila za izvršitev natančno odrejenih »specialnih del«. Sem so spadali univerzitetni profesorji, strokovnjaki – inženirji pri gradnji železnic, cest, pristanišč in drugi specialisti, ki so vstopali v službo države le za omejeno dobo, ampak brez pravice za stalnost. Dnevničarji pa so bile tiste osebe, »ki so vršile posle nižjih kategorij stalnih državnih uslužbencev, kakor služiteljske, zvaničniške in sploh pisarniške posle«.¹¹⁴

Zelo širok nabor »državnih« uslužbencev torej, med njimi so bili tudi zaposleni v državnih podjetjih, na pošti, železnici in v

112 Več o tem: paragraf 6 Zakona o uradnikih, 1931.

113 Steska, 1922.

114 Korenini, 1929, 12, str. 2–3.

zdravilišču! Vsi ti pa so morali spoštovati uradniške statusne predpise in so se zaradi nedostojnega obnašanja lahko znašli v disciplinskem postopku pred upravnim sodiščem v Celju.

Državni uslužbenci so bili tako tudi poštni uradniki. In tudi za njih je veljal *Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih* oziroma pozneje v Kraljevini Jugoslaviji *Zakon o uradnikih*.

Njihov položaj pa vsaj v letih po vojni ni bil zavidanja vreden. Tako kot drugi uslužbenci so se povezovali v razna združenja in med drugim potrkalivali na vest gospodov poslancev o tem, kako živi večina njihovih sotrpinov:

»Opoldne močnik ali žganci in solata s krompirjem; zvečer pa zopet solata s krompirjem ali pa kava, nekaka rujava tekočina, ki ji je primešanega nekoliko žlic mleka [...]«¹¹⁵ Taka naj bi bila prehrana državnih uslužbencev. Ob taki kuhi pa naj opravljajo težko službo, povrhu vsega se je tudi obleka ponosila in potrgala, so se pritoževali. No, verjetno se je tudi zato časnikiar Teržan spraševal: »Zakaj je kljub temu ideal vsakega kmetskega sina, malega bajtarja, ali dobrega kmeta, delavca, viničarja postati kakršni koli uradnik, pa bodisi še tako majhen uradnik!?«¹¹⁶ Medtem ko so v *Narodno-socialističnem tedniku* objavili zapis, »da se je otresti treba one stare od avstrijske aristokracije vtepena ideologije, da je uradnik gospod ali nekaj višjega«.¹¹⁷

Danes zaposleni na pošti niso niti več javni uslužbenci niti uradniki, za katere bi veljal *Zakon o javnih uslužbencih*. Pošta Slovenije je gospodarska družba v lasti Republike Slovenije. Toda v kvalifikaciji poklicev še vedno najdemo poklic »poštni uradnik«.¹¹⁸

115 Urbančič, 1919, str. 4.

116 Teržan, 1940, str. 4.

117 Deržič, 1923.

118 Standardna klasifikacija poklicev 2008. Statistični urad RS, <https://www.stat.si/skp/Docs/MetodoloskaPojasnilaSKP08.pdf>.

Državni uslužbenci so bili tudi železniški uradniki in tudi oni so morali spoštovati zakon, ki je urejal status uradnikov. Tisti čas so imeli svoje društvo, ki se je imenovalo »Udruženje železniških činovnika u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca«. Tako udruženje je bilo ustanovljeno leta 1920, po prepričanju železniških državnih uradnikov pa je pomenilo »začetek novega uradniškega združevanja, ki naj se s časom raztegne na vse intelektualne delavce prostrane Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev«. ¹¹⁹ Železniško uradništvo je bilo poklicano, da služi predvsem državi:

»Naš najvišji cilj je in mora biti le država in utrjevanje železniških razmer v korist te države. To hočemo doseči s tem, da združimo vse sile intelektualnih delavcev vseh železniških uprav v Jugoslaviji v čim tesnejši krog, ki naj potom skupnega »razmotrivanja« s činitelji, ki pridejo v poštev, skuša doseči konsolidacijo železniških razmer v Jugoslaviji po nekem programu ...« ¹²⁰

Železniški državni uradniki so bili v kraljevini pred pomenljivo nalogo:

»V nas živi kljub težkim skušnjavam zadnjih dveh let neodoljiva sila, ki zahteva od nas, da zastavimo vse naše kreposti in duševne zmožnosti v to, da dobimo čim prej vseskozi silno, mogočno, veliko Jugoslavijo! [...] Dosledno k temu našemu stališču je naša naloga združiti vse uradništvo k delu za ta cilj!« ¹²¹ In takoj po prvi vojni naj bi vse, kar je moglo in bilo kvalificirano, hitelo k železnicam v službo kot uradniški pripravnik. Železniške uprave so potrebovale uradniški naraščaj. ¹²² Na železnici so zaposlili uradnike z najrazličnejšo

119 Ob petnajstletnici obstoja Nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železničarjev v Ljubljani, 10. januarja 1921, str. 10.

120 Ibid, str. 10

121 Ibid, str. 10.

122 Železnice rabijo uradnikov, 1922, str. 83.

izobrazbo, od ljudske šole pa do fakultete. Zaposleni so bili v vseh mogočih strokah: pri prometu, »administrativi«, pri finančni, strojni, gradbeni in komercialni službi. In, kot je zapisal avtor članka, so bili »vse povprek razvrščeni in za to razvrstitev šolska izobrazba ni bila vedno merodajna.«¹²³ Železniški uradniki so bili tudi gimnazijski maturantje. In v tem primeru se člankar obregne ob delo gimnazijskega maturanta, ali je to primerno njegovi izobrazbi.

»Je že res,« ugotavlja pisec, »da za maturanta ni nikjer državne službe, ki bi mu nudila priložnost, izkoristiti njegovo znanje o kulturi starega in novega veka, o antiki in renesansi, o klasični latinščini in grških aoristih, o zgodovini, algoritmih in algebri.«¹²⁴ Vendar pa se sprašuje, ali mora študirati človek to in še marsikaj drugega samo zato, da bi presedel 30 let pri vinkuliranju, seštevanju in prepisovanju, da bi štel denar, kupoval klej in kuverte po kilogramih in komadih ..., kot to počnejo nižji uradniki.¹²⁵

Seveda zaposleni pri Slovenskih železnicah danes niso več niti uradniki niti javni uslužbenci. Slovenske železnice so namreč gospodarska družba v izključni lasti Republike Slovenije, njihov status pa ureja *Zakon o družbi Slovenske železnice*.

Uradniki v Kraljevini SHS oziroma Jugoslaviji so se imenovali tudi »činovniki«. V času Franca Jožefa so jim kratko malo rekli uradniki, po balkanskih deželah pa so jih klicali činovniki. »Činovniki« so bili tisti državni uslužbenci, ki v delu javnosti niso uživali velikega ugleda. Do njih so bili zafrkljivi tisti časopisi, ki niso bili naklonjeni kraljevini in slikovito prikazujejo takratne razmere: »«Srbski činovniki» so bili činovniki posebne sorte. Razlikovali so se po činu, ki so ga imeli, po cigaretah, ki so jih kadili, in po kavi, ki so jo

123 Železniški uradnik, njegova izobrazba in njegov posel, 1925, str. 57.

124 Ibid.

125 Ibid, str. 57.

pili. Kave jim je bilo pa treba vsak sleherni dan toliko popiti in toliko cigaret pokaditi, da niso imeli časa za kak drug činovniški opravek. «¹²⁶ Nato se novinar obregne še ob krajnske uradnike s tem, ko zapiše: »Kave je bilo toliko, da se je uprla Krajncem, ki so bili premeščeni v svrhu asimilacije v južne kraje. Dvajset, trideset čašic kave čez dan je bilo celo za kranjske želodce nekoliko preveč. No, sčasoma so jo začeli s slivovko mešati ... «¹²⁷

Med državnimi uslužbenci so bili tudi služitelji ali sluge, ki so opravljali pomožna, ampak še vedno zelo pomembna opravila. Tako sta na primer občinski ali sodni sluga skrbela za svečavo! Opravljala sta pomembno opravilo: skrbela sta za razsvetljavo! Vendar zadnje omenjeni naj bi bili celo v slabšem gospodarskem in socialnem položaju kot viničarji!

Z nastankom Kraljevine Jugoslavije, ko so nastale banovine, so tudi Slovenci dobili zaposlitve med železničarji, postali so kontrolorji in poslovodje, med njimi se je našel tudi kak upravnik bolniškega sklada ali pa so se preizkusili v delu navadnih pisarjev. In po takratnih predpisih so vse omenjene kategorije uslužbencev imele status državnih uslužbencev.¹²⁸

Zapostavljene uradnice in razprave o ženskih možganih

Takrat ko je bil v Rogaški Slatini uradnik Franjo Novak, so bile na državnih uradih zaposlene tudi uradnice. To pomeni, da so v Kraljevini SHS oz. Kraljevini Jugoslaviji lahko zaposlovali tudi ženske uradnice. Predtem je namreč veljalo prepričanje, tako pravijo tudi takratni mediji, da je »samo moški sposoben biti uradnik, da samo

126 Terček, 1929, str. 207.

127 Ibid.

128 Več o tem: Slovenski uslužbenci v hrvaški banovini, 1940, str. 2–3.

on lahko vrši državne funkcije, da je za to samo on dovolj resen, a da bi bile ženske za to neresne in da je njihov um preplitek, da bi vršile državne posle«. ¹²⁹ Avtor članka še pripomni, »da se je njim velikodušno prepuščala kuhinja in horizont njih misli se ni smel kretati dalje«. ¹³⁰ Obstajale so najrazličnejše razprave pa tudi raziskave o ženskih možganih, ki so nežnejšemu spolu odrekale vse nade za enakopravnost v družbenem in delovnem življenju. O ženskih možganih načenja hecno razpravo 1876. leta Gospodovega tudi dr. Samec, ki zapiše, da so »ženski možgani za kakih 135 gramov lažji od moških; po meri naj bi imeli moški za kako kavino skodelico več možganov«. ¹³¹ V razpravi še podčrta, »da je sprednji del možganov pri ženski razmeroma manjši, srednji pa razmeroma večji«. ¹³² Kot je ugotavljal, so najbrž raznorazni učenjaki prav zato sklepali, »da ženski sploh ni mogoče dospeti do iste stopinje izobraženosti, kakor moškemu, in da je ženska vsled tega pomanjkljeja obsojena držati se na veke doslej njej odmenjenega domačinskega delokroga [...] in da človeka ne pristaja premakniti ne za las od meje ženskega poklica postavljene ji od nature«. ¹³³

To se je pač sklepalo zato, ker so takile »natoroznanci« ¹³⁴ postavljali sedež inteligencije v sprednji del možganov! ¹³⁵ Nasprotno pa v Kraljevini SHS oz. Kraljevini Jugoslaviji ženske zasedejo pomembna mesta v profesorskem in učiteljskem zboru, na pošti, ministrstvih in drugih državnih inštancah. V velikem državnem stroju postane uradnica, če ne motor, ki goni, vsaj oni del, brez katerega stroj ne more

129 Ženska kot uradnik, 1921, str. 1–2.

130 Ibid.

131 Samec, 1876, str. 101.

132 Ibid, str. 101.

133 Ibid, str. 102.

134 »Natoroznanci« – starinski izraz za naravoslovce.

135 Samec, 1876, str. 102.

več obstajati. Na to, da so se v uradniškem poklicu znašle tudi ženske, je vplival družbenopolitični razvoj v Franciji, Nemčiji, ZDA in drugod po svetu, ki je pritegnil v državne urade, šole in pisarne tudi ženske. Pa tudi iz takratne Srbije so prihajali članki¹³⁶ s hudomušno vsebino, češ da so v Srbiji moški uradniki »grubiji, manje uslužni i spretni«, »lenjiji« ter »mnogo manje rade«.¹³⁷

Tudi občinski uradniki so bili državni uslužbenci. Toda v kraljevini se je razvijalo posebno statusno pravo občinskih uslužbencev, avtonomno od uslužbenskega sistema državnih uradnikov. Za razliko od današnje ureditve, v kateri oba zakona, tako *Zakon o javnih uslužbencih (ZJU)* kot tudi *Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (ZSPJS)*, veljata enotno tako za uslužbence v državni upravi kot tudi za občinske uslužbence. Čemu je tako? Odgovor je pomenljiv. Ali razlog za veljavno ureditev izvira iz večje centralizacije države na račun manjše avtonomije občin ali pa je na to vplivala preprosta potreba po enotni ureditvi!?

Je pa v disciplinskih postopkih, v katerih so se znašli občinski uslužbenci Kraljevine SHS oz. Kraljevine Jugoslavije, prav tako odločalo disciplinsko sodišče. Za razliko od disciplinskih postopkov zoper pogodbene uslužbence, ki jih je na prvi stopnji obravnaval sreški načelnik, na drugi stopnji ban, po spremembi predpisov na prvi stopnji občinska uprava, na drugi pa občinski odbor.¹³⁸

136 Npr. Beograjski »Činovnički glasnik« organa Saveza državnih činovnika i službenika.

137 »da so v Srbiji moški uradniki 'surovejši, manj uslužni in spretni, 'da so 'bolj leni' ter da 'veliko manj delajo'«.

138 Kukman, 1937, str. 11; več o tem: Občinsko uslužbenko pravo, 22. novembra 1932, str. 2.

Državni uradnik v FLRJ

Po drugi svetovni vojni se spremeni tudi pojmovanje državnih uslužbencev. Seveda skladno s komunistično doktrino. V veljavo je stopil nov *Zakon o državnih uslužbencih*, ki je bil objavljen 2. avgusta 1946.¹³⁹ Ko je predsednik vlade FLRJ predložil Ljudski skupščini predlog zakona o državnih uslužbencih, je med drugim poudaril, »da so državni uslužbenci ljudski uslužbenci in morajo biti zato povezani z delovnim ljudstvom, katerega del so!«¹⁴⁰ Državni uslužbenci postanejo »velika delovna skupnost, ki živi od dela svojega uma ali svojih rok, z vsemi pravicami, a tudi z vsemi obveznostmi, ki izvirajo iz dela kot častne dolžnosti našega državljana!«¹⁴¹

Za stroko in njeno jezikovno dikcijo o tem, kdo so lahko državni uslužbenci, se ve, da odraža utrip preteklosti. Nekdanjemu režimu v kraljevini očita, da je hotel ustvariti »umeten razloček med državnimi uradniki ter delavci in nameščenci in razbito borbena enotnost delovnega ljudstva kot celote.«¹⁴² Kritični pa so tudi do predvojne stroke, češ da so jih pri tem podpirali razni meščanski pravni znanstveniki s svojimi razlagami. In da je edina prava pot ta, da »državni uslužbenci prenehajo biti ločena skupina v našem ljudstvu in se združijo z drugimi delovnimi množicami v veliko celoto, ki jo mora voditi pri delu skupna zavest ustvarjalnosti, discipline in odgovornosti.«¹⁴³

In kdo je odslej spadal med državne uslužbence? V duhu komunističnih parol naj bi bili v državnem aparatu v ljudski državi »samo najboljši strokovnjaki, ki delajo vestno, požrtvovalno in

139 Zakon o državnih uslužbencih, 1946.

140 Zakon o državnih uslužbencih s komentarjem, 1946, str. 7.

141 Svetek, 1946, str. 221.

142 Ibid, str. 221.

143 Ibid, str. 223.

po svoji spodbudi; biti morajo disciplinirani in prežeti s čutom za odgovornost«. ¹⁴⁴ Samo od takih uslužbencev se lahko pričakuje, da bodo pravi ljudski uslužbenci, ne pa brezdušni birokrati! Za državne uslužbence so se smatrali uslužbenci vseh organov državne oblasti in državne uprave, javnega tožilstva, javnih ustanov, in še ena novost: tudi uslužbenci administrativnega aparata državnih podjetij.

Po prepričanju jugoslovanske stroke ¹⁴⁵ je bilo to nekaj popolnoma običajnega, saj je državna uprava dobila tudi novo ljudsko, socialistično vsebino svojega dela! In zaradi tega se »državnemu aparatu, pa bilo to na gospodarskem ali upravnem področju, stavijo nove naloge: nov ljudski način upravljanja države, nov socialistični način gospodarstva, predvsem pa nov delovni odnos do ustvarjanja ljudske blaginje za boljše življenje delovnega človeka in za boljšega človeka!« ¹⁴⁶ Politična srenja je bila prepričana v to, da stari uradniški sistem ni mogel zadostiti vsem novim nalogam, temveč je zaviral razvoj, med drugim tudi zato, »ker ni zajemal v vsej svoji širini državnih uslužbencev gospodarskega sektorja!« ¹⁴⁷ Državni uslužbenec je bil od takrat tisti posameznik, ki se je zaposlil v ljudski skupščini, pri predsedstvu vlad, na ministrstvih, v komitejih in komisijah vlad, podrejenih uradih in ustanovah. Status uradnika je imel tudi tisti, ki se je zaposlil v glavnem izvršilnem odboru pokrajin, oblastnem izvršilnem odboru avtonomnih oblasti, v izvršilnih odborih ljudskih odborov, na tožilstvih in sodiščih. Tak status pa so, kot že rečeno, pridobili tudi tisti posamezniki, ki so se zaposlili v vodstvu in v upravnem strokovnem aparatu podjetja. Obveljalo je prepričanje, da »vodje in strokovni upravni uslužbenci gospodarskih podjetij opravljajo

144 Rupnik, 1947, str. 302.

145 Ledinek, 1948, str. 159.

146 Ibid, str. 160.

147 Ibid, str. 160.

bistveno isto funkcijo oziroma delo, kakor vodje ter drugo upravno in strokovno osebje v glavnih upravah gospodarskih ministrstev.«¹⁴⁸ Med delom uslužbencev v glavni upravi za črno metalurgijo pri ministrstvu za rudarstvo ali v glavni upravi za olje pri ministrstvu za industrijo in med delom uslužbencev v upravnem strokovnem aparatu v državnem metalurgičnem podjetju ali podjetjih za olje, pač ne more biti nobene bistvene razlike!¹⁴⁹ In tako kot v državnih uradih in ustanovah so tudi v upravnem aparatu državnih podjetij bile plače in druge ugodnosti uslužbencev odvisne »od njihove osebne pobude in njihove vneme v službi.«¹⁵⁰ Med vodilne delavce in upravni strokovni aparat državnega podjetja so tako spadali ravnatelji, inženirji, tehniki, tehnični vodje, vodje prodaje, komercialni vodje, statistiki, knjigovodje, blagajniki, arhivarji in strojepisci.¹⁵¹ Vsi so bili državni uslužbenci in zanje je veljal *Zakon o državnih uslužbencih*. Z eno izjemo! Posebnega statusa niso imeli navadni delavci in zanje so veljali splošni predpisi s področja delovnih razmerij!

Če je še naš uradnik Franjo iz Rogaške Slatine za zasedbo delovnega mesta potreboval ustrezno izobrazbo, zdaj to več ni bilo nujno! Zahteve po izobrazbi postanejo zelo vprašljiva birokratska ovira: »Danes je torej odpadlo prej edino odločilno merilo šolske izobrazbe, ki je tisočim zmožnih in strokovno sposobnih državnih uslužbencev onemogočilo doseči v državni službi ustrezajoče mesto.«¹⁵² In zato so te »ovire« tudi odpravili: »Odstranjene so nepremostljive pregrade med posameznimi kategorijami, ki so uslužbencu brez predpisane šolske izobrazbe za vedno onemogočile napredovanje v

148 Zakon o državnih uslužbencih s komentarjem, 1946, str. 10.

149 Ibid, str. 10.

150 Ibid.

151 Ibid.

152 Svetek, 1946, str. 225.

višjo kategorijo!«¹⁵³ Odločilni okoliščini sta bili zvestoba sistemu in partiji!

Državni uslužbenci postanejo javni uslužbenci

Leta 1957 je bil sprejet nov *Zakon o javnih uslužbencih*, ki je veljal za vse tiste, ki so bili zaposleni v državnih organih in upravnih zavodih, zavodih na področju zdravstva, prosvete, znanosti, kulture, v zavodih za socialno zavarovanje, za socialno varstvo in tudi v drugih zavodih javne službe.¹⁵⁴ Javni uslužbenci so bili tudi tisti, ki so bili zaposleni na Jugoslovanski loteriji. Udeležba v družbenem upravljanju pa naj bi postala temeljna človekova pravica. Posebni status v uslužbenskem sistemu so imeli tudi borci v narodnoosvobodilnem boju. Status javnega uslužbenca so z lahkoto pridobili. Imeli so prednost v primerih, v katerih se je za javno službo potegovalo več uslužbencev z enakimi pogoji ali pa se jim je »spregledalo«, če so imeli pomanjkljivo šolsko izobrazbo. Vendar pa je že osnutek tega zakona vzpodbudil živahno zanimanje strokovnjakov o tem, kdo bo po novem javni uslužbenec, sploh v tistem delu, ki se tiče nižjih kategorij – pomožnih javnih uslužbencev. Stroka je zavzela jasno in zelo zanimivo stališče tudi za današnje dni: »Kolikor bi bili s tem pojmom (javni uslužbenci) res mišljeni fizični delavci (kurjači, ključavničarji, šoferji, mehaniki in snažilke), smo vendarle mnenja, da ureditev njihovih delovnih razmerij ne spada v Zakon o javnih uslužbencih, saj njihovo delo ni v neposredni zvezi z upravnim poslovanjem organa, temveč v neposredni zvezi z vzdrževanjem stavbe [...]«¹⁵⁵ Z izjemo seveda strojepiscev, stenografov in prevajalcev, izenačenih z ostalimi

153 Ibid, str. 225.

154 3. člen Zakona o javnim službenicima, 1957.

155 Svetek, 1957, str. 196.

pisarniško-tehničnimi uslužbenci, ki bi jim morala glede na njihovo višjo spretnost pripadati tudi višja, položajna plača!¹⁵⁶ Zanimivo razmišljanje tudi za današnji čas, ko je v javnosti več kot 60 let pozneje potekala debata o vnovični zaposlitvi čistilk v državni upravi. Predtem je bil njihov delodajalec gospodarska družba, zdaj pa to znova postaja država!¹⁵⁷

Poznejši *Zakon o delavcih v državnih organih (ZDDO)*¹⁵⁸ ni več govoril o javnih uslužbencih, temveč o delavcih v državnih organih. Za opravljanje najzahtevnejših del so imenovali višje upravne delavce. Za strokovna dela, s katerimi se je na delovnem področju upravnega organa zagotavljalo izvrševanje upravnih funkcij, so imenovali upravne delavce. Strokovno tehnični delavci pa so izvajali dela, s katerimi so se zagotavljali splošni, tehnični in drugi pogoji za delo. Položaj upravnih delavcev se je želel čim bolj izenačiti s položajem delavcev v zasebnem sektorju.¹⁵⁹

156 Ibid.

157 V letu 2019 se je začela javna razprava o zaposlovanju vseh zunanjih čistilk in čistilcev, varnostnikov in kuhinjskega osebja. Nekatere politične stranke pa tudi sindikati so trend prenašanja služb oziroma zaposlenih na zunanje izvajalce označili za nesprejemljivega in so pozvali pristojno ministrstvo za javno upravo, naj se ta problematika uredi sistemsko na način, »da bi bili delavci, ki te storitve redno in kontinuirano izvajajo v organih državne uprave in v javnem sektorju, tam tudi zaposleni«. Več o tem: Za neposredno zaposlitev in proti »outsourcanju«! SVIZ, <https://www.sviz.si/za-neposredno-zaposlitev-in-proti-outsourcanju/>. O tem, da bodo na teh področjih odpravili prekarnost in ukinili »outsourcing« pa je zapisano tudi v Programu za delo koalicije 2022–2026. Več o tem: Program za delo koalicije 2022–2026. 15. Vlada Republike Slovenije, <https://www.levica.si/wp-content/uploads/2022/05/GS-SD-Levica-Program-za-delo-koalicije-2022-26.pdf>.

158 ZDDO, 1990.

159 Več o tem: 14. člen ZDDO.

ČAST IN UGLED URADNIŠKEGA STANU

Jetniški paznik predčasno v pokoj: kazen ali nagrada?

Dvorišče kot sociološka kategorija je zanimivo za preučevanje. Ljudje se na dvoriščih srečujejo, ustvarjajo se medsebojni odnosi, med sosedi se tke občutek skupnosti in povezanosti, odgovornosti do soljudi in okolja, vzpostavljajo se dobri odnosi pa tudi konflikti, ko se mnoge dvoriščne zadeve (parkiranje avtomobilov, prilaščanje posesti) na koncu rešujejo na sodišču. Tudi sloviti efekt NIMBY (»Not In My Backyard«) na drugačen način vključuje pomen dvorišča. Posebna zgodba so dvorišča jetnišnic ...

O dvoriščih ali celo jetniških dvoriščih je bilo posnetih veliko odličnih filmov. *Dvoriščno okno* je kulturna filmska klasika, ki se je zapisala v zgodovino. Film je eden najelegantnejših in najbolj priljubljenih mojstrov in Alfreda Hitchcocka. Glavni lik je fotograf, ki je zaradi zlomljene noge priklenjen na invalidski voziček v svojem stanovanju. Čas si krajša tako, da skozi okno z daljnogledom opazuje početje sosedov na drugi strani dvorišča. Pri enem izmed oprezanj posumi, da je priča zločinu. Ne manjka tudi komedij, v katerih je osrednji fokus dvorišče, denimo *Zaporniško dvorišče* režiserja Petra Segala. Ko nekdanji nogometni igralec Paul Crewe pristane v zaporu, ga tamkajšnji stražnik prisili, da oblikuje pestro nogometno moštvo, ki bo igralo proti stražnikom. Komedija je nova različica filma iz leta 1974, v obeh filmih pa je blestel Burt Reynolds.

Jetniška dvorišča so tudi najpomembnejši prostor dogajanja v raznih umetniških in literarnih delih.

Nobelov nagrajenec Ivo Andrić v svojem odličnem delu *Prekleta dvorišče* piše o jetniških paznikih in paznicah. Zgodba je postavljena

na dvorišče, kot že pove ime samo. Prekleta dvorišče je pravzaprav celo mestece jetnikov in stražnikov, javnih uslužbencev v turškem imperiju. Največ je carigrajskih jetnikov pa poklicnih kvartopircev, hudih sleparjev in veselih bratcev, ki so pozabili plačati, kar so pojedli in popili. Nepridipravi vsake toliko časa prihitijo iz zadušljivih celic na prostrano dvorišče. Tu se pojavi kaka skupinica kvartopircev ali šaljivcev, tam spet kak samcat človek, ki tiho prepeva ali recitira mاستne in smešne pesmice, ali pa, kot pravi Andrić, kak ubog tepček, iz katerega se vsi v krogu zlahka in pošteno norčujejo.¹⁶⁰

Ivan Cankar piše o najbolj debelem stražniku, o ogromni gori in zavaljeni dobričini, ki se je podila za tatičem. Tatič bi se rad izmaknil pravici in postopanju po jetniškem dvorišču. Stražnik, ta debela pravica, je dihala težko, toda na lovu za tatičem je bila neutrudna. Grešnika so le privedli pred sodnika, stražnik pa je bil poglavitna priča. »Sodnik je bil milosten človek, pošalil se je, da so telesne vaje koristne za rejene ljudi, in oba grešnika spodil domov.«¹⁶¹

Samo tri leta po smrti Ivana Cankarja se piše neka druga zgodba. Z drugimi junaki, v nekem drugem času in prostoru, na drugem dvorišču druge jetnišnice.^{162,163}

160 Andrić, 1963.

161 Cankar, 1936, str. 157–160.

162 Zgodba je napisana na osnovi dejstev iz sodnega spisa, D 47/26, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941).

163 Več o tem: Mulec, 2019, str. II–VII.

Čari in razigranost paznice Longine Ogrizkove (Primer Longine Ogrizek)

1921. leta Gospodovega se je po dvorišču sprehajala paznica Longina Ogrizkova. Oblečena v temnomodro monduro, s krilcem nekoliko pod koleni in modro čepico je pritegnila pozornost paznika v zrelih letih, enainpetdesetletnega Ivana Cesarja.

»To ti je hudičevo zala baba, kot jih je malo tod naokrog,« si je mislil Cesar.

Cesar je bil tapravi patron, ki je rad hodil ponoči pod okna in dekletom sladko na srce govoril! A kot se je za kraljevo pravosodno stražo spodobilo, je bil tudi paznik Cesar skrbno odet v uniformo. Oblečen je bil v svetlosivo obleko, nosil je šapko (kapo), na ovratniku so se mu svetile zvezdice. Oborožen je bil z bajonetom. Tudi višji čin si je obetal. Kako ne bi, saj mu bo kot višjemu pazniku pripadala sablja v usnjeni nožnici!¹⁶⁴ Navsezadnje pa je naš jetniški paznik prve skupine zvaničnikov na Okrožnem sodišču v Novem mestu že dvajset let svoje delo opravljal z »oceno srednje kakovosti z zadovoljivo marljivostjo in zanesljivostjo«.¹⁶⁵ Čas bi bil za kako napredovanje!

Na ugled in na to, da so pazniki in paznice vedno lično napravljeni, je skrbno pazila tudi uprava jetnišnice. Za leto 1921 so pripravili novo naročilo. Za vsako paznico po en ogrinjač, eno vrhnjo jopico, troje kril, šest doprskih predpasnikov, tri letne šale, tri zimске šale pa troje parov čevljev, 18 ovratnikov in 18 zaveznic ...¹⁶⁶

164 Več o tem: Vrišer, 1991.

165 Personalna mapa paznika Ivana Cesarja. Hrani Zgodovinski arhiv v Celju.

166 Pokrajinski arhiv Maribor, poročilo o naročilu oblek za paznike iz leta 1921. Spis Preds. 94/14/21, fond SI_PAM/0645/004/00509 – oblačila paznikov: gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, AŠ 18.

Oh, to se je dogajalo na samem vrtu novomeške jetnišnice. V času, ko je imel paznik Cesar nočno službo, je prišel klicat Ogrizkovo pod pretvezo, da je prišel »prirastek«. Tako sta bila pač s paznico dogovorjena, da je lahko ona prišla k njemu v stražnico. To je nekega dne prišlo na ušesa tudi Cesarjevi ženi in pri njej zanetilo hudo ljubosumje:

»O, saj te vidim, Cesar,« je mahala proti njemu z dežnikom. »Obeh pa ne boš imel. To ti jaz rečem. Samo mene ali pa nobene!« Cesarjeva žena se je prišla kregat tudi nad Longino in nad njo vihtet svoj dežnik.

Zanimanje paznice Longine Ogrizkove za paznika Cesarja pa je nenadoma usahnilo. Toda ne samo zaradi ljubosumne žene, temveč tudi zato, ker se je pojavil nov Cesarjev tekmeč, paznik Robas: »Presneto, ta fant je kot pušelj!«

Zdaj so se šele paznici Longini oči zasvetile!

»Ta ali pa nobeden! Glej no, mogoče pa je paznik Robas ponoči, ko je imel nočno službo, iskal mene, da bi se mu oglasila. Glejte no, fanta!«

Toda bognasvaruj, kako je paznica Longina obsedla paznika Cesarja! Cesar je v navalu ljubosumja začel besneti nad novim rivalom. Še naprej je lazil za pohujšljivo paznico in jo naposled le zvalil v predsobo jetniške kuhinje. Tam je še vse dišalo od prežgane in krompirjeve juhe. Juha je imela prijeten okus. V njej je bilo očigledno zadosti masti in soli, župica je bila okusno pripravljena. Vsako jutro je namreč v kuhinjici paznikova žena skrbno tehtala in odbirala jed za slehernega paznika. Kot je veleval sam pravilnik! To je bilo strašansko pomembno opravilo. Tega se je zavedala tudi paznikova žena, ki se je do vsake najmanjše podrobnosti seznanila s pritožbo jetnikov iz neke druge (ptujske) jetnišnice o hrani, mrazu in paznikih.¹⁶⁷

167 Spis su 91/17/31, fond SI_PAM/0645/004/010114, Pritožba jetnikov v ptujski jetnišnici zaradi hrane, mraza in paznikov, Pokrajinski arhiv Maribor.

Tam so kaznjenci protestirali proti pazniku Bombiču. Češ da je hrana kakor za prašiče, ne pa za ljudi. Notri ni nobene masti pa tudi slano ni. Bombičeva žena pa je previsoka, da bi hotela prej pokusiti arestantovska jedila. Kakor se glas arestantov sliši, si bode paznik Bombič postavil vilo, zato je skrajni čas, da se odstrani s sodnije. On sam naj postane norec, ker se norčuje iz vseh drugih. Izjemo dela le tedaj, če ga kateri jetnik podkupi z jajci, ali vinom, ali žganjem.

»Ne, do tega pač ne sme priti! Novomeski zapor mora biti svetel zgled za red,« je bila odločna paznikova žena.

Ob dišeči zaporniški župici je v Cesarju rastlo žegečljivo poželenje. Vsak ima pač svoje muhe, ki so v »nasprotju z njegovim blagrom«, in kot je že trdil francoski moralist Pascal: »Taka muhavost lahko pokvari vse!«¹⁶⁸ V spolni razdraženosti je pred kuhinjskim štedilnikom pograbil Longino in jo začel strastno poljubovati.

»Sam Bog ve, kaj mu je prišlo na pamet, da me ne pusti pri miru,« je s poljubi posuta vzdihovala Longina. Ko se je pojavil nov tekmeč Robas, je zanimanje Longine zanj močno upadlo. Cesar je bil odločen, da vnovič pridobi zanimanje paznice Longine! Še naprej je iskal priložnosti, da bi Ogrizkovo objemal, ali mečkal, ali pa poljuboval. Nekega večera jo je zasledoval v gostilno hotela Union, kjer je pila pivo z nekdanjo kaznjenko Hacetovo, in se usedel k njima. Hacetova je nato naročila še večerjo in skupaj so pili vino. Nakar je Cesar začel nagovarjati spogledljivo Longino, naj ima rada le njega. Tedaj se je oglasila Hacetova:

»Ali ga boš poljubila, porka, kako si pa včeraj skakala pri Smoličevih v Robasa!«

»Cesar je le Cesar, tudi če ni cesar z malo začetnico,« je pomislila Longina ter sedla blizu Cesarja in ga tudi enkrat poljubila! Hacetova ji je nato še kar naprej prigovarjala, naj ima rajši Cesarja. Od njega bo vsaj lahko nekaj imela, dočim jo Robas tako samo izkorišča. Cesar

168 Pascal, v: Flere (ur.), 1977, str. 8.

je Longino začel otipavati, prijemati čez pas in okoli vratu, kar se je sprevrglo v mečkanje pazničinih ogromnih prsi.

Paznik Cesar je nadaljeval s svojimi ljubavnimi prošnjami tudi ob drugih priložnostih. To pa ni bilo več pogodu Longini Ogrizkovi in pozneje se na njegove prošnje sploh ni več odzivala. Kako bi, saj je paznik Robas najlepši, najbolj zali mladi hrust!

Paznik Cesar je zdaj res nekoliko manj lazil za Ogrizkovo. Ob pri-
liki nočne službe je nekega dne povabil v stražnico kar ženo paznika Smoliča, Angelo Smoličevo, in ji dostavljal nedostojne zahteve. Prijel je Smolnikarjevo za roko in ji rekel: »Bova kaj midva?« Ta mu je odločno odvrnila, da mu noče biti na voljo.

Cesar ji je odvrnil: »Torej ne bo nič z vami!« Nato ji je rekel, naj še pove paznici Longini, naj pride ona k njemu in da ji ne bo žal.

»Pojdi, no, kam! Ako ti pri eni spodleti, se pa druge okleneš,« si je mislila Ogrizkova, ko ji je Angela Smoličeva poročala o paznikovem nedostojnem vedenju in ljubavnih prošnjah.

Po spodletelih dvorjenjih paznik Cesar ni več užival one prave ljubezni pri Ogrizkovi. Zategadelj je postal odločen, da bo Ogrizkovi napravil škandal in sramoto. Okrog je začel širiti razne čenče, jo začel grditi in se posluževati zahrbtnih načinov, da bi jo očrnil.

»Čakaj, ji že zagodem!« Začel je pošiljati razne anonimke v času, ko bi Ogrizkova morala biti ocenjena. Z raznimi klevetami o njenem vlačuganju in ovadbami pa je paznik Cesar sam sebi izkopal jamo. Naposled je ovadbo zoper Cesarja vložila Longina Ogrizkova.

Upravno sodišče v Celju je proti Ivanu Cesarju začelo disciplinski postopek. Ivan Cesar je bil obdolžen, da je kršil službene dolžnosti, ker ni čuval svojega ugleda, s tem, da je:¹⁶⁹

169 Sodni spis, D 47/26, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

- v letu 1926 ob dveh prilikah kot paznik v službi spolno občeval s paznico Longino Ogrizkovo;

- se nemoralno in nedostojno vedel dne 22. 1. 1926 v hotelu Union v Novem mestu;

- stavil tekom leta 1926 v jetniški stražnici nedostojne zahteve od Angele Smoličeve, žene jetniškega paznika v Novem mestu;

- napravljaj zmedo s tovariši v službi s tem, da je dolžil paznico Ogrizkovo nasproti pazniku Ivanu Robasu, da je noseča, in ga nago-varjal, naj mu pomaga paznico spraviti iz službe;

- v začetku leta 1925 v času službovanja zvabil v predsobo jetniške kuhinje paznico Longino Ogrizkovo ter z njo spolno občeval;

- med letoma 1924–1925 v času nočnega službovanja zapustil v treh slučajih stražnico in šel na dom Longine Ogrizkove ter jo privedel v stražnico; dne 9. junija 1925 pa skozi vložišče spustil v sodno poslopje in od tam v jetnišnico paznico ter ženo jetniškega paznika Angelo Smoličovo.

Začela se je obsežna preiskava. V postopku je sodišče zaslišalo priče in izvedlo vse zahtevane dokaze. V obsežnem procesu je bilo ugotovljeno, da se je pri jetnišnici v Novem mestu nahajala do srede leta 1926 paznica Longina Ogrizkova. Službovanje jetniške paznice Longine Ogrizkove ni bilo v interesu službe, saj so se izvajale med njo in raznimi pazniki ljubezenske spletke in ljubezenski odnošaji, ki so delali razdor, prepire in medsebojno sovraštvo med udeleženci. Posebej pa je zalezoval Longino Ogrizkovo s svojimi ljubezenskimi ponudbami prav oženjeni paznik Ivan Cesar. Cesar je leta 1924 in 1925 živel v intimnejšem razmerju z Longino Ogrizkovo. V letu 1925 je v službenem lokalu, kamor jo je zvabil pod pretvezo, da je prišel prirastek, z Longino dvakrat spolno občeval, leto prej pa enkrat celo na dvorišču za vrtom jetniškega poslopja.

To razmerje pa se je na koncu leta 1925 nekoliko ohladilo, ko je prišel v ospredje novi tekmeč, paznik Robas.¹⁷⁰

Predsednik dr. Likar, upravni sodnik dr. Brence in ugledni pravnik dr. Steska so si bili enotni, da je bil paznik Cesar kriv v vseh točkah obtožbe, Cesar je kršil Zakon o državnih uslužbencih.

Paznika Cesarja pa je doletela nenavadna kazen. Obsojen je bil na kazen takojšnje upokojitve!¹⁷¹

Od glob do jetnišnic in jetniških dvorišč (jetniki se pritožujejo, jetničarji branijo)

Kajpada, jetnišnice z dvorišči so noviteta! Teh na začetku kaznovanja ni bilo. Z različnimi globami so storilci morali plačati za različna hudodelstva, od umora do nečistovanja. Za hudo poškodbo penisa je bilo v angleškem prostoru treba plačati nekaj šilingov, za zlom ključnice nekoliko več. Nato je sledilo obdobje, v katerem so oškodovanci osebno izvrševali kazen. Naposled se pojavijo »božje sodbe«. V poznem srednjem veku pa je greh že docela prežemal kazensko pravo. Sredi šestnajstega stoletja so veliko ljudi pohabili ali obesili, seveda pred očmi javnosti, čeprav jim ni bilo mogoče očitati kaj več od brezdelja. Nakar se kot kraj kaznovanja pojavijo ječe, najprej kot okrutna oblika izvrševanja kazni, v kateri kaznjencem niso dali hrane in pijače, zatem pa kot kraj za zaslužek njihovih ječarjev. Kaznjenci so popili velikanske količine opojnih pijač, ki so jim jih proti plačilu nosili pazniki.¹⁷²

Uvodna zgodba je postavljena na dvorišče in vrt novomeške jetnišnice okrožnega sodišča. V novomeški jetnišnici je bilo od 80 do

170 Ibid.

171 Ibid.

172 Več o tem: Hibbert, 1965.

120 zapornikov. Zaporniki, ki sta jih pazila Longina Ogrizkova in Ivan Cesar so bili pretežno pretepači, Romi, sejemski tatovi, nekaj vlomilcev in redki morilci, prostitutke ter politični jetniki.¹⁷³ Morda še pojasnilo: na slovenskem ozemlju takratne kraljevine je bilo okoli 50 sodnih zaporov. Ti so bili v pristojnosti okrajnih¹⁷⁴ oziroma okrožnih sodišč. Največji so bili okrožni sodni zapori v Ljubljani, Mariboru, Celju in Novem mestu.¹⁷⁵

Skupaj s sodnimi zapori so delovali tudi samostojni kazenski zavodi (kaznilnice), ki so spadali pod neposredno upravo ministrstva za pravosodje. Vodili so jih upravniki s sodniško izobrazbo, kaznilnici pa sta bili v Dravski banovini dve. Ženska kaznilnica v Begunjah, ki so jo upravljale redovnice iz družbe usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega, in moška kaznilnica v Mariboru. Kraljevina SHS oziroma pozneje Kraljevina Jugoslavija je poznala več stopenj prostorskih kazni: zapor, strogi zapor, »zatočenje« in robijo. Kaznjenec je najprej prebil določeno dobo v samici, nato v skupni celici z osamitvijo ponoči in v prostem času, potem pa je postal svobodnjak. Tak način prestajanja kazni je bil eden naprednejših načinov v takratni Evropi.¹⁷⁶ Kaj takega pa ne bi mogli trditi za zloglasno beograjsko Glavnjačo. Glavni in največji beograjski zapor Glavnjača je bil »drugi dom« političnih zapornikov. Pogoji v Glavnjači pa so bili katastrofalni. Mučenja so bila nekaj normalnega, zaporniki so opravljali potrebo tam, kjer so jedli, hrana ni bila užitna, številni so umrli zaradi tifusa.¹⁷⁷

173 Čamernik, v: Guštin, 2006, str. 14–23.

174 V zaporih okrajnih sodišč so prestajali kazni do enega leta zapora.

175 Čamernik, v: Guštin, 2006, str. 14–23.

176 Več o tem: Guštin, 2006.

177 GLAVNJAČA, CENTRALNI ZATVOR STAROG BEOGRADA: Otkrivamo gde se nalazila ova zgrada Glavnjača, centralni zatvor starog Beograda, <https://www.telegraf.rs/vesti/beograd/2432512-glavnjaca-centralni-zatvor-starog-beograda-otkrivamo-gde-se-nalazila-ova-zgrada-foto>.

Tiste čase je bila prehrana arestantov natančno regulirana. Posebni pravilnik je v obeh kraljevinah (SHS, pozneje Jugoslaviji) v metricah natančno določal, koliko in katera jed pripada posameznemu jetniku. Ohranjeno navodilo predsedništva višjega deželnega sodišča v Ljubljani predsedništvu okrožnega sodišča v Mariboru pa zelo slikovito kaže na to, kaj je bilo v tistem času na jedilniku jetnišnic. Okrožno sodišče je moralo višjemu deželnemu sodišču poročati o cenah, po katerih je nabavljala tamkajšnja jetnišnica potrebščine za prehranjevanje jetnikov. Iz navodila je razvidno, da so bila na jedilniku raznovrstna živila, kot na primer kruh, meso, mast, moka – vseh vrst, riž, testenine, ješprenj, olje, kis, krompir, kislo zelje, repa, fižol, koruzni zdrob, koruzna moka, kaša ...¹⁷⁸ In končno je moralo okrožno sodišče pojasniti tudi, »da li bi bilo za državno blagajno ugodneje, če bi se potrebščine dobavljale potom javne dražbe«. Se pa je višje sodišče spraševalo tudi o tem, ali je »pričakovati, da bi taka dražba imela sploh kak uspeh«. Tako se tudi danes včasih sprašujemo o smiselnosti javnih naročil. Ali niso postopki javnih naročil včasih zamudno in popolnoma nepotrebno opravilo!?

Navkljub temu so se tudi v Kraljevini SHS in Jugoslaviji jetniki pritoževali zaradi enolično pripravljene hrane. Zahtevali so tisto, kar jim po pravilniku pripada. Zaporniki so protestirali proti jetnišnici ali posameznemu pazniku. Veliko pritožb je bilo uperjenih zoper jetničarja Ivana Bombiča iz ptujske jetnišnice, saj so jetniki kar neposredno na predsedstvo okrožnega sodišča poslali protestno pismo. Bombič pa se je modro branil:

178 Spis Preds 354/16/30, Prehrana jetnikov po pravilniku, izdanem 25. 4. 1930, fond SI_PAM/0645/004/01968 gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, AŠ 1230 (vsebina: korespondenca glede nabave hrane, stroškov, količine dnevne porcije), Pokrajinski arhiv Maribor.

»Vsi zaporniki so bili zadovoljni s prehrano in z mojim nadzorstvom. Prehrana se kuha vedno po predpisani jedilni tabeli, in sicer tako da se zvečer predhodnega dne iztehta, čisti in pripravi za prihodnji dan. Kruh se peče v hlebih natanko po 1 kg in 12 dkg. Polovica hleba vselej tehta 56 dkg in še več!«¹⁷⁹

Ječar Bombič v zagovoru nadzorstvu še pove, da se ni pretepal ali pajdašil s kaznjenci. Sicer pa mu tudi konkretnega slučaja nihče ne more dokazati. Pa tudi darila od kaznjencev nikoli ni prejemal.

»Ta bela vrana nad mnogimi kaznjenci, povzročitelj tega pisma, je kaznjenc Vernik Karel, kateri je potrjen obrekovanju in je bil kaznovan radi hudodelstva obrekovanja na osemnajst mesecev težke ječe!«¹⁸⁰

Toda, ne glede na dokaze, ki jih je o svoji nedolžnosti ponudil Bombič, je takratno nadzorstvo vzelo pod drobnogled njegovo obrambo. Na natančno določena dneva je obiskalo jetnišnico in odtehtalo hrano zapornikov.

»Prežgana juha je tehtala 80 dekagramov in druga jed, to je fižol odnosno krompirjeva juha, isto tako 80 dekagramov za vsakega kaznjenca. Prežgana juha, kakor tudi druga jed sta imeli prijeten okus, iz česar sledi, da je bilo v njej dovolj masti, soli ter da je bila okusno pripravljena. Odzvati kruh je tehtal 58 dekagramov«.¹⁸¹

Pazniki in paznice niso imeli lahkega dela, doživeli so marsikaj. Med raznimi zaporniki, ki so se pritoževali nad odmerjeno hrano, so bili tudi razni posebneži in posebnice. Zapornica Slava Klobučar se je pritožila, da je hrana za njo preslaba in da zjutraj ne dobi mleka. Seveda zaradi maščevanja nad jetničarjevo ženo, ki zapornici ob neki

179 Spis su 91/17/31, pritožba jetnikov v ptujski jetnišnici zaradi hrane, mraza in paznikov, fond SI_PAM/0645/004/010114, Pokrajinski arhiv Maribor.

180 Ibid.

181 Ibid.

priliki ni skuhala čaja! Pa vendar, kot je navajalo vodstvo Okrajnega sodišča na Ptuj, se je v zaporu obnašala kot dama, pa čeprav ni nosila spodnjega perila. Drži pa tudi, da je bila nekoliko posebna, »saj je steno s krvjo zamazala, ko je imela mesečno perilo. Pa tudi delala ni čisto nič, pač pa so morali jetniki njej streči!«¹⁸²

Tudi danes pritožbe zapornikov niso nobena izjema. Verjetno pa se ne bi mogli strinjati, da je hrana enolična. Sadni čaj, sirni namaz in sadje za zajtrk, puranji zrezek v omaki, dušen riž in solata za malico, dušena govedina, kuhan krompir, zeljna prikuha in jogurt za kosilo ter slivovi cmoki s kompotom za večerjo pač niso nekaj, kar bi upravičilo srd in jezo. Pa četudi obsojenci, kot poročajo mediji, včasih nergajo, da je hrana »enolična, obroki pa majhni!«¹⁸³ Toda tudi če bi šli v hotel s petimi zvezdicami, bo hrana nekому všeč, drugemu pa ne,¹⁸⁴ med zaporniki pa so tudi taki, ki poročajo, da so se zaradi obilne hrane zredili za nekaj kilogramov!¹⁸⁵

Res toliko odličnih uradnikov?

Položaj ječarjev se je v zgodovini spreminjal. Nekdaj za svoje delo niso dobili plače. Nato je bila ta plača mizerija. To pa je bil razlog, da

182 Spis Preds 467/17/24, Klobučar Slava – pritožbe zaradi hrane v sodnih zaporih v Ormožu, fond SI_PAM/0645/004/00864: gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča MB, AŠ 24, Pokrajinski arhiv Maribor.

183 Je hrana v zaporih res tako slaba? Siol, <https://siol.net/novice/slovenija/je-hrana-v-zaporih-res-tako-slaba-video-466038>.

184 Ibid.

185 Pogovor z nekdanjim zapornikom: »Hrana je bila dobra, zredil sem se za nekaj kil«. Metropolitan, <https://www.metropolitan.si/novice/slovenija/pogovor-z-nekdanim-zapornikom>.

je takega paznika marsikateri jetnik podkupil z jajci, vinom in žganjem.¹⁸⁶

V Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji so bili pazniki javni uslužbenci. Za njih je veljal *Zakon o državnih uslužbencih* in tudi oni so morali paziti na čast in ugled svojega stanu, sicer so se znašli pred disciplinskem sodiščem!

Povod za uvedbo disciplinskega postopka je bilo tudi nemoralno in nedostojno vedenje v službenem in celo zasebnem življenju, kakršno so pijančevanje, igranje na slepo srečo na krajih in v družbah, ki ponižuje dostojanstvo državnega uslužbenca. Pa tudi napravljanje zmede, prepira in nesložnosti s tovariši v službi. Ali pa širjenje neresnic o tovariših v službi, s čimer se jim odreka spoštovanje, posledično pa tudi čast in dostojanstvo. »Potreba po spoštovanju« je bila uzakonjena že v starih jugoslovanskih predpisih.

Potreba po spoštovanju pa je tudi predmet literarnih del in polemičnih razprav. Primer tega je roman *Ponižani in razžaljeni* Fjodorja Mihajloviča Dostojevskega. Kot navaja Brodski, »obrača Dostojevski svojim junakom življenje kakor rokavico in odkriva vsako gubo in zarobek njihovega duhovnega umazanega perila ...«¹⁸⁷

Beseda spoštovanje po Boštjanu M. Zupančiču »nosi med ljudi ideal simpatije, s tem pa solidarnost, politično korektnost in kulturnost.«¹⁸⁸

Paznike in paznice so navajali k lepemu in spoštljivemu vedenju in častni podobi v javnosti tudi s pomočjo letnega ocenjevanja. Vsak javni uslužbenec, tudi paznik, je bil vsako leto ocenjen. Nad njegovim delom je bdela ocenjevalna komisija. V Arhivu RS so se ohranili

186 O tem priča arhivsko gradivo, ki ga hranita Zgodovinski arhiv v Celju in Pokrajinski arhiv v Mariboru.

187 Brodski, 1989, str. 151.

188 Zupančič, 2006, str. 5.

nekateri dosjeji o javnih uslužbencih. Njihovo vedenje je skrbno zavedeno na kartonu s fotografijo uslužbenca, lističu, ki nekoliko spominja na današnji zdravstveni karton. »Uslužbenec je vesten. Uslužbenec je primeren za tajno službo, uslužbenec je letos bolehal za to in ono boleznijo.« Temelji kariernega sistema javnih uslužbencev so bili postavljeni že v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji. Samo najboljše ocenjeni javni uslužbenci so lahko tako kot danes napredovali v višji naziv in plačni razred.

Danes uslužbenca ne ocenjuje več komisija, temveč njegov nadrejeni, ki z javnim uslužbencem opravi tudi letni razgovor. Po podatkih Ministrstva za javno upravo je dobilo leta 2017 oceno odlično kar 95 odstotkov javnih uslužbencev.¹⁸⁹ Mar to pomeni, da imamo enega najboljših javnih sektorjev na svetu? Nemara pa se nadrejeni javnim uslužbencem ne želijo zameriti, imeti nadaljnjih zapletov, ali jih dodatno demotivirati.

Pazniki in paznice v Kraljevini SHS in pozneje v Kraljevini Jugoslaviji so ohranjali dostojanstveno podobo s pazniško uniformo, ki je bila skrbno predpisana. Kakšna je bila uniforma, lahko razberemo tudi iz gradiva, ki ga hrani Pokrajinski arhiv v Mariboru. *Uredba o uniformiranju i naoružanju* pravosodne straže¹⁹⁰ je določala, da nosijo pazniki in paznice po službeni dolžnosti uniformo. Država jim je morala zagotoviti uniformo brezplačno. Vsako leto jim je pripadalo par čevljev in obleka, na vsakih pet let pa tudi nova pelerina, dežni plašč! Pazniki pa so bili tudi oboroženi. Pri sebi so nosili puško in bajonet, višji pazniki pa tudi revolver in sabljo.¹⁹¹

189 Boris Koprivnikar: Kar 95 % javnih uslužbencev napreduje z najvišjima ocenama 4 in 5. MMC RTV portal, <https://www.rtvlo.si/slovenija/boris-koprivnikar-kar-95-javnih-usluzbencev-napreduje-z-najvisjima-ocenama-4-in-5/413543>.

190 Prevod: Uredba o uniformiranju in oboroževanju.

191 Spis Preds 1052/14/25 – uredba o uniformiranju in oborožitvi pravosodne straže, fond SI_PAM/0645/004/00730: gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor,

Ugled je lahko bil načet tudi z ljubezenskimi razmerji na delovnem mestu. Tudi to je lahko bil razlog za disciplinsko postopanje. Gre torej za že star pojav. Na to temo je bilo opravljenih kar nekaj spletnih raziskav, ki kažejo na to, da so tudi danes v Sloveniji ljubezenska razmerja na delovnem mestu dokaj pogosta. Spletne raziskave so sicer brez znanstveno raziskovalne podlage, so pa hvaležno čtivo za konzumente rumenega tiska. Te vrste razmerja so bila proučevana tudi v študijah,¹⁹² ki pa o delovni produktivnosti vpletenih v tesna razmerja na delovnem mestu kažejo na osupljive rezultate! Delovna produktivnost se praviloma poveča. Tudi motivacija in delovna vne- ma sta večji! Vse dokler ne postanejo domnevno vpleteni v romantič- na razmerja tarča govoric. Pa tudi konec romantičnega razmerja lah- ko povzroči določene nerodnosti v službi, saj se stikom z nekdanjim partnerjem pač ni mogoče izogniti zaradi samega delovnega procesa. Zaposleni so v tak službeni odnos še vedno prisiljeni, zamera ali ne- gativna emocija pa lahko kar hitro privede do »*spolnega nadlegova- nja*«. To se je zgodilo tudi paznici Longini.

AŠ 22, Pokrajinski arhiv Maribor.

192 Pierce et al, 1996, str. 5–32.

PODKUPOVANJE, NEZAKONITA BLIŽNJICA

Za segrevanje v razpravo o podkupovanju v času Kraljevine Jugoslavije se nam ponuja zanimiva zgodba iz jetniškega življenja, ko so bili jetniški pazniki državni uslužbenci, ki tudi niso bili nedovzetni za razna podkupovanja. Včasih je bil dovolj že kak liter vina ali škatla cigaret.

Ilegalni »vikend izhod«

Tam okoli velike noči leta 1940 so se v zaporih okrajnega sodišča v Višnji Gori znašli v isti celici štirje sleparski tički. Sam peklenšček jim je tu in tam še v celici duha zvito motil in jih speljeval v skušnjave. Že res, da so si v celici želeli z Bogom sprave in čim prej ugledati luči svobode, a z novo grehoto jim vrag duše je okužil.

Na veliki petek, ki se ga kristjani ob molitvi spominjajo po trpljenju Jezusa Kristusa, edino rojenega Sina Božjega, ki mu je Pilat na smrt sodil, je jetnik Gregorič Jožef delal nekje v bližini svojega doma. Hudič mu je začel po treh postnih dnevih prigovarjati, naj izkoristi priliko za beg, da se zglesi na domu in si v zapor prinese žlahtnega vina.

Resda pa ni šlo samo za vino. Vino, žganje in celo rum je zlahka pritihotapiti tudi v zapore! Pod zapori so kleti in vsakdo v odprti hodnik v kleti zlahka pride, spleza k oknu od jetnika in mu dostavi pijačo in jedačo. Ako to ne gre, pa arestant s svojega okna spusti vrv ali celo razrezano brisačo. Nakar mu kaka dobra duša predmete, vino, rum in meso na brisačo ali vrv naveže. Seveda se je marsikaj mogoče dogovoriti zaradi odprtine v zidu. Hvala večnemu Bogu, da je s svetom mogoče občevati zaradi tiste luknje! No, ne gre pozabiti Lebarjeve Ane, žene

davčnega sluge. Se ve, samo deset dinarjev ji daš, pa vse, kar dobi, jetnikom izroči. A navkljub temu Gregoriču postane ljuba misel, da bi pogledat šel domov.

V svojo nakano pa je Gregorič tudi jetničarja Anžlovarja spravil. Je že človeška slabost kriva, da je s prave poti za trenutek skrenil tudi sam činovnik, sicer še neomadeževan državni uslužbenec! V mislih ga je začel zapeljevati sam vrag! V grudih službenika tega častivrednega poklica se je netil ogenj in postal je strašno rahel za skušnjava. Na videz lice je imel pošteno, a krinka je lahko tudi lažniva. V ta bedasti načrt ga strast po vinu je pahnila; saj za čast ne bo šlo, če nihče vedel za to ne bo!

Tudi jetničarjeva žena, vsaj na videz je bila krepostna žena, toda ni bila svetnica, znala je biti celo prava lisica. Že tekom srede in četrтка je jetnika Gregoriča spraševala, ako bi bilo mogoče dobiti vino od jetnikovega doma. Pretkani Gregorič ji je odgovoril, da če bo šla na njegov dom sama, zagotovo ga ne bo dobila. Dogovorita se za zvijačo: Ko bo šel po vodo, bo izkoristil priliko in jo urnih nog pobrisal domov! Žena zvaničarja Anžlovarja pa bo prišla zvečer za njim z vlakom. In drugo jutro bosta ob istem času s prvim vlakom nazaj prišla.

Kot je bilo rečeno, tako je bilo storjeno.

Zgodilo se je na veliki petek, 22. marca 1940. Najprej je jetnik Gregorič z uslužbencem v zaporu Anžlovarjem v drvarnici drva žagal. Nato sta kurjavo v pisarne znosila zapornik in Anžlovarjev sin. Nakar so šli vsi trije, jetnik, paznik Anžlovar in njegov sin, v bližnji potok po vodo, saj se je pokvaril vodovod. In glej si ga no, jetničar Anžlovar je naposled jetnika poslal v Višnjo Goro do prve hiše s pitno vodo čisto brez spremstva! Pri vodotoču je ta kanglico odložil in jo odkuril proti domu.

Bilo je 22. marca 1940 zvečer, ko je domov prikolovratil zapornik Gregorič. To je svojega očeta razhudil! Oče se je prijel za glavo, ko je uganil, da je moral iz zapora pobegniti, in je sina grajal v dobri misli.

»Dragi oča, nikar se ne hudujte, samo po pečenko slastno in pijačo sem prišel.«

Kmalu zatem, bilo je okoli 21. ure, je prišla v hišo tudi Anžlovarjeva Marija, jetničarjeva soproga. Zapornika je pisano pogledala:

»Pri moji veri, zakaj si pobegnil, zaradi tebe sem prej iz postelje morala vstati in priti po tebe!«

A kaj kmalu je oče spoznal, da je za prazen nič vsa natakunjena. Da je bilo njeno hudovanje le navidezno in da se je ž njo sin Jože o vsem dogovoril.

Na mizo so postavili liter žganja.

Glej si ga no, babnica je bila ven iz hudiča! S pobeglim zapornikom je na dušek izpraznila vsak glažek. Brez dovoljenja treznega očeta, ki je želel, naj že sina enkrat pamet sreča, dolžnosti ne pozna njegov sin, ta čudni tič, sta odšla v deset minut oddaljeno zidanico. Iz nje sta se vrnila ravno na prelomu novega dne. Anžlovarjeva je s seboj prinesla nekaj litrov vina, dočim je on prinesel eno zeleno steklenico žganja.

Zdaj so Gregoriča vabili neustavljivi čari neke ženske in drobne posteljne radosti. Odkar je bil v zaporu ob naslade, ga vleče le še k deklini, ki ji je odvzel srčni mir. Zato je Jože Anžlovarjevi dejal, da gre v vas k neki ženski, ta pa mu je naročevala, naj se pravočasno vrne.

Vrnil se je okoli tretje ure zjutraj, nato je odšel z Anžlovarjevo, da sta ujela zgodnji vlak.

Že na vse zgodaj so ju čakali Anžlovarjevi otroci, da bi odnašali vino. Na postaji se je znašel tudi služitelj in jetničar Štefan Anžlovar, ki je prav tako povpraševal po vinu.

Naposled se je Gregorič na veliko soboto zjutraj vrnil v zapore in prinesel s seboj zelenko žganja. V keho se je vrnil tudi jetnik Jerlah, ki ga je Štefan, paznik darežljivi, prav tako izpustil za konec tedna. Najprej ga je skupaj z drugimi jetniki pustil na zaprto dvorišče na zrak, potem je šel odklepat južna vrata, ki vodijo na zaprto dvorišče. Vhodna vrata

v zapore je pustil odklenjena, dasi jih je sicer za seboj redno zaklepal. Kot bi trenil, je priliko izkoristil tudi Jerlah in pobegnil. Tekel je, kot so ga le lahko nosile noge. Ob vrnitvi pa je, ti, lump, ti, skesano Anžlovarju dal deset din.

Ta dva jetnika, Gregorič in Jerlah, ter še neki arestant Kanc so zdaj pijačo strastno zaužili. Od zaužite pijače so postali močno omamljeni, in kot da bi se jim zmračil um, v stanju nezavedanja začeli razbijati opremo.

Tako njihova skrivnost ni ostala več prikrita. Sum je padel na uslužbenca v zaporu Anžlovarja Štefana. Ampak to ni bila mala reč in je zoper Anžlovarja državno tožilstvo že aprila 1940 vložilo obtožnico.¹⁹³ Že slabi mesec pozneje, 15. maja 1940, je bil obdolženi Anžlovar pred kazenskim sodiščem obsojen »radi prestopka zoper službeno dolžnost na mesec dni zapora in 180 din denarne kazni.«¹⁹⁴ Toda še prej je bil uslužbenec Anžlovar, ki mu očitno ni bilo več mogoče zaupati, odstranjen iz službe.¹⁹⁵

Jetničarju se ni pisalo dobro. Ko je bilo kazensko postopanje zoper Anžlovarja pravnomočno končano, se je zoper njega začejalo še disciplinsko postopanje. Upravno sodišče v Celju je 23. vinotoka 1940 odločilo, da je obtoženi Anžlovarjev Štefan:¹⁹⁶

193 Obtožnica državnega tožilstva /Kzp 140/40/ z dne 16. 4. 1940, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

194 Pravnomočna sodba z dne 17. 5. 1940, Kzp 140 /40/16, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

195 To je 27. 4. 1940 potrdilo tudi Upravno sodišče v Celju. Več o tem: Odločba Upravnega sodišča v Celju z dne 27. 4. 1940, D 11/40-5. Fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

196 Odločitev Upravnega sodišča v Celju, z dne 23. decembra 1940, D 11/40/30. Fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju

13. marca 1940 v Višnji Gori opustil dolžnost pri nadzoru jetnika Jerlaha Avgusta, ki je v usled tega iz zaporov pobegnil, torej iz malomarnosti pustil pobegniti osebi, ki ji je bila odvzeta prostost;

14. marca 1940 sprejel 10 din od Jerlaha, ki se je vrnil v zapore. Paznik je kot državni uslužbenec prejel darilo, da ne bi izvršil službenega posla;

22. marca 1940 isto tam opustil dolžno pažnjo pri nadzoru jetnika Gregoriča Jožeta, ki je usled tega iz sodnih zaporov pobegnil na svoj dom, torej iz malomarnosti pustil pobegniti osebi, ki ji je bila odvzeta prostost.

Sodišče je bilo odločno, »da je s tem zakrivil disciplinski prestopok po paragrafu 188 točke 1 in 8 Zakona o uradnikih in naj se kaznuje po paragrafu 189 navedenega zakona«. ¹⁹⁷ Vendar pa disciplinsko sodišče zaradi pomanjkanja dokazov ni uvedlo disciplinskega postopka zoper obdolženega zaradi tega, ker naj bi »23. marca v Višnji Gori sprejel od Gregoriča Jožeta deset litrov vina, katerega je ta obljubil za izpustitev iz zapora. Ni bilo potrebnih dokazov, da bi paznik sprejel kot državni uslužbenec darilo in zato ne bi izvršil službenega dejanja, ki ga bi po zakonu moral izvršiti.« ¹⁹⁸ Na podlagi pričevanj obeh jetnikov, Avgusta Jerlaha in Jožeta Gregoriča, je sodišče predvidevalo, »da je obtoženec postopal skrajno malomarno pri čuwanju jetnikov.« ¹⁹⁹ Kot je v sodbi navedlo sodišče, je jetnik Avgust Jerlah ušel zato, ker je obdolženi Anžlovar pustil tako vrata celice kakor tudi vrata, ki vodijo v sodne zapore, odprta. Prav tako v sodbi sodišče še pripomni, da je obdolženec »dopustil, da je šel jetnik Gregorič sam 300 metrov daleč po vodo.« ²⁰⁰

1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

197 Ibid.

198 Ibid.

199 Ibid.

200 Ibid.

»Nobenega dvoma ni,« tako sodišče, »da je bil pobeg mogoč samo vsled velike obdolženčeve malomarnosti. Da se je obdolženec zavedal svoje krivde, kaže tudi to, da pobega obeh jetnikov ni takoj javil starešini, kot bi to moral storiti!«²⁰¹

Z zlatom obloženi osel ne pozna ovir

Če sledimo Kolundžiću, se je v Kraljevini Jugoslaviji izoblikovalo načelo »Kradi, a pusti tudi meni, da kradem v državi, kjer odgovarjajo samo mali lopovi in kjer se tudi narod ne zanima za take in slične afere, v taki državi ni nič nemogoče.«²⁰² In taki mali podkupljivi lopov je bil prav gotovo tudi jetničar Anžlovar, ki ga je doletela nepričakovana kazen!

Pozneje v SFRJ ni bilo mogoče dobiti nekaterih dobrin, kot so kava, pralni prašek, sadje, moderna oblačila, radio in televizija ter še mnogo drugega, kar so ljudje na zahodni strani meje imeli. Želja ljudi po teh dobrinah je bila velika, hkrati pa za preprosto in ubogljivo ljudstvo tudi zelo strog carinski nadzor. Med ljudmi še danes krožijo anekdote, da so med cariniki bili tudi taki, ki so se pustili podkupiti in so kateremu »tihotapcu« proti plačilu dovolili, da je mirno čez mejo pripeljal ne le kilogram, ampak tudi sto kilogramov kave! Spet pa so katerega drugega državljana slekli do gole kože!

Ampak podkupovanja ni bilo samo v nekdanji kraljevini in pozneje v komunističnem režimu. Je že zelo staro in sega celo v samo antiko. Vse do danes se je ohranila trditev kralja Filipa II. Makedonskega, ki je izrekel ob neki priložnosti, no, vsaj tako o tem pravijo miti in legende, »da je na svetu ni trdnjave, da bi ji ne preplezal zidov z

201 Ibid.

202 Kolundžić, 1968, str. 36.

zlatom obložen osel! «²⁰³ Ali pa nekoliko starejša različica tega mita: ko je nekoč Filip Makedonski želel zavzeti neko mesto z nenavadno močnimi utrdбами, naj bi eden od prebivalcev mesta pripomnil, da je mesto nepremagljivo. Duhoviti kralj pa ga je vprašal, »ali niti zlato ne more izmeriti mestnih zidov!?!«²⁰⁴ Torej se vse lahko dobi z denarjem. Tudi ozemlja, ki jih je osvajal Filip, ta »neprekosljivi umetnik poklicne diplomacije«. ²⁰⁵ Za svoje sovražnike ali nasprotnike je bilo treba imeti dovolj daril in zlata, pa je bilo zlahka pridobiti njihovo prijateljstvo ali izvesti kak umetelni diplomatski manever.

To je imenitno razložil tudi Sovre, ki je zapisal, da je »Filip le predobro vedel, kje in kako trebé potipati ljube helenske rojake, da jim je mogel do živega. Zato je imel blagajno na široko odprto, kadar koli je videl, da si utegne z denarjem pridobiti nasprotnika, in preneki njegov uspeh gre na rovaš mamljivemu zvenu žlahtne kovine ...«. ²⁰⁶

No, ako gre verjeti legendi, naj bi zaradi podkupljivega služabnika končal življenje celo razbojniški Erazem iz Predjamskega gradu. Medtem ko je cesarjeva vojska s topovi oblegala njegov dobro varovan grad, se ji je spretno izmuznil in se oskrboval s hrano in pijačo skozi skrivni rov. Na gradu je veseljačil, vse dokler ga ni izdal njegov služabnik. Za razbojniškega junaka je doživel precej nečastno smrt, spuščenih hlač na stranišču, ko mu je glavo prestrelila topniška kroglja.

Malo oguljena fraza, kako je denar sveta vladar, še vedno drži, le zlato je zamenjal papir. Zato skoraj dve tisočletji po Filipu Mačkov med drugim zapiše: »Kako bi se čudil slavní kralj Filip Makedonski,

203 Mit se je ohranil v Plutarhovih poročilih, o tem pa je pisal tudi Cicero. Več o tem: Welch, M. T. J., 2016; str. 159–168; Sovre, 2006, str. 387.

204 Welch, 2016, str. 161.

205 Sovre, 2006, str. 387.

206 Ibid, str. 387.

ki je terdil, da preleze z zlatom obloženi osel naj stermeje ozidje, ko bi izvedel, da se oblagajo v 19. stoletju taki osli s papirjem. Papir je danes tisti »movens in agens«, ki suče i verti svet ...[...]«²⁰⁷

Ljubosumni soprogi so poskušali podkupiti tudi kakega cerkvenega dostojanstvenika, vse zato, da bi prekršil zavezo spovedne molččnosti, katere zavetnik je sam svetnik Janez Nepomuk. Ko je bil Nepomuk še mož iz mesa in krvi, se ni pustil podkupiti niti njegovemu veličanstvu kralju Venčeslavu.²⁰⁸

Duhovnika Nepomuka so leta 1383 vrgli v reko, v kateri je nesrečnež utonil.²⁰⁹ V kraljestvu »Bohemia« je namreč vladal kralj Venčeslav, ki je imel zelo pobožno ženo. Kraljica je ponižno in z gorečo pobožnostjo spovedovala svoja pohujšanja in grehe Janezu Nepomuku. Ljubosumni kralj se je za njene grehe zelo zanimal in je hotel od spovednika izvedeti prav vsako nadrobnost: ali je njegova soproga prešuštovala in mu bila nezvesta, s kom je delila posteljne radosti in se mu metala v objem! Kaplan pa je bil v svoji zavezi k molččnosti neomajen kot skala; o kraljičinih telesnih slabostih ni črhnil niti besede. Ni ga bilo bogastva v zlatu ali denarju, ki bi omamilo tega krepostnega dušebrižnika! To je raztogotilo Venčeslava! Sumničav in strašno ljubosumen kralj je izrekel strašansko usodo svojeglavemu dušnemu reševalcu, doletela ga je peklenska kazen: »Z rokami, zvezanimi za hrptom in kosom lesa, ki mu je držal usta odprta, so ga javno vodili po ulicah in trgu, nato pa so ga vrgli s praškega mostu v reko Vltavo.«²¹⁰ Ampak s tem si je kralj nakopal strašno božjo jezo, reka je usahnila, vode, ki bi poganjala mlinska kolesa, ni bilo več, mli-

207 Mačkov, v: Gršak, 1865, str. 137.

208 O različicah legende o Janezu Nepomuku in njegovi kanonizaciji piše Wratislaw, 1873.

209 Ibid.

210 Ibid, str. 26.

ni niso mleli zlatorumenega zrnja, gospodinje so zaman čakale, da bi zamesile kruh, otroci z lačnimi trebuhu so vreščali in jokali, zadela jih je šiba božja, Nepomuk pa je postal svetnik!

O spletkarjih in pokvarjencih družbe sedemnajstega stoletja piše tudi Molière. V svojih znamenitih komedijah, kot so na primer *Mojster Zgaga*, *Smešni preciozi*, *Šola za može*, *Šola za žene*, *Tartuffe*, piše o razvadah, zlobi, spletkah in galantnih domislicah pa tudi o podkupovanju in podkupljivcih. V *Namišljenem bolniku* z neprizanesljivim humorjem ošvrkne Belino, ženo namišljenega bolnika Argana, ki hlini do tega premožnega cepca svojo brezmejno ljubezen. Z razno-raznim puhloglavim besedičenjem izraža skrb za svojega moža, ki se utaplja v svojih namišljenih boleznih, jetrnih in drugih, mu povezuje čepico čez občutljiva ušeska, se ve, tam se najlaže prehlad stakne, in mu pravi, kako zelo ga ljubi. Vse za obilno zapuščino, ki si jo nadeja ob njegovi smrti. Ko pa Argan zaigra navidezno smrt, da bi se prepričal o resnični ljubezni svoje družine, začne novopečena »vdova« z velikim olajšanjem vpiti na ves glas, le čemu bi bil sploh na svetu, tako nesnažen in nagnusen, z vsemi zdravili v trebuhu ... in klistirom v ..., no, saj vemo, čemu je klistir namenjen. Tako začne razmišljati o svojem načrtu, kako se pred hčerjo polastiti njegovega obilnega premoženja. V svoje načrte pa želi s podkupnino spraviti tudi služkinjo Toaneto. Pravi ji, da bo za svoj trud zatrdno poplačana ... Vse dokler Molière ne razgali njene pohlepne duše.

O podkupninah in podkupovanjih zlasti v pravosodju se ta vsemu svetu poznan francoski komediograf razpiše v *Skapinovih zvijačah*: »Spomnite se pasti našega pravosodja. Pomislite, koliko je pasti našega pravosodja. Pomislite, koliko je apelacij in inštanc pravice; koliko nadležnih procedur, koliko očarljivih pošasti, skozi katerih kremplje morate: sodni sluga, prokuratorji, advokati, avskultanti, subsituti,

poročevalci, sodniki in njihovi pisarji!«²¹¹ In nas nato podučí, »da med njimi ni niti enega, ki ne bi bil za najmanjšo korist pripravljen dati zaušnico najočitnejši pravici na svetu«. In vse te nespodobne prakse našteva preko svojega junaka Skapina, ki pravi:

»Sodni sluga vam izroči napačen poziv, nakar boste obsojeni, ne da vam bi se sanjalo za kaj, vaš prokurator se sporazume z nasprotnikovim in vas proda za okrogle denarce. Podkupijo vam advokata, da ne pride ob roku na razpravo, ali pa bo navajal dokaze, ki sploh ne bodo držali. [...] Poročevalčev pisar bo podtaknil spise ali pa referent sam ne bo povedal vsega, kar ve; če pa boste z največjo možno previdnostjo preprečili vse to, boste z grozo opazili, da je nekdo bodisi kak pobožnjakar bodisi ženska, v katero je ta ali oni od njih ravno zaljubljen, pridobil vaše sodnike zoper vas ...«²¹²

Podkupovanje je tako prisotno v različnih obdobjih in kulturah. V nekaterih kulturah in okoljih je tako izigravanje pogostejše kot v drugih. Odvisno od tega, ali smo ljudje do takih ravnanj strpni ali pa to nismo.²¹³ V nekaterih sredinah se zdi, da je za ljudi splošno sprejemljivo in opravičljivo tudi goljufati, utajevati davke in uveljavljati bonitete, do katerih niso opravičeni. Zavisi pač od posameznikove

211 Molière, 1974, str. 216.

212 Ibid, str. 217.

213 Najvišje na Indeksu zaznave korupcije za leto 2020 med 180-imi državami sta Nova Zelandija in Danska (obe z oceno 88), ki si delita prvo mesto, sledijo pa Finska, Singapur, Švedska in Švica (ocena 85). V teh državah je široko družbeno soglasje o neprimernosti zlorabe javnih funkcij in sredstev v zasebne namene. Slovenija je na Indeksu zaznave korupcije med 168-imi državami dosegla 35. mesto z oceno 60, pri čemer rezultat »0« pomeni visoko koruptivnost države, rezultat »100« pa »zelo čisto« državo. Medtem ko je Indija na 86. mestu z oceno 40. Več o tem: Corruption Perceptions Index. Transparency International, https://www.transparency.org/en/cpi/2022?gclid=Cj0KCQjw1aOpBhCOARIsACXYv-dMzTsv8ggP7SrCWyaHGdw0jayXzWb6yZM-3qPII_ImrVYL1h0MykoaAua0EALw_wcB&gad_source=1.

iznajdljivosti, ki postane v očeh katerega bistroumneža celo junaška! Tam je podkupovanje tudi pogostejše, kot v krajih, v katerih nacionalno ozračje temu ni naklonjeno.

Raziskave²¹⁴ tudi kažejo, da je koruptivna praksa večja v državah s kolektivistično kulturo (na primer v Indiji). V individualističnih kulturah, v Skandinaviji, ZDA, zahodni in srednji Evropi ali celo v Sloveniji, je občutek osebne odgovornosti večji, v kolektivističnih kulturah pa gre za močnejše občutje deljene in skupne odgovornosti. V takem, kolektivističnem ozračju je človek lojalen skupini prijatelj ali sorodnikov in pričakuje njihovo zaščito, ako bi zabredel v prepovedane posle.

To so tudi take družbe in kulture, v katerih so ljudje nekoliko bolj odprti in sproščeni, nič kaj introvertirani in vase zaprti sramežljivci. V takih okoljih so taki posamezniki največji darežljivci, ki kupujejo prijaznost z napitninami, ali bakšišem, ali tringeltom, ali milodragom. Odprti pa so tudi za raznorazna podkupovanja in goljufivosti, zato drži, da je tega več tam, kjer je več take darežljivosti. Vendar pa je nadvse nenavadna, če ne celo bizarna taka narodova toleranca, saj podkupljivost in podkupljenci še kako povečujejo revščino. In kakšna ironija, v revnejših državah je tudi več podkupovanja!²¹⁵

Kulturno ozadje bolj ali manj vpliva na pogostost koruptivnega obnašanja. Ampak v vsakem okolju se koruptivno obnašanje pri nekaterih pojavlja pogostejše kot pri drugih. Kaj je torej tisto, kar nekoga spravi v koruptivnost, drugega pa ne?

214 Na to temo je veliko število študij, ki to potrjujejo. Npr. Mazar, Pankaj, 2011; Seleim, Bontis, 2009; Kleiner, 2011; *Collectivism and Bribery: The more Collective Feeling in a Society, the more its Members are Likely to Offer Bribes*. Univerza v Torontu, <https://www.sciencedaily.com/releases/2011/10/111005131717.htm>.

215 O tem, da podkupovanje samo še povečuje revščino in zavira ekonomski razvoj države, soglašajo različni avtorji, npr. Glynn et al, 1997; Mauro, 1995; Seleim, Bontis, 2009.

Podkupovanje je tako prisotno tudi pri nas. To je na primer takrat, ko javni uslužbenec zase ali za koga drugega sprejme darilo, da potemtakem opravi neko uradno dejanje, ki ga sicer ne bi smel opraviti. Ali pa sprejme podkupnino, da bi opravil dejanje, ki bi ga moral izvršiti v vsakem primeru.

Vprašanje, ki se nam postavi, je, zakaj bi neko človeško bitje ravnalo zavržno. Ali ima pač kakšno nagnjenost k zlorabi uradnega položaja? Lahko da ima tak goljufiv človek slab značaj in takega so imeli tudi njegovi nič kaj plemeniti in nepošteni praočetje. Morda pa je bil tak človek slabo vzgojen ali ga je slaba družba pokvarila, pa zato teži k sprevrženemu okoriščanju z oškodovanjem drugega! Nemara pa je v človeški naravi to, da človek hoče imeti vse, saj je človek sam po sebi velik egoist.

Od pamtiveka so se ljudje spraševali, ali se splača živeti pošteno in trdo delati ali pa poiskati kakšno bližnjico. Trdo delo mnogim pač ne nudi velikega užitka, zlahka bomo našli tudi uradnike, ki v svoji hedonistični maniri in nebrzdanem slu po takojšnji zadovoljitvi ubirajo bližnjice. Že Nietzsche se je spraševal o tem, ali sploh slediti vrlini, ki jo spremlja težaško delo.

Z izrazom »najnравnejši človek« poimenuje človeka »z vrlino pogostega trpljenja, odrekanja, trdega načina življenja in grozovitega trpinčenja [...]«. ²¹⁶

Sodoben človek, ki je nagnjen k hedonizmu, se bo Nietzschejevemu idealu »najnравnejšega človeka« gotovo izognil. Trpljenje in odrekanje ni tisto, k čemur bi stremel dandanašnji človek, ki mu medijska sporočila na raznih platformah predstavljajo najrazličnejše užitke, do katerih si tudi slehernik želi priti po čim krajši možni poti. Uradništvo, ki mu je država podelila najrazličnejša pooblastila

216 Nietzsche, 2004, str. 24.

v skladu z zakonodajo, ima veliko moč, in seveda ni izključena iz vseh korupcijskih skominov.

Ta Nietzschejev okvir človeka, uradnika, s pogostim trpljenjem, odrekanjem, trdim življenjem seveda zastavlja vprašanje: zakaj bi se torej človek prostovoljno trpinčil in se pridružil še sam k tragediji mučenicov samo zato, da ne bi prišel ob slab glas in poštenje!?

Sploh če ga ob tem ne mučijo kakšni strahovi glede nepričakovane sramote ali očitki vesti, ob tako lahkotnem življenju in ugodju, ki mu ga nudijo taka darilca! Pa tudi, čemu bi se trpinčil s trdim in poštenim delom, če ga ni strah pred smrtnim grehom, da bi zaradi napuha namesto nebesom pripadal hudiču! Takega grešnika potemtakem ni strah, da bi zaradi grdobije Bog z njim obračunal v veselju ali celo hudič v peklju. Natanko tako kot je v *Božanski komediji* s takimi goljuftvi obračunal v peklju Dante Alighieri. Za take goljufe je najti mesta v Zlih kotanjah, iz njih pa zija strašna pošast Geriona, ki je poosebljena prevara!²¹⁷

Slediti visokim moralnim standardom se potemtakem ne izplača! Že starogrški filozof Plutarh je zapisal, da vrlino, ki ima prav gotovo svoje plemenito poreklo, »obtožujejo, da je plemenita, vendar nedonosna«, ²¹⁸prav gotovo pa biti kreposten ni lahka stvar.

Zato tudi ni čudno, da se že od stare Grčije dalje najdejo take grešne duše, ki se pri sebi sprašujejo: zakaj si potemtakem svojega bogastva ne bi povečale in se prepustile užitkom ali celo razsipniškemu življenju!? No, tudi donosnost pri takem podkupovanju je precej raznolika. Nekateri javni uslužbenci se zadovoljijo z majhnimi darili, ki so bolj osebne narave in zaradi njih ne morejo obogateti. Za zeleno uslugo. Večjih podkupnin so običajno deležni uslužbenci na lokalnem nivoju, odvisno od uslug, ki jih je bilo treba narediti

217 Alighieri, 2005, str. 28.

218 Plutarh, 2018, str. 81.

za lokalne veljake. In tu so še vladna naročila ali pogodbe, v katere so včasih vpleteni tudi vodilni v podjetjih, tam pa lahko uslužbenec zasluži tudi dosmrtno plačo!²¹⁹

Taki nekoliko večji podkupljivec je morda tudi bojazljivec in je kdaj občutil strah pred revščino, ne pa toliko pred bogom in peklom. Po besedah teologa Petkovška namreč »brez vere ni poguma, brez poguma ni premagovanja strahu«²²⁰ pred revščino, seveda. Ali pa podkupljivec nasploh vidi svojo srečo v nedelu in kopičenju bogastva, ki si ga prigrabi od drugod. O srečnosti nas pouči starogrški filozof Aristotel, ki pravi, »da si večina pod tem izrazom predstavlja nekaj vidnega in otipljivega, eni naslado, drugi bogastvo ali pa čast«.²²¹ Tako je podkupljivec suženj nenadzorovanih strasti, njegova sreča je tista, ki izvira iz predmetov. To ni tiste vrste srečnost, ki bi bila božja; torej taka, v čemer se človek željam z ravnodušnostjo upira in ni suženj nenadzorovanih strasti. O taki srečnosti v svojem delu razpravlja Petkova. Kot zapiše: »Kršna stanje preseganja strasti in želja izenači s srečo ...«²²²

In pri te vrste predrznem podkupljivcu gre brez vsakega dvoma za neomikanca, ki išče zadovoljstvo v lagodnem ali celo uživaškem življenju. Preračunljivi podkupljivec je nemara prepričan, da ga bo nakopičeno bogastvo, čeprav je pridobljeno na nizkoten način, iz podkupnin docela osrečilo.

Toda v podkupovanja in druge goljufive posle ne bo vstopal noben častivreden in dostojanstveni ter čustveno zrel mož, ki je dober človek. Tudi ne tak, ki je umerjen in zavrača pretiranost v uživaštvu.

219 O vrsti korupcije v Sloveniji piše Dobovšek. Več o tem: Dobovšek, v: Dobovšek, 2002 in Dobovšek, Minič, v: Dobovšek, 2005, str. 50.

220 Petkovšek, 2016, str. 34.

221 Aristotel, 2016, str. 50.

222 Petek, 2021, str. 200.

Pa tudi tak ne, ki bi podlegel staremu ljudskemu pregovoru, ki pravi, da »Prilika dela tatu!«.

Toda prej navedena predpostavka o častivrednem in dostojanstvenem možu je pri uradništvu napačna. Izobražen človek naj bi imel vrlini časti in dostojanstva, pa vendar so med podkupljivimi javnimi uslužbenci večinoma ljudje z dokončano fakulteto.²²³ Toda podkupljivi uslužbenci imajo posebne osebnostne lastnosti. Kot pravi znani slovenski psiholog, zaslužni profesor Musek, je goljufivo obnašanje pogostejše pri osebah, ki imajo »večjo socialno moč in vpliv. In nižjo stopnjo samokontrole. Kakopak so to tudi osebe, ki so nagnjene k rizičnemu obnašanju, psihično labilne, negotove in nevestne«. ²²⁴

Te sorte ljudje pa niso samo časti nevedni, temveč so tudi »osebno moteni«. ²²⁵ To so visoki egoisti, manipulatorji in brezvestneži. Tak človek je vase zagledani narcis, ki mu ni mar za druge, je brez

223 Vstopnica za službo v javni upravi je že nekaj časa ustrezna izobrazba.

224 Zaslužnemu profesorju dr. Janeku Musku so bila postavljena naslednja vprašanja (strukturirani intervju):

- Ali so lahko nezakonite prakse nekega posameznika, kot je na primer podkupovanje, posledica kakšnega odklona, ki ga je mogoče opredeliti s psihološkega vidika?
- Kaj je po vašem mišljenju poglobitni razlog, ki pahne človeka – v javni in državni upravi večinoma dobro izobraženega – da postane koruptiven oziroma dozveten za podkupovanje?
- Koliko pripomoreta k izoblikovanju osebnosti, ki je nagnjena k podkupovanju, okolje in vzgoja ter koliko druge karakterne značilnosti posameznika, ki niso odvisne od zunanjih vplivov?
- Koliko pohlep kot osebnostna značilnost nekega uradnika vpliva na to, da se prepusti speljati v korupcijski vrtiljak? Ali ima pri razvoju takšne osebnosti katero vlogo tudi strah?

225 Tako tudi Musek.

socialnega čuta in empatije. To so negotovi, labilni psihopati, ki so nagnjeni k rizičnemu obnašanju.²²⁶

Kot trdi Musek, je najmočnejše orožje proti podkupljivosti vzgoja s starši in učitelji, ki so sami odličen vzgled takega etičnega obnašanja.²²⁷ Tudi Aristotel nas podučí, da nam »nobena od npravstvenih vrlin ni dana po naravi. Kar je namreč osnovano po naravi, tega ni mogoče prevzgojiti,«²²⁸ kar pomeni, da je pot do moralnih kvalitét, ki naredijo človeka dobrega, mogoča le preko dobre vzgoje. Egoisti, manipulativneži in brezvestneži, ki si prilaščajo več, kot jim gre, tudi nimajo prirojenih osebnostnih motenj, ki bi jih nagovarjala k podkupljivostim, otroci se rodijo kot nepopisani list papirja in s čisto vestjo. Toda kako bodo odgovarjali teologi in filozofi na vprašanje, zakaj Bog dopušča zlo in slabo vzgojene posameznike? Leibniz, na primer, pravi, da je Bog »absolutno popolno bitje«,²²⁹ v naravi pa je »več povsem različnih popolnosti, nekatere od njih se odražajo v njihovih krepkosti.«²³⁰ In Bog hoče dobro in biti vsem v pomoč! In ker dopušča svobodno voljo, včasih dopusti tudi kakšno nepopolnost in celo grajo ali kazen, ki kot nekakšno zdravilo slabo spet spreobrne v

226 Musek trdi, da so bolj dovtetni za podkupovanje in korupcijo tisti posamezniki z osebnostnimi motnjami, ki se lahko povežejo z visoko stopnjo egoizma, manipulativnosti, brezvestnosti, s pomanjkanjem socialnega čuta in empatije pa tudi z visoko stopnjo negotovosti, labilnosti in že omenjenega rizičnega obnašanja. Prav navedene lastnosti so v znatni meri prisotne tudi pri t. i. »temni triadi«, ki jih sestavlja trojica: psihopatija, narcisizem in makiavelizem.

227 Po besedah Muska je najmočnejše orožje proti podkupljivosti vzgoja, ki okrepi naše vedenjske namere za etično obnašanje do te mere, da nam s tem privzgoji ničelno toleranco do koruptivnosti in drugih oblik neetičnega obnašanja. Take vrste vzgoja pa je mogoča le s starši in učitelji, ki so sami zgled etičnega obnašanja.

228 Aristotel, 2016, str. 75.

229 G. W. Leibniz, 2004, str. 21.

230 Ibid, str. 25.

dobro. To je dobro, saj so ponovitvena koruptivna dejanja bolj verjetna in pogosta pri tistih podkupljivcih, ki jih za svoje sprevrženo dejanje ni doletela kazen. Pa tudi pri tistih, ki imajo zgled za nekaznovano podkupljivo obnašanje pri bližnjih ljudeh in avtoritetah.²³¹ Tako je za take slabo vzgojene grešnike najboljša pokora včasih kar zaporna kazen!

Pri tem pa je treba dodati, da se marsikdo, ki se spušča v ta korupcijski vrtiljak, pri sebi vpraša, ali se mu to splača. Vpraša se, kakšne so koristi na eni in kakšno je na drugi strani tveganje, da bi ga pri tem zalotili. Slovenska sodišča so goljufive javne uslužbence v zadnjih osmih letih obsodile v 226-ih primerih!²³² Na prvi pogled se zdi razmeroma majhno tveganje, da bi bil neki javni uslužbenec pravno-močno obsojen zaradi korupcijskega kaznivega dejanja.

Toda državno tožilstvo je obravnavalo v teh letih občutno več primerov,²³³ kot je bilo izrečenih sodb. Od 918-ih prejetih ovadb je bilo s sklepom zavrženih kar 425 ovadb, medtem ko je ugotovilo, da v 358-ih primerih sploh ni bilo utemeljenega suma!²³⁴ Zahteva

231 Musek je v intervjuju poudaril izkušnje za močan dejavnik koruptivnosti. Po njegovih besedah bodo koruptivna dejanja bolj verjetna in pogosta pri tistih ljudeh, ki že imajo izkušnje nekaznovanosti ali profita pri takšnih dejanjih. Kot še navaja, velja podobno za osebe, ki imajo zgled za nekaznovano koruptivno obnašanje pri bližnjih ljudeh in avtoritetah.

232 Informacija Vrhovnega tožilstva o kazenskem pregonu kaznivih dejanj 261–264. člen KZ-1 od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2020, z dne 26. 7. 2021.

233 Podatki Vrhovnega tožilstva v obdobju od leta 2013 do 2020 se nanašajo na kazniva dejanja jemanja podkupnine po 261. členu Kazenskega zakonika (KZ-1), dajanja podkupnine po 262. členu KZ-1, sprejemanja koristi za nezakonito posredovanje po 263. členu KZ-1 ter dajanja daril za nezakonito posredovanje po 264. členu KZ-1. Na Vrhovnem tožilstvu podatkov o vrsti kršiteljev ne zbirajo (uradniki, zdravniki, drugi javni uslužbenci).

234 Ibid.

za preiskavo je bila dana v 394-ih primerih, obtožni akt ali predlog v 241-ih, obsodilnih sodb pa je bilo, kot že omenjeno, le 226.²³⁵ Ali to pomeni, da smo Slovenci krepostni ljudje? Vsekakor je podkupovanja več, kot kažejo podatki. Vendar pa podkupovanje v naši državi ni tako zelo razširjeno, kot je prisotno v razgretih gostilniških debatah.

Pa vendarle je tistim, ki kažejo nagnjenost do korupcije, poslano jasno sporočilo, da je verjetnost, da bo nekdo pri korupciji razkrit (drži, korupcijo je težko razkrivati, saj sta v korupcijskem odnosu dva; prvi, ki daje, in drugi, ki sprejema, oba pa sta udeležena v kaznivem dejanju in bosta ščitila eden drugega) in obsojen zaradi korupcije, zelo majhno. Torej se jim korupcija splača!

235 Ibid.

VZNEMIRLJIVOST TAJNOSTI IN IZDAJA TAJNIH PODATKOV

Za uvajanje v poglavje o tajnih podatkih na področju javnih uslužbencev se ponovno poslužujem kratkega pogleda v preteklost in z nekoliko dramatizirano zgodbo ponazarjam dejstvo, da so že od nekdaj določeni podatki spadali v sfero tajnosti in da so že od nekdaj institut tajnosti tudi zlorabili. V nadaljevanju opisani primer sicer ni škodoval varnosti takratne države in njene ustavne ureditve, je bolj zabaven, vendar hkrati ilustrativen, kako in na kak način so se s tem srečevali pred stoletjem, ob tem pa nas vpelje v novejšo čase.

»Bom že dal vetra temu spletkarskemu šolskemu nadzorniku Gorjupu iz Ptujja, bode on mene takole klevetal in o mojih postopanjih informiral Vrankoviča.²³⁶ Ves se tresem od besa, odkar je začel mešati štrene ta presneti šolski nadzornik ... Pismo, ki mi ga je zatem poslal Vrankovič, ta domišljavi lekarnar, je predrzno in neokusno. Ti hudiča preklemanega! V pisanju se zavzema za eno učiteljico, kakopak fletno gospodično, z vsem baročnim okrasjem, s čvrstimi bedri in bujnim oprsjem. Kajpak si nadeja mesenih užitkov, pa ga je pamet v čistem loku zaobšla! Fej, fej, seve, da tak majhen in spakljivi starček resda ni za mično učiteljico. Kvečjemu pri dobrih petdesetih, a že sivih in še vedno gostih laskov ter velikih in rožnatih uheljnov. Precej čuden tič, ptičjega in rdečeličnega obraza z robustnim mesnatim nosom, skorajda natančno na

236 Zgodba je napisana na osnovi dejstev iz sodnega spisa o disciplinskem postopku zoper šolskega nadzornika Gorjupa, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju, fond SI_ZAC/0721, Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941). Je pa zgodba dramatizirana, pri čemer se poskuša slediti jeziku in izrazom, ki so bili takrat v veljavi.

sredini tega obilnega nosu pa so čvrsto zasidrani smešni okrogli naočniki. Na daljavo mu pogled ponese preko zgornjega roba očal, ko pa mora kaj prebrati, pogled uperi skozi okrogli leči. Oči pa drobcene in premete, kot bi prišel iz daljne Kitajske! S tankimi in dolgimi ustnicami, ki jih po navadi spakljivo stiska, nad njimi pa v beli dan štrlijo črni brki. Oblečen skoraj vedno nastopaško, natanko tako, kakor je v navadi pri gosposki ...

Ko sem torej koncem šolskega leta, ki se je začelo sredi leta 1924, končalo pa leto zatem, podal Velikemu županu ljubljanske oblasti v Ljubljani službeno poročilo o tej fletni, a ne tako pri delu vestni učiteljici iz Črnomlja, so vsebino tega poročila zaznali neki zasebniki in začeli postopati zoper mene. Na sumu imam nadzornika Gorjupa, da je za mano vohunil in o vsebini pisma informiral te zasebne elemente, tudi apotekarja!

Nasploh pa je s temi učiteljicami en sam križ. So z vsemi žabami namazane. Se prav dobro spominjam ene službene zadeve, ki jo je obravnaval sreski poglavar. O Jezus, no, Marija sveta, kaj bi dal, da bi odkril mamljive skrivnosti, ki jih je v svojih pismih sreski poglavar razkrival Velikemu županu!

Bila je namreč neka učiteljica Julija iz Mačkovcev, ki je bila v razmerju s silno hecnim patronom. Orožništvo je dobilo pri njem razne sumljive reči, kakor žensko spodnjo in vrhnjo obleko, žepne robce z monogramom J. B., žensko lasuljo in vetrih. Ko naj bi ga poglavar povprašal po poreklu teh reči, pa je zasačeni čudak dejal, da jih nosi v spomin na beg iz Kijeva, kjer je bil vojni ujetnik. Baje so ga boljševiki obsodili na smrt, a mu je učiteljica Julija iz Mačkovcev prinesla omenjene predmete,

*s pomočjo katerih se je rešil. In je povedal orožnikom, da se v spomin na to večkrat obleče v žensko, na glavo pa si nadene žensko lasuljo ...*²³⁷

Čudna so pota Gospodova ...

Sedaj pa nazaj k Vrankovičevemu pismu. Še enkrat preberem vsako najmanjšo podrobnost. Predrzneš gnusni, meni, častitljivemu šolskemu nadzorniku, velecenjenemu gospodu Lukežiču v pismu očita, da se je prepričal, da sem povsod silno razvpiti. In mi žuga, ko zapiše, da dr. Lončar tako kot gospod Pestotik sovraži vse ostanke stare Avstrije in anacionalne elemente!

Nesramnež, beži, no, beži, sedaj pa mi še grozi: 'Dokumente o vaši preteklosti kot narodnjaka imamo še v rokah in je zato dolžnost vseh poštenih Jugoslovanov, da se nadaljuje boj zoper vas!'

Boj zoper mene, ti, tepec preklemani! Pričelo se je že s tistim učiteljskim tečajem za meščanske šole, ki sem ga začel obiskovati v Mariboru jeseni leta 1919. Na šolo v Cirkovcih je radi tega bil poslan drugi učitelj za začasnega vodjo. Navkljub vsemu mojemu trudu sem na tem tečaju križev pot potil in na koncu omagal, odstopil. Želel sem se vrniti na svoje prejšnje službeno mesto v Cirkovcih. Pa mi je prekrižal načrte šolski svet v Ptujju, češ da sem radi svojega poslovanja v avstrijski dobi pri ljudstvu na slabem glasu. Pa da je bilo več nekih starejših kompetentov. Zavoljo tega sem bil dodeljen začasno kot pisarniška moč višjemu šolskemu svetu v Ljubljani, nato pa sem bil imenovan za šolskega nadzornika v Črnomlju. Srce me je vleklo nazaj v meni ljube Cirkovce, zato sem večkrat interveniral v tem smislu, da bi prišel nazaj za vodjo. Pa se je vmešal še Gorjupov predhodnik, nadzornik Flere, in mi rekel, da mi vodstva šole ne morejo več izročiti, ker se govori o meni, da sem nemškutar! In sem napisal tisto dolgo vlogo za šolski svet, v kateri sem popisal svoje dobro,

237 Literaliziran del o nenavadnem moškem z lasuljo je napisan na osnovi arhivskega gradiva, ki ga hrani Pokrajinski arhiv Maribor, Fond Sresko načelstvo Murska Sobota (SI_PAM/0089). Letnik 1925.

ekscelentno delovanje in kakopak priznal tudi svoje grehe. Zagrešil sem jih kot mladenič, ko se je v meni prebujala strast, v mojih prsih se je prižigal ogenj, od mladostniškega zanosa pa sem se skorajda razpočil.

Ali ti je to zlorabil sam šolski nadzornik Gorjup!

Ti, Gorjup, ti tič usrani. Vem jaz vse o teh tvojih kvantah. Tudi to, da si Vrankoviču dal na razpolago vse podatke o meni in si mu poslal pismo, v katerem si oholo in domišljavo pisaril, da sem ošaben, nekolegialen in egoist ter da bom tak tudi ostal. Da sem bil radi svoje nekolegijalnosti skrajno osovražen med učiteljstvom, da sem bil Štajercijanec in brezobziren štrebar ter da sem štrebarstvu na ljubo zatrl v vsebi vse drugo! Povrhu vsega mi očita, da bi jaz v vsled svoje anacionalnosti gotovo lahko postal v pokojni Avstriji nadzornik v ptujskem okraju.

A božji bič najde vsako rit. Tale domišljavi Gorjup je na slabo pot zapeljeval poštene pa bo sam v jamo padel. Izdal je uradno tajnost! Tako izhaja iz samega spisa nekdanjega šolskega sveta v Ptujju. V njem se nahaja prepis pisma Josipa Gorjupa, tega ničvredneža, v katerem je brezsrčno zapisal, da sem jaz, častivredni gospod, delal po zahtevi vsakokratne šolske oblasti in skrbi za svoj napredek. To bi seveda bila čisto navadna kvanta, ako v pismu ne bi zapisal, da v vlogi, ki sem jo poslal šolskemu svetu v Ljubljani, tudi jaz sam zapišem, da sam rad priznavam napake, ki sem jih napravil kot nezrel mladenič, ki o političnem življenju nisem imel niti pojma, še manj pa kakih posebnih namenov. To pa je tudi čista resnica! V vlogi sem še zapisal, da sem tako ravnal pod pritiskom svojih predstojnikov, kakor tudi pristojnih oblasti, a vse to le z ozirom na svoj napredek in v prid šoli, ne pa iz narodnostnih ozirov, kajti v srcu sem se čutil vedno pravega Krajinca, kar se mi je večkrat tudi očitalo!

Imenitno, toda s takim citatom iz moje vloge v svojem pismu je Gorjup sam sebi nataknil zanko! Zdaj sem ga dobil v svoje klešče. Izdal je uradno tajnost!

Grem na upravno sodišče.

Kaj pravijo? Da ni kršena uradna tajnost!? Da pri tako ugotovljenemu dejanskemu stanju o kršenju uradne tajnosti ne more biti govora!?

Osumljeni Gorjup je priznal, da je pismo pisal, ni pa priznal, da bi uradno tajnost izdal. Njegove trditve, tako pravi, se nanašajo na njegova lastna opažanja, deloma pa je za dotične okoliščine izvedel svoj čas v privatnih razgovorih s svojim predhodnikom Pavlom Fleretom! Preklesmano, zato se disciplinsko sodišče v oceno tega zagovora sploh ne spušča. Sodišče pravi, da z inkriminiranim razodetjem sploh ni mogla nastati nobena škoda niti za uspeh službe, niti za državne interese, niti zame! Okoliščine naj bi bile že znane in naj bi jih jaz sam sporočil šolski oblasti, dočim je delno vsebino sporočil Vrankoviču osumljeni Gorjup šele pozneje ... Pravijo, da je osumljenec sporočil Vrankoviču samo delno vsebino nekega uradnega spisa in zato ni mogel storiti nekaj zame škodljivega, da naj bi jaz šolski oblasti te činjenice že tako sam naznanil.

Sakrament na hamol!«

FLRJ: izdaja tajnosti – zločin proti ljudstvu in državi

Že v Kraljevini SHS oziroma Jugoslaviji je moral uslužbenec varovati uradno tajnost. Za uradno tajnost se je po 71. paragrafu *Zakona o uradnikih* štelo prav vse, kar je izvedel uslužbenec v službi in pri svojem službenem poslu in kar bi utegnilo, ko bi se razkrilo, izpodnesti uspeh državne službe ali bi bilo drugače škodljivo za državo ali poedince!

Ali, žalibog, če bi se takemu uslužbencu razvezal jezik. To bi se lahko dogodilo v veseli družbi ob polnem kelihu, ki bi ga na dušek izpraznil, njegova roka pa bi samovoljno segala po steklenici ter točila ali pa bi vpil natakharju: »Daj, toči mi, točaj!« Ko bi nato že večkrat vzdignil kozarec in ga izpraznil, bi mu postalo toplo v lica, njegove

oči bi gledale veselejše, jezik se bi mu razvezal, spregovoril bi s presenetljivo hitro besednostjo in živahnostjo. In beseda bi bila spregovorjena! Njegov značaj bi se bil hipoma pokazal, saj bi se v svoji vročerkvnosti hitro preneglil. A birokratove oči bi se nenadoma vzdramile in ugledale temačno skrb, da ni obvaroval »zaklada«. Ampak kdo bi mu lahko očital in kaj? Najbolj pobožen volk bi se vdal skušnjavi, če bi ga zaprli med same ovce! Saj ne bi rekel tega v zdravi razsodnosti, temveč v prijetnem razburjenju. Ali takemu uslužbencu, ki bi izdal podatke v zvezi s samo službo, bi grozil postopek pred disciplinskim tribunalom. Češ da je izdal uradno tajnost. Zatorej mora biti človek za državno službo pravi karakter. Kot trdi Voltaire, je karakter to, »kar je narava vklesala v nas. Če bi lahko spremenili karakter, če bi si lahko dali karakter, bi bili gospodarji narave ... Tudi religija in morala natakmeta uzdo naravni sili; ne moreta pa je uničiti«. ²³⁸ Če bi nekoliko hudomušno interpretirali Voltaira, potem ni mogoče k resni dejavnosti pripraviti državnega uslužbenca, ki je lenuh, pa tudi ne ohladiti z apatijo pregrete duše takega uradnika, ki velja za nebrzdanega ... Če ljubi vino, ga bo vedno ljubil. Če se ne bo opijanjal v službi, pa bo kje drugje ob čaši ali steklenici vina veseljačil. Takemu značaju pač ni moč nikoli zaupati. Pa z leti žalibog ne bo nič bolje. Tu nas Voltaire podučí: »Starost ošibi karakter; je kot drevo, ki daje še par izrojenih sadežev, a ti so še vedno iste narave. Posuje se z grčami in mahom, postane črvido, a je še vedno hrast ali hruška.« ²³⁹ Ako je mlad in še nespameten ob čašici taki birokrat se razigral, ostal v zrelih letih bo enak. Takšen uradnik seveda ne bo ponotranjil in udejanjal zelo važne vrline. »*Obliti privatorum publica curate!*« ²⁴⁰ Ko

238 Voltaire, 2020, str. 130.

239 Ibid, str. 130.

240 Zasebne koristi naj bodo pozabljene, skrbeti je treba za javne koristi. Zapis je na Knežjem dvorcu v Dubrovniku, nagovarjal pa naj bi visoke uradnike takratne države. O

vstopi uradnik v javno inštitucijo, mora pustiti za sabo vse zasebne probleme, nakane, ali želje. Velja pa tudi v nasprotno smer: uradnik ali drug javni uslužbenec se mora obnašati primerno tudi zunaj svojega službovanja. Zdravnik mora molčati o zdravstvenih tegobah svojih pacientov tudi zunaj delovnega časa; profesor o znanju svojih študentov ne bo razpravjal v gostilniških debatah; župnik pa ne bo govoril o grehah ali napuhu svojih grešnikov, za katere je izvedel pri spovedi. K temu vsakogar zavezuje poklicna molčečnost. Prav tako velja za državnega uradnika, če pri svojem poklicu izve za nekaj, kar ne sodi v gostilniške debate!

Uslužbenec je moral varovati uradno tajnost tudi v FLRJ. Tajni podatki pa po *Zakonu o državnih uslužbencih*²⁴¹ niso zadevali samo podatkov v zvezi s službo, temveč tudi take, ki bi utegnili škodovati samim upravičenim koristim državljanov, če bi se znašli v javnosti ...

Toda uslužbenec bi bil odgovoren tudi tedaj, če bi razkril podatke, za katere bi izvedel v službi, čeprav tako njegovo postopanje ni prizadejalo nobene škode koristim službe ali upravičenim koristim državljanov. Visoki ali nižji uradnik bi lahko za tajnost izvedel, če mu je o zaupnosti povedal kdo izmed tovarišev v pisarni ali pa jih je izvedel osebno iz uradnih spisov, ki so čisto slučajno prišli do njega, saj je dokumente nanj signirala napačno štribarca! Proti uradni tajnosti bi se pregrešil tudi tisti, ki sporoči drugim vse temeljne podatke, ki se nanašajo na velikost, nalogo in področje podjetja, njegovo poslovanje, organizacijo in delovne pogoje. Zlohota izdaja tajnosti pa bi bila zločin nasproti ljudstvu in državi!²⁴²

nastanku zapisa razpravlja Lonza v svojem odličnem članku Obliti privatorum publica cuarate, 2007, str. 33, v katerem zapiše, da sega nastanek zapisa »v konec 15. stoletja« in izraža pomembno politično vrednoto tistega časa.

241 Več o tem: 26. člen Zakona o državnih uslužbencih s komentarjem, 1946.

242 Več o tem: komentar k 26. členu Zakona o državnih uslužbencih, 1946.

Sicer pa so že predsokratiki dobri državni upravi pripisovali velik pomen, »češ če je uprava v redu, vse uspeva, če boleha uprava, boleha vse«. ²⁴³

Tudi v času FLRJ državna uprava ni bila vedno dobrega zdravja.

S Kazenskim zakonikom nad izdajo tajnih podatkov

Seveda pa mora pravilno ravnati s tajnimi podatki javni uslužbenec tudi danes. Skladno s področno zakonodajo mora uslužbenec varovati uradne, davčne, državne, ali zdravniške tajnosti. Nepooblaščenim osebam mora preprečevati dostop do poklicnih pa tudi poslovnih skrivnosti. Pravilno mora ravnati z zaupnostmi, ki so vezane na posameznika. ²⁴⁴ *Zakon o javnih uslužbencih (ZJU)* v dvanajstem členu določa, da mora varovati tajne podatke, ne glede na to, kako jih je izvedel, dolžnost varovanja pa velja tudi po prenehanju delovnega razmerja. Medtem ko *Zakon o tajnih podatkih (ZTP)* določa, pod katerimi pogoji je sploh mogoče oceniti podatek za tajen. Pri opredeljevanju stopnje tajnosti je treba oceniti morebitne škodljive posledice za varnost države, ali za njene politične, ali gospodarske koristi, če bi bil podatek razkrit nepoklicani osebi. Uslužbenec lahko dostopa do tajnih podatkov samo na osnovi dovoljenja, ki ga pridobi po predhodnem varnostnem preverjanju. Odkar je Slovenija članica EU in NATO pa so uslužbenci dolžni zagotavljati varnostne standarde v zvezi z varovanjem tajnih podatkov v obeh organizacijah. ²⁴⁵

243 Sovrè, 2002, str. 218.

244 Vrste zaupnosti podrobneje obravnava Stare, 2010.

245 Več o tem: Černetič, Brožič, oktober 2003.

Tisti uslužbenec, ki zagreši izdajo tajnih podatkov, pa lahko doživi tudi sodni epilog pred kazenskim sodiščem!²⁴⁶

Zdi se, da imamo opraviti z mnogoterimi zaupnostmi in tajnostmi! Zastavlja se nam vprašanje, ali je za vse te tajnosti sploh še prava potreba. Več je tajnosti, več je kršitev in več ljudi vznemirja to, kaj vse se skriva za to tajnostjo. Živimo v času, ko doživljamo pravo tehnološko revolucijo, vse se dogaja v nekem digitalnem svetu, tu je umetna inteligenca, zapleteni algoritmi in iznajdljivi hekerji, zato je vedno težje take zaupnosti obdržati v domeni tajnosti.

Vsake toliko izbruhne kak obveščevalni škandal, vedno znova se pojavljajo novi programi, s katerimi se lahko nadzira našo komunikacijo, po telefonu ali spletu. Eden zadnjih, ki je vznemiril svetovno javnost, je izjemno dodelan program izraelskega podjetja za informacijsko tehnologijo Pegasus, ki omogoča skorajda popoln nadzor nad telefonsko komunikacijo.

246 Kazenski zakonik (KZ-1) v 260. določa, da se kaznuje z zaporom do treh let tisto uradno osebo, ki v nasprotju s svojimi dolžnostmi sporoči nepoklicani osebi tajne podatke. Če je dejanje izvršeno iz koristljubnosti, pa se storilca lahko kaznuje z zaporom do osmih let. Na Vrhovno državno tožilstvo RS je bilo 16. 7. 2021 posredovano zaprosilo za posredovanje statističnih podatkov o tem: koliko primerov je tožilstvo po vsej državi obravnavalo o izdaji uradne tajnosti oziroma tajnih podatkov v času zadnjih petih let; koliko ovadb je tožilstvo zavrglo, koliko obtožnic je napisalo ter ali tožilstvo zbira tudi podatke po vrstah izdaje uradne tajnosti in po kršiteljih, iz katerih struktur prihajajo. Vrhovno državno tožilstvo je 26. 7. 2021 pojasnilo, da podatkov o vrsti kršiteljev ne zbirajo, ločijo le med pravnimi in fizičnimi osebami, po spolu in po starosti. V zadnjih petih letih pa so obravnavali skupno 86 primerov domnevnih kršitev 260. člena KZ-1.

Voajerji v skrivnostih najdejo fantazmo

Stikanje po tajnih podatkih je tako, kot je kukanje skozi ključavnico. Radovednežu nemara vzbuja najrazličnejše užitke ob misli, da bo odkril nekaj tajnega. Kukajo ovaduhi, vohuni, spletkarji, koristolovci, zločinci, možje postave, perverzneži, ali radovedneži, da bi uzrli v svet, ki je onkraj njihovega dosega.

Voajerji si z vso vnemo prizadevajo, da bi v svoji fantazmi ugledali, kaj se skriva pod kratkim ženskim krilom. Brez dvoma so to taki izprijenci, ki vohunijo za nič hudega slutečimi deklinami. Ameriško psihiatrično združenje pa je tu jasno: voajerizem je ponavljajoča in intenzivna spolna motnja in jo kot tako opredeli v svojem priročniku DSM 5!²⁴⁷

Vse več in več je takih radovednežev, ki radi brskajo po rumenih straneh, vstopajo v svetove in skrivnosti slavnih ter se naslanjajo ob njihovih mukah ali blišču. Elizabeta II. na pogrebu svojega moža Filipa ni bila samo užaloščena vdova, prestolonaslednik Charles ni bil samo užaloščeni sin. Ves žalujoči kraljevi dvor z dvornim norcem je postal oder z igralci! Seveda težko srečamo danes takega radovedneža ali celo razuzdanca, ki bi najprej sramežljivo in s tesnobo pogledoval proti zaprtim vratom, nato se jim približal s tihimi koraki, se počasi sklonil in preizkusil, ali bodo kolena vzdržala, naposled pa bi pogledal skozi ključavnico ... V tuje svetove vstopi zelo preprosto, s pomočjo kamer in interneta, ki se namestijo v spalnicah glumačev v resničnostnih šovih!

247 Manual of Mental Disorders, DSM-5, [https://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20mental%20disorders%20_%20DSM-5%20\(%20PDFDrive.com%20\).pdf](https://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20mental%20disorders%20_%20DSM-5%20(%20PDFDrive.com%20).pdf)

Nadvse mamljivo in zanimivo za občinstvo je že od nekdanj življenjske vladarjev. Vendar je tudi najmogočnejša gospoda poznala gentlemanski kodeks častne tajnosti! O političnih skrivnostih pa tudi pikantnih podrobnostih iz vladarjevega življenja se pač ni smelo duhovičiti in jezicati zunaj monarhovega kabineta. Posebno vlogo pri varovanju vladarjevih skrivnosti so imele tajnice, po angleško »*secretaries*«. Pomenljivo: angleško se »*secret*« tolmači kot skrivnost. Tajnice so bile vladarjeve zaupnice, vse dokler si niso zaželele slave! V pismih in dnevnikih so obujale spomine in zapisovale najmanjše podrobnosti življenja na dvoru, zasebne pogovore in intrige, začinjene s podrobnostmi mesenih užitkov in ljubezenskih odisejad svojih gospodarjev ali gospodaric. Pa so takale pisemca ali dnevniki nehvaležnih tajnic skrivnostno prišli v roke tistim ljudem, ki se jih čisto nič ne tičejo. Vse za čast in slavo neposlušnih sekretark! Nastajati so začela najrazličnejša literarna dela, ki so postala prave literarne uspešnice: »*Secret History of the House of Medicis (1686)*«, »*The Secret History of the Duchess of Portsmouth (1690)*«, »*Secret History of the renown'd Queen Elizabeth and the Earl of Essex (1680)*«, »*The Secret History of the White – Staff (1714)*« ...²⁴⁸

Ratio brskanja po skrivnostnih zagonetkah je tudi izsiljevanje. Na svoj račun lahko pridejo tudi raznorazni prevarantski podleži, ki poskušajo uveljaviti svojo voljo tako, da grozijo, pa četudi s prazno grožnjo! ...²⁴⁹

248 O nastajanju take literature piše Bannetova v svojem odličnem članku »*Secret History*« (Bannet, 2005). Avtorica se v članku tudi sprašuje, ali je lahko taka literatura pomemben zgodovinski vir, saj je močno obarvana s subjektivno resnico.

249 David Stimilli analizira skrivnosti, grožnje in izsiljevanja literarnih junakov Kafke in Wellesa. Na tak način poseže v notranji intimni svet posameznika, sicer na podlagi literarnih junakov, ki jih vzame pod drobnogled v svojem delu. Več o tem: Stimilli, 2012.

Resnico poskušajo prekriti zločinci, ki se skrivajo pred roko resnice, ako so na primer ubijali ali stegovali tatinske dolge prste po tuji imovini. Po njihovih skrivnostih pa stikajo možje postave! Tako se sprašuje junak Dostojevskega *Razkolnikov* v romanu *Zločin in kazen*, ali ni kje pustil kakih sledov za zločinom, ki ga je storil in je pri tem obračal žepe, v katerem so bili sledovi, krvavi madeži! Medtem je gruntal, kaj storiti s sledovi, ali jih kam odvreči ali pa zažgati. Ali je dovolj skrnil denar, ki ga je pridobil z umorom? Pri tem si beli glavo z vprašanji:²⁵⁰

»Kaj je z menoj? Ali je to skrito? Se mar tako skriva?«

Njegov um se je, odkar je napravil zločin, ustavljal samo še pri vprašanju, ali ga bodo razkrinkali ali pa jih vendarle lahko kako potegne za nos ...

Ob živce pa spravlja tudi može postave, ki so si morali z njegovimi skrivnostmi ubijati glavo:

»Ako je vse to skrivnost, naj bo! Samo da tej skrivnosti bom prišel do dna ...«²⁵¹ Policijskega inšpektorja pa spet nekaj odvrne od tega namena: »V vse te skrivnosti in uganke je bolje ne vrtati. Pusti jih, dokler ne pride čas, in se ne vznemirjaj. Ob svojem času zveš vse, prav tedaj, ko bo treba ...«²⁵²

Kakopak, še tako popolni zločin se lahko odkrije zaradi trenutne zločinčeve lahkomišelnosti. O tem, zakaj neki so skoraj vsi zločini tako hitro odkriti in izdani, razmišlja celo sam *Razkolnikov*. Ko brska glavni junak po svoji notranjosti, trdno sklene, da glavni vzrok ni toliko v tvorni nemogočnosti, skriti zločin, kolikor v zločincu samem: »Sam zločinec, in to torej vsak, doživi v trenutku zločina nekakšen upadek volje in razsodnosti, namesto teh pa nastopi,

250 Dostojevski, 1979, str. 90.

251 Ibid, str. 434.

252 Ibid, 434.

nasprotno, čudovita otroška lahkomišelnost prav v trenutku, ko bi bila razsodnost in opreznost nujno potrebna ...«²⁵³

Po državnih načrtih in skrivnostih spretno vohunijo tuji obveščevalci. Že vlada Dubrovniške republike je bila odlično obveščena o Turkih, saj je imela povsod vohune. Svoje ovaduhe v dubrovniški državi pa so s pridom izkoristili tudi avstrijski Habsburžani v boju proti Turkom. Kralj Ferdinand je tako oprezal celo za mogočnim sultanom Sulejmanom, o skrivnih sultanovih načrtih so ga obveščali podkupljivi trgovci, ko so prenašali šifrirana pisma, ki so bila tajna poročila o Turkih.²⁵⁴ No, danes so šifrirana pisma zamenjale cenene turške nadaljevanke o Sulejmanovih junaštvih in spletkarjenjih njegovih priležnic, ki jih predvajajo po vsej Evropi!

Vse dogajanje okoli tajnega delovanja obveščevalnih služb je seveda lahko neobičajno dražljivo tudi danes. Kot na primer takrat, ko gre na ogled naprav in prostorov državnozborska komisija za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb, ki nadzira zakonitost delovanja obveščevalne varnostne službe pri vladi.²⁵⁵ Tja se odpravi na podlagi pisne odredbe predsednika komisije, da bi preverila, ali so bili podatki, ki so jih zbirali in spravljali obveščevalci, pridobljeni zakonito.

Na dan ogleda je napetost in pričakovanje običajno čutiti v zraku. Pred vrati parlamenta ali pred sedežem obveščevalne službe se v zasedi zbirajo novinarji, komentatorji, fotoreporterji, blogerji in dopisniki, ki nestrpno pričakujejo člane komisije: predstavnike ljudstva pisanih barv iz različnih političnih grupacij.²⁵⁶ Vse za to, da se od-

253 Ibid, str. 71.

254 Odlično delo, ki govori o obveščevalni službi v 16. stoletju, je napisal Žontar, 1973.

255 Slovenska varnostnoobveščevalna agencija (SOVA).

256 Ti obiski niso napovedani, lahko se skličejo v uri ali dveh. Res pa je, da velikokrat novinarji po svojih kanalih izvedo, da so na obisku, in poslance pričakajo, ko izstopajo iz avtomobilov. Včasih tudi takrat, ko gredo.

krije nekaj, kar javnosti ni znano. Ugiba se, do katerih odkritij bodo prišli poslanci Državnega zbora ... Ko naposled ljudski odposlanci le stopijo za mikrofona, pa včasih kar s privoščljivostjo ali velikim užitek podajo skromno, borno, pičlo in nič kaj osupljivo izjavo; nato sedejo v kombi in se odpeljejo domov. Od velikih pričakovanj pa k nezadovoljstvu in nervozi. Parlamentarci so zavezani k molčečnosti!

Tajnosti in tajna delovanja obveščevalnih služb so zelo mamljiva tudi za raznorazne politične obračune, afere in podtikanja. Tako sta dva nekdanja člana parlamentarne komisije za nadzor nad obveščevalnimi službami, Matej Tonin in Žan Mahnič, izvajala nadzor nad varnostnoobveščevalno službo ministrstva za obrambo. Zaradi suma zlorabe uradnega položaja so kriminalisti NPU ovadili oba, Tonin je bil v času ovadbe minister za obrambo, Mahnič pa državni sekretar v kabinetu predsednika vlade. Po medijski sagi zgodba doživi epilog: tožilstvo je zavrglo obe ovadbi!

Seveda pa je izdaja tajnih podatkov lahko tudi koristna; če nekdo pod oznako tajno skriva in prekriva nečedna ali celo kriminalna dejanja ali dejanja, ki bi lahko ogrozila varnost ljudi in države. V sodobni praksi imamo primere tako imenovanih »žvižgačev«, ki razkrivajo primere, ki jih drugi, predvsem nosilci oblasti, hočejo prikriti. Mnoge države so že zdavnaj spoznale, da je to koristen institut, zato žvižgače tudi na različne načine zaščitijo.

Tajno je vablivo in vznemirljivo

Dandanašnji se zdi imenitno in mamljivo vse tisto, kar je tajno. Le kaj se skriva vse pod oznako tajnost? Ali je taka vedoželjnost posebnost nas Slovencev, ki radi stikamo po skrivnosti drugih in nas zanima, kaj je država označila za tajno? Kako ne bi bila, ko pa smo imeli v nekdanji SFRJ tajne uradne liste! Tajni uradni list SFRJ – zaupno

glasilo – je začel izhajati v letu 1980. Seveda so v SFRJ obstajali tudi tajni podzakonski akti, ki niso bili nikdar objavljeni, niti v Uradnem listu SFRJ jih ni mogoče najti. Skrivni predpisi so kajpak urejali delovanje tajne partijske politične policije!²⁵⁷ Pozneje, na začetkih samostojne Slovenije, pa je v tej vnemi po razkrivanju vsega, kar je bilo označeno s tajnostjo, prihajalo v medijih ali politiki do razkrivanja podatkov, ki so škodovali državi in njeni varnosti.²⁵⁸

Predpise je treba zatorej nujno objavljati v uradnem listu, ljudje tako manj stikajo po skrivnostih drugih in državnih tajnostih, ravnanje državne oblasti je pregledno in predvidljivo. Objava je kako-pak pridobitev demokratične pravne države. Verjetnost, da zakoni v pravni državi ne bodo razglašeni in obče znani, pa je približno enaka kot verjetnost, da bomo postali svetniki (1 : 20.000.000) ali pa celo, da bo komet padel na našo hišo (1 : 182.138.880.000.000).

Nujno in edino pravilno je samozavedanje oblastnikov, da morajo biti zakoni razglašeni in obče znani! Nujnost je prisotna v pravnih normah, ki »morajo biti javnosti dostopne na obliččen način, tako da se prizadeti zanesljivo seznanijo z njihovo vsebino«. ²⁵⁹ Za nujnost je Aristotel dejal, da je na »nek skoraj enak način prisotna v matematičnih predmetih in v stvareh, ki nastajajo po naravi: ker je premočrtnost tole tu, je nujno, da ima trikotnik vsoto kotov enako dvema pravima kotoma«. ²⁶⁰

Nujnosti, da morajo biti zakoni razglašeni, ni zanikal niti ozkosrčni oblastniški koristolovec Dionizij Tiran. Torej tisti Tiran, ki je

257 Komentar k 154. členu Ustave RS, 2019, str. 673.

258 Omeniti velja »afero Sova o razkrivanju tajne lokacije za prisluškovanje na Kozolcu v Ljubljani«, pri kateri je nemška obveščevalna služba v prostorih Sove vršila obveščevalno dejavnost na Balkanu. Po razkritju so zapustili Slovenijo. O tem piše Petek, 2010.

259 Več o tem: komentar k 154. členu Ustave RS, 2019.

260 Aristotel, 2004, str. 151.

odstranil vse in vsakogar, da bi lahko vladal, in je iz človeka postal volk. To je bil tisti samodržec, ki ni poznal drugega zakona, kakor svoje kaprice; po njem je danes v splošni rabi izraz za samodržca, tirana, Platon [566e] v svoji *Osmi knjigi* samodržca takole opiše:

»Stal je na čelu ljudstva in si pridobil množico, ki mu je bila zelo pokorna, a se ne ustavi pred krvjo svojega rodu, temveč – kot radi počnejo takšni voditelji – po krivici obtožuje, vlači pred sodišča in se tako oskrunja s krvjo, ko uničuje človeško življenje ...«²⁶¹ A tudi tak samodržec je objavil predpise, pa čeprav na svoj sprevrženi način: obesil je zakone tako visoko, da jih noben državljan ni mogel prebrati!²⁶²

Kot pravi filozof Hegel, je »ena in ista krivica, ko spridiš takole objavo«,²⁶³ ki požene človeka po pokončni lojtri, ki jo zapiči v tla, v višave; vse zato, da prebere ljubi zakonik ali pa take zakonike zakoplješ »v obširni aparat učenih knjig, zbirki sodb in mnenj [...], in prav tako še v tujem jeziku, tako da je poznavanje pravice dostopno le tistim, ki se temu posvečajo učeno ...«²⁶⁴

Dosledno in natančno je načelo objave spoštoval sam »božanski«²⁶⁵ babilonski kralj Hamurabi, ki je pred več kot tri tisoč leti natančno popisal dolžnosti svojega ljudstva na dveh metrih visoki kamniti steni. Zakonik silnega vladarja se je mogočno bohotal pod vedrim nebom in ustraheval nebogljeno ljudstvo! Seveda blagor tistim, ki so ga umili prebrati!

261 Platon, Zbrana dela IV (Država, Timaj, Kritija), 2009, str. 1204.

262 Hegel, 2013.

263 Ibid, str. 182.

264 Ibid, 182.

Z zakonikom²⁶⁵ je bilo za narodov blagor treba v državi narediti red in počistiti z vso nesnago in nadlogo, v deželi naj bi potem zavladala mir in sožitje.

Lažnivosti in kriva ovaduštva pač niso bila za babilonsko družbo. Zatorej sta prav vsakega, ki je drugega po krivem sodil, čakala propast in poguba! Kajti predčasno so ga pahnili iz dežele živih.²⁶⁶ Slabo se je godilo tudi tistemu nepridipravu, ki si je zaželel lepega pohištva v tujčevi hiši. Bog ne daj, da bi zagorela hiša. Ob tem pa bi se kakemu nadutemu predrznežu v glavi porodila bolestna misel, da bi iz gorečega tujega stanovanja odnesel kak lep spomin, vazo, ali celo omaro! Čisto zares bi potemtakem tudi takega hudodelca pahnili v ognjene zublje.²⁶⁷

Očeta je bilo treba spoštovati. Zelo nespoštljivo bi bilo, če bi sin primazal očetu zaušnico. Lahko bi bil ob vseh pet prstov na desni roki.²⁶⁸ Ni bilo šale, če je mož drugemu možu staknil oko, mu zlomil kost, ali pa celo prednji zob.²⁶⁹ Ali mu ubil ženo.²⁷⁰ Zakonik je bil jasen: oko za oko, kost za kost, zob za zob, hčer za ženo.

Biti dober gradbenik je bila obveza. Kajti če bi se zid v hiši nenedoma porušil, njen lastnik pa predčasno prišel v onstranstvo, ne bi bilo za takega graditelja prav nobene božje milosti.²⁷¹ Če bi se pod rušo znašel sin lastnika, je bil v smrt pognan graditeljev sin.

265 The Code of Hammurabi, <https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/1276/0762>.

266 Prvi paragraf *Hamurabijevega zakonika* je določal, da je bil usmrčen tisti, ki ni obtoženemu dokazal krivde.

267 25. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

268 125. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

269 196., 197., 200. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

270 210. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

271 229. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

Svečenice so morale natančno vršiti svoje poslanstvo. Vstop svečenice v vinoteko je bil na vsak način nizkoten in pohujšljiv. Tako pregrešno svečenico so hipoma potisnili v ogenj,²⁷² njeno telo se je zvijalo v plamenih, izgorelo truplo pa ni nič več spominjalo na božansko krasotico.

A težki roki pravice ni ušla niti poročena žena, ki je prešuštovala. Če je prešuštovala žena, so jo zvezali z ljubimcem in oba pahnili v deročo reko.²⁷³ Lahko pa je prevarani gospod soprog skočil v reko in iz požrešne reke rešil ljubljeno žensko. Ali čast užaljenega in ljubosumnega soproga bi lahko bila zelo načeta, če bi se izkazalo, da častitljiva matrona v resnici sploh ne bi bila grešnica. V takem primeru je bilo zelo dostojno in hvale vredno, ako se je žena kljub njeni častivredni nedolžnosti vrgla v reko in rešila možu čast in slavo!²⁷⁴ Ni pa nosila krivde tista hvalevredna gospa, ki je s prezirom gledala na svojega moža, ampak mu je bila v postelji graciozna, pozorna in nad vse ustrezljiva ljubica, gospod soprog pa na njeno zagnanost pri potešitvi spolne sle ni imel nikakršnih ugovorov!²⁷⁵ Gorje pa tisti dami, ki takih večšin in pozornosti možu ni izkazala. Z vso gotovostjo je nezainteresirana in neangažirana nesrečnica končala v reki.²⁷⁶

272 110. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

273 132. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

274 137. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

275 142. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

276 143. paragraf *Hamurabijevega zakonika*.

SLABA OCENA ZA NEDISCIPLINIRANEGA SODNIKA

Za uvod se nam ponuja zanimiva zgodba iz preteklosti (gradi-vo hrani Pokrajinski arhiv v Mariboru),²⁷⁷ ko je bil zoper okrajnega sodnika Josipa Lenarta leta 1919 začel disciplinski postopek, ker je razžalil »kvalifikacijsko« komisijo. Sodnik ni bil zadovoljen, kako je komisija ocenila njegovo delo. V letih 1910 in 1911 je dobil za »zmožnosti« oceno dobro, »porabnost« pa prav dobro. V letih 1912 in 1913 se je tudi njegova »porabnost« znižala na oceno dobro, medtem ko je v letih od 1913 do 1917 ta bila spet prav dobra. Njegovi ocenjevalci so sicer ocenjevanje zaključili z utemeljitvijo, da preiskovalni sodnik kaže zanimanje in da je upanje, da je izboljšanje trajno. Toda ocena je sodnika močno razjezila. Tako zelo, da je predsedniku deželnega sodišča v Ljubljani poslal pismo, v katerem mu vrača »kvalifikacijo«, v pismu med drugim tudi zapiše, »da se ne bo dal zatirati od lastnih ljudi«.

S tem pa je razžalil ocenjevalno komisijo, ki ga je zaradi tega tudi ovadila pred disciplinskim senatom višjega deželnega sodišča v Ljubljani. Senat je soglašal, da razžalitev v danem primeru ni službeni pregrešek, šlo bi lahko le za »nerednost«. Osumljeni sodnik je na koncu priznal netaktnost takega početja in ga opravičeval z veliko razburjenostjo, boleznijo in obupavanjem!

Vrednotenje javnih uslužbencev je zanimivo za razpravo tudi danes, vprašanje pa je, ali sploh lahko pripomore k uveljavitvi meritokracije (odlična ocena je namreč pogoj za napredovanje) ali pa je le še ena birokratska navlaka. V nadaljevanju povzemam del razprave, ki

277 Pokrajinski arhiv Maribor, gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, 1919.

je bil objavljen tudi v zborniku z naslovom *Državna uprava, ustavna demokracija in mednarodno pravo. Liber Amicorum Anton Jerovšek*.²⁷⁸

Meritokracija – prostor za najboljše

Kot izhaja tudi iz komentarja k ustavi, ima 122. člen, dvojni namen: »Prvič, omogočiti vsem kandidatom dostop do delovnega mesta pod enakimi pogoji, in drugič, zagotoviti izbiro najprimernejšega kandidata.«²⁷⁹ Ratio določbe je uveljaviti meritokracijo, da zaposlovanje poteka na temelju znanja, sposobnosti, osebnih lastnosti in integritete posameznika. Svoje mesto v državni upravnih službah bi si naj zaslužil posameznik z izobrazbo, znanjem in kvalifikacijami, ne pa z lojalnostjo do politične stranke, ali pa celo s prijateljskimi ali sorodstvenimi vezmi.²⁸⁰

Tudi McCourt v svojem prispevku poudari, da je meritokracija »zaposlitev najboljšega kandidata za katerokoli delo«.²⁸¹ Seveda se najboljša izbira opravi med prijavljenimi kandidati za delovno mesto. Avtorji, kot so na primer Philipps,²⁸² Dwiputrianti,²⁸³ Zhang,²⁸⁴ so si enotni v tem, da mora upravljanje z najboljšimi kadri postati pravilo. Zato ker lahko samo najboljši javni uslužbenci dajejo odlične rezultate, ljudje pa dobijo najboljše storitve. Z uvajanjem večjega profesionalizma v državni upravi postane zavržno kadrovanje po principih

278 Mulec, v: Jambreč, 2022, str. 119–137.

279 Komentar ustave Republike Slovenije, 2019, str. 262.

280 V Sloveniji se je žal uveljavil le formalni vidik meritokracije, ne pa dejanski, vendar pa ta problematika ne bo predmet te razprave. Več o tem: Mulec, 2018; Mulec, Giacomini, 2018.

281 McCourt, 2007, str. 3.

282 Philipps, 2015, str. 94–98.

283 Dwiputrianti, 2018, str. 70.

284 Zhang, 2015, str. 270.

nepotizma, pretirana rast uprave se ustavi, učinkovitost pa poveča, večja se stopnja netolerance do korupcije. Kot ugotavlja Sundell, je prav zaposlovanje na osnovi posameznikovega znanja in sposobnosti tisto, ki zaustavi rast korupcije, saj jo lahko zaposleni naznanijo brez strahu za izgubo delovnega mesta.²⁸⁵ Pisci študije *Meritocracy for Public Service Excellence* najdejo povezavo celo med uveljavljeno meritokracijo v državi in nižjo stopnjo nezaposlenosti ter pospešeno rastjo družbenega proizvoda, kar je, kot zapišejo, uspelo doseči Singapurju.²⁸⁶ Temu pritrди tudi Philipps in v svoji razpravi podčrta, da sta na velik razvoj v Singapurju vplivala prav ta dva principa kadrovanja in napredovanja na osnovi sposobnosti javnih uslužbencev, ki so motivirani, ter ničelna stopnja tolerance do korupcije.²⁸⁷ Medtem ko Young že leta 1958 svari pred nekaterimi izzivi, s katerimi se srečujejo države z uveljavljeno meritokracijo. Opozarja pred nastankom novih elit, elitizma. Uslužbenci, ki zaključujejo študij na elitnih univerzah in pridobijo najboljšo formalno izobrazbo, lahko izgubijo stik z realnostjo, potrebe navadnih ljudi jim postanejo tuje.²⁸⁸ Tudi danes je aktualna razprava o tem, ali so ljudje z najboljšimi ocenami z najboljših univerz res najprimernejši za delo v državni upravi. S temi izzivi se soočata Japonska in Singapur, ki sta sicer državi z uveljavljenim konceptom meritokracije.²⁸⁹ Diploma ali doktorat na najboljših univerzah in odlične ocene namreč še ne zagotavljajo

285 Sundell, 2014, str. 4.

286 Meritocracy for Public Service Excellence, Global Centre for Public Service Excellence, <https://www.undp.org/publications/meritocracy-public-service-excellence>, str. 4.

287 Philipps, 2015, str. 94–98.

288 Več o tem: Young, 1961.

289 Meritocracy for Public Service Excellence, Global Centre for Public Service Excellence, <https://www.undp.org/publications/meritocracy-public-service-excellence>, str. 5.

tega, da bodo posamezniki dejansko kvalificirani ali, bolje rečeno, najprimernejši za delo, pri katerem se zahteva empatijo. Za vstop na elitno univerzo imajo načeloma več možnosti otroci premožnejših in uspešnejših staršev. Pa ne samo zaradi večjih možnosti, ki se postavi ob bok tistim, ki prihajajo iz revnejših družin! Ko je leta 2019 odjeknila šokantna vest, da je bilo kar 33 staršev udeleženih v afero, v kateri naj bi s podkupovanjem otroci bogatašev imeli s prilagojenimi sprejemnimi testi olajšan vstop na elitne univerze, sta se na spisku znašli tudi elitni univerzi Yale in Stanford.²⁹⁰

Meritokracija v javni upravi le formalna zaveza?

Znanje, izkušnje in rezultati dela pa morajo biti vodilo tako pri zaposlovanju kot tudi napredovanju javnih uslužbencev. Kot razpravlja v svoji študiji Kaufman, mora napredovanje zaradi dobrih rezultatov postati glavna doktrina moderne javne administracije, pri čemer sta ključni vrlini nepristranost in politična nevtralnost javnih uslužbencev.²⁹¹ Chan, Li²⁹² in Zhang ugotavljajo, da kljub nekaterim prizadevanjem Kitajske za uveljavitev meritokracije še vedno ne obstaja koncept politične nevtralnosti pri zaposlovanju in napredovanju, kar je zelo zaznamovalo polpreteklo zgodovino komunistične države. Kot navaja Zhang, je v kitajski upravi opaziti izrazito hitro napredovanje nekaterih uslužbencev, vendar ne zaradi kvalifikacij in zaslug, temveč vplivnih staršev (nepotizem) in politično obarvanih napredovanj. Ob tem navaja primer uslužbenke Wang Qian, ki je zaradi vplivnega očeta zasedla mesto namestnice vodje okrožnega urada za razvoj in

290 Sandel, 2021.

291 Kaufman, 1956, str. 1057–1073.

292 Več o tem: Chan, Li, 2007, str. 383–396.

reformne pri pičlih enaindvajsetih letih!²⁹³ Čehovin in Haček ugotavljata, da imajo politični funkcionarji v Sloveniji kljub formalnemu obstoju ustrojev uveljavljene meritokracije v državni upravi odločilno vlogo pri zaposlovanju in napredovanju državnih uradnikov.²⁹⁴

Vpliv politike na uradništvo ni vsemogočen. Pritrditi gre Zarniku, ki pravi, da ima uradništvo, »prevladujoči vpliv na vsebino pravne norme v tistem delu procesa, ko je osnutek predpisa v območju izvršilne veje oblasti.«²⁹⁵ To velja tudi za druga področja operativnega delovanja.

Koncept meritokracije naj bi bil vgrajen tudi v vrednotenje dela javnega uslužbenca.

Na istem delovnem mestu bi moral napredovati samo tisti uslužbenec, ki ima ustrezne ocene, pri čemer se predpostavlja, da ocena temelji na rezultatih uslužbenčevega dela.

Primer iz preteklosti: slaba ocena za okrajnega sodnika Josipa Lenarta

Za segrevanje v razpravo se nam ponuja že omenjena zgodba nezadovoljnega javnega uslužbenca z oceno svojega dela. S tem zapisom se postavljamo v čas, ko je okrajni sodnik Josip Lenart še v rajnki Kraljevini SHS želel v svoji karieri napredovati, vendar ga je njegov nadrejeni – po uslužbenčevem mnenju – preslabo ocenil. Ta zgodba gradi na pisni dokumentaciji, ki se je ohranila v Pokrajinskem arhivu v Mariboru, da bi bilo za bralstvo bolj prijazno in zanimivo branje, ki ga bi pritegnilo tudi v branje analize, pa so dodani tudi posamezni dramaturški pasusi. Iz tega kratkega skoka v preteklost bomo lahko

293 Zhang, 2015, str. 278.

294 Čehovin, Haček, 2014, str. 434.

295 Zarnik, 2011, str. 6.

videli, da institut ocenjevanja javnih uslužbencev ni novost sodobne uprave, ampak so ga poznali že pred sto leti:

Kvalifikacijska komisija deželnega sodišča v Ljubljani je 7. aprila 1919 delo okrajnega sodnika Josipa Lenarta ocenila z dobro. Svojo oceno podrobno obrazloži.²⁹⁶ Med drugim tudi navede, da so sodbeni razlogi, ki jih je navajal sodnik v svojih odločitvah, izredno površni: »Ako spisi obsegajo nad trideset listov, pač ni možno razlogov povedati v dobrih dveh široko pisanih vrstah!« Ocenjevanemu okrajnemu sodniku komisija tudi očita, da nima nobenega pravičnega reda: »Priloge brez pravičnih številok so res nekaj nenavadnega!« Podčrta, da iz ovojev tudi ni razvidno, kdaj se je pravno sredstvo oddalo na pošto; višje instance so bile primorane podatke ugotavljati po poizvedbah na pošti. Prav tako mu očita, da pristojbinskim določbam v kazenskem postopanju ni posvečal prav nobene pozornosti, postopanje s koleki je sodniku tuje. Na koncu obrazložitve komisija še zapiše, da se take napake redno ponavljajo, zato pa je treba vložiti ves napor, da se odpravijo.

Slaba ocena je raztogotila gospoda okrajnega sodnika. In če je bil deležen očitka, da ni zmožgal spisati razlogov razsodbe več kot v dobrih dveh široko pisanih vrstah, pa na višje Deželno sodišče pošlje pritožbo, napisano na več kot dvajsetih straneh!

Samo predstavljamo si razbesnelega sodnika, kako se nečimrno spakuje, ko ob petrolejki z utripajočo svetlobo svoje besede preliva s temnoplavo tinto na porumeneli papir. Gosposki človek, kvečjemu pri dobrih petdesetih, a že ob ušesih sivih las, ki se mu na čelu vidno redčijo in tanjšajo. Nosil je tiste vrste pričesko, pri kateri so bili dolgi lasje na strani glave počesani čez vso glavo, da bi tako prikričl smešno okroglo plešo. Na okroglem in mesnatem nosu, ki je pričal o čustveni in občutljivi naravi

296 Več o tem: obrazložitev ocene kvalifikacijske komisije, spis B1 XII 397/18-5, arhivsko gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor.

svojega lastnika, so čvrsto zasidrani smešni okrogli naočniki, pogled upira izpod košatih temnih obrvi natanko v tisti list papirja, kjer je bila s pisalnim strojem s črnimi malo tiskanimi črkami zapisana ocena njegovega dela, ki ga je tako zelo razburila ... V stanju očitno velike vznemirjenosti in nervoze se je lotil pisanja pritožbe na višje deželno sodišče, v katero je zapisal.²⁹⁷

»Ko sem sprejel poslabšani opis, zadobil sem vtis, da je očitvidno opisana komisija na podlagi kake napačne informacije menila, da sem se jaz v kakem opisu narodno pregrešil. To je veliko bolj verjetno, ker sem večkrat z žalostjo opazil, da je kak hudobnež spletkaril v tem smislu proti meni.«

V svoji pritožbi razžaljeni sodnik uvodoma poudari, da so najprej doživljali nemški pritisk na Slovence, nakar so se družbenopolitične razmere korenito obrnile: »Ob priliki zadnjih sprememb državnih razmer pa se je tega nemškutarja, ki je naš narod tlačil ali izdajal, od-slovilo.« Čas njegovega pisanja namreč sovpada z nastajanjem nove države Kraljevine SHS, risale so se nove meje. V novi državi se je spreminjalo tudi stanje duha, ki je bilo obarvano politično, kar se odraža v pritožnikovem ugovoru proti oceni. Pojasnjuje, da se je Slovence, ki so se prej narodno pregrešili, kaznovalo na ta način, da se jim je dodelilo slabše mesto ali pa se jih je tako v oceni opisalo, da so jim potem lahko dodelili slabše mesto. Svojo slabo oceno je videl v spletkah nad Sloven-ci, ne pa v svojem slabem delu. Do vsake pičle podrobnosti opiše, kako je bila preganjana njegova rodbina. Tudi njegov oče, uradnik, zemlji-škopnjžižni knjigovodja v Mariboru je bil po sodnikovih besedah vedno narodnjak, vsled česar se ga je tudi ovajalo: »Gorje sodniku na Štajer-skem, če je bil narodnjak, kaj šele pisarniškem uradniku!« Podčrta, da je imel njegov ata še posebej v Slovenski Bistrici zelo težke čase: »Pičlo

297 Povzeto po pritožbi Josipa Lenarta. Gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, 1919.

število narodnjakov se je takrat večkrat zbralo v narodni gostilni. Ponoči so nekatere zunaj nje počakali od Nemcev najeti hlapci. Ruskega profesorja so ob neki priliki skoraj ubili, a je k sreči iztrgal jednemu hlapcu bikovko in se potem z njo tako dolgo branil, da je prišla na njegov krik pomoč. V cestnem jarku je slišal otročji jok, ko pa je šel oče gledat tja, so ga od zadaj napadli ... «

Opisuje, kako so zasledovali slovensko osebje, o tedanjih časih mu je velikokrat pripovedoval tudi nadžupnik pri Sv. Martinu pri Slovenj Gradcu. Slednji mu je večkrat pripovedoval o časih, ko je tamkaj še Josip Vošnjak zbiral majhno vrsto narodnjakov ... Sodnik Lenart v pritožbi poudari: »Nadžupnik je mi povedal, kako je bilo predsedniku Keinricherju žal, in sicer še na smrtni postelji!!!, da mojega očeta ni vklenil ali pa uničil. A kar ni uspelo Keinricherju, je slednjič uspelo Perku, ki je bil predsednik nemškega narodnega sveta.« Na očetovo in pritožnikovo delovno mesto so čakali nemškutarski uradniki, njegovega očeta je zato pozval, naj se upokoji: »To je zadelo očeta kot strela z neba, ker je bil tako navezan na urad, da se mu je zdela ločitev nemogoča ... Spisal je še prošnjo za upokojitev, še isti dan pa je zblaznel in potem tudi v blaznici umrl.«

Ali namesto da bi razžaljeni sodnik ovrigel očitke kvalifikacijske komisije, ga v njegovih grudih tišči še nekaj drugega. Krivdo za neuspeh in slabo oceno pripiše nemškim šolam, kamor je še kot otrok moral hoditi, tam so bili učitelji »zagrizeni« nemškurji, ki so se iz slovenskih otrok norčevali in jih zmerjali z vindišarji. Slabo se mu je godilo tudi pozneje, ko je dal prošnjo za sprejem v službo štajerske vlade. Čakal je kake tri mesece, a zaman, brez kakršnega koli odziva. Tja se je nato napotil tudi osebno in srečal je nekega Nemca, ki mu je rekel, da je prejšnji dan spisal prošnjo, danes pa je že sprejet ... Pozneje so mu pojasnili, da odlašajo z njegovo zaposlitvijo zato, ker je zagrizen Slovenec in rusofil ...

Veliko lepše se je po njegovem mnenju godilo sonarodnjakom, ki so v Gradcu vstopili v službo, medtem ko so uslužbencem v Mariboru namenili najslabše »kvalitete«, ocenili so jih namreč z zadostno, hotelo se jih je odstraniti iz službe ali jih prestaviti na Kranjsko. Ob tem zapiše: »Če hočete ostati pri sodišču, morate v nemški okolici nemško govoriti! Tega seveda nisem storil, a v Gradcu je ostala črna pika!« Zelo slikovito opiše politične pritiske na uradnike in obarvanost uradniškega personala: »Perko je imel dobre obveščevalce, izvedel je natanko, kako je nekdo volil, tudi glede mene je to vedel, izdajalec mi je znan ... Pungrasič se je izrazil po volitvah v uradu nasproti personala: 'Gorje tistim, ki so kot državni uslužbenci volili Reseljna. Perko jim bode že pokazal!'« In to naj bi se, sodeč po sodnikovem pisanju, res dogodilo. Še ko je v Mariboru nadomeščal nekega sodnika pri izvršilnem oddelku in je »šef celo delo nanj zvrigel«, je delal v upanju, da si bo izboljšal oceno. A nič ni pomagalo. V igro se je vključil tudi neki svetnik, ki je šefa oddelka nagovarjal, da bi sodnika Lenarta kar najbolje ocenil, vendar mu je ta odkrito odgovoril: »Sam sodnika Lenarta ne morem dobro opisati, drugače mene predsednik Perko slabo opiše, imam pač tak ukaz ...«

Ko je poskušal v ugovoru s svojimi argumenti ovreči slabo oceno, zapiše, da mu je nadrejeni v nemilostljivem tonu našteval grehe in mu kazal napake kot v nalogi prvošolčka. Res je, da je imel nekaj zaostankov, toda vmes je tudi dvakrat zbolel za špansko gripo pa še za dva oddelka je moral soditi in je zelo hitel. Glede skromne obrazlage sodnih odločitev pa ostaja neomajen v svojem prepričanju: »Jaz še danes menim, da se v naših sodbah preveč piše ... Za jurista je to nepotrebno, za laika nepotrebno in nerazumljivo, zato samo vpraša, zakaj je bil nekdo kaznovan ..., torej zadostuje kratko pisanje ...«

A po prepričanju osramočenega sodnika je ocenjevalna komisija svojo oceno utemeljila na temelju opisov prejšnjih nemških kvalifikacijskih komisij in pri tem dodaja: »Seveda je vsak predstojnik upravičen na

najstrožji način proti podložnemu nastopati, a če je to zmeraj umestno pa je drugo vprašanje. Večkrat se komu na ta način vzame veselje do službe.«

K svojemu zagovoru še doda zdravstveno okoliščino v družini: »Vsled različnih bolezni v rodbini, imel sem hčerko leto dni in pol bolno, potem je zopet žena umirala, večkrat po celih štirinajst dni nisem nobeno noč spal, ker je dobila žena histerične napade, postal sem tudi sam bolan na živcih ... Za slabšim opisom tiči večkrat kako drugo nezaupanje ...«

Zaradi slabe ocene je bil premeščen na sodnijo v Ljubljani, v zvezi s tem pa pove: »Jaz sem bolehen in gostilniške hrane ne prenesem, tudi zaradi postrežbe ...!«

Iz prej navedene pripovedi je razvidno, da je iskanje najrazličnejših izgovorov, ki je nemara staro toliko kot človeški rod, bilo zelo blizu tudi sodniku Josipu Lenartu. Kljub temu da je bil predstavnik uglednega ceha, mu ni bilo prav nič nerodno pri izbiri najrazličnejših mogočih in nemogočih izgovorov, da bi opravičil svoje očitno slabo delo in da bi s svojo pritožbo vplival na predpostavljene, da mu oceno povišajo. Seveda pa v tej pritožbi nikakor ni mogoče spregledati tudi narodnostnega vidika. Sodnik je v tistih časih lahko bil dejansko diskriminiran zaradi svojega narodnostnega porekla, vendar pa bi to bil že predmet katere druge študije in analize. Namen predstavitve tega primera je v njegovi slikovitosti in hkrati inventivnosti obrambe pred neugodno oceno predpostavljenih.

Tudi izobrazba je lahko razredni sovražnik

Že v obdobju Kraljevine Jugoslavije so ocenjevali »civilne državne uradnike« vsako leto. Za ocenjevanje javnih uslužbencev so

ustanavljali vrhovne komisije, ki so bile sestavljene iz treh ali petih članov.²⁹⁸ Prav dobro so lahko ocenili uslužbenca, ki je izkazal tako strokovno sposobnost, marljivost in zanesljivost kakor tudi uspeh v službi, ki je bilo nad tem, kar je moral izkazati vsak dober in vesten uslužbenec. Odlično pa je smel biti ocenjen samo tisti uslužbenec, ki se je vidno izkazal nad ostalimi uslužbenci, ki so se ocenili s prav dobro.

Komisija je spisala oceno, potem ko je ovrednotila uslužbenčev strokovno sposobnost, vedenje v službi in zunaj nje, marljivost in zanesljivost v službi ter vrsto poslov, ki jih je uslužbenec opravljal v času, za katerega se je ocenjeval, in uspeh, ki ga je pri tem pokazal.

V FLRJ napredovanje uslužbencev ni več temeljilo na izpolnjevanju formalnih pogojev, temveč je *Zakon o državnih uslužbencih* določil za merilo »dejansko vrednost in strokovno sposobnost uslužbencev«.²⁹⁹ Napredovanje ni bilo več avtomatično in mehanično, s to določbo je bil opuščen star sistem napredovanja.

Ključna za zaposlitev ali napredovanje ni bila niti izobrazba. Tu imamo totalitarne sisteme, ki so celo spodkopavali izobraževalne sisteme.

Vendar pa ni treba po slabe vzglede na daljno Kitajsko, kjer je komunistični revolucionar Mao Zedong³⁰⁰ poskušal popolnoma izničiti

298 Ocenjevanje civilnih državnih uradnikov je določal v petem poglavju (od 31. do 44. paragrafa) *Zakon o uradnikih*, z dne 1. aprila 1931. Izjema od ocenjevanja po tem predpisu je veljala za sodnike, šolnike in uslužbence diplomatsko-konzularnih šol, pri katerih je ocenjevanje potekalo v skladu s področno zakonodajo.

299 Več o tem: komentar k 5. členu *Zakona o državnih uslužbencih* s komentarjem, 1946.

300 Mao Zedong (1893–1976) je bil kitajski komunistični voditelj in ustanovitelj Ljudske republike Kitajske, ki je bil odgovoren za katastrofalne posledice »kulturne revolucije«.

in razvrednotiti celo Konfucijev³⁰¹ nauk o izobrazbi. Mnogi partijski veljaki v nekdanji Jugoslaviji so bili brez šol ali le s poklicno izobrazbo, pa so vseeno odločali o usodi ljudi. Tako je bil politični komisar Ivan Maček po poklicu tesar, narodni heroj Franc Leskovšek kovinostrugar, večletni predsednik SFRJ Josip Broz Tito pa ključavničar ... Revolucionarji so bili seveda privilegiranci v vseh ozirih. Bili so na spisku upravičencev do zdravljenja v ljubljanski Emoni,³⁰² kjer se jim je zagotavljala »intenzivna« skrb z najboljšim zdravniškim osebjem, nekaterim privilegirancem so bile v brezplačno uporabo dodeljene vile ali elitna stanovanja, bili so priskrbljeni z izbranimi življenjskimi potrebščinami, med njimi se je znašel celo krompir. Ob neki priložnosti naj bi svakinja Pepce Kardelj zanjo naročila 350 kilogramov krompirja najboljše kvalitete. Na spisku se je znašlo tudi financiranje intimnih kosil partijskih veljakov z njihovimi prijateljicami.³⁰³

Z *Zakonom o javnih uslužbencih*³⁰⁴ se leta 1957 znova uvede ocenjevanje javnih uslužbencev. Ocenjevanje je potekalo vsako leto v marcu za preteklo leto. Posebna komisija za ocenjevanje, ki je bila praviloma kolegij organa, je presojala, ali je javni uslužbenec delo opravil zadovoljivo, uspešno, ali zelo uspešno. Seveda pa določbe o ocenjevanju niso veljale za tiste uslužbence, ki jih je postavljala Izvršni svet!

History, Mao Zedong. BBC, https://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/mao_zedong.shtml.

301 Starokitajski filozof in učitelj Konfucij se je rodil leta 551 pr. n. št.

302 III. oddelek bolnišnice dr. Petra Držaja.

303 Več o tem: Dokumenti o privilegijih političnih in državnih funkcionarjev v Sloveniji v obdobju socializma, 2008.

304 Zakon o javnim uslužbencima, 1957.

Večina uradnikov odličnih. Ali so res?

Iz analize kariernega napredovanja javnih uslužbencev, ki jo je pripravilo Ministrstvo za javno upravo Republike Slovenije (MJU), je razvidno, da je v ocenjevalnih obdobjih v letih 2015–2017 v državni upravi in pravosodnih organih bil delež vseh javnih uslužbencev, ocenjenih z oceno odlično, okoli 78 %.³⁰⁵ V letih 2015 je bilo natanko 75,9 % odličnjakov, 2016 jih je bilo 77,9 %, 2017 pa 77,97 %.³⁰⁶ Medtem ko je v poročilu o ocenjevanju javnih uslužbencev zapisano, da je bilo med vsemi ocenjenimi v letu 2018 kar 80,70 % javnih uslužbencev ocenjenih z oceno »odlično«. ³⁰⁷ Ocene delovne uspešnosti naraščajo.

Vendar pa, ali to pomeni, da imamo v državni upravi res same odličnjake ali pa je tako ocenjevanje samo preživeli institut, ki se izvaja vsako leto avtomatično? Če predpostavljamo normalno porazdelitev po Gaussovi krivulji, gre v našem primeru za precejšnje odstopanje. Po podatkih MJU je bilo za leto 2018 v organih državne uprave ocenjenih 23.972 javnih uslužbencev, od tega kar 19.345 (80,70 %) z oceno odlično, 3.853 z zelo dobro (16,07 %), z dobro 714 (2,98 %), zadovoljivo 51 (0,21 %) in nezadovoljivo devet uslužbencev

305 Analiza kariernega napredovanja javnih uslužbencev. MJU, december 2019, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.gov.si%2Fassets%2Fministrstva%2FMJU%2FPlacni-sistem%2FAnaliza-kariernega-napredovanja%2FAnaliza-kariernega-sistema-javnih-usluzbencev-2019.docx&wdOrigin=BROWSELINK>, str. 19.

306 Ibid, str. 19.

307 Poročilo o ocenjevanju delovne uspešnosti za leto 2018 in napredovanju v letu 2019 v organih državne uprave. MJU, <https://podatki.gov.si/dataset/zbirka-letnih-porocil-o-ocenjevanju-delovne-uspesnosti-in-napredovanju-javnih-usluzbencev>, str. 3.

Podatki o ocenah za leti 2019 in 2020 še niso objavljeni na spletni strani MJU.

ali 0,04 %.³⁰⁸ Največ primerov bi po normalni porazdelitvi morale biti okrog aritmetične sredine, bolj ko gremo proč, manj je primerov.³⁰⁹ To pomeni, da bi v našem primeru morale biti ocenjenih največ uslužbencev z oceno dobro, in sicer 16.301, najmanj pa z ocenama odlično in nezadostno. V obeh primerih je to 479 uslužbencev oziroma dva odstotka, pri čemer se seveda predpostavlja, da uslužbenci, ocenjeni z oceno dobro, dosegajo pričakovane rezultate, medtem ko so rezultati odličnjakov visoko nad pričakovanji.³¹⁰

Zdi se namreč, da je lahko statistika tudi kazalnik nekakšne komoditete ocenjevalcev. Da imajo mir in si z ocenami kupujejo stanovsko birokratsko medsebojno lojalnost, vendar s tem – zavedajoč se ali ne – spodbujajo k profesionalnemu nazadovanju. Mlade ljudi, tudi če pridejo v službo z navdušenjem in ambicijo, to sili v nekakšno preračunljivost v odnosu do starejših kolegov, ne pa v poglobljanje v vsebino zadev, s katerimi se ukvarjajo. Gradijo lažno pomembnost, s čimer izgrajujejo birokratizem, ne pa dejansko uspešno upravo, ki je naklonjena uporabnikom. Dejansko je ta vsesplošna odličnost popolnoma nesmiselna in v resnici dosega povsem obraten učinek same odličnosti.

Vsesplošna odličnost v državni upravi je nesmiselna, kar je mogoče utemeljiti z mnogoterimi primeri birokratskega zavlačevanja. Vse od nedokončanih denacionalizacijskih postopkov Auerspergov in

308 Ibid, str. 3.

309 Gaussova krivulja ali normalna porazdelitev. Kreativna, <https://www.statistik.si/gaussova-krivulja-ali-normalna-porazdelitev/>.

310 Opozoriti je treba tudi na pomanjkljivosti, ki jih lahko ima v našem primeru ocenjevanje po Gaussovi krivulji. V praksi ni idealne situacije in lahko pride do primerov, ko bo vodja ocenjeval tako, da se bo približal Gaussovi krivulji. Ker pa veliko vodij po tej krivulji ne ocenjuje in vsem uslužbencem dodelijo oceno odlično, lahko pride do primera, ko so najslabši uslužbenci v organizacijski enoti vodje, ki ocenjuje po Gaussovi krivulji, dejansko boljši od odlično ocenjenih v drugi organizacijski enoti.

Attemsov³¹¹ ter drugih nedokončanih postopkov o denacionaliziranem premoženju pa vse do propadlih investicijskih projektov, zamišljenih kot novih pilotnih projektov, čeprav to niso. In mnogoterih primerov, ko se za preprosto investicijo uvede konkurenčni dialog, ki traja štiri leta brez vsakršnega rezultata. Gre za besedno dinamiko, ki naj bi kazala na procesno dinamiko, ampak gre samo za formalistično poslovanje uradništva, ki skriva, zavira in preprečuje pot do rezultata pod krinko besedne inovativnosti, ki pa ni stvarno oprijemljiva. To je birokratizem. Kot so to tudi birokratski načini pri reševanju vlog strank, ko sam sistem z nerazumnimi zahtevami povzroča strankam nesorazmerno visoke stroške. Ali pa mnoge prekoračitve razumnega roka odločanja v upravnih postopkih o posameznikovih pravicah in dolžnostih pa vse do oklevanj v pritožbenih postopkih, ko birokrati postavljajo svojo časovno in procesno dinamiko. Uradniki so se izkazali za počasne in nebogljene pri sprejemanju prostorskih načrtov, ko jih usklajujejo tudi po več let.³¹² In tako neučinkovitost je razgalil poseben *Zakon o Magni*, saj po običajnem postopku zemljišč ne bi bilo mogoče zagotoviti pravočasno. Veliko podjetij je propadlo, ker niso mogla pravočasno izterjati plačil v gospodarskih sporih, sodni postopki pa so bili nerazumno dolgi. In še bi lahko naštevali.

311 Za dolgotrajnost denacionalizacijskih postopkov krivde ni mogoče pripisati izključno birokratskim zavlačevanjem, temveč sta na to vplivala tudi zapletenost pravnih in dejanskih vprašanj v nekaterih primerih in pa nenaklonjenost političnih odločevalcev za rešitev problemov.

312 Več o tem: Revizijsko poročilo o Učinkovitosti urejenosti postopka prostorskega načrtovanja občin. Računsko sodišče, 7. 6. 2017, https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/revizija/178/ProstorskoNactovanje.pdf.

Slovenija in Hrvaška sta otok sredi EU: že pozitivna ocena je pogoj za napredovanje

Ocenjevanje ali, bolje rečeno, vrednotenje dela javnega uslužbenca poznajo tudi v drugih evropskih državah. Odličen prikaz ocenjevanja je za EUPAN v času predsedovanja Slovaške Svetu EU pripravila Staronová. Študija,³¹³ ki vzame pod drobnogled trideset evropskih držav, je pokazala, da delo uslužbencev ocenjujejo v vseh državah, so pa očitne razlike v namenu vrednotenja in načinu izvedbe.

Zagotovo je namera ocenjevanja v vseh obravnavanih državah boljše delo uradništva in posledično boljše javne storitve za uporabnike. Ocenjevanje poteka letno, ponekod sproti ali vsako četrletje, v nekaterih državah tudi samo dvakrat ali trikrat v uslužbenčevi karieri. Ocenjevani so lahko vsi uslužbenci ali izključno »top menedžerji«. Večinoma ocenjujejo vodje, ponekod, kjer so ocenjevalne komisije, je ocenjevalcev več. Komisije so lahko notranje ali zunanje, ko se v upravljanju s kadri želijo rešiti vpliva birokracije ali politike. V državah, npr. Avstriji, kjer se za razliko posameznikovega delovanja vrednotijo rezultati celotne organizacije, se preverja, ali so doseženi konkretni cilji in strateške prioritete. Vendar pa se, kot pokaže študija, v različnih državah srečujejo s podobnimi pomanjkljivostmi in težavami: »Rezultati ocenjevanja so subjektivni in nepravični, kar lahko zmanjša moralo, timsko delo in ustvarja ovire med vodji in podrejenimi javnimi uslužbenci.«³¹⁴ Še več, v samem procesu vrednotenja prihaja do »namerne manipulacije z rezultati, da so lahko ti boljši ali slabši, kot si jih uslužbenci zaslužijo, ali pa povzroči igro ocenjevanih, da se osredotočijo izključno na naloge, ki prinašajo

313 Staronová, 2017.

314 Ibid, str. 11–12.

pozitivno oceno«. ³¹⁵ Tako kot v Sloveniji se tudi drugod »soočajo z visokimi ocenami«, ³¹⁶ ki »ne odražajo dejanskega stanja, saj ocenjevalcem ni osrednje vodilo točno in objektivno ocenjevanje«. ³¹⁷ Za razliko od Malte in Latvije, ki sta uvedli kvotni sistem, v katerem lahko oceno odlično prejme samo 5 %, zelo dobro 15 %, 70 % dobro, 7 % zadovoljivo in nezadovoljivo 3 % uslužbencev. ³¹⁸ Presenetljivo: samo v Sloveniji in na Hrvaškem javni uslužbenci napredujejo avtomatično pod pogojem, če so bili pozitivno ocenjeni! Povsod drugod je ocena le eden izmed pogojev za napredovanje. ³¹⁹

Primer današnje pritožbe na oceno

Sto let potem, ko se je dogajal prej opisani slikoviti primer pritožbe sodnika na izrečeno oceno o njegovem delu, še vedno lahko naletimo na zanimive zapise pritožb, ko se uradniki ne strinjajo z izrečeno oceno nadrejenih. Ob koncu navajamo pritožbo zoper vodjo organizacijske enote, ki je v postopku ugotavljal doseganje kriterijev za določitev dela plače za redno delovno uspešnost. Dejstvo pa je, da so največjih kritik deležni tisti ocenjevalci, ki se vzdignejo iz svoje cone udobja.

Vodja organizacijske enote je na enem od ministrstev ocenjeval, ali je posamezni uslužbenec znotraj trimesečja dosegel nadpovprečne rezultate ali pa samo pričakovane. V preglednico je vpisoval ali 0 (pričakovani rezultati) ali točko 1 (nadpovprečni rezultati) po naslednjih kriterijih:

315 Ibid, str. 12.

316 Murphy, v: Staronová, 2017, str. 41.

317 Longenecker, et al, v: Staronová, 2017, str. 41.

318 Staronová, str. 42.

319 Ibid, str. 51.

- znanje in strokovnost,
- kakovost in natančnost,
- odnos do dela in delovnih sredstev,
- obseg in učinkovitost,
- inovativnost.

Ob tem je dobro tudi pojasniti, da ocenjevanje redne delovne uspešnosti ne vpliva na letno oceno javnega uslužbenca, ki je pogoj za napredovanje javnega uslužbenca. Letno oceno določa 17. člen *Zakona o sistemu plač v javnem sektorju (ZSPJS)*,³²⁰ medtem ko redno delovno uspešnost ureja *Kolektivna pogodba za javni sektor*.³²¹

Vodje organizacijskih enot velikokrat avtomatično dodeljujejo uspešnost brez resnih utemeljitev, merila in argumentacija so nedorečena in nikjer jasno določena. Ko se vodje podrejenim uslužbencem ne želijo zameriti, jim po vseh kriterijih dodelijo točko za nadpovprečne rezultate, tisti pa, ki tega ne storijo, tvegajo, da bo njihova ocena povzročila pri zaposlenih nezadovoljstvo in slabšo motivacijo. Z veliko gotovostjo lahko trdimo, da je nadpovprečni odstotek odlično ocenjenih v javnem sektorju bolj posledica ignorance instituta ocenjevanja, sprejemanje tega instituta kot nujnega zla, kot pa treznega premisleka.

Vzemimo naš primer: uslužbenca organizacijske enote na ministrstvu je ocenjeval njihov nadrejeni.

Za nadpovprečno obremenitev jim je dodelil po eno točko, v ostalem delu ocene pa je zapisal, da uslužbenca dosega pričakovane rezultate. Za vsakega posameznega uslužbenca posebej ni bila zapisana nobena utemeljitev. Ocena je sprožila pri nekaterih uslužbencih

320 17. člen ZSPJS.

321 KPJZ.

nezadovoljstvo. Na vodstvo ministrstva so naslovili posamične pritožbe, v naslednjih odstavkih pa ena od zgodb, ki še posebej izstopa.³²²

Uslužbenca, ki se je pritožil v kabinet ministra, zmoti, da so bili rezultati objavljeni, kot sicer to zahteva 33. člen KPJZ in naslednji ugovor visokega uslužbenca z najvišjim uradniškim nazivom je zapi- san v izvornem besedilu:

»Tu ne gre za velik denar, gre za to, da se ti podatki javno objavlja- jo. AB je opravil subjektivno ocenjevanje. Se zgodi. Ampak podatki so bili javno objavljeni; ocenjeval je vsečnost po svojih parametrih. Dvojko za uspešnost smo dobili: T. K., M. S., E. M., H. O., U. G., K. M. in celo T. C. in D. U. Meni se zdi kot popis rimokatolikov. In potem vodja, ki ni razumel navodil, ljudem, brez katerih bi lahko v delovnem okolju samo zardeval, podeli dvojko in se opraviči. In vse je v redu.«

V svojem ugovoru še zapiše:

»Dvojko se da Kosovarju, ki ima v drugem razredu osnovne šole popravni izpit iz slovenskega jezika, ko pred komisijo pove: »Ime mu je Pajazit. Doma sem uz Kosove.« Takemu pedagog da dvojko, ker ve, da tistega, ki se vsaj malo trudi, ni sprevidno zabiti. Toliko smo bili degradirani ... Ne vem kdo na MJU se je spomnil, da se te podatke objavlja na oglasni deski. To so podatki, ki spadajo v osebno mapo in finančno službo.

Malo me skrbi, da bo nekdo očital ministru, da ima okoli sebe same knedlje, ki skoraj nepremično ležijo na dnu goveje juhe. Samo delovne uspešnosti si je treba pogledati na oglasni deski.«³²³

V ugovoru še zapiše, naj se ta denar porazdeli enakovredno med zaposlene, tisti, ki pa res izstopajo v neučinkovitosti, pa dobrodel- no namenijo 25 % uspešnosti v solidarnosti sklad za zaposlene. In

322 Pritožbo arhivira avtorica.

323 Citirano besedilo je dobesedno navedeno, brez popravkov.

sklene: »Nobenih spiskov ni treba objavljati. Take stvari ljudi razburjajo, če jih primerjajo. Sploh če vidijo, da niti za drobiž niso ocenjeni. Ne rabimo sramotilnega stebra za postopke, ki se lahko drugače opravijo.«

Meritokracija je utopija?

Pred dobrimi štirimi desetletji je nekdanji ameriški predsednik Jimmy Carter povedal misel, ki zveni, kot da bi bila namenjena slovenskemu uradniškemu sistemu:

»Preprost koncept sistema zaslug je prerasel v zapleteno mrežo zapletenih pravil in predpisov. Vodje so oslabljeni v svojih zmožnostih nagrajevati najboljše in najbolj nadarjene ljudi ter odpustiti tiste, ki niso pripravljeni delati.«³²⁴

Meritokracija je v naši državni upravi utopija. Politika ima velik vpliv na kadrovanje, ampak tudi birokracija se vrti v svojem kolesju udobja in privilegijev. Seveda potem, ko je enkrat nastavljena. Plača in napredovanja niso odvisna od rezultatov dela, slabega uradnika je skorajda nemogoče odpustiti, prva ovira je že v vladni pritožbeni komisiji, v kateri o pritožbah uradnikov odločajo celo javni uslužbenci sami! Takega instituta pri delovnopравниh sporih v zasebnem sektorju seveda ni. Že leta se govori o nujnih zakonskih spremembah, tudi o tem, da bi se ocenjevanje ukinilo, vendar kot kaže, resnejših sprememb ni pričakovati. Niti ni dovolj samo resen strokoven pristop k obravnavani problematiki, ki bi ponudil boljše zakonske rešitve. Krhke parlamentarne koalicije in manjšinske ali oslABLJENE vlade so težko kos spremembam, ki bi izboljšale uslužbenski sistem, da bo v službi ljudi, ne pa sindikatov in birokratskega kolesja. Primerjalni pregled je pokazal, da večina držav, z izjemo Slovenije in Hrvaške, ocenjuje

324 Več o tem: Lovrich, et al, 1980, str. 214.

svoje uslužbence, da bi izboljšale svoje delovanje v dobro državljanov in ne zaradi napredovanj samih. In s to razliko, da je ocena lahko le eden od kriterijev za napredovanje. Sicer se tudi te države soočajo s podobnimi problemi, ki se zrcalijo v subjektivnosti ocenjevalcev. Tak način ocenjevanja spodbuja neracionalno obnašanje uradnikov v iskanju svojih privilegijev. Ne bi bila odveč ekonomska analiza, ki bi pokazala, katera ureditev je lahko najoptimalnejša. Tudi študija, ki bi primerjalno ovrednotila nagrajevanja in napredovanja v drugih državah in bi lahko odpirala novo razpravo, kako izboljšati uslužben-ski sistem.

NEDOSTOJNO VEDENJE SODNEGA KANCELISTA RUDOLFA

V Zgodovinskem arhivu Celje leži na prašnih policah zanimiv sodni spis³²⁵ o sodnem kancelistu Rudolfu, ki se je nedostojno vedel v zasebnem življenju. Vendar bralca ponekod že porumenelega arhivskega spisa takoj pritegne živost opisovanja disciplinskega postopka; osebe so spet iz mesa in krvi in pred nami zaživi ves prizor, kot se je najbrž odvijal pred sto leti:

Neki zimski večer, ko je drevje pokalo od mraza in je severni veter tulil tako močno, da je še hišni pes od strahu zlezal pod mizo, je sodni kancelist Rudolf Schildenfeld kvartal v Lagajevi gostilni na Trgu sv. Jakoba v Ljubljani. Igra s hudičevimi, ponekod že nekoliko oguljenimi in od vina načetimi podobnicami, je ob pomoči popitega alkohola močno načenjala njegov život in pamet. Srce mu je ob predajanju igralniških strasti začinjalo močno razbijati. Tako močno, kot bi imel v svojih grudih boben, nanj pa bi silovito tolkel bobnar, ki je v svojem umetniškem ustvarjanju zapadel v posebno transcendentalno stanje.

Strasti, ki se jim je tako kot tisto večer tudi po navadi prepustil, pa so učinkovale na njegovo sicer poklicno zadržano naravo in razum, ki je znal ustvarjati, vse dokler mu niso popustile zavore in ga pognale v pogubo. Ko je odložil papir in svinčnik ter zapustil imenitne prostore sodne kancelarije, je z veselo družčino veliko pil in kvartal, zaradi tega pa je zaničeval svojo službo, zapravljal je več, kot je zaslužil, v navalih

325 Zgodba je napisana in nekoliko dramatizirana na osnovi zapisnika in sklepa D 46/26 Upravnega sodišča v Celju, z dne 7. decembra 1926. Gradivo hrani Zgodovinski arhiv v Celju, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915-1941).

kvartopirskih strasti je uporabljal neprimerne besede. S svojo razuzdanostjo bi lahko načel avtoriteto sicer omikanega človeka, ki je dobival kot nižji uradnik, kancelist na Okrajnem sodišču v Ljubljani, tudi redno mesečno plačo. Naključni opazovalec bi tako lahko podvomil v činovnikovo službeno redoljubnost, poštenost in vljudnost ter ne bi mogel ostati ravnodušen do njegovih slabosti. Zlahka bi se našel kak ovaduh, ki bi pazil na krepostnost in bi tistega uradnika, ki bi prestopil okvir konservativne morale, označil za krivca začetka uzakonjanja razpuščenosti uradniške gospode, kar bi bilo treba za vsako ceno seveda tudi preprečiti. Onkraj zagledanosti v ozko moralo pa bi se nemara lahko našel tudi kdo, ki bi rekel, naj se zaboga milega vdaja razvratu, kroka in kvarta, če mu je to pogodu, samo če to ne ovira uradniškega posla!

Vendar pa tistega večera 1926. leta Gospodovega v imenitni gostilnici v Ljubljani ni bilo prav nobenega ovaduha, ki bi pazil na uradnikovo lepo vedenje. V gostilni je bila natakarica Ivana Vrtačnik, ki je gostilniške mize polnila s čašami vina. Večer se je začel prevešati v noč, ko se je od pijane družine poslovil tudi činovnik Rudolf. A kvartopirski dolgovi in plačevanje pijače svojim pivskim prijateljem so v njegovi listnici povzročili vidno tanjšanje! Ko jo je previdno odprl, je iz nje pogledal samo še en bankovec, ki pa ni zadoščal za poplačilo. Natakarici Ivani je bil dolžan natanko 50 dinarjev. Goreče ji je obljubil in dal častno besedo, da bo svoj dolg tudi poplačal. Ker dolga celo pod gentlemansko zaobljubo natakarici ni vrnil, ga je prišla 6. aprila točno ob 9. uri dopoldne terjati kar na dom. Kancelist se je močno razjezil, saj točajka ni in ni hotela oditi in to kljub njegovemu zatrjevanju, da nima denarja. Začel je kričati. Kaj kričati, besneti! Kelnarica pa je še vedno mirno stala pred vrati kuhinje in čakala na vračilo. Zdaj je začel šele noret. Gospodično Ivano je v navalu jeze brcnil v levo nogo in jo odrinil od sebe, da je revica padla po stopnicah in se poškodovala. Z uradnikovo silovito brco se ji je na nogi naredila velika modrica zaradi izliva krvi. Izgledalo je tako,

kot da bi se od samega udarca začele delati klobase. Noga je bila vsa v krvavih podplutbah in je začela otekati.

Preostalo ji ni nič drugega, kot da je stekla proti konjski vpregi, ki sta jo vlekla dva poskočna žrebca. Kot najbolj izkušen kočijaž, ju je z glasnim klicem in pokom biča pognala v dir. Odpeljala se je domov, od tam pa naravnost v bolnišnico, kjer se je zdravila tri dni.

Zaradi zavržnega dejanja se ni obetalo nič dobrega kancelistu Schieldenfeldu, ki so ga takoj ovadili kazenskemu sodišču v Ljubljani. Kaznovan je bil na 100 dinarjev denarne globe, Vrtačnikovi pa je moral plačati tudi odškodnino, ki ga je krepko udarila po žepu. Pri sebi je jezno tuhtal, čemu vse se bo moral zaradi te neumnosti odpovedati. Prvotni gostilniški dolg je bil ničelni v primerjavi s tem, za kar ga je prikrajšalo sodišče. Za njene bolečine je moral odšteti 100 dinarjev, za izgubljeni zaslužek 60 dinarjev, za zdravila 10 dinarjev in za dvoje poročil o dogodku delodajalcu Zupančiču 20 dinarjev. Kancelist Rudolf je obžaloval in se kesal za svoje dejanje; naredil ga je v stanju razburjenosti.

Njegov izbruh in nečedno vedenje je obravnavalo tudi disciplinsko sodišče, ki pa je smatralo kršitev ugleda le kot nerednost, ne pa hujski prestopok, zato je primer kancelista Rudolfa Schieldenfelda iz Ljubljane raje odstopilo neposrednemu starešini v nadaljnje postopanje!

Uradništvo izvaja naloge v javnem interesu. Uradnik mora izvajati naloge politično nevtrarno, profesionalno in skladno s predpisi, njegovo delo pa mora biti pregledno in pod nadzorom javnosti. Toda, ali je zaradi tega lahko pod drobnogledom javnosti tudi njegovo zasebno življenje v smislu preverjanja njegove moralne neoporečnosti? Bo zaradi svoje zakonske nezvestobe, s katero si je nadel javno grajo, ali popivanja po službi svoj posel opravil kaj slabše? In ali bi lahko ljubezenska afera nekdanjega ameriškega predsednika Billa Clintona vplivala na to, da svoje predsedniške funkcije ne bi opravil

dovolj dobro in bi zaradi nje prebivalstvo Amerike živelo kaj slabše? V trenutku škandala so v ZDA začele potekati različne razprave in seminarji o nečednem dejanju predsednika. Mediji so o škandalozni novici redno poročali, skok čez plot je postal glavna tema diskutiranj doma, v šolah, pisarnah, na golfu; tudi najrazličnejših študij o tem, ali bi moral predsednik zaradi svojega prešuštvanja odstopiti, ne manjka. Guthrie se sprašuje, zakaj bi zaupali takemu človeku, ki se je v zvestobi izneveril svoji gospe soprogi; zakaj bi mu potemtakem sploh bile zaupane večje odgovornosti v sferi javnih služb in vodenja.³²⁶ Tudi če ne gre mešati javne sfere z zasebno, pa je po mnenju Clappa predsednikovo seksualno življenje »javna zadeva«,³²⁷ ker je kristjan. Williams navaja deklaracijo, ki jo je podpisalo kar 140 učencjakov, v kateri so obsodili nekrepostno predsednikovo početje. V njej so izražali jezo in gnus nad Clintonom, ki je zaradi mesenih radosti »kronični lažnivec, bolezen političnega telesa in mu ni mogoče zaupati v nobenem okolju, tako v javnem kot zasebnem, pod okriljem vere ali zunaj nje«. ³²⁸ Ogorčeni podpisniki so bili prepričani, da grešni predsednik sploh nima občutka, da »javni greh zahteva javno kaznovanje«. ³²⁹ Edino odrešenje za pregrešno dušo je, da se za sleparja pripravi temeljiti »program cerkvene discipline in kesanja!« ³³⁰ Proti nekdanjemu predsedniku je senat, ki je zgornji dom dvodomnega kongresa ZDA začel voditi proces, da ugotovi, ali naj se predsednika umakne s položaja. Samo zaradi tega, ker se je mladi gospodični pustil oralno zadovoljiti, je postal drugi predsednik v ameriški zgodovini, proti kateremu so sprožili postopek ob-

326 Guthrie, 1999, str. 10.

327 Clapp, 2000.

328 Williamson, 1999, str. 154–155.

329 Ibid, 155.

330 Ibid, str. 156.

tožbe (angl. impeachment). Lawrence in Bennett prav v tem vidita ironijo. Bill Clinton je bil eden redkih predsednikov, proti kateremu se je začel postopek odpoklica, vendar je kljub temu ohranil impresivno javno podporo.³³¹

Tudi Sonner, Wilcox, Owen³³² in MacCannell³³³ ugotavljajo podobno, da Bill Clinton kljub škandalu ni izgubil podpore javnosti. V ospredje svojega zagovora Clinton postavi tezo, da je afera z gospodično Monico njegova osebna zadeva. V očeh ameriških državljanov in državljanek je ostal priljubljeni voditelj in, kot navajata Sonner in Wilcox, so na to vplivali pozitivni ekonomski trendi v državi v času njegovega mandata: »Višji dohodki, ugodnejši hipotekarni krediti, večja varnost zaposlitve in kupna moč ...«³³⁴ Obtožba zoper Clintona ni bila uspešna, ostal je predsednik Združenim državam Amerike!

In dalje, ali je zaradi svojih razuzdanosti v zasebnem življenju Friedrich Nietzsche manj cenjen filozof?! V svojem delu *O rodoslovju morale*³³⁵ je razpravljal in zapisal mnogo imenitnih misli o morali in vrednotah. Nietzsche v svojih delih govori o suženjski morali in kritizira religijo kot instrument nadzora, ki poveljuje človekovo trpljenje kot nekaj dobrega. Čeprav je ta filozofski um iskal mesenih užitkov v bordelih in zbolel za sifilisom, so iz njegove misli izhajali mnogi poznejši filozofi in drugi misleci; njegova dela pa ostajajo neprecenljiva zapuščina. Ali pa sijajen avstrijski skladatelj Wolfgang Amadeus Mozart, ki v svojih pismih³³⁶ pokaže na svojo zapravljivo, hazardersko naravo, zaradi nje kakopak ni danes nič manj cenjen

331 Lawrence, Bennett, 2001, str. 425.

332 Owen, 2000, str. 161.

333 MacCannell, 2000, str. 249.

334 Sonner, Wilcox, 1999, str. 556.

335 Nietzsche, 2003.

336 Mozart, 1991.

skladatelj: »Moj položaj je takšen, da sem neizogibno prisiljen izposoditi si denar. Toda, o Bog, komu naj se zaupam? Nikomur drugemu kot vam, najboljši moj! Ko bi mi naklonili vsaj malce prijateljstva in mi priskrbeli denar po drugi poti!«³³⁷ V mnogo prerani grob je šel tudi avstrijski skladatelj slovenskega rodu Hugo Wolf, ki se je v svojem vse prej kot umirjenem značaju pustil zvabiti v družbo dam, ki so obrtno nečistovale in se je pri vdajanju užitkov okužil s sifilisom.

Religija in pozneje celo meščanstvo samo brzdajo človekovo ravnanje z moralo; z moralnimi pravili mu poskušajo nataktni uzde v obvladovanju njegovih strasti. Kot to pokaže Tolstoj v svojem literarnem delu *Ana Karenina*. Položaj glavne junakinje, ki je zaradi ljubimca zapustila svojega moža, postaja nevzdržen, ko vidi družba v njenem početju zavržno dejanje in jo zavrača kot nemoralno. Dokler se ne vrže pod vlak in konča s svojim trpljenjem. V Čehovem *Dvoju* sta moralno vprašljiva človeka Lajevski in njegova ljubimka Nadežda Fjodorovna, ki, namesto da bi s svojim zakonskim možem, živi z razuzdanim ljubimcem. Način, kako v delu razpravlja ruski pisatelj Čehov, kaže na odpor, ki ga množica čuti do nezakonske ljubezni in razpuščenosti ter se navdušuje nad človekovo brezmadežnostjo in čisto ljubeznijo.

Ampak tudi družbeno priznana morala je lahko miselno topa in brezobzirna do resnice. Njeni zagovorniki in kreatorji pa hinavci in strahopetni dvoličneži, ki se skrivajo pod krinko moralnih prepovedi. Tako François Rabelais v duhoviti parodiji, ki jo spiše v petih romanih skozi prigode dveh izmišljenih velikanov po imenu Gargantua in Pantagruel, na včasih celo vulgaren način smeši in oporeka moralnim normam, ki jih ne gre izvzeti izpod religioznega okrilja, saj ta značaj imajo. Pisec v šestnajstem stoletju poudarja »babjeverno omejenost poročenih lolekov, ki so sprejeli in se pokorili tem

337 Ibid, str. 117.

klavnim, barbarskim zakonom in ki ne vidijo, kar je bolj jasno kot zvezda jutranjica, da so vsi ti poročni predpisi v prid mistagogom, farjem, nobeden pa ne v blagor in korist poročenih ...»³³⁸ Niti ne prizanese dvojni morali menihov, ko razpravlja o tem, kako je Panurg služil odpustke in stare babe možil:

»Vsaj tri tisoč sem jih porabil za poroke. In nisem mladih možil, take jih še same prvič dobijo, ampak velike stare capajdre, ki niso več imele zoba v gobcu. Takole sem si mislil: Te uboge babe so lepo izrabile čas svoje mladosti, rukale so v pojezdu, rit v zrak molile vsem po vrsti, potlej jih pa naenkrat nihče ni več maral. Ampak, zaboga, razmigal jih bom še enkrat, preden umrjejo! Pa sem tako dal eni sto goldinarjev, drugi sto dvajset, tretji tristo, kolikor so bile pač odvratne, ostudne in ogabne, zakaj bolj ko so bile grozne in nagnusne, več sem jim moral dati: sicer jih ne bi hotel hudič zajahati.«³³⁹

Emile Zola pa v knjigi o pariški kurtizani Nani slikovito podčrta dvoličnost meščanstva pri upoštevanju moralnih pravil, ki jih je v življenje spravilo meščanstvo samo. Pomenljivo in porogljivo za norme same je, kako k pariški cipi, ki je cipa vseh cip, prihaja silno dostojanstvena gospoda z uglajeno eleganco. Spodobni meščani, vodja oddelka na ministrstvu, varčni trgovci in grofi, sodniki, advokati, strokovnjak za cerkvene spore, načelnik, lastnik večjih toplic in pobožnjakarji. Glavna junakinja, cipa boljše družbe, ugotavlja, da pač tudi spodobni ljudje niso zmeraj kdo ve kako čednostni, v resnici so pravi vlačugarji. Ko odložijo svojo masko, je povsod sama umazanija. Kurtizanin najzvestejši gost je poročen moški, bogati grof Muffat, ki je veljal za sila poštenega in pravičnega, v zakon pa naj bi vstopil celo nedolžen: »S svojimi nazori o posmrtnem življenju, s svojo globoko vero v zvišenost komorniške službe na dvoru, v svojo

338 Rabelais, 1981, str. 698.

339 Ibid., str. 359–360.

dostojanstvenost in v svoje vrline ti nosi glavo kakor župnik monštranco ...«³⁴⁰ Vendar ga je s svojimi prsmi in s svojimi boki, napetimi od pregrešnosti, kot satan zvalila v pohujšanje kurba boljše družbe, Nana.

Medtem ko Alexandre Dumas v svoji *Dami s kamelijami*, po kateri je Giuseppe Verdi skladal *Traviato*, s prstom pokaže na dvojno moralo čednostnih in pobožnih žena. Tudi Marguerite, mlada kurtizana s tragično usodo, pokončala jo je jetika, je bila ljubica najimennitnejših mladeničev. Hitro po njeni smrti pa vstopijo v njeno sobo »najbolj krepostne ženske«. Brez sramu so si ogledovale razkošno sobo lahkoživke in kupovale njene predmete. Te »brezgrešne« go-spe so bile seveda vsaj na videz proti lahkotni morali svojega veka in jih je živahnost mlade vlačuge navdajala z gnusom. Ampak s hlata-njem po njenem življenju in predmetih si odstranijo masko, pod njo pa so navadne bleferke in hipokritke.

Iz *Samorastnikov* Prežihovega Voranca je čutiti moralo, kot so jo videli bogati kmetje. Zato sodijo Hudabivškovi Meti in njenemu pankrtu, ki je plod prepovedane ljubezni. Namenijo ji pokoro z žganjem prediva na rokah, ki je bila starodavna pravica svobodnih kmetov. S tem se je zadostilo časti hiše, ki jo je nesrečna Meta oskrunila, ker je zanosila z gospodarjevim sinom. Pred njimi bi se morala odpovedati ljubezni in je bila izgnana iz hiše, ker pač na »blagoslovljenem« sve-tu ni mesta za vlačuge. Ne glede na Metine druge vrline, na primer delavnost in poštenost, za take »ničvrednice« tu ni bilo prostora.

Disciplinski postopek zoper kancelista Rudolfa Schioldenfelda gradi na starojugoslovanskem *Zakonu o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih*,³⁴¹ ki je za hujše prekršitve službe ali okrnitve

340 Zola, 1962, str. 52.

341 Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih, 1923.

ugleda določal tudi »nemoralno ali nedostojno vedenje v privatnem življenju, kakršno je: opijanje, pijančevanje, potepanje, kvartanje in tem podobno, v javnih lokalih in po družbah in na način, ki ponižuje uslužbenčev ugled«. ³⁴² Uradnikovo intimno življenje tudi tedanji zakonodajalec pusti zunaj regulacije in se vanj ne vmešava.

Po drugi svetovni vojni je moral državni uslužbenec po vstopu v javno službo pred svojim starešino opraviti in podpisati prisego:

»Jaz, (rodbinsko in rojstno ime), prisegam pri časti svojega naroda in pri svoji časti, da bom zvesto služil narodu, da se bom držal ustave in zakonov, da bom varoval in branil ustavni demokratični red Federativne ljudske republike Jugoslavije in da bom svojo službo vestno opravljal.« ³⁴³

Uslužbenec se je seveda s prisego zavezal, da bo častno služil narodu, predvsem pa takratni komunistični oblasti, in bi bilo lahko kakršno koli vedenje, ki bi bilo uperjeno proti njej, nesprejemljivo. Uslužbenec pa se je bil primoran tudi v zasebnem življenju ogibati vsemu, kar je utegnilo slabiti zaupanje v državno službo ali kar bi škodovalo časti in ugledu državnega uslužbenca. Kot je zapisano v komentarju k 27. členu *Zakona o državnih uslužbencih*, so se morali uslužbenci »ogibati vsega, kar bi škodovalo časti in ugledu državnega uslužbenca«. ³⁴⁴ Uslužbenec se je moral varovati »nemoralnega in nedostojnega obnašanja v zasebnem življenju, kakor sta na primer pijančevanje in kvartanje, zlasti na krajih in na način, ki ogroža dostojanstvo državnega uslužbenca, ker je vse to škodljivo za avtoriteto

342 Podobno določilo je vseboval poznejši Zakon o uradnikih (1931), ki je v 13. točki 188. paragrafa za težje prekršitve službe ali okrnitve ugleda določal med drugim tudi »nemoralno ali nedostojno vedenje v privatnem življenju, kakršno je: pijančevanje, igranje na slepo srečo in temu podobno na krajih in v družbah in na način, ki ponižuje dostojanstvo državnega uslužbenca.«

343 24. člen Zakona o državnih uslužbencih, 1946.

344 Zakon o državnih uslužbencih s komentarjem, 1946, str. 35.

njegovega položaja«. ³⁴⁵ Če upoštevamo komentar, je bila teža teh dejanj odvisna tudi od položaja, ki ga je imel uslužbenec. Nedisziplinirano obnašanje javnega tožilca ali sodnika se je kaznovalo strožje, kot pa se je brezvestno ravnanje navadnega uslužbenca.

Večina prestopkov po drugi vojni pa je bilo ideološke narave. V nemilost je padel državni uradnik, ki je bil carinik v Gornji Radgoni. Ko je vstopil 12. 1. 1947 v gostilno Berlan v Gornji Radgoni, je gostom zavpil: »*Heil Hitler!*« Zaradi pozdrava pa se ni znašel samo pred disciplinskim organom, temveč tudi pred kazenskim sodiščem. Kot je povedal pozneje v svojem zagovoru, je opazil pri sosednji mizi družbo kvartopircev, ki so svoj razgovor prepletali z raznimi grdimi nemškimi izrazi kot »*jawohl*«, »*zwo*« in sličnim, kar ga je kot narodnozavednega Slovenca močno razburilo. Zategadelj je rekel svojim spremljevalcem, da mu ta zrak ne prija in jih pozval k odhodu. V točilnici je izjavil, da ta zli duh »*Heil Hitler*« še vedno tukaj straši in se to doslej še ni iztrebilo. To izjavo pa sta očitno samo na eno uho slišala dva vojaka KNOJA, ki sta slišala le »*Heil Hitler*« in ga zaradi tega prijavila. Sodišče je njegovi izpovedi verjelo, saj bi bilo »povsem nerazumljivo iz kakšnih razlogov bi naj slovenski intelektualc danes rabil izraz 'Heil Hitler', ki spričo notoričnega dejstva, da je Hitler poginil, danes nima nobenega pomena več,« ³⁴⁶ in ga oprostilo. Medtem ko sodišče ni izkazalo prav nobene milosti uradniku na Okrajnem sodišču na Ptuju, ki je ob neki priliki izjavil, »da ptujski most ni dovolj širok za one, ki se bodo kmalu peljali, pri čemer je mislil na predstavnike ljudske oblasti in da je komunizem med okupacijo obljubljal, da se bo delalo samo dve uri dnevno, danes pa

345 Ibid, str. 35.

346 Sodba Okrožnega sodišča v Mariboru, št. Ko 83/47-16, fond SI_PAM/0725 Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, Pokrajinski arhiv Maribor.

je tako razočaranje, ko moramo toliko delati, zaslužimo pa slabo«. ³⁴⁷ Ljudstvu na terenu pa je izjavljal: »Tako, ker ste žito 100 % oddali, dobite sedaj koruzni zdrob ...«, ³⁴⁸ s čimer je zakrivil niz kaznivih dejanj zoper ljudsko oblast. Obsojen je bil na dve leti zapora s prisilnim delom in izgubo političnih pravic.

Tudi poznejši *Zakon o javnih uslužbencih* (1957) je določal disciplinsko odgovornost javnega uslužbenca, če bi njegovo obnašanje škodovalo ugledu službe, ³⁴⁹ ali pa bi se vidno opijanjen vedel nedostojno tudi zunaj nje. ³⁵⁰ Službenemu ugledu bi lahko škodil s ponesrečenim izborom izrečenih besed, ki so prekomerno vznemirile takratno oblast. Manj pa v primerih prešustvovanja ali v dejanjih, ki so bile del njegove družinske sfere. Seveda pa so bile nekatere spolne prakse prepovedane in šele družbeni razvoj je prinesel svobodo tudi v tem pogledu.

V času Avstro-Ogrske je bila homoseksualnost obravnavana kot »nespodobna spolna praksa«. Omeniti velja gradivo, ki ga hrani Pokrajinski arhiv v Mariboru, ko je bil zapornik Matijas Volčič leta 1892 osumljen, da je pazniku v zaporu, javnemu uslužbencu, »večkrat kurc ribal«. ³⁵¹ Uradna oseba na direkciji moške kaznilnice v Mariboru mu postavi 123 vprašanj, saj je zapornik Matijas »nečistoval«:

»Si ti pazniku kurc ribal? Si ti začel čez paznika govoriti? Si bil ti pri spovedi? Zakaj pa nisi ti ta prigodaj, kakor je hišni red, takoj

347 Sodba Okrožnega sodišča v Mariboru, št. K 20/48-14, fond SI_PAM/0725 Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, Pokrajinski arhiv Maribor.

348 Ibid.

349 2. točka 90. člena Zakona o javnih uslužbencih (1957).

350 5. točka 90. člena Zakona o javnih uslužbencih (1957).

351 Spis H 925/92, fond Okrožno sodišče Maribor, 1898–1941, AŠ 13, Pokrajinski arhiv Maribor.

naznanil? Sem bil jaz pri tebi, gospod stražmojster, gospod župnik, gospod hišni zdravnik in ta drugi gospodje velikokrat? [...]»³⁵²

Na koncu uradna oseba zaključi zaslišanje z naslednjim vprašanjem:

»Kako dolg pa je kurc od paznika in ali veš to natančno?« Osu-mljeni Matijas je spolni ud izmeril. Dolg je bil 29 cm. Dejanja pa ni prijavil, ker je bilo »gerdo«. Epilog zgodbe je potekal na Okrajnem sodišču v Mariboru. V slovenskem jeziku se je ohranilo zaslišanje pri-če, Petra Verliča iz Selc, ki je izjavil, da je »paznik nekomu za ribanje uda dal nekaj špeha in čikov«.³⁵³ Matijas Vočič je bil obsojen na šest mesecev ječe z enodnevnim postom enkrat na mesec.³⁵⁴ Nekateri biologi (Steinach in Lichtenstern) pa bi to »bolezen« pozdravili kar s hormonsko terapijo ali s presaditvijo testisov.³⁵⁵ Tudi v SFRJ je bila homoseksualnost kaznivo dejanje vse do leta 1977; v letih od 1951 do 1976 je bilo zaradi homoseksualnosti obsojenih okoli 500 moških.³⁵⁶

Nekatere druge države so bile v presoji nemoralnega ali neprimer-nega vedenja v zasebni sferi še strožje. O'Neill v svoji študiji o zaseb- nem življenju javnih uslužbencev navaja vrsto primerov, ko so javni uslužbenci v ZDA v 70-ih prejšnjega stoletja dobili celo odpoved pogodbe o zaposlitvi zaradi nemoralnega vedenja; v teh primerih ni šlo samo za disciplinski prestopok z lažjimi sankcijami, ampak za re- sno kršitev pogodbe o zaposlitvi. Uslužbenčevo dostojno obnašanje v zasebnosti je bilo ključno tudi pri zaposlitvi. Kandidati za zasedbo

352 Ibid.

353 Ibid.

354 Več o tem: Mulec, 11. januar 2018.

355 Rydström, 2000, str. 261.

356 Biti gej u SFRJ. LGBT news portal, 15. 2. 2016, <https://www.crol.hr/index.php/kultura/7447-biti-gej-u-sfrj-zbog-protuprirodnog-bluda-osudeno-oko-500-muskaraca>.

delovnega mesta so lahko izpolnjevali vse pogoje in bili prepoznani kot najboljši kandidati, vendar službe niso dobili. Kandidat za policista v Baltimoru je dosegel najvišje število točk. Komisija je nad njim izrazila posebno navdušenje, vse dokler ni v zaključnem intervjuju omenil, da sta z ženo člana nudističnega kluba!³⁵⁷ Neporočeni policist iz New Yorka je bil suspendiran, ker je živel v stanovanju s svojim dekletom.³⁵⁸ To pa seveda ni edini primer. Podobna usoda je, kot navaja v študiji O'Neil, doletela poštnega uradnika iz San Francisca, agenta FBI iz Washingtona in newyorškega policista! Ni osamljeni primer, ko se je javni uslužbenec predajal mesenim užitek kar v avtomobilu in so nesrečneža zalotili pri sramotnem početju. Profesor Mulford Sibley iz Univerze v Minnesoti je bil odpuščen zaradi pisma, v katerem promovira svobodno ljubezen.³⁵⁹ Učiteljica v Ohio si je dovolila napisati pismo nekdanjemu učencu, vsebina pisma pa je bila »groba, vulgarna in žaljiva za večino odraslih«. ³⁶⁰ Učiteljica v Kaliforniji ni smela več poučevati, ker je pomagala pri ločitvi nekdanji učenki. Veliko federalnih javnih uslužbencev je delilo usodo knjižničarja na Univerzi v Minnesoti in osnovnošolskega učitelja v Kaliforniji, ki sta bila odpuščena zaradi spolnega občevanja z odraslim istospolnim partnerjem, ki je seveda v spolni akt tudi privolil, dejanje pa se sploh ni več ponovilo. Šlo je za enkratni ljubezenski eksperiment.³⁶¹ Javni uslužbenec z imenom Wentworth je imel istospolno razmerje z mlajšim moškim. Znašel se je v težavah, ko je njegov istospolni partner o njunem razmerju spregovoril s psihiatrom in

357 O'Neil, 1971, str. 70.

358 Ibid, str. 72.

359 Ibid, str. 77.

360 Ibid, str. 76.

361 Ibid, str. 75.

kaplanom, beležka o priznanju istospolne ljubezni pa je prišla v roke tudi njegovemu delodajalcu (Defence Department).³⁶²

Kamen spotike je bil tudi neurejen videz javnih uslužbencev. Vrstile so se odpovedi pogodb o zaposlitvi dolgotrajnih javnih uslužbencev. Iz policijskih vrst so se zato morali posloviti možje postave iz New Yorka, Alabame in Kalifornije.³⁶³ V Kaliforniji, na Floridi in Massachusettsu niso smeli poučevati bradati učitelji; če bi kljub bradi učili, bi kršili zapovedano moralno normo, grozilo jim bi prenehanje delovnega razmerja.³⁶⁴ Nič bolj prizanesljivi niso bili do uslužbencev FBI v Alexandriji in Virginiji, bolj tolerantni niti do gasilcev na Floridi, ki so bili premeščeni ali celo odpuščeni, potem ko so si pustili rasti brado.³⁶⁵

In kje je razlog za tako puritansko etiko do javnih uslužbencev in državnih voditeljev, ki ostro nasprotuje sproščenemu odnosu do naravnih človeških užitek!? Nemara so te vrste poskusi potlačitve nagona v človekovem življenju posledica stroge protestantske vzgoje.³⁶⁶ V nasprotju z odrešenjem samim, ki ga doseže katolik s spovedovanjem grehov v spovednici, kesanjem in z vsemi prejetimi zakramenti, kot so krst, obhajilo, birma ter usodni da, ki ga ženin s svojo izbranko dahne pred župnikom. Še več, »katolik si lahko svoje zveličanje zagotovi z iskrenim kesanjem celo ob zadnji uri«. ³⁶⁷ Zato zanj predajanje zemeljskim užitek in pregreham nujno ne vodi do pekla! Medtem ko je protestantski vernik tisti božji izbravec, ki doseže večno blaženost v paradizu samo s strogo disciplino in pokornostjo

362 Ibid, str. 97.

363 Ibid, str. 73.

364 Ibid, str. 74.

365 Ibid, str. 74.

366 Več o tem: Weber, 2015.

367 Weber, 1988, str. 164.

strogemu redu v tostranstvu. Brez odpustkov za grehe in kesanja, brez vsakodnevnih molitvic in klečanja pred oltarjem! Svoj celotni življenjski slog mora tak človek podrediti trdemu delu, skoki čez plot pa so huda pregreha, ki božjim izbrancem ne pritiče! In če je od boga vnaprej izbran³⁶⁸ za večno življenje, pač mora s trdim delom in disciplino izražati bogu zahvalo!³⁶⁹

V svojem delu *Ozka vrata* pa je do puritanstva, ki naj bi ubijal človeka, na svojevrsten način kritičen tudi francoski pisatelj in Nobelov nagrajenec André Gide. V ospredje stopi ljubezen med Alisso in Jerome, toda glavni junak se mora s strogo disciplino odpovedati mesenim, posteljnim užitkom. Jerome se resnobno ozre v svojo mladost in pravi: »Vzdržnost mi je bila enako naravna kakor drugim predajanje, in ta strogost, kateri so me podvrgli, me je mikala, ne odbijala.«³⁷⁰ Kot zapiše, je precej stroga disciplina težila samo lene in uporne duhove ...³⁷¹

Aktualni *Zakon o javnih uslužbencih* (2002) ne vsebuje več določb o morebitnem nemoralnem in nedostojnem obnašanju v zasebnem življenju.

Intimno in družinsko življenje zadeva izključno posameznika in je kot tako tudi ustavnopravno varovano. To velja tako za funkcionarje,

368 Več o tem: Kerševan, 1990.

369 Seveda so določene sodobne študije kritične do Webrovih trditev. Omeniti velja študijo Klanjska in Flereta o vrednotah »protestantske etike« v sodobni primerjalni perspektivi. Rezultati omenjene študije, v kateri so analizirali prisotnost oziroma odsotnost nekaterih vrednot protestantske etike po različnih območjih (protestantske evropske države, neprotestantske evropske države, (post)tranzicijske evropske države, ZDA) so pokazale na odsotnost podpore Webrovi tezi. Vendar pa je treba poudariti, da so se preizkušale izključno vrednote, kot so trdo delo, varčnost, gospodarnost, odločnost in vztrajnost pri delu. Klanjšek, Flere, 2016, str. 215–231.

370 Gide, 2020, str. 21.

371 Ibid, str. 44.

ki so absolutno javne osebe in so dolžne trpeti največ vmešavanj v zasebno življenje, kot tudi relativno javne osebe (javni uslužbenci). Kot zapiše Teršek, so morebitne izjeme mogoče le »ob obstoju nujnega ali prisiljujočega javnega interesa (posameznik, okužen s smrtno nevarno in prenosljivo boleznijo, brezbrizno razširja virus med druge ljudi ...);³⁷² medtem ko morajo biti kriteriji pri relativno javnih osebah glede izjemoma dopustnega poseganja v sfero intimnosti in družinskega življenja še strožji. Zanimiv primer, tako Teršek, je, ko je policist nasilen, njegovi kolegi pa pričajo o njegovi sicer nenasilni naravi, toda ugotovi se, da doma pretepa ženo in otroke.³⁷³

Na koncu poglavja velja omeniti *Kodeks ravnanja javnih uslužbencev* (2001), ki je med drugim določil, da mora »javni uslužbenec skrbeti, da nobena od njegovih političnih dejavnosti ali sodelovanje pri političnih ali javnih razpravah ne okrne zaupanja javnosti in njegovih delodajalcev v njegovo sposobnost, da svoje dolžnosti opravlja nepristransko in lojalno«. ^{374,375} V uslužbenčevo zasebnost pa kodeks ne posega. Izjema je prepoved tistih dejavnosti uslužbenca, ki bi bile v navskrižju interesov z njegovim javnim položajem.

372 Teršek. Svoboda medijev in varstvo zasebnosti: kritika dveh precedensov, predlog razvrstitve »javnih oseb« in predlog ustavnopravnih standardov, https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/clanki/Tersek_Mediji_in_zasebnost.pdf, str. 23.

373 Ibid, str. 23.

374 16. člen Kodeksa ravnanja javnih uslužbencev, 2001.

375 Skupaj z omenjenim kodeksom je leta 2015 vlada sprejela še Etični kodeks funkcionarjev v Vladi RS in ministrstvih. Kodeks etike javnih uslužbencev v državnih organih in upravah lokalnih skupnosti pa je sprejel tudi uradniški svet.

O SLABI PODOBI URADNIKOV IN JAVNIH USLUŽBENCEV

Disciplinski postopki v današnji upravi

Že sam termin »javni uslužbenec« pove, da ta uslužbenec dela z javnostjo oziroma za javnost. Mnogoteri stiki s strankami in tako verjetnost nezadovoljnih pritožb na eni in številčnost javnih uslužbencev v državi na drugi strani na prvi pogled ponuja sklep, da je verjetnost velikega števila pritožb na njihovo delo ali odnos do strank, kar se na koncu zrcali v disciplinskih postopkih in ustreznih sankcijah. Vendar če sledimo uradnim podatkom, je ta hitra ocena precej zmotna.

Komisija za pritožbe iz delovnega razmerja pri Vladi Republike Slovenije je v desetletnem obdobju (2010–2019) obravnavala 115 pritožb iz naslova disciplinskih postopkov zoper javne uslužbence. Od tega je bilo večina lažjih disciplinskih kršitev po prvem odstavku 123. člena ZJU (70).³⁷⁶ V tem času je komisija ugotovila 60 kršitev delovnih obveznosti, v preostalih desetih primerih pa je bilo javnim uslužbencem očitano nedostojno vedenje do strank ali sodelavcev pri opravljanju dela in obnašanje, ki je bilo v nasprotju s kodeksom etike javnih uslužbencev.

376 Na komisijo Vlade RS za pritožbe iz delovnega razmerja je bila posredovana prošnja za posredovanje podatkov o tem, koliko pritožb iz naslova disciplinskih postopkov je komisija obravnavala v zadnjih desetih letih. Prav tako je se je zaprosilo nanašalo tudi na navedbo razlogov, zaradi katerih so bili vodeni disciplinski postopki. Komisija je svoj odgovor posredovala 29. 7. 2020, dopoljnjeni odgovor z razlogi za navedbo pa dne 29. 11. 2020.

Ugotovljenih je bilo tudi nekaj težjih disciplinskih kršitev po drugem odstavku 123. člena ZJU (45). Komisija je presojala, ali so uslužbenci storili dejanje na delu ali v zvezi z delom, ki ima znake kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti. Nadalje, če so uslužbenci prekoračili, opustili, ali drugače zlorabili pravice in odgovornosti iz delovnega razmerja. Nekateri očitki so se nanašali na nezakonito in nenamensko razpolaganje z javnimi sredstvi. Tudi hudo, nedostojno, nasilno, ali žaljivo obnašanje do strank ali sodelavcev je bilo mogoče najti med njimi.

Disciplinskih postopkov zoper javne uslužbenke tako rekoč ni veliko, saj se posredovani podatki nanašajo tako na javne uslužbenke, zaposlene na ministrstvih, upravnih enotah, v organih v sestavi in vladnih službah, kot tudi zaposlene na sodiščih, tožilstvu ter občinah.^{377,378} Podoba uradnikov in javnih uslužbencev v javnosti bi tako morala biti prav gotovo zelo dobra. Pa je temu tudi tako?

O stereotipih: uradniki kot nečloveški, leni, škandalozni in skorumpirani birokrati

Bralec naj se postavi v čas, ki je nastopil s koncem osemnajstega stoletja. To je bilo obdobje, ko niso več kurili coprnice, ki naj bi po nebu letale s skupkom ščetin, s »štilom«. Bilo pa je to tudi časovno razdobje, ko so slikarji imeli zelo pomembno nalogo pri upodabljanju politikov ali visokih uradnikov. Veliko dela so imeli s slikanjem

377 V te podatke pa niso zajete pritožbe javnih uslužbencev Slovenske vojske in Ministrstva za obrambo, saj o njihovih pritožbah upoštevač 100a člen Zakona o obrambi odloča minister za obrambo oziroma od njega pooblaščen oseba.

378 Omejitev raziskave: Vzorec je napravljen na osnovi pritožb iz delovnega razmerja, saj na MJU ne vodijo evidence o vseh disciplinskih postopkih, ki so bili začeti v posamičnem upravnem organu, temveč samo o tistih, v katerih se je javni uslužbenec pritožil.

čela, glave in členkov prstov na rokah raznih veljakov in visokih uradnikov. Vse z namenom, da bi lahko naredili take portrete državnikov in uradnikov, ki bi izražali njihovo inteligenco in druge vrline, kot sta poštenje in velikodušnost. Predvsem pa je bilo treba javnosti sporočati o državnikiških krepostih, ki se zrcalijo na obrazih oblastnikov! Če obiščete galerije v Združenih državah Amerike, boste »take odlike« bržkone prepoznali na portretih pomembnežev. Slikarji so imeli veliko odgovornost: ustvariti abstraktni ideal kakega državnika ali visokega uradnika, mu prekriti hibe in poudariti tiste dele obraza, ki izražajo njegovo dostojanstveno držo, poštenje in inteligenco. Z gledanjem takih portretov naj se bi za delo in poštenje navdušil prav sleherni državljan!

To pa ni bila lahka naloga! Zelo skrbno je bilo treba naštudirati obrazne poteze in jih povezati z značajem. Tu je bila v pomoč slikarjem pri iskanju pravih obraznih proporcev posebna veda, fizionomija,³⁷⁹ napravljene so bile raznovrstne študije, ki so slikarjem pomagale streti trd oreh. Pomembne so bile najrazličnejše malenkosti, velikost glave, čela in oči, izraz obraza ter sorazmerje med posameznimi deli. Sloviti slikar Gilbert Stuart³⁸⁰ se je pri iskanju ustreznih obraznih proporcev še posebej izkazal s portretom Geoga Washingtona. Kot da bi slikarski mojster z Washingtonovim portretom želel ustvariti vtis, da ta izžareva pravi predsedniški karakter, da je njegovo srce odprto samo za resnico, visoko čelo pa izraža predsednikov izjemni čut

379 Ocenjevanje človekovega značaja ali osebnosti glede na obrazne poteze.

380 Gilbert Stuart (1755–1828) je ustvaril najbolj trajne podobe Georgea Washingtona in njegovih naslednikov. Njegov prispevek k ameriškemu portretiranju pa sega veliko dlje od slikanja političnih voditeljev. V portret je vnesel novo prefinjenost in s svojo izbiro poze in izraza dosegel prepričljivo predstavo značaja.

Bil je najbolj iskan ameriški portretist svoje dobe in danes ga uvrščamo med največje zgodnje ameriške umetnike. Gilbert Stuart. National Gallery, <https://www.nga.gov/collection/artist-info.1911.html>.

za razumevanje in seveda inteligenco.³⁸¹ »Njegov obraz, zlasti profil je tisti, ki kaže na njegov značaj.«³⁸² Iskanje »pravilnih proporcev« pa vsaj za uradništvo ni obrodilo sadov. V javnosti se je ustvarila slaba, celo pokvarjena podoba uradnikov (»spoils image«):

v ameriški administraciji uradniki že v 19. stoletju postanejo »nesposobne in preveč plačane lenobe«.³⁸³ Še več, to so »idioti brez zdrave pameti, s katero so obdarjeni povprečni državljani«.³⁸⁴ Ne nazadnje se angleška beseda »bureaucratic« rima z angleško besedo »neurotic«. Kot pojasnjuje Thompson, je »taka oseba nezrela in vztraja pri takojšnjem zadovoljevanju, otročjih lastnosti ne izgubi niti v odrasli dobi [...]. Birokrat si ne prizadeva osvojiti pravil ali njihovega namena in zato jih stalno krši«.³⁸⁵

Literati uradnikom dodajo tudi podobo, ki je nesramna in nečloveška.

Tak nečloveški obraz svojemu junaku nadene tudi Lev Tolstoj. Mlada Ana Karenina se je poročila s starejšim uradnikom Kareninom. Karenin je bil konservativen birokrat. Nič čudnega, da se je mlado in lepo dekle, kot je bila Ana Karenina, zaljubilo v čednega, pogumnega in strastnega mladeniča. Vronski je bil pravo nasprotje njenega moža, ki je bil dolgočasen birokrat, gledal je mrko, govoril neobčutljivo, zakonskih dolžnosti se je loteval hladno in brez občutenj. Ana Karenina je od svojega moža zahtevala razvezo, Karenin pa se je na Anino nezvestobo odzval kot pravi birokrat. Vronskega in Ane se je lotil podobno, kot bi se lotil kake uradne zadeve. Tako

381 Odlično študijo o namenu portretov državnikov je pripravil Lukasik, 2004, str. 413–464.

382 Ibid, str. 436.

383 Kot trdita Holzer in Rabin, 1987, str. 4–6, se pojavi v ZDA stereotip o lenih uradnikih v 19. stoletju.

384 Ibid, str. 4.

385 Thompson, v: DeHart - Davis, 2007, str. 893.

kot je deloval v svojem uradniškem svetu, je ta brezčutni mož, ki pri svoji ženi ni vzbujal spolnega poželenja, zdaj postopal v reševanju popolnoma zasebne zadeve. V njegovem vrednostnem sistemu ni bilo prostora za etiko in moralo, pač pa sta mu bili edini smernici religija in biti všečen pred javnostjo. Ni bil ljubosumen, Anine ljubezenske zadeve niso bile »njegova stvar«, zanimalo ga je samo to, kaj o tem poreče javnost. Ano je privedlo do obupa, ko ni privolil v razvezo zakonske zveze. Ker se Ana ne more ločiti, pa kljub temu še naprej živi s svojim ljubimcem, jo družba izloči in označi za cipo. Njeno trpljenje se stopnjuje, ko ji Karenin prepove stike s sinom. In sedaj se pokazeta hipokrizija, hinavščina oziroma licemerstvo Tolstojevega birokrata, ki ni bil sposoben odpuščanja: pod krinko religioznega moža in uradnika se pokaže njegova maščevalnost, ko jo muči, ko ji ne podpiše papirjev za ločitev in ko jo prikrajša za sina ter jo s tem pahne v smrt!³⁸⁶

Pretrsljiva je tudi zgodba Bulgakova v *Diaboliadi* – zgodbi o tem, kako sta dvojčka pogubila referenta, odpuščeni uslužbenec Korotkov pa je postal žrtev sovjetskega birokratskega stroja. Uslužbenec tovariš Korotkov naj bi bil odpuščen »zaradi nedopustno malomarnega odnosa do svojih obveznosti, ki je povzročil popolno zmešnjavo v pomembnih službenih dokumentih, ter zaradi prihoda v službo z obrazom, očitno poškodovanim v pretepu«. ³⁸⁷ V boju z birokratskim strojem, ki je v domišljiji glavnega junaka povezan z močjo pekla, pa Korotkov izgubi in v obupu skoči s strehe večnadstropne hiše ...

Podobo važnega ali celo mrkega birokrata so uradnikom nadeli časnikarji v Kraljevini SHS oziroma Jugoslaviji: »Birokrat je prepričan o svoji neizmerni važnosti za državo in za ljudstvo, ne priznava nikake individualnosti, nobene izjeme, se roga altruizmu in si

386 Več o tem: Zimmermann, 1995.

387 Bulgakov, 2016, str. 184.

domišlja, da se more sukati vse prav v takem ritmu, v kakem piska.«³⁸⁸ Uradnik je neživljenjski in črko bralski: »Sila je priden, malenkostno natančen, a pri tem pikolovec in coklja. Pozna le eno piščalko: paragraf.«³⁸⁹ Poklicni sodelavci časopisa, časopisci, mu nadenejo zagrenjeno podobo: »Njegovo lice je vedno mrko, govori odsekano, mrzlo ali jezno, kreta se silno počasno ali silno nervozno, kakršen je pač njegov temperament. [...]«³⁹⁰

V javnosti vlada tudi prepričanje, da so javni uslužbenci skorumpirani.

O korupcijskih aferah tudi sporočajo tako mediji kot tudi strokovna literatura. Na dan prihajajo tudi taki odmevni primeri, kot je bil primer v Novi Zelandiji, kjer je bil v afero vpleten celo kontrolor porabe davkoplačevalskega denarja!³⁹¹ V medijskih sporočilih lahko preberemo, da so oblasti leta 2006 v Šanghaju pridržale 50 visokih državnih uradnikov in poslovnežev, ki so bili domnevno vpleteni v korupcijsko afero z državnim socialnim skladom. So pa tudi aktualnejši primeri, v katerih naj bi visoki uradnik ministrstva za infrastrukturo grozil, ker se z njim ne strinjajo o umestitvi vetrnic v prostor.

Zdaj se nam postavi vprašanje, ali so javni uslužbenci res lenobe, nečloveški birokrati in skorumpirani paraziti davkoplačevalskega denarja. Ali pa je to le mit, kliše, ali stereotip, ki v obliki sodbe posplošeno dojema določeno družbeno skupino in njene pripadnike?

Prvo manipulacijo doživimo kot otroci. Pred televizorjem preživimo lep čas že v otroški dobi, kar vpliva na naš razvoj in obnašanje. V risankah resda ne nastopajo uradniki, je pa v njih popolnoma jasna vloga žensk in moških. Žene imajo bolj romantično vlogo, so

388 Miklavčič, 1922, str. 1–3.

389 Ibid.

390 Ibid.

391 Gregory, 1999, str. 68.

nališpane in morajo poprijeti za kuhalnico, medtem ko so moški močnejši in agresivnejši »mačoti«. ³⁹² Med prebiranjem otroške literature, učbenikov in otroških revij opazimo, da ženske večinoma skrbijo za dom, medtem ko je možem odprt svet zunaj doma. ³⁹³ Od tu najbrž še en stereotip: za ženske v javnem sektorju je bolje, da zasedajo taka delovna mesta, ki niso vodilna. Ker je pač prisoten stereotip, da so po svoji naravi ženske bolj podrejena in pasivna bitja ter morajo skrbeti za družino, da bo mož zadovoljen in otroci siti. To pa niso lastnosti, ki jih morajo imeti šefi ali uradniki na položaju. ³⁹⁴

Stereotipi o javnih uslužbencih, lenih ali nečloveških in neučinkovitih ter povrh vsega še skorumpiranih birokratih, so že zelo stari in jih lahko najdemo povsod po svetu. To je ugotavljal tudi Manfred Zach v svoji *Mali zgodovini birokracije*. ³⁹⁵ Seveda se poskuša danes

392 Nekateri avtorji trdijo, da imajo risanke resnejši vpliv na delitev spolnih vlog. Več o tem: npr. Davidson et al, 1979, str. 597–600.

393 V okviru projekta: za kakovost slovenskih učbenikov (KAUČ), ki ga je vodila Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, je bilo ugotovljeno, da bi morali biti pri pisanju, izbiri in potrjevanju učbenikov bolj pozorni na številčno pojavljanje in predstavitev spola. Čeprav so se vsi liki v analiziranih gradivih bolj ali manj udeleževali v dejavnostih javne sfere, so se ženske v vseh gradivih še enkrat več kot moški udeleževale v dejavnostih zasebne sfere. Kot zapišejo v svojih ugotovitvah raziskovalci, to potrjuje predpostavki stroge delitve dela med moškim in žensko, pri čemer je za njega rezerviran trg, za njo pa dom. Več o tem: Zaključno poročilo Projekta za kakovost slovenskih učbenikov (KAUČ), <https://kauc.splet.arnes.si/>.

394 Zanimivo študijo o ženskah v javnem sektorju in stereotipih, vezanih na njihovo zaposlitev, je napisal Neuse. Ugotovil je, da večino položajnih delovnih mest zasedajo moški, ki naj bi zaradi uveljavljenih stereotipov veljali za sposobnejše. V svoji študiji Neuse to trditev ovrže in ugotovi, da so ženske v nekaterih pogledih na takih delovnih mestih celo bolj profesionalne in aktivnejše. Seveda ne gre ob tem zanemariti dejstva, da se moški tudi večkrat odločajo za iskanje kariernih priložnosti v zasebnem sektorju, saj je tam plača mikavnejša (Neuse, 1978, str. 438).

395 Zach, 2003.

ustvariti nov, pozitivnejši stereotip birokrata, vse za narodov blagor: to je nebirokratski javni delavec,³⁹⁶ ki je kreativen in fleksibilen ter je servis potrošniku! Na to bi naj tudi vplivali novi modeli upravljanja v javnem sektorju – novo javno upravljanje oziroma »New Public Management«!

Lenoba kot življenjski ideal

O lenobi razpravlja nemški filozof Manfred Koch, ki pravi, da je za Sokrata bila lenoba »življenjski ideal«. Glede na stereotip o lenem uradništvu se lahko vprašamo, ali je lenoba življenjski ideal tudi za uradništvo. Brezskrbno uradniško delovno mesto je pridržano samo za izbrance. V očeh marsikatere državljanke ali državljanke uradniki prav lepo živijo, imajo dober standard, lepo plačo in varovano delovno mesto, delajo pa skorajda nič!

Kohl v svojem delu *Lenoba* obravnava neokrnjeno idealizacijo ribiča, ki se je po »opravljenem jutranjem delu ulegel v čoln in zdaj med dremezem uživa v vedno toplejših sončnih žarkih.«³⁹⁷ Kohl še trdi, da tisti, ki živijo preprosto življenje, do tega življenja ne čutijo posebnega spoštovanja: »Mi, turisti, smo tisti, ki trpimo zaradi svoje ubijajoče delovne morale in projiciramo nanje naše hrepenenje po manj napornem in manj zapletenem življenju.«³⁹⁸

O brezdelju kot idealu je pridigoval tudi antični grški filozof Diogen iz Sinopa. Večji del življenja je preživel v Atenah, na ulici, v velikem sodu. Preziral je vsak civilizacijski napredek, preprosto življenje

396 Z javnim uslužbencem kot nebirokratsko osebnostjo se ukvarja DeHart - Davis, 2007, str. 892–903.

397 Kohl, 2013, str. 11.

398 Ibid, str. 13.

v sodu pa je označil za največjo vrlino, h kateri bi moral stremeti sleherni posameznik.³⁹⁹

Toda iz takega raja, v katerem se ni bilo treba nič kaj naprezati, sta bila izgnana že biblična junaka Adam in Eva, ki sta bila zaradi izvirnega greha prisiljena obdelovati polja in pridelovati hrano. Vse za preživetje. Nekaj je torej treba početi že od začetkov samega stvarstva. Vendar pa ljudje že od nekdaj stremijo k idealom brezdelja. Pa saj se že vse začne s pravljicami! Pravljice nam idealizirajo resnično življenje. O zlih pa tudi dobrih in prelepih kraljičnah in kraljevičih, ki do konca svojih dni živijo srečno in zadovoljno. Njim ni treba nič kaj veliko delati. Buče se kar same spremenijo v prekrasne kočije. Tudi iz slovenskih ljudskih pravljič in pesnitev o Indiji Koromandiji izvemo, da je za mnoge ideal za malo dela življenje v izobilju in predajanje užitkom.⁴⁰⁰ V ljudski pesnitvi *Sveti Tomaž noče v Indijo* je med drugim zapisano, da »na svet ni lepš dežele, ko dežela Indija: nikoli ne kopajo ino tud ne orjejo, pa vendar slednje leto po trikrat žanjejo«. ⁴⁰¹ O Indiji Koromandiji, deželi užitkov in izobilja, pa se je ohranilo tudi prozno izročilo o ljudeh, ki so živeli na neki planini in dan za dnem jedli: »Na tem posestvu je bilo toliko ljudi, da so se pri jedi venomer vrstili. Prvi so prihajali, drugi že sedeli in jedli, tretji pa vstajali od mize, četrti si rahljali pasove pri hlačah, da se jim ne bi potrgali,

399 Več o tem: Mark, J. J. Diogenes of Sinope. World History Encyclopedia, https://www.worldhistory.org/Diogenes_of_Sinope/.

400 Tudi Šmitek v svojem imenitnem delu z naslovom *Mitološko izročilo Slovencev – Svetinje preteklosti*, 2011, zapiše, da je izročilo o Indiji Koromandiji (ime je povzeto po vzhodnoindijski Koromandelski obali) ljudsko blago o Koromandiji kot fantazijski deželi vsakovrstnega, predvsem kulinaričnega izobilja; življenje pa naj bi bilo tam namenjeno le uživanju ..., str. 248 in 251.

401 Besedilo pesmi je objavljeno v Šmitek, 2011, str. 244.

in tako ves božji dan. Dan za dnevom je bilo tako ...«⁴⁰² V drugi različici pa nam pozornost pritegne naslednji zapis: »Indija Komandija je 99. dežela, in sicer pod nami. Rodovitna in lepa dežela je to, v njej se cedita mleko in med, ali krog in krog je z morjem obdana. V Indiji Koromandiji je le malo ljudi in žive med seboj kakor bratje. Ker pa tam delati ni treba, zato se prebivalci te dežele le kratkočasijo ...«⁴⁰³

V srednjem veku postane lenoba najhujši, celo smrtni greh! Če hočeš priti v nebesa, moraš delati. Pekla in hudiča si res noben ne želi nakopati. Peklensček, kozlu podobno bitje z rogovi, repom in vilami, ali pa kot peklenškega hudirja nekoliko pozneje opiše Jurčičev literarni junak Krjavelj, »z rdečimi hlačami, zeleno kapico, kosmatimi tačicami in takimi nohti na prstih ko onile kavljji pri vagi«,⁴⁰⁴ ki cvre lenobe v peklu po smrti, pač ne more biti več ideal, h kateremu bi si želele verne duše. »Brez dela tudi ni jela« pravi stari ljudski pregovor. Ali pa »Tako si len, da kar smrdi od tebe«. Toda greh brezdeolja je imel za posledico izgubo božje ljubezni in milosti predvsem za preprosto ljudstvo. Plemiči na dvorih so se brez strahu pred Božjo kaznijo vdajali lenarjenju. Krajšali so si urice s plesom in petjem. Na dvorih je kakopak vladalo razuzdano življenje. Spolni užitki, seveda prežeti s spolnimi boleznimi, in obilica hrane ter pijače.

O lenobi tudi največji literati

Dvorni uradniki niso imeli lahkega dela. Uradniško delo je bilo treba dobro opraviti. Vse v korist vladarja. Znameniti ruski pisatelj

402 Pripoved o Indiji Koromandiji je objavil Vinko Möderndorfer v svoji zbirki koroških pripovedk. Več o tem: Šmitek, 2011, str. 254.

403 To različico iz okolice Gorice je zapisal Anton Pegan. Več o tem: Šmitek, 2011, str. 256.

404 Jurčič, 2004, str. 48.

Aleksander Sergejevič Puškin je bil dvorni uradnik. Že po njegovem vrhunskem literarnem opusu ne moremo reči, da je bil len. Še več, največji literati svetovnega slovesa so bili državni uslužbenci: Aleksander Sergejevič Puškin, Nikolaj V. Gogolj, Ivan A. Gončarov, Charles Dickens, Fjodor M. Dostojevski, Branimir Nušić ... Sami odličnjaki, od kod torej miti o lenobi uradništva? Nekateri pisatelji pišejo o lenobi družbe ali posameznika. Do nje so s svojo ironično pronicljivostjo seveda kritični, spretno pa ločujejo med brezdeljem in zasluženim počitkom. Spet drugi v svojih delih smešijo podobo takratnega uradništva.

Tako Dostojevski v svojem delu *Mladenič* zapiše: »Terjati je kaj zoprna zadeva, pa če gre za plačo, če čutiš kje v koticu svoje vesti, da je nisi do kraja zaslužil.«⁴⁰⁵ Dostojevski potrka na vest mladeniča, ki prejema plačo za prazen nič. Družbo naj bi tu in tam delal priletnemu knezu in zato prejemal plačilo. Mladenič sam ugotovi, da to ni prav, vest mu narekuje drugače. Pisatelj je bil do takratne družbe kritičen, družbo je označil za lenuharsko z naslednjo mislijo:

»[...] današnji čas je čas zlate sredine in ravnodušnosti, strastne navezanosti na nevednost, lenobe, nesposobnosti za delo in potrebe po tem, da je že vse narejeno. Nihče se ne zamisli, redko kdo se je prikopal do kakšne ideje.«⁴⁰⁶

Dostojevski v svojih razmišljanjih gre še dlje. Postavi razliko med počitkom in brezdeljem ter o tem s svojimi literarnimi junaki napravi pravo filozofsko razpravo:

»[...] tisti, ki imajo brezdelje najrajši, so ravno ljudje iz ljudstva, ki kar naprej delajo!«⁴⁰⁷

405 Dostojevski, 1966, str. 135.

406 Ibid, str. 181.

407 Ibid, str. 231.

Njegovi junaki nadaljujejo s polemično razpravo: »Počitek, nič ne rečem, ne pa brezdelje.«⁴⁰⁸

Ideal brezdelja začnejo enačiti s svobodo: »[...] ne pa ravno brezdelje, popolno postopanje; to jim je ideal! Poznal sem nekega človeka, ki je kar naprej garal, dasi res ni bil iz ljudstva; bil je dokaj razvit dečko in je znal misliti. Vse svoje življenje, dan za dnem, je najbrž z vso strastjo in čustvenostjo sanjaril o popolnem brezdelju in svoj ideal tako rekoč prignal do popolnosti, do neskončne neodvisnosti, do večne svobode sanjarjenja in brezdelnega razglabljanja ...«⁴⁰⁹

Kronsko delo o lenobi je napisal ruski pisatelj in uradnik na finančnem ministrstvu Ivan A. Gončarov. Na skoraj štiridesetih straneh se Gončarov ukvarja z glavnim junakom Oblomovim, ki se popolnoma zdrav upira temu, da bi vstal iz postelje. Svojo nedelavnost je Oblomov enačil z brezskrbnostjo: »Ampak pisati, pisati, tratiti misli, svojo dušo za malenkosti, menjati prepričanja, kupčevati z umom in domišljijo, posiljevati svojo naravo, se razburjati, vreti, goreti, ne poznati miru in nenehoma hoteti nekam naprej.«⁴¹⁰ Ta Gončarovov junak pa opravičuje ležernost in nedelavnost tudi tistih uslužbencev, ki so zaposleni v uradih: »Uradniki enega urada so tovariško tesna skupina, ki nenehoma skrbi za vzajemen mir in za skupne radosti, da zahajanje v urad nikakor ni obvezna navada, ki jo je treba izpolnjevati sleherni dan, in da bodo blato, vročina, ali kratko malo nerazpoloženje zmeraj zadostni in zakoniti razlogi za izostajanje iz službe.«⁴¹¹ Toda to, da je Oblomov iz svojega življenja izgnal delo, ga je pahnilo v pogubo. Doživel je prezgodnjo smrt.

408 Ibid, str. 231.

409 Ibid, str. 232.

410 Gončarov, 1965, str. 66.

411 Ibid, str. 94.

Gončarov v *Oblomovu* brezskrbno, lenobno življenje preslika tudi na uradništvo. Pisatelj tako načenja zanimivo polemiko med brezskrbnim uradništvom in delom, ki je smoter življenja. V sodobnih strokovnih slovarjih psihiatrije danes celo najdemo »sindrom Oblomova«. Gre za nezrele posameznike, ki jim je tuja vsaka aktivnost, njihov edini smoter pa je poležavanje na kavču.

Nikolaj V. Gogolj je bil državni uradnik. Pa vendar v povesti *Nevski prospekt* mojstrsko obračunava tudi z uradniki, ki gredo čezenj: »[...] Mimo se privleče tudi kakšen zaspan uradnik z aktovko pod pazduho, ki ga pot na urad pelje čez Nevski prospekt [...]«. ⁴¹² Tako jih opiše: »Vse, kar srečate na Nevskem prospektu, je ena sama spodobnost. [...] Tu boste naleteli na edinstvene zalizke, ki se mojstrsko spuščajo pod vratno ruto, vidite lahko žametne in atlasne zalizke, črne kot soboljevina ali kot oglje, ki pa na žalost pripadajo samo ministrstvu za zunanje zadeve. Zaposlene na drugih ministrstvih je božja previdnost prikrajšala za črne zalizke, kljub velikemu nezadovoljstvu morajo nositi rdečkaste.« ⁴¹³ S svojo porogljivostjo doda: »[...] tisti, ki jim je zavidanja vredna usoda podelila svečan naziv uradnika za zaupne zadeve, pa tudi uslužbenci ministrstva za zunanje zadeve, ki se lahko pohvalijo s plemenitostjo svojih nalog in navad. O, bog, koliko je čudovitih poklicev in uradov! In kako razvajajo in plemenitijo dušo [...]«. ⁴¹⁴ Gogolj nadaljuje svojo povest o ljudeh, ki se sprehajajo od osmih do štirih popoldne v okrožju Nevski: »Obstaja cel kup ljudi, ki bodo, ko se boste srečali, obvezno pogledali vaše škornje, ko pa boste že mimo, se bodo obrnili, da bi videli škrice vašega suknjiča. Do danes še nisem ugotovil, zakaj to počnejo.« ⁴¹⁵ In nato očitek

412 Gogolj, 2010, str. 152.

413 Ibid, str. 153.

414 Ibid, str. 154.

415 Ibid, str. 155.

brezskrbnemu, postopajočemu uradništvu: »Najprej sem mislil, da so čevljarji, a daleč od tega: večinoma so zaposleni na različnih ministrstvih (mnogi izmed njih so sposobni zelo dobro sestaviti dopis in ga poslati na nek drug državni urad) [...].«⁴¹⁶ Vendar pa nas Gogolj poduči: »Od štirih naprej je Nevski prospekt prazen; takrat boste tam težko srečali uradnika.«⁴¹⁷

Ali je lenoba že v genskem zapisu?

Prepričanje velikega dela javnosti, »da so javni uslužbenci leni in da nič ne delajo«, zasluži posebno razpravo! Ali je to samo stereotip ali pa je uradniška lenoba zapisana v genih in zanjo nosijo odgovornost celo naši predniki!

Avstralcem pripisujejo lenobo pri govoru. Ti naj bi govorili z napol odprtimi usti in nekaj momljali, kar kaže na »utrujenost celega naroda«!⁴¹⁸ O lenobi v govoru Avstralcev velja splošno prepričanje, da gre za posledico »pomanjkanja discipline, slabih komunikacijskih standardov ter moralne držbe«,⁴¹⁹ je v svoji študiji ugotavljal Damousi in nadaljeval razmišljanje, da pri navajanju razlogov, zakaj imajo Avstralci težave z govorom, ne gre izključiti »niti podnebnih sprememb, čeprav gre momljanje pripisati predvsem lenobi«!⁴²⁰

Vendar so rezultati nekaterih študij naravnost osupljivi. Sodeč po zapisih v teh študijah, naj bi bil glavni krivec za lenobo zapis v dezoksiribonukleinski kislini (DNK)! Ali tudi uradniško!?

416 Ibid, str. 156.

417 Ibid, 153–156.

418 Damousi, 2007, str. 84.

419 Ibid, str. 85.

420 Ibid, str. 86.

Na eni od univerz v Misuriju⁴²¹ so ugotavljali lenobo v genskih zapisih podgan. Nekatere podgane so bile zelo živahne in hitre kot strela, nekatere so bile nekoliko počasnejše, spet druge so omagale že na kratki razdalji, ki so jo morale preteči. Seveda pa podgane za tek niso imele posebne motivacije. Niso imele ljudske motivacije, kot je na primer zavzetost za shujševalno dieto. Prav nasprotno: kot so pri živalih ugotavljali strokovnjaki, lahko v »možganih mehanizmi pomembno vplivajo na samo kvantiteto prostovoljnega teka«, ⁴²² medtem ko pri »ljudih vpliva genetika na intenzivnost in raznolikost posameznikovih dejavnosti«. ⁴²³ Vpliv genov na lenobo so ugotavljale tudi druge študije. ⁴²⁴ Vendar je tarnati nad slabo zapuščino svojih prednikov zmotno, saj vso krivdo genskemu zapisu še zdaleč ni mogoče pripisati. Ko so v študiji *The Myth of the Teen Brain* obravnavali lenobo in obnašanje nemogočih najstnikov, so prišli do izjemnih odkritij: puberteta je pojav sodobnega časa, ki ni stara več kot sto let. Krivi smo sami, saj odraščajoče mladostnike obravnavamo kot otroke, ⁴²⁵ kar pomeni, da je tudi na gene mogoče vplivati z našim obnašanjem in čustvovanjem. Za pozitivno spremembo imamo na razpolago zdrav način življenja: redno meditiranje, dieto, vadbo in umsko delo. In seveda nič cigaret, ki zelo kvarno vplivajo na naše možgane. Zelo podobno, kot če bi živalim dajali heroin, ali kokain, ali druga opojna sredstva ... ⁴²⁶

421 Taka študija je npr. tista, ki so jo spisali Roberts et al, 2013.

422 Ibid, str. 1024.

423 Ibid, str. 1024.

424 Npr. Willetts, Matthew et al, 2018.

425 Več o tem: Epstein, 2007, str. 59.

426 Ibid, str. 61.

Za stereotipe o uradništvu so odgovorni tudi mediji

V Kraljevini SHS in pozneje Kraljevini Jugoslaviji je z visokimi uradniki obračunaval tudi takratni tisk. Seveda pa je bil lahko tisti častnikar, ki je žalil tako, da je »raznašal nekaj neresničnega, kar utegne škodovati časti razžaljenega, njegovemu dobremu imenu, družbenemu ugledu in gospodarskemu kreditu«, obsojen na plačilo denarne kazni ali z zaporom do treh let. Razžaljeni uradniki so vlagali zoper žurnaliste tudi tiskovne tožbe.⁴²⁷ Domnevne neresnice naj bi mediji raznašali tudi o državnem uradniku Josipu Vidmarju. Vidmarju so kot dramaturgu v Dramskem gledališču v Ljubljani v tisku očitali »svinjstva«. Glavni urednik *Slovenskega doma* Josip Košiček je bil tožen, ker je dopustil naslednjo objavo: »Pa kaj hočemo, te v filmu se še zdaleč ne dajo primerjati s svinjstvi, ki jih ustvarja progresivna umetnost v ljubljanski Drami pod dramaturško taktiko salonskega krasnoslovca gospoda Vidmarja ...«⁴²⁸

Svinjstva naj bi bili izrazi, izrečeni v gledališču, ki žalijo dostojanstvo, ne vzgajajo in moralno dvigajo: »In mene žgečka samo na enem mestu.«, »poroka je sploh ena svinjarija«, »saj ne morem kar tja preden leč«, »če si že tako nemoralna, da se množiš«, »kako zna potegniti rjuho dami iz najboljše družbe izpod zadnjice«, »bordelska balada«, beseda »kurba« in pa oduren izraz »kosmata mesta«.^{429,430} Medijski obračuni so bili zafrkljivi in hudomušni, ampak tudi pikri, taka pa je bila tudi podoba uradnikov v javnosti.

427 Več o tem: Mulec, 2017 a.

428 Filmi, ki jih velja videti ... ali ne videti. Slovenski dom, 7. 2. 1938.

429 Več o tem: Sodni spis, Kšt 14/38, fond SI AS 307 Deželno sodišče v Ljubljani 1749–1945, ARS.

430 Več o tem: Mulec, 2017 a.

V dandanašnjih stereotipih o lenih uradnikih je seveda tudi kanček resnice, so pa tudi taki javni uslužbenci, ki zelo veliko delajo. A bolj malo so pod drobnogledom budnega očesa zasebna podjetja. Tako ugotavljajo tudi razne študije.⁴³¹ S stereotipom o lenih javnih uslužbencih včasih soglašajo politiki v nabiranju novih političnih točk, medtem ko njihova stališča javnosti sporočajo javna občila.⁴³² Zatorej ne čudi, da podoba javnih uslužbencev v javnosti ni najlepša. Ob takšnem videzu uradništva v javnosti se seveda zastavlja vprašanje, le kdo bi si želel resnejše kariere v državni upravi, z izjemo seveda lenuhov in mediokratov! Res pa je tudi, da je skorajšnja nedotakljivost delovnega mesta v javni upravi, potem ko si posameznik zagotovi delo za nedoločen čas, za marsikoga zelo vabljiva, saj ob rednih napredovanjih skozi leta lahko s solidno plačo dočaka upokožitev in razmeroma solidno pokojnino.

Toda če povprašate javnost, ali imajo radi gasilce, bi veljal za predrzneža tisti, ki ne bi odgovoril pritrnilno. Ampak saj so tudi gasilci javni uslužbenci isto tako, kot so to zdravniki pa tudi uradniki na ministrstvih! V javnosti tako včasih vlada tudi pojmovna zmeda!

Ljudje se od časa do časa soočajo z neprijetnimi nadzornimi institucijami, v katerih so zaposleni uradniki. In njihova izkušnja, ki vzbuja negativne duševne in telesne občutke, pritrjuje uveljavljenim stereotipom.⁴³³ Pa tudi predpisov je čedalje več, le kdo se lahko znajde v tako veliki množici pravil in paragrafov, razen birokratov, za katere bi morale biti vse to vsakdanji kruh.

431 Demmke, 2005, str. 21.

432 Tudi Gayduscheck navaja, da je »birokracija« popolnoma negativen pojav, s katerim se identificira predvsem javne uslužbenke, ki so tarča kritik javnosti, medijev in politike (Gayduscheck, 2000, str. 721).

433 Katz et al navajajo, da, kadar imajo državljani s kakšnim uradom slabo izkušnjo, to posplošijo na ves javni sektor. (Katz et al, V: Steven van de Walle, str. 12.)

Kakšen vpliv so imela sredstva množičnega obveščanja za uveljavitev stereotipa v uradništvu, kaže britanski primer. Zаметki razvoja britanske državne uprave spadajo globoko v srednji vek. Toda s prihodom Margaret Thatcher za premierko britanske vlade, ki je izvedla obsežne reforme in privatizirala velik del javnega sektorja, nekateri avtorji, kot so Chandler,⁴³⁴ Rhodes⁴³⁵ in Pollit,⁴³⁶ začnejo govoriti o koncu britanske javne uprave. Presenetljivo: njen »konec« je sovpadal z nastankom slabe podobe uradnikov v javnosti. Od dvajsetih let prejšnjega stoletja pa tja do petdesetih let prejšnjega stoletja naj bi državna služba zlasti na najvišji ravni zaposlovala elito visoko motiviranih uradnikov. Britansko uradništvo je v javnosti uživalo visok ugled in spoštovanje, ali, kot pravi Dillman, »elita anonimnih, objektivnih, politično nevtralnih uradnikov je lahko ministru dala neposreden in pošten nasvet in je vedno delovala v javnem interesu.«⁴³⁷ Podoba državnega uradnika pa se je skazila v začetku 80. let prejšnjega stoletja. Mediji in njihovo senzacionalistično poročanje, kot trdi Nagler, so postali glavni krivec za pojav stereotipa o »uradnikih, neresnih zabavljacih in brezosebne gospode s klobukom, aktovko in dežnikom, ki v koridorju moči neprestano pije čaj in čaka na svojo obilno pokojnino.«⁴³⁸ To je kakopak omogočilo, da sta vladi konservativne političarke železne lady in pozneje laburističnega politika Tonyja Blaira korenito posegli v javni sektor z reformo »neučinkovitih javnih uslužbencev«, zato da bi zadržali volilno bazo.⁴³⁹

434 Chandler, 1991.

435 Rhodes, 1991.

436 Pollit, 1996.

437 Dillman, str. 185.

438 Nagler, 1979, str. 128.

439 Več o tem: tudi Mulec, 2017b, str. 89–113.

Boljša podoba v javnosti, manj (pod)povprečnosti

Po vsem zapisanem se moramo vprašati, kaj nam je narediti, da bi v javnosti izboljšali podobo uradništva in ostalih javnih uslužbencev. Preprostega recepta seveda ni, cilju pa se lahko približamo postopno in korak za korakom.

Prvič, jeza nezadovoljnih posameznikov nad kakovostjo in dostopnostjo storitev je včasih tudi opravičena, zato bi bilo treba v nekaterih segmentih javne uprave in tudi širšega javnega sektorja povečati učinkovitost. Le učinkovit javni sektor bo lahko nudil kakovostne in dostopne javne storitve.

To pa bi bilo mogoče samo z zaposlovanjem najboljših kadrov. Pa smo spet na začetku: nič ne bo z odličnjaki, če je podoba uslužbencev slaba! Morda za delo v javni upravi ni pretiranega navdušenja in zanimanja, saj med ljudmi vlada stigma, da v javni upravi najdejo priložnosti mediokritete, torej taki posamezniki, ki čez povprečje ne sežejo⁴⁴⁰ ali pa v zasebnem sektorju nimajo nobenih možnosti.⁴⁴¹ Nasploh pa se zdi, da tu ni prostora za izvrstne posameznike. O povprečnosti v večjih javnih podjetjih piše francoska ekonomistka Corinne Maier. Ko je napisala knjigo *Dober dan, lenoba – o umetnosti in potrebi, da v podjetju delamo čim manj*, so zoper njo v podjetju, v katerem je bila zaposlena, sprožili disciplinski postopek. »Povprečnost povsem zadošča,« pravi Maierjeva in še dodaja, da »večina poklicev ne terja visoke ravni strokovne ali umske usposobljenosti.«⁴⁴² Maierjeva obračuna tudi z birokratskim besednjakom. Premnogi

440 Jaspers je leta 1961 analiziral obnašanje mladih inženirjev. Med študenti in mladimi inženirji je prevladovalo prepričanje, da so zaposleni v javni upravi samo povprečnih sposobnosti.

441 Tako tudi nekateri avtorji, kot npr. Cohen et al, str. 449.

442 Maier, 2005, str. 48.

dokumenti in strategije so po besedah Maierjeve napisani v »zateženi birokratski latovščini«. Neprizanesljivo dodaja, da branje takih nesmislov dokazuje, da strategij ne pišejo ljudje, ki bi bili bistrejše glave.⁴⁴³ Povprečnost uslužbencev povezuje z njihovo lenobo in potrebo, da v podjetju delajo čim manj. Prav gotovo je pogosto nerazumljiv in nič kaj privlačen birokratski jezik kamen spotike tudi v današnji javni upravi.

Javni sektor je privlačen za te posameznike, manj pa za tiste, ki si obetajo višji dohodek. Plače v javnem sektorju so vendarle regulirane! Dobri strokovnjaki pač ne iščejo dela v rigidnem in togem birokratskem okolju, v katerem bi povrh vsega dobili za opravljeno delo slabše plačilo.

Tudi v Sloveniji že nekaj časa poteka razprava o nespodbudnem plačnem sistemu. Uveljavljeni plačni sistem je tog; po trenutnih podatkih ni dovolj stimulativen, plačilo pa je premalo vezano na rezultate dela, saj se za napredovanje v plačne razrede uporabljajo neenaka pravila. Razlike so celo v osnovni plači, in to, ne glede na to, ali gre za enako delo. To pa gotovo ni privlačno za mlade in sposobne posameznike, ki pričakujejo dobro plačilo. Možnosti za fleksibilnejše nagrajevanje, ki bi gradilo na rezultatih dela, pa skorajda ni. Po dosedanjih praksah so lažje napredovali predvsem posamezniki, ki so občutili politično bližino z vsakokratno vladajočo politično elito.

Ampak avtorji nekaterih študij⁴⁴⁴ ugotavljajo: dobra plača ni osnovni motiv za iskanje dobrih priložnosti za delo v javnem sektorju. Glavni motivi za delo v javnem sektorju so možnosti nadaljnjih usposabljanj in želja po delu v javnem interesu. Pomembno je sprejeti ukrepe za večje zadovoljstvo in motiviranost javnih uslužbencev. Neizogibno je rotiranje znotraj uprave in ustvarjanje pogojev za boljše

443 Ibid, str. 68.

444 R. T. Borst, C. J. Lako, 2017, str. 876; Demmke, 2005, str. 10; EUPAN, 2018.

možnosti za usklajevanje zasebnih in službenih obveznosti. Skratka skrajšani delavniki, fleksibilnejši urniki in delo od doma!⁴⁴⁵ Res pa delo od doma zastavlja vrsto drugih vprašanj, na katera je v slovenskem okolju še treba poiskati odgovore in rešitve. Ali je zavest ljudi na dovolj visoki ravni, da ne bo delo na daljavo postalo predmet potuhe ali zlorab; ali imamo dovolj razvitih nadzornih mehanizmov, da ga lahko ocenimo; in ali smo že dovolj digitalno pismeni ter ustrezno opremljeni, da lahko brez težav pristopimo k delu od doma.

Drugič, podoba bo boljša tudi takrat, ko bo prevladalo zaposlovanje po merilih meritokracije! Meritokracija je družbeni sistem, ki omogoča zaposlovanje v upravnih službah na temelju znanja, sposobnosti, osebnih lastnosti in integritete posameznika. Posameznik zaposlitve ne bi smel dobiti zaradi lojalnosti do politične stranke ali s pripadnostjo k določenemu lobiju, vezami in poznanstvu, temveč zaradi znanja, izobrazbe, lastnega dela in zaradi osebnih kvalitiet.⁴⁴⁶

Tretjič, za boljšo podobo v medijih. V strokovni literaturi⁴⁴⁷ je najti najrazličnejše nasvete, kako podobo v javnosti izboljšati. Kako-pak, odločilno vlogo imajo pri tem sredstva množičnega obveščanja in še posebej službe za stike z javnostmi na najrazličnejših ministrstvih. Pristopiti je treba k izdaji brošuric o državljanovih pravicah, pripraviti je treba posebno komunikacijsko strategijo za izboljšanje podobe in osvetliti pozitivne dejavnike o delu v javnem sektorju. Tam se vendarle borimo za skupno, javno dobro. Nadalje, zainteresiranim potencialnim iskalcem zaposlitve je treba predstaviti državo kot možnega zaposlovalca. Sporočanje javnosti o delu in pozitivnih učinkih za vse prebivalce v državi naj bo raznoliko, ne pa suhoparno.

445 Ibid.

446 Več o tem: Mulec, Giacomini, 2018, str. 87–112.

447 Več o tem: OECD, Public sector – An Employer of Choice? Report on the Competitive Public Employer Project by Kirsi Aijala, 2001.

Novi mediji in družbena omrežja omogočajo širok in cenovno ugoden dostop uporabnikom storitev javnega sektorja, kar se še vedno premalo izkorišča. S široko paleto sodobnih načinov komuniciranja z uporabniki lahko na zanimiv in preprost način predstavimo delo v javnem sektorju, da se bo uporabnik lažje znašel v posamezni situaciji.

In končno, za boljšo podobo je treba digitalizirati javni sektor. Digitalizacija seveda ni več le skeniranje dokumentov in njihovo reproduciranje v elektronski obliki. Če se bodo javni uslužbenci ustrezno usposobili za delo z umetno inteligenco in digitalizacijo, bodo čakalne vrste krajše, zadovoljstvo uporabnikov storitev pa večje. S tem bodo tudi delavci, ki so na očeh javnosti, pridobili prijaznejšo podobo. Seveda pa vsaka novost s sabo prinaša tudi doslej neznane pasti in digitalizacija ter umetna inteligenca sta lahko tudi orodje za zlorabe. Zato potrebujemo tudi posebno obravnavo etičnih in družbenih vidikov uporabe umetne inteligence!

SKLEP

Če na koncu vsa poglavja v monografiji povežemo v sklepno misel, potem vidimo, da so določeni problemi v uradništvu obstajali v preteklosti in se v nekoliko spremenjeni podobi pojavljajo tudi danes. To nam lahko govori tudi to, da so konec koncev spremembe na področju uradništva počasne ali pa je uradništvo kot rigiden podsistem družbe težko spreminjati. Tako po vsej verjetnosti tudi vsa pričakovanja o digitalizaciji javne uprave ne bodo prinesla pričakovanega rezultata in bodo marsikoga razočarale, saj spremembe ne bodo tako hitre, kot bi kdo pričakoval. Seveda pa ob tem ni mogoče spregledati dejstva, da se tudi na strani nekaterih kategorij uporabnikov storitev odnos do uporabe novih digitalnih rešitev spreminja zelo počasi. Kljub novim platformam bodo določeni problemi še dolgo časa ostali isti, kot bi bili večni.

Že pred sto leti so obstajali določeni pravni instituti, ki jih v nekoliko spremenjeni obliki poznamo tudi danes. Kljub črtanju določb o disciplinskem postopku v ZJU se te za javne uslužbence še vedno izvajajo, čeprav je pomen tega instituta bistveno manjši, kot je bil pred sto leti.

To lahko zaključimo tudi iz analize pritožb, ki jih je v skoraj desetletnem obdobju (2010–2019) obravnavala Komisija za pritožbe iz delovnega razmerja pri Vladi Republike Slovenije. Obravnavanih je bilo 115 pritožb. Od tega je bilo večina lažjih disciplinskih kršitev po prvem odstavku 123. člena ZJU (70), v 45-ih primerih pa je šlo za težje disciplinske kršitve po drugem odstavku 123. člena ZJU.⁴⁴⁸

448 Na komisijo Vlade RS za pritožbe iz delovnega razmerja je bila posredovana prošnja za posredovanje podatkov o tem, koliko pritožb iz naslova disciplinskih postopkov je komisija obravnavala v zadnjih desetih letih. Prav tako se je nanašala tudi na navedbo

Pri tem se nam ponudi zaključek, da je disciplinski postopek kljub črtanju določb v ZJU⁴⁴⁹ še vedno preveč zamuden, saj morajo biti izvedene vse faze (izdana morata biti sklepa o imenovanju disciplinske komisije ter o uvedbi disciplinskega postopka z navedbo očitanih kršitev; izvesti se mora ustna obravnava z zagovorom uslužbenca, v katero se po navadi pritegne tudi sindikat; šele nato se odloči o kršitvi), kar običajno traja tudi do tri mesece. Nezadovoljen javni uslužbenec (z izjemo zaposlenih v javnih zavodih) pa se lahko na odločitev upravnega organa, v katerem je zaposlen, pritoži na Komisijo za pritožbe iz delovnega razmerja pri Vladi Republike Slovenije. Če z odločitvijo pritožbene komisije ni zadovoljen, lahko toži delodajalca pred sodiščem, pristojnim za delo. Dolgotrajni postopek tako ne odtehta običajno očitane mu lažje kršitve delovnih obveznosti. Kadar gre za težje kršitve delovnih obveznosti, ima delodajalec na voljo druga pravna sredstva, in sicer odpoved pogodbe o zaposlitvi iz krivdnih razlogov.

Predpisi iz obdobja med obema vojnama pa so zelo podrobno določali disciplinski postopek.⁴⁵⁰ Tako je *Zakon o uradnikih* razlikoval med navadnimi nerednostmi (disciplinskimi) prekrški in pa disciplinskimi prestopki, kadar je šlo za »nerednost večjega obsega«.⁴⁵¹ Uslužbenec je v primeru manjših kršitev (navadne nerednosti) lahko dobil ali pismeni opomin, ukor, ali denarno kazen. Kazni so v tem primeru izrekale neposredne starešine. Vendar pa se je moralo kljub

razlogov, zaradi katerih so bili vodeni disciplinski postopki. Komisija je svoj odgovor posredovala 29. 7. 2020, dopoljnjeni odgovor z razlogi za navedbo pa dne 29. 11. 2020.

449 V Zakonu o javnih uslužbencih so črtane določbe o disciplinskem postopku, se pa v postopkih ugotavljanja disciplinske odgovornosti do sklenitve kolektivne pogodbe na ravni dejavnosti uporabljajo določbe Zakona o javnih uslužbencih.

450 Več o tem: *Zakon o uradnikih*, Službene novine Kraljevine Jugoslavije z dne 1. aprila 1931, št. 73/XXII/150, 183–247. paragraf.

451 183. paragraf.

lažjim kršitvam uslužbenca zaslišati in opraviti ustno obravnavo, odločba o kazni z razlogi vred pa je bila pisna.

Za težje prekršitve službenih dolžnosti je šlo v tistih primerih, če je uslužbenec ali pristransko, ali nevestno, ali malomarno opravljal svoje delo; izsiljeval za kakršno koli nagrado bodisi zase bodisi za kogar koli drugega; prejemal podkupnino; neredno prihajal v službo. Za težjo kršitev je šlo tudi takrat, kadar je namerno nedosledno obveščal o službenih zadevah in preziral navodila nadrejenega, izdajal službene tajnosti ter razsipno trošil službeni material. Nedostojno ali surovo ravnanje s strankami pa tudi nevljudno vedenje podrejenih napram nadrejenim ter napravljanje ali zmede, prepira, ali nesložnosti s tovariši v službi so bili prav tako povod za uvedbo disciplinskega postopka. Celó kadar se je državni uradnik nemoralno ali nedostojno vedel v svojem zasebnem življenju, ker je pijančeval, igral na slepo srečo na krajih in v družbah na način, ki je poniževal dostojanstvo državnega uslužbenca, ter se lahkomiselnó zadolževal, ga je lahko doletela disciplinska kazen, s katero so se mu zmanjšali prejemki, ustavilo napredovanje, ali pa se ga je celo prisilno upokojilo z zmanjšano pokojninsko osnovo in v najslabšem primeru odpustilo iz službe. Tako kot danes bi lahko kršil konkurenčno prepoved tisti uslužbenec, ki je opravljal stransko službo brez privolitve pristojnega starešine. Seveda pa bi lahko bil ob službo tudi zaradi nedopustne kritike vlade ali agitacije zoper idejo državnega in narodnega edinstva.

Disciplinske kazni so za razliko »kazni za nerednost« izrekala samo disciplinska sodišča. To so bila upravna sodišča, ki so odločala v oddelkih treh sodnikov, in državni svet, ki mu je bilo posebej poverjeno sojenje o kaznivih dejanjih državnih uslužbencev. Na Slovenskem je bilo za državne uslužbence pristojno Upravno sodišče v Celju, ki je lahko predhodno odredilo disciplinsko preiskavo. Na strani delodajalca je v procesu nastopal disciplinski tožilec. Ves disciplinski

postopek je kratko malo spominjal na kazenski postopek z obtožen-
cem. Toda procesni roki so bili zakonsko natančno določeni in so
bili zelo kratki, kar je pomenilo, da so se postopki tudi hitro kon-
čali. Zelo pomenljivo: pred sodiščem so se za težje kršitve postopki
končali enako ali celo prej, kot pa se danes zaključijo postopki zoper
javnega uslužbenca pred disciplinsko komisijo.

Nekateri pogoji za vstop v uradniško službo so bili v obdobju
med obema vojnama strožji. Kandidat za zasedbo uradniškega de-
lovnega mesta je moral skladno s takrat veljavnimi predpisi opraviti
državni strokovni izpit. Iz gradiva, ki se je ohranilo, izhaja, da sta bila
ustni in pisni izpit, med izpraševalci pa so bili tudi zelo ugledni prav-
niki in univerzitetni profesorji. Uspešno opravljeni izpit je bil pogoj,
da je uslužbenec po treh letih dela v državni službi dobil stalno za-
poslitev. Strokovni izpit so morali opravljati tudi državni uslužbenci
v FLRJ. Če pripravnik po izteku pripravniške dobe strokovnega izpi-
ta ni opravil, je dobil odpoved. Tudi v SFRJ so strokovni izpit morali
opravljati pripravniki ob koncu svojega pripravniškega staža, ki je
trajal dve leti. Kdor izpita ni opravil, mu je delovno razmerje prene-
halo. Strokovni izpiti so bili »nujno sito« za vstop v upravo tudi v
samostojni državi Republiki Sloveniji. Na tak način naj bi se v upravi
zaposlovalo po načelih meritokracije, torej na temelju znanja in na
sposobnostih posameznika, ne pa političnih in drugih poznanstvih.
Vse dokler ni bil v »duhu odprave administrativnih ovir« državni iz-
pit ukinjen, nadomestila pa so ga nekajdnevna usposabljanja. Vendar
rešitev ni zadovoljiva. Glede na to, da se danes srečujemo z erozijo
preverjanja znanja novepečenega uradništva, so bili pred časom pri-
pravljene novi zakonski predlogi z rešitvijo, ki smo jo poznali že pred
stotimi leti. Z državnim izpitom.

V obdobju med obema vojnama so imeli posebni status državne-
ga uradnika ljudje najrazličnejših poklicev, kar zagotovo ne spada več

v našo percepcijo o uradnikih. Ko govorimo o uradnikih, takoj pomislimo na uradništvo, zaposleno na ministrstvih in vladnih službah. Ampak svetel poklic poželenja so takrat opravljali tako zaposleni v oblastnih uradih, finančni upravi kot tudi tisti, ki so izvajali naloge v direkciji pošte in železnic, direkciji »šum« in celo v državnih zdraviliščih. *Zakon o uradnikih* je veljal tudi za uslužbence v Državnem svetu in na kasacijskem sodišču. Posebni položaj so imeli zaposleni v državnih podjetjih, profesorji, strokovnjaki – inženirji pri gradnji železnic, cest in pristanišč. Pa tudi upravnik klinične bolnišnice, ravnatelj gledališča in šef lekarne. Po drugi svetovni vojni se skladno s komunistično doktrino spremeni samo pojmovanje in zahteve za zasedbo uradniškega delovnega mesta. Državni uslužbenci postanejo »ljudski uslužbenci«, za zasedbo uradniškega delovnega mesta pa ni več nujna »ustrezna« izobrazba! Del državne uprave so bili tudi ljudski uslužbenci administrativnega aparata državnih gospodarskih podjetij. To so bili inženirji, tehniki, tehnični vodje, vodje prodaje, komercialni vodje, statistiki, knjigovodje, blagajniki, arhivarji in strojepisci. Za državne uslužbence se je tudi takrat štelo uslužbence vseh organov državne oblasti in državne uprave, javnega tožilstva in javnih ustanov.

Danes razumemo pod uradništvom tiste uslužbence, ki pripravljajo predpise, izdajajo odločbe in se na ministrstvih ukvarjajo z drugimi administrativnimi zadevami. Uradniki na položaju so na primer generalni direktorji in generalni sekretarji na ministrstvih pa tudi načelniki upravnih enot. *Zakon o javnih uslužbencih* torej ureja položaj uslužbencev zaposlenih v državni upravi in občinskih upravah. Vsi ostali so javni uslužbenci, ki sklenejo delovno razmerje v širšem javnem sektorju in jih ZJU zavezuje k določenemu ravnanju samo v spoštovanju skupnih načel. Tako so javni uslužbenci tudi tisti posamezniki, ki svoje delo opravljajo v javnih zavodih, na

raznih inštitutih, v lekarnah, bolnišnicah, zdravstvenih domovih ter učitelji in profesorji v šolah in na fakultetah. To so tudi varuhi javnega reda – policisti in vojaki, niso pa to delavci v javnih podjetjih. Javni uslužbenci so tudi zaposleni na Radioteleviziji Slovenija (RTV). Za njih veljajo posebni predpisi. So javni uslužbenci, vendar z drugačnim sistemom napredovanja.

V obdobju med obema vojnama izrazov, kot so »mobing«, ali »stuffing«, ali »bossing«, niso poznali. Kljub temu je bil lahko povod za uvedbo disciplinskega tudi nemoralno in nedostojno vedenje v službenem času, kakršno je ustvarjanje zmede, prepira in nesložnosti s tovariši v službi ter širjenje neresnic o sodelavcih v službi. S takim vedenjem je državni uslužbenec kršil takrat veljavne predpise, saj je sodelavcem odrekel spoštovanje in posegel v njihovo čast in dostojanstvo.

V razpravi o podkupovanju se nam ponuja sklep, da je podkupovanje že zelo star pojav, saj je bilo prisotno v različnih obdobjih in kulturah. Kot kažejo raziskave, je koruptivna praksa večja v državah s kolektivistično kulturo, na primer v Indiji. Medtem ko je v individualističnih kulturah, v Skandinaviji, ZDA, zahodni in srednji Evropi občutek osebne odgovornosti večji. Kulturno ozračje tako bolj ali manj vpliva na pogostnost koruptivnega obnašanja. Vendar pa se v vsakem kulturnem okolju koruptivno obnašanje pojavlja pogosteje pri enih, kot pri drugih posameznikih. Če sledimo razlagam s področja psihologije, so bolj dovzetni za podkupovanje in korupcije tisti posamezniki z osebnostnimi motnjami, ki se lahko povežejo z visoko stopnjo egoizma, manipulacije, brezvestnosti, s pomanjkanjem socialnega čuta in empatije pa tudi z visoko stopnjo negotovosti, labilnosti in že rizičnega obnašanja.

Iz analize slovenske sodne prakse pa izhaja, da podkupovanje v naši državi ni tako zelo razširjeno, kot je prisotno v razgretih

gostilniških debatah. Ampak vsekakor ga je več, kot kažejo podatki, saj je korupcijo težko razkrivati. V korupcijskem odnosu sta dva; prvi, ki daje, in drugi, ki sprejema, oba pa sta udeležena v kaznivem dejanju in bosta ščitila drug drugega.

Zgodovinski vpogled nam pokaže, da so določeni podatki sodili v sfero tajnosti že pred stotimi leti in tudi takrat so bile iz tega naslova beležene kršitve. Za uradno tajnost se je štelo vse, kar je uslužbenec izvedel v službi in pri svojem poslu in kar bi utegnilo, ko bi se razkrilo, izpodnesti uspeh državne službe ali bi bilo drugače škodljivo za državo. Seveda je moral uradne tajnosti uslužbenec varovati v FLRJ in nekoliko pozneje v SFRJ; takrat so se uveljavili tudi z vidika varstva človekovih pravic sporni tajni uradni listi. Uradne, davčne, ali državne, ali zdravniške tajnosti pa mora javni uslužbenec varovati tudi danes, ne glede na to, kako je za njih izvedel, dolžnost varovanja pa velja tudi po prenehanju delovnega razmerja. V določenih primerih lahko pomeni njihova izdaja celo kaznivo dejanje, če je bilo dejanje izvršeno iz koristoljubja. Seveda pa je izdaja tajnih podatkov lahko tudi koristna, in sicer če nekdo pod oznako »tajno« skriva kriminalna dejanja ali celo dejanja, ki bi lahko ogrozila varnost ljudi in države. Vendar pa za mnogotere tajnosti ni več prave potrebe, prav tako pa je v obdobju, ko doživljamo digitalno revolucijo in se soočamo z iznajdljivimi hekerji, take zaupnosti vedno težje obdržati v domeni tajnosti.

Temelji kariernega sistema javnih uslužbencev na osnovi ocenjevanja so bili postavljeni že v Kraljevini SHS oziroma Jugoslaviji. Delo slehernega javnega uslužbenca je vrednotila ocenjevalna komisija in samo najboljše ocenjeni javni uslužbenci so lahko tako kot danes napredovali v višji naziv in plačni razred. Že za oceno prav dobro se je moral izkazati uslužbenec s svojo strokovno usposobljenostjo, marljivostjo in zanesljivostjo in nasploh je moral imeti boljši uspeh kot

vsak dober in vesten uslužbenec. Prav tako pa se mora tudi danes iz povprečja dvigniti in dosegati rezultate, ki so visoko nad pričakovani, tisti uslužbenec, ki želi pridobiti prav dobro ali celo odlično oceno. S to razliko, da danes uslužbenca ne ocenjuje več komisija, temveč njegov nadrejeni. Vendar pa iz razpoložljivih podatkov izhaja, da gre trend v smeri naraščanja odličnih ocen delovne uspešnosti, kar precej odstopa od normalne porazdelitve po Gaussovi krivulji. Tudi danes je slabo ocenjeni uradnik pripravljen uporabiti vsa razpoložljiva pravna sredstva in poiskati najrazličnejše izgovore samo za to, da dobi oceno odlično. To nas pripelje do zaključka, da večinoma vodij izvaja vrednotenja vsako leto karseda avtomatično. Tudi primerjalne študije kažejo na to, da so rezultati subjektivni, ocene pa tako kot danes ne kažejo dejanskega stanja. Ocenjevanje ni pošteno, saj dobijo slabi in dobri enako oceno odlično. Ocenjevanje je krivično do tistih, ki so dobri, ker so tudi slabi ocenjeni z odlično. Primerjalni pregled je prav tako pokazal, da večina držav ocenjuje svoje uslužbence zato, da bi izboljšale svoje delovanje v dobro državljanov, ocena pa je lahko le eden od kriterijev za napredovanje.

V Kraljevini SHS oz. Kraljevini Jugoslaviji je bilo nedostojno vedenje v zasebnem življenju razlog za uvedbo disciplinskega postopka. Za težje prekršitve službe ali okrnitve ugleda državnega uradnika je šlo v tistih primerih, kadar se je nemoralno ali nedostojno vedel v zasebnem življenju. To se je nanašalo predvsem na pijančevanje in igranje na slepo srečo na način, ki je poniževal dostojanstvo državnega uslužbenca. Vendar pa se tudi tedanji zakonodajalec v uradnikovo intimno življenje ni pretirano vmešaval. V nasprotju z nekaterimi primerjalni ureditvami, ko so celo nekaj desetletij pozneje zahtevali od javnih uslužbencev zgledno družinsko življenje; vsakdo, ki je kršil pravila take puritanske etike, pa je lahko bil ob službo. Danes velja intimno in družinsko življenje za izključno pravico posameznika. To

velja tudi za absolutne javne (funkcionarje) in tudi relativne javne osebe (javni uslužbenci). Morebitne izjeme so mogoče le ob obstoju nujnega ali prisiljujočega javnega interesa. Seveda pa mora biti prag sprejemljivosti poseganja v zasebnost najvišjih funkcionarjev v državi višji, kar potrjuje tudi sodna praksa.

V zadnjem poglavju knjige je tekla beseda o slabi podobi uradnikov in javnih uslužbencev. V javnosti še vedno prevladujejo stereotipi uradnikov, da so nečloveški, leni, togi in koruptivni birokrati, čeprav razpoložljivi viri pokažejo na majhno število disciplinskih postopkov zoper javne uslužbence, ki vključujejo tudi nedostojno ali žaljivo obnašanje do strank. Za stereotipe so tudi danes v veliki meri odgovorni mediji, s stereotipom o lenih in pristranskih javnih uslužbencih pa nemalokrat soglašajo tudi politiki z nabiranjem novih političnih točk. Boljša podoba pa bo tudi takrat, ko bo v javni upravi prevladalo zaposlovanje po merilih meritokracije. To pomeni uveljavitev družbenega sistema, ki omogoča zaposlovanje v upravnih službah na temeljih znanja, sposobnosti, osebnih lastnosti in integritete posameznika.

LITERATURA

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

- Alighieri, D. (2005). *Od mračnega gozda do raja. Popotovanje po Božanski komediji*. Prevod Andrej Capuder. Ljubljana: Mohorjeva družba.
- Andrić, I. (1963). *Prekleta dvorišče*. Prevod Pavle Flere. Ljubljana: Državna založba Slovenije, IV. knjiga.
- Aristotel (2016). *Nikomahova etika*. Prevod Kajetan Gantar. Ljubljana: Slovenska matica.
- Aristotel (2004). *Fizika, Knjige 1, 2, 3, 4*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Avbelj, M. (ur.). (2019). *Komentar ustave Republike Slovenije*. Ljubljana: Nova Univerza, Evropska pravna fakulteta.
- Barrett, A. A. et al. (2019). *The emperor Nero, A guide to the ancient sources*. Princeton University Press.
- Biondich, M. (2000). *Stjepan Radic, The Croat Peasant Party, and the Politics of Mass Mobilization, 1904–1928*. University of Toronto Press.
- Bosworth, R. J. B. (2011). *Mussolini*. London, New York, New Delhi, Sydney: New edition, Bloomsbury Publishing.
- Brodski, J. (1989). *Izbrani eseji*: Prevod Janko Moder. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Cankar, I. (1936). *Zbrani spisi, devetnajsti zvezek*. Ljubljana: Nova založba.

- Bulgakov, M. (2016). *Morfij in druge zgodbe*. Prevod Lijana Dejak. Novo mesto: Založba Goga.
- Compte-Sponville, A. (2002). *Mala razprava o velikih vrlinah*. Prevod Matej Leskovar. Ljubljana: Založba Vale Novak.
- Cowen, T. (ur.). (1992). *Public Goods in Market Failures, A Critical Examination*. New Brunswick, New Jersey: Routledge.
- Damousi, J. (2007). »The Australian Has a Lazy Way of Talking«: *Australian Character and Accent, 1920–1940*. ANU Press.
- Demmke, C. (junij 2005). *Are Civil Servants Different Because they are Civil servants*. Luxembourg: European Institute of Public Administration.
- Dostojevski, F. M. (1979). *Zločin in kazen*. Prevod Vladimir Levstik. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Dostojevski, M. F. (1966). *Mladenič*. Prevod Janko Moder. Ljubljana: Cankarjeva, prvi del.
- Dostojevski, M. F. (1966). *Mladenič*. Prevod Janko Moder. Ljubljana: Cankarjeva založba, drugi del.
- Dragnich, A. N. (1. januar 1974). *Serbia, Nikola Pašić, and Yugoslavia*. Rutgers University Press, First Edition.
- Goethe, J. W. (2002). *Izbrane pesmi (Ausgewählte Gedichte)*. Prevod: Štefan Vevar. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Koch, M. (2013). *Lenoba: težavna disciplina*, prevod: Seta Knop. Ljubljana: Študentska založba, Ljubljana.
- Kolundžić, Z. (1968). *Politika i korupcija u Kraljevskoj Jugoslaviji*, Zagreb: Ognjen Prica.
- Konfucij (1988). *Pogovori*. Prevod in spremna beseda Maja Milčinski. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Flere, D. (ur.) (1977). *Francoski moralisti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Foucault, M. (2004). Nadzorovanje in kaznovanje, Nastanek zapora, knjižna zbirka Temeljna dela. Ljubljana: Založba Krtina.
- Fogelquist, A. (2011). Politics and Economic Policy in Yugoslavia, 1918–1929. Los Angeles: Global Geopolitics Net.
- Fromm, E. (2003). Umetnost življenja. Prevod Milan Štrukelj, Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gide, A. (2000). Ozka vrata. Prevod Božo Vodusek. Ljubljana Beletrina.
- Gogolj, V. N. (2010). Izginulo pismo. Prevod Urša Zabukovec in Borut Kraševac. Ljubljana: Študentska založba.
- Gončarov, A. I. (1965). Oblomov. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Goršič, I. (1962). Rogaška Slatina. Rogaška Slatina: Turistično društvo Rogaška Slatina.
- Guštin, D. (ur.) (2006). Za zapahi. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Hibbert, C. (1965). Zgodovina zločinstva in kazni. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Harris, S. (2014). Catalonia is not Spain. A Historical perspective. Barcelona: 4Cats Books.
- Hegel, G. W. F. (december 2013). Oris filozofije pravice. Temeljna dela. Ljubljana: Založba Krtina.
- Jurčič, J. (2004). Deseti brat. Ljubljana: DZS.
- Keršič, M., Stres, N. (ur.). (2008). Dokumenti o privilegijih političnih in državnih funkcionarjev v Sloveniji v obdobju socializma. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.
- Konfucij (1988). Pogovori. Prevod in spremna beseda Maja Milčinski. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Laertski, D. (2015). Življenja in misli znamenitih filozofov. Prevod Živa Borak, Gregor Pobežin, Matej Hriberšek. Ljubljana: Beletrina.

- Lebniz, G. W. (2004). Izbrani filozofski spisi. Prevod Mirko Hribar. Ljubljana: Slovenska matica.
- Maier, C. (2005). Dober dan, lenoba. O umetnosti in potrebi, da v podjetju delamo čim manj. Prevod Marko Madžarevič. Ljubljana: Orbis.
- Molière (1974). Izbrana dela (Gospod Prasetnik, Sijajna snubca, Žlahtni meščan, Skapinove zvijače, Učene ženske, Namišljeni bolnik). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Mozart, W. A. (1991). Pisma. Ljubljana: Založba mladinska knjiga.
- Mulec, B. (2017a). Ponižani in razžaljeni funkcionarji, uradniki in javni uslužbenci. Ljubljana: Nova obzorja.
- Nielsen, C. A. (2014). Making Yugoslavs, Identity in King Aleksandar's Yugoslavia. University of Toronto Press.
- Novak, F. (1927). Jovo Omišaniin u Rogaškoj Slatini. Rogaška Slatina: Naklada piščeva u Rogaškoj Slatini,
- Nietzsche, F. (2004). Jutranja zarja, Misli o moralni predsodkih. Prevod Alfred Leskovec. Ljubljana: Slovenska Matica.
- Nietzsche, F. (2003). The Genealogy of Morals. New York: Dover Publications, INC. Mineola.
- Ordine, N. (2015). Koristnost nekoristnega, Manifest. Prevod Irena Trenc - Frelih. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Perovšek, J. (2013). O demokraciji in Jugoslovanstvu. Slovenski liberalizem v Kraljevini SHS/Jugoslaviji. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Petek, M. (2010). Sovino gnezdo. Maribor: Založba Pivec.
- Petek, N. (2021). Bhagavadgita, Onstran vezi, tostran svobode. Maribor: Založba Pivec.
- Platon (2009). Zbrana dela II. Prevod in spremna beseda Gorazd Kocijančič. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.

- Platon (2009). Zbrana dela IV (Država, Timaj, Kritija). Prevod Gorazd Kocjančič. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.
- Pohar, R. (ur.) (1931). Zakon o uradnikih. Ljubljana: Založba Merkur.
- Sovrè, A. (2002). Predsokratiki. II. ponatisnjena izdaja iz leta 1946. Ljubljana: Slovenska matica.
- Rabelais, F. (1981). Gargantua in Pantagruel. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Rahten, A. (2009). Izidor Cankar, diplomat dveh Jugoslavij. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Stare, J. (2010). Upravno poslovanje. Ljubljana: Fakulteta za upravo, Univerza v Ljubljani.
- Spinoza, B. (1963). Etika. Zvezek VI. Prevod Primož Simoniti. Ljubljana: Slovenska matica.
- Sovrè, A. (2002). Predsokratiki. Druga ponatisnjena izdaja iz leta 1946. Ljubljana: Slovenska matica.
- Sovre, A. (2006). Stari Grki. Ljubljana: Slovenska matica.
- Staronová, K. (2017). Performance Appraisal in the EU Member States in the European Commission. EUPAN (European Public Administration Network), Government Office of Slovakia.
- Šmitek, Z. (2011). Mitološko izročilo Slovencev – Svetinje preteklosti. Ljubljana: Študentska založba.
- Tolstoj, L. (1999). Ana Karenina. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Van de Walle, S. (2004). Perceptions of Administrative Performance: The Key to trust in Government? Dissertation at the Catholic University of Leuven. URL: https://www.researchgate.net/publication/28359655_Perceptions_of_Administrative_Performance_The_Key_to_Trust_in_Government, 22. 9. 2023.
- Voltaire (2020). Filozofski slovar, Temeljna dela. Prevod Kravanja, A., ur. Kravanja. Ljubljana: Založba Krtina.

- Vrišer, S. (1991). *Uniforme v zgodovini, Civilne uniforme na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Park.
- Young, M. (1961). *The Rise of Meritocracy, 1870–2033: An Essay on Education and Equality*. Harmondsworth, New York: Penguin Books.
- Zach, M. (2005). »Gaurer, Pinsel, Chicaneure« *Eine kleine Geschichte der Burokratie*. Tübingen: Klopfer und Mayer.
- Zarnik, S. (2011). *Politična filozofija uradništva*. Ljubljana: doktorska dizertacija.
- Zola, E. (1962). *Nana*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Zupančič, B. M. (2006). *O spoštovanju, Pismo iz Strasbourga*. Zbirka *Pravna praksa*, 4. Ljubljana: GV založba.
- Žontar, J. (1973). *Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za občo in narodno zgodovino.
- Weber, M. (1988). *Protestantska etika in duh kapitalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Wratislaw, A. H. (1873). *Life, Legend, and Canonization of St. John Nepomucen*, Bodleian Libraries. London: University of Oxford.

ČLANKI V REVIJAH

- Bannet, E. A. (marec 2005). »Secret History«: Or, Talebearing Inside and Outside the Secretoire. *Huntington Library Quarterly*, Volume 68, Issues 1-2, pp. 375–396.
- Ben-Ami, S. (januar 1977). The Dictatorship of Primo de Rivera: A Political Reassessment. *Journal of Contemporary History*, Volume 12, Issue 1, Sage Publications, pp. 65–84.
- Borst, R. T., Lako, C. J. (2017). Proud to be a Public Servant? An Analysis of the Work Related Determinants of Professional Pride among Dutch Public Servants. *International Journal of Public Administration*, Volume 40, Issue 10, pp. 875–887.
- Chan, H. S., Li, S. E. (2007). Civil Service Law in the People's Republic of China: A Return to Cadre Personnel Management. *Public Administration Review*, Volume 67, Issue 3, pp. 383–398.
- Chandler, A. J. (1991). Public Administration: A Discipline in Decline. *Teaching Public Administration*, Volume 11, Issue 2, pp. 39–45.
- Clapp, R. (2000). God Cannot be Privatized. *Discernment*, Volume 6, Issue 1, pp. 6–7.
- Cohen, A., Zalamanovitch, Y., Davidesko, H. (zima 2006). The Role of Public Sector Image and Personal Characteristics in Determining Tendency to Work in the Public Sector. *Public Administration*, Volume 29, Issues 3-4, pp. 445–480.
- Čehovin, M., Haček, M. (2014). Kritična analiza politizacije državne uprave v Sloveniji. Teorija in praksa, letnik 51, št. 2-3, str. 434–457.
- Černetič, M., Brožič, L. (oktober 2003). Potrebe po novih znanjih – varovanje tajnih podatkov v Evropski uniji in zvezi NATO. *Organizacija*, letnik 36, št. 8, str. 575–581.

- Davidson, S., E., Yasuna, A., Tower, A. (junij 1979). The Effects of Televisions Cartoons on Sex Role Stereotyping in Young Girls. *Child Development*, Volume 50, Issue 2, pp. 597–600.
- DeHart - Davis, L. (september–oktober 2007). The Unbureaucratic Personality. *Public Administration Review*, Volume 67, Issue 5, pp. 892–903.
- Dillman, D. L. (2008). Whither the Common Good? *Public Administration Review*, Volume 68, Issue 1, pp. 184–187.
- Epstein, R. (april in maj 2007). The Myth of the Teen Brain. *Scientific American Mind*, Volume 18, Issue 2, pp. 56–63.
- Gaydushek, G. (januar 2003). Bureaucracy: is it Efficient ? Is it not? Is that the Question? *Administration and Society*, Volume 34, Issue 6, pp. 700–723.
- Graupera, J. in Garcia-Mila (2017). Katalonija v primežu represije: To naj bodo poslednje žrtve! *Revija Dignitas*, št. 75-76, str. 33–42.
- Gregory, R. (januar–februar) 1999. Social Capital Theory And Administrative Reform: Maintaining Ethical Probitiy in Public Service. *Public Administrative Review*, Volume 59, Issue 1, pp. 63–75.
- Guthrie, S. (1999). The Link Between Private Lives and Public Leadership. *Discernment*, Volume 6, Issue 1, pp. 10–11.
- Holzer, M., Rabin, J. (1987). Public Service: Problems, Professionalism, and Policy Recommendations. *Public Productivity Review*, Volume 11, Issue 1, pp. 3–13.
- Kaufman, H. (1956). Emerging Conflict in the Doctrines of Public Administration. *American Public Science Review*, Volume 50, Issue 4, pp. 1057–1073.

- Kerševan, M. (1990). Max Weber in sociologija religije: temelji modernega duha in vprašanje postmoderne. Družboslovne razprave, let. 7, št. 9, str. 7–17.
- Klanjšek, R., Flere, S. (2016). Vrednote »protestantske etike« v sodobni primerjalni perspektivi. Teorija in praksa, let. 53, posebna številka, str. 215–231.
- Kukman, V. (1937). Katere spremembe je prinesla nova uredba o občinskih uslužbencih? Samouprava, št. 1, str. 8–12.
- Lawrence, G. R., Bennett W. L. (2001). Rethinking Media Politics and Public Opinion: Reactions to the Clinton-Lewinsky Scandal. *Political Science Quarterly*, Volume 116, Issue 3, pp. 425–446.
- Ledinek, M. (1948). Držimo čvrsto uslužbenski sistem in sistem plač. Ljudska uprava, št. 4-5, str. 159–164.
- Lonza, N. (2007). OBLITI PRIVATORUM PUBLICA CUARANTE: A Ragusan Political Epigraph and its Historical Background, Original paper, *Dubrovnik Annals* 11, pp. 25–47.
- Lovrich, P. N., et al. (1980). Do Public Servants Welcome or Fear Merit Evaluation of their Performance? *Public Administration Review*, Volume 40, Issue 3, pp. 214–222.
- Lukasik J. C. (2004). The Face of the Public. *Early American Literature*, Volume 39, Issue 3, pp. 413–464.
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economic*, Volume 109, Issue 3, pp. 681–712.
- Mazar, N., Pankaj, A. (17. 6. 2011). Greasing the Palm: Can Collectivism Promote Bribery?, *Psychological Science*, Volume 22, Issue 7, pp. 843–848.
- MacCannell, J. F. (Autumn, 2000). Politics in the Age of Sex: Clinton, Leadership, Love. *Cultural Critique*, Issue 46, pp. 241–271.
- Mulec, B. (12. julij 2018). Spolitiziranost proti meritokraciji. *Pravna praksa*, letnik 37, št. 27, str. 3.

- Mulec, B., Giacomini, I. (2018). Konflikt med politiko in uradništvom pri zaposlovanju javnih uslužbencev v Sloveniji in Italiji. *Dignitas*, št. 77-78, str. 87–112.
- Mulec, B. (10. jan. 2019). Okrogle zgodbe jetniških dvorišč. *Pravna praksa*, letnik 38, št. 1-2, pril., str. II-VII.
- Mulec, B. (11. januar 2018). Spolno vprašanje na sodišču. *Priloga Pravne prakse*, št. 1, letnik 37.
- Mulec, B. (2017 b). Vpliv in posledice Brexita za razvoj javnih uprav držav članic Evropske unije. *Dignitas*, št. 75-76, str. 89–113.
- Nagler, N. (1979). The Image of the Civil Service in Britain. *Public Administration*, Volume 57, Issue 2, pp. 127–142.
- Neuse, M. S. (1978). Professionalism and Authority: Women in Public Service. *Public Administration Review*, Volume 38, Issue 5, pp. 436–441.
- O'Neil, M. R. (1971). The Private Lives Of Public Employees. *Oregon Law Review*, Volume 51, pp. 70–112.
- Owen, D. (Mar. 2000). Popular Politics and the Clinton/Lewinsky Affair: The Implications for Leadership. *Political Psychology*, Volume 21, Special Issue: Response Latency Measurement in Telephone Surveys, pp. 161–177.
- Petkovšek, R. (2016). Filozofsko- antropološki pogledi na človeka. *Priročnik Teološke fakultete*, elektronska izdaja. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Pierce, C. A., Byrne, D. in Aguinis, H. (1996). Attraction in Organizations: a Model of Workplace Romance. *Journal of organizational behaviour*, Volume 17, Issue 1, pp. 5–32.
- Philips, E. (2015). Meritocracy and Public Service Excellence. *International Journal of Civil Service Reform and Practice*, Issue 1, pp. 94–98.

- Pollit, C. (1996). Antistatist Reform and New Administrative Directions: Public Administration in the United Kingdom. *Public Administration Review*, Volume 56, Issue 1, pp. 81–87.
- Roberts, D. M. et al (2013). Phenotypic and Molecular Differences between Rats Selectively Bred to Voluntarily Run High Vs. Low Nightly Distances. *American Journal of Physiology*, Volume 304, Issue 11, pp. 1024–1035. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23552494/>, 13. 5. 2022.
- Rhodes, R. A.W. (1991). Theory and Methods in British Public Administration. *The View of Political Science. Political Studies*, Volume 39, Issue 3, pp. 553–554.
- Rydström, J. (2000). Sodomitical Sins are Threefold: Typologies of Bestiality, Masturbation and Homosexuality in Sweden, 1809–1950. *Journal of the History of Sexuality*, Volume 9, Issue 3, pp. 240–276.
- Rupnik, V. (1947). Načela uslužbenskega prava po uredbah o strokah in prejemkih državnih uslužbencev. LP II, št. 9-10, str. 302–313.
- Sandel, M. J. Toppling the Myth of Meritocracy. *The Harvard Gazette*, 5. 1. 2021. URL: <https://news.harvard.edu/gazette/story/2021/01/the-myth-of-meritocracy-according-to-michael-sandel/>, 22. 9. 2023.
- Svetek, L. (1957). Ob osnutku novega zakona o javnih uslužbencih. LU, št. 5-6, str. 194–222.
- Seleim, A., Bontis, N. (2009). The Relationship between Culture and Corruption: a Cross-national Study. *Journal of Intellectual Capital*, Volume 10, Issue 1, pp. 165–184.
- Sonner, W. Molly in Wilcox, C. (1999). Forgiving and Forgetting: Public Support for Bill Clinton during the Lewinsky Scandal. *Political Science and Politics*, Volume 32, Issue 3, pp. 554–557.

- Stimilli, D. (2012). Secrecy and Betrayal on Kafka and Welles. *The New Centennial Review*, Volume 12, Issue 3, pp. 91–114.
- Svetek, L. (1946). Državni uslužbenci po novem zakonu. LP I, št. 7, str. 221–231.
- Svetek, L. (1957). Ob osnutku novega zakona o javnih uslužbencih. LU, št. 5–6, str. 194–222;
- Zhang, Z. (2015). Crowding Out Meritocracy? Cultural Constraints in Chinese Public Human Resource Management. *Australian Journal of Public Administration*, Volume 74, Issue 3, pp. 270–282.
- Zimmermann, G. (1995). The Civil Servant as Educator: »Effi Briest« and »Anna Karenina«. *The Modern Language Review*, Volume 90, Issue 4, pp. 817–829.
- Willetts, M. et al (2018). Statistical machine learning of sleep and physical activity phenotypes from sensor data in 96, 220 UK Biobank participants. *Scientific Reports*, Volume 8. URL: <https://www.nature.com/articles/s41598-018-26174-1>, 22. 9. 2023.
- Williamson, T. (1999). Monica, Bill and Ethics. Volume 49, Issue 2, pp. 153–163.

*PRISPEVKI V ZBORNIKIH, ENCIKLOPEDIČNI
SESTAVKI IN POGLAVJA V KNJIGAH*

- Dobovšek, B. (ur.) (2002). Povzetek posveta. V: Korupcija v javni upravi/Dobovšek, B. (ur.). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, str. 5–13.
- Dobovšek, B., Minič, D. (2005). Korupcija, lobiranje in neformalne mreže. V: Korupcija in politika/ Dobovšek, B. (ur.). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, str. 9–60.
- Gršak, I. (ur.). (1865). Podučilni list za slovenski narod. Gradec: Leuschner in Lubenski, str. 1–288.
- Melik, V. (1998). Začetki ženske volilne pravice. V: Čarnijev zbornik (1931–1996), Cindrič, A. (ur.). Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 253–255.
- Mulec, B. (2022). Ocenjevanje in nagrajevanje uradništva v birokratskih omrežjih. V: Državna uprava, ustavna demokracija in mednarodno pravo. Liber Amicorum Anton Jerovšek/Jambrek, P. (ur.). Nova Gorica: Nova univerza, znanstvena založba, str. 119–137.
- Samec, M. (1876). Možgani. V: Letopis matice slovenske za leto 1876, ur. Pleteršnik, M. Ljubljana: Matica slovenska.
- Stavbar, V. (ur.). (2006). Časopis za zgodovino in narodopisje/ Review for History and Ethnography, Letnik 77. Maribor: Univerza v Mariboru in Zgodovinsko društvo v Mariboru.

PRAVNI VIRI

- Kazenski zakonik (KZ-1). Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20 in 95/21.
- Kodeks ravnanja javnih uslužbencev. Ur. l. RS, št. 8/01.
- Kolektivna pogodba za javni sektor (KPZJS). Uradni list RS, št. 57/08, 23/09, 91/09, 89/10, 89/10, 40/12, 46/13, 95/14, 91/15, 21/17, 46/17, 69/17 in 80/18.
- Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih. Uradni list pokrajinske uprave za Slovenijo z dne 12. septembra 1923, št. 299/86.
- Zakon o uradnikih, Službene novine kraljevine Jugoslavije z dne 1. aprila 1931, št. 73/XXII/150.
- Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o javnih uslužbencih – prva obravnava. EVA: 2008-3111-0006. URL: http://www2.gov.si/zak/Pre_Zak.nsf/54642c97b77478c6c12566160029d25d/8066d30fdb02839dc1257401003a6f2f?OpenDocument, 22. 9. 2023.
- The Code of Hammurabi, ur. Robert Francis Harper. URL: <https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/1276/0762>, 22. 9. 2023.
- Zakon o državnih uslužbencih s komentarjem, 1946. Zbirka zakonov FLRJ, št. 57, Izdaja uradnega lista FLRJ.
- Zakon o javnim uslužbencima. Izdanje službenog lista FNRJ, 1957, Zbirka saveznih propisa, br. 152, Izdanje »službenog lista FNRJ«.
- Zakon o delavcih v državnih organih (ZDDO). Ur. l. RS, št. 15/90, 2/91-I, 5/91, 18/91, 22/91, 4/93, 18/94 – ZRPJZ, 70/97, 87/97 – ZPSDP, 38/99, 56/02 – ZJU in 8/20.

- Zakon o pripravništvu, strokovnih izpitih in izpopolnjevanju strokovne izobrazbe delavcev v državni upravi in pravosodju. Ur. l. SRS, št. 35/85.
- Zakon o tajnih podatkih (ZTP). Ur. l. RS, št. 50/06-uradno prečiščeno besedilo, 9/10, 60/11 in 8/20.
- Zakon o javnih uslužbencih (ZJU). Ur. l. RS, št. 56, z dne 28. 6. 2002.
- Zakon o javnih uslužbencih (ZJU). Ur. l. RS, št. 63/07 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08, 69/08 – ZTFI-A, 69/08 – ZZavar-E, 40/12 – ZUJF, 158/20 – ZIntPK-C in 203/20– ZIUPOP DVE.
- Zakon o sistemu plač v javnem sektorju (ZSPJS). Ur. l. RS, št. 108/09 – uradno prečiščeno besedilo, 13/10, 59/10, 85/10, 107/10, 35/11 – ORZSPJS49a, 27/12 – odl. US, 40/12 – ZUJF, 46/13, 25/14 – ZFU, 50/14, 95/14 – ZUPPJS15, 82/15, 23/17 – ZDOdv, 67/17 in 84/18.
- Zakon o javnim službenicima, Zbirka saveznih propisa, br. 152, 1957.

SPLETNI VIRI

- Analiza kariernega napredovanja javnih uslužbencev. MJU, december 2019. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.gov.si%2Fassets%2Fministrstva%2FMJU%2FPlacni-sistem%2FAnaliza-kariernega-napredovanja%2FAnaliza-kariernega-sistema-javnih-usluzben-cev-2019.docx&wdOrigin=BROWSELINK>, 22. 9. 2023.
- Andrejka plemeniti Livnogradski, Rudolf (1880–1948). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. URL: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi129727/>, 22. 9. 2023.
- Biti gej u SFRJ. LGBT news portal, 15. 2. 2016. URL: <https://www.crol.hr/index.php/kultura/7447-biti-gej-u-sfrj-zbog-protuprirodnog-bluda-osudeno-oko-500-muskaraca>, 22. 9. 2023.
- Boris Koprivnikar: Kar 95 % javnih uslužbencev napreduje z najvišjima ocenama 4 in 5. MMC RTV portal, 31. 1. 2017. URL: <https://www.rtvlo.si/slovenija/boris-koprivnikar-kar-95-javnih-usluzben-cev-napreduje-z-najvisjima-ocenama-4-in-5/413543>, 22. 9. 2023.
- Ce que pense la pape du cinema. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k991322n/>, 22. 9. 2023.
- Charlie Chaplin (16. 4. 1889–25. 12. 1977), angleški komik. URL: <https://www.charliechaplin.com/en/articles/biography>, 22. 9. 2023.
- Collectivism and Bribery: The more Collective Feeling in a Society, the more its Members are Likely to Offer Bribes. University of Toronto Scarborough, 5. 11. 2011. URL: <https://www.sciencedaily.com/releases/2011/10/111005131717.htm>, 22. 9. 2023.

- Corruption Perceptions Index. Transparency International.
URL: https://www.transparency.org/en/cpi/2022?gclid=Cj0KCQjw1aOpBhCOARIsACXYv-dMzTsv8ggP7SrC-WyaHGdw0jayXzWb6yZM-3qPII_ImrVYL1h0MykoaAua0E-ALw_wcB&gad_source=1, 22. 9. 2023.
- Czettler, A. Politische Betrachtungen eines Konservativen Ungarn. URL: http://epa.oszk.hu/01500/01536/00013/pdf/UJ_1984_1985_075-115.pdf, 22. 9. 2023.
- Davidović Ljubomir - Ljuba. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1428>, 22. 9. 2023.
- Demmke, C. Are Civil Servants Different because They are Civil Servants? Luxembourg: European Institute of Public Administration, June 2005. URL: <https://www.dgaep.gov.pt/media/0601010000/lux/civilservantsdifferent.pdf>, 22. 9. 2023.
- Dwiputrianti, S. Challenges with Implementation of the Merit System in the Open Recruitment of Government High Position: The Case in Indonesia. Asian Association for Public Administration Annual Conference, 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/325729663_Challenges_With_Implementation_Of_The_Merit_System_In_The_Open_Recruitment_Of_Government_High_Positions_The_Case_In_Indonesia, 22. 9. 2023.
- EUPAN, New Way of Working in Public Administration, Austrian Presidency of the Council of the European Union. Federal Ministry for the Civil Service and Sport, 2018. URL: https://www.eupan.eu/wpcontent/uploads/2019/05/Study_New_Way_of_Working_in_Public_Administration.pdf, 22. 9. 2023.
- Erich Fromm. URL: <https://www.erichfromm.net/>, 22. 9. 2023.

- Ferdinand I. Romunski. URL: <https://www.britannica.com/biography/Ferdinand-I-king-of-Romania>, 22. 9. 2023.
- Gaussova krivulja ali normalna porazdelitev. Kreativna. URL: <https://www.statistik.si/gaussova-krivulja-ali-normalna-porazdelitev/>, 22. 9. 2023.
- Gilbert Stuart. National Gallery. URL: <https://www.nga.gov/collection/artist-info.1911.html>, 22. 9. 2023.
- GLAVNJAČA, CENTRALNI ZATVOR STAROG BEOGRADA: Otkrivamo gde se nalazila ova zgrada Glavnjača, centralni zatvor starog Beograda. URL: <https://www.telegraf.rs/vesti/beograd/2432512-glavnjaca-centralni-zatvor-starog-beograda-otkrivamo-gde-se-nalazila-ova-zgrada-foto>, 22. 9. 2023.
- History, Mao Zedong. BBC. URL: https://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/mao_zedong.shtml, 22. 9. 2023.
- Jambrek, P. Zgodovinsko dejstvo, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, 2002. URL: <https://e-kurs.si/komentar/zgodovinsko-dejstvo-da-smo-slovenci-v-vecstoletnem-boju-za-narodno-osvoboditev-izoblikovali-svojo-narodno-samobitnost-in-ueljavili-svojo-drzavnost-2/>, 22. 9. 2023.
- Je hrana v zaporih res tako slaba? Siol, 27. 4. 2018. URL: <https://siol.net/novice/slovenija/je-hrana-v-zaporih-res-tako-slaba-video-466038>, 22. 9. 2023.
- Kleiner, K. Are Collective Cultures Prone to Bribery and Corruption? University of Toronto, 25 August 2011. URL: <https://utsc.utoronto.ca/news-events/archived/are-collective-cultures-prone-bribery-and-corruption>, 22. 9. 2023.
- Kranjec, S. Korošec, Anton (1872–1940). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni

- center SAZU, 2013. URL: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi290163/>, 22. 9. 2023.
- Kranjc, F. M. Baltičevi. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fvojastvo-military.si%2Fwp-content%2Fuploads%2FBalti%25C4%258Devi1234.docx&wdOrigin=BROWSELINK>, 22. 9. 2023.
- L' ena. URL: <https://www.ena.fr/>, 22. 9. 2023.
- Les missions du Conseil d'État. Conseil d'État. URL: <https://www.conseil-etat.fr/qui-sommes-nous/le-conseil-d-etat/missions>, 22. 9. 2023.
- Ljubo Davidović. Učiteljski tovariš, letnik 80, št. 8, 1940. URL: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-C9N9JU6N>, 22. 9. 2023.
- Meritocracy for Public Service Excellence. Global Centre for Public Service Excellence, 5. 2. 2016. URL: <https://www.undp.org/publications/meritocracy-public-service-excellence>, 22. 9. 2023.
- Malhar, B. Raziskovalna etika med znanostjo, zasebnostjo in birokracijo. URL: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NW8XIRLC>, 22. 9. 2023.
- Mark, J. J. Diogenes of Sinope. World History Encyclopedia, 2. 8. 2014. URL: https://www.worldhistory.org/Diogenes_of_Sinope/, 22. 9. 2023.
- Manual of Mental Disorders, fifth edition, DSM-5. URL: [https://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20mental%20disorders%20_%20DSM-5%20\(%20PDFDrive.com%20\).pdf](https://repository.poltekkes-kaltim.ac.id/657/1/Diagnostic%20and%20statistical%20manual%20of%20mental%20disorders%20_%20DSM-5%20(%20PDFDrive.com%20).pdf), 22. 9. 2023.
- McCourt, W. The Merit System and Integrity in the Public Service. Institut for Development Policy and Management, University of Manchester, 2007, str. 1–13. URL: <https://research.manchester.ac.uk/en/publications/>

- the-merit-system-and-integrity-in-the-public-service, 22. 9. 2023.
- Papež Pij XI. (junij 1922). Vertec, letnik 52, številka 5-6. URL: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-WCPL2B2C>, 22. 9. 2023.
- Papež Pij XI (15. 2. 1939). Slovenski gospodar, letnik 73, številka 7. URL: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-M96Q32KS/d55e49b2-d96b-4e98-a4bd-25d03e98577b/PDF>, 22. 9. 2023.
- Pogovor z nekdanjim zapornikom: »Hrana je bila dobra, zredil sem se za nekaj kil«. Metropolitan, 28. 9. 2022. URL: <https://www.metropolitan.si/novice/slovenija/pogovor-z-nekdanjim-zapornikom/>, 22. 9. 2023.
- Poročilo o ocenjevanju delovne uspešnosti za leto 2018 in napredovanju v letu 2019 v organih državne uprave. MJU. URL: <https://podatki.gov.si/dataset/zbirka-letnih-porocil-o-ocenjevanju-delovne-uspesnosti-in-napredovanju-javnih-usluzbencev>, 22. 9. 2023.
- Program za delo koalicije 2022–2026. Vlada Republike Slovenije. URL: <https://www.levica.si/wp-content/uploads/2022/05/GS-SD-Levica-Program-za-delo-koalicije-2022-26.pdf>, 22. 9. 2023.
- Revizijsko poročilo o Učinkovitosti urejenosti postopka prostorskega načrtovanja občin. Računsko sodišče RS, 7. 6. 2017. URL: https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/revizija/178/ProstorskoNacrtovanje.pdf, 22. 9. 2023.
- Standardna klasifikacija poklicev 2008. Statistični urad RS. URL: <https://www.stat.si/skp/Docs/MethodoloskaPojasnilaSKP08.pdf>, 22. 9. 2023.

- Svetozar Pribičević. Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50294>, 22. 9. 2023.
- Svi srbski premijeri. Mondo, 28. 6. 2008. URL: <https://mondo.rs/Info/Srbija/a103300/Svi-srpski-premijeri.html>, 22. 9. 2023.
- Sundell, A. Nepotism and Meritocracy, Working paper series 2014. University of Gothenbourg, str. 1–29. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43558817.pdf>, 22. 9. 2023.
- Teršek, T. Neznosnost legalistične ignorance (17): zmotna presoja vprašanja o javnosti rezultatov študentskih anket. IUS – INFO, 9. 3. 2015. URL: <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/137988>, 22. 9. 2023.
- Teršek, A. Svoboda medijev in varstvo zasebnosti: kritika dveh precedensov, predlog razvrstitve »javnih oseb« in predlog ustavnopravnih standardov. URL: https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/clanki/Tersek_Mediji_in_zasebnost.pdf, 22. 9. 2023.
- Zgodovina vrhovnega sodišča. URL: <https://www.sodisce.si/vsrs/objave/2016122011481573/>, 22. 9. 2023.
- Za neposredno zaposlitev in proti »outsourcanju«! Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije. URL: <https://www.sviz.si/za-neposredno-zaposlitev-in-proti-outsourcanju/>, 22. 9. 2023.
- Zaključno poročilo Projekta za kakovost slovenskih učbenikov (KAUČ). URL: <https://kauc.splet.arnes.si/>, 22. 9. 2023.
- Welch, M. T. J. Thales of Philip II under the Roman Empire: Aspects of Monarchy and Leadership in teh Anecdotes, Apophthegmata, and Exempla of Philip II, A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at The university of Queensland, 2016. URL: <https://web.library.uq.edu.au/files/37675/Word>, 22. 9. 2023, str. 159–168.

DRUGO

ARS, fond SI AS 67, Kraljevska banska uprava Dravske banovine (I.) Obči (Splošni) oddelek, 1919–1941.

Deržič, I. (17. februarja 1923). Naša država in njeni uslužbenci. Nova pravda, Narodno-socijalistični tednik, leto V, številka 7.

Glynn, P., Kobrin, S., and Naim, M. (22.–24. maj 1997). Globalization of Corruption, paper presented at the Southern Africa Economic Summit, Cape Town.

Filmi, ki ih velja videti ... ali ne videti. Slovenski dom, 7. 2. 1938.

Informacija Vrhovnega tožilstva o kazenskem pregonu kaznivih dejanj 261–264. člen KZ-1 od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2020, z dne 26. 7. 2021.

Korenini, A. (1929). Kontraktualni uslužbenci, bivši pisarniški oficijanti in novi pokojninski zakon. Naš glas, 11/29, 12, str. 2–3.

Magnetogram 45. redne seje Odbora DZ RS za notranjo politiko, javno upravo in pravosodje, 4. junija 2008.

Miklavčič, J. (1922). »Birokrat in uradnik«. Naš glas, leto 4, št. 2, str. 1–3.

Ob 15-letnici obstoja Nabavljalne zadruge uslužbencev državnih železničarjev v Ljubljani. (10. januarja 1921). Spomenica 1922–1937. Ljubljana: Priloga k ZadruGARju, št. 4, str. 10.

Občinsko uslužbensko pravo. (22. novembra 1932). Slovenski narod, št. 42, str. 2.

Obrazložitev predsednika vlade LRS k predlogu osnovnega zakona o državnih uslužbencih. (23. junija 1946). Ljudska pravica, št. 144.

Obtožnica državnega tožilstva /Kzp 140/40/ z dne 16. 4. 1940, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

Public sector – An Employer of Choice? Report on the Competitive Public Employer Project by Kirsi Aijala, OECD, Pariz, 2001.

Odločba Upravnega sodišča v Celju z dne 27. 4. 1940, D 11/40-5, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

Odločitev Upravnega sodišča v Celju, z dne 23. decembra 1940, D 11/40/30, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

Odločba Upravnega sodišča v Celju z dne 1. marca 1928, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941), Zgodovinski arhiv v Celju.

Pokrajinski arhiv Maribor, Fond Sresko načelstvo Murska Sobota (SI_PAM/0089), letnik 1925.

Pravnomočna sodba z dne 17. 5. 1940, Kzp 140/40/16, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju 1915–1941, Zgodovinski arhiv v Celju.

Po pripovedovanju domačinov in zbirateljev ljudskega gradiva (Nani Polanec in Robert Reich).

Sodba Okrožnega sodišča v Mariboru, št. Ko 83/47-16, fond SI_PAM/0725 Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, Pokrajinski arhiv Maribor.

Sodba Okrožnega sodišča v Mariboru, št. K 20/48-14, fond SI_PAM/0725 Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, Pokrajinski arhiv Maribor.

Steska, H. (1. junija 1922). K uradniškemu zakonu. Slovenski narod, leto 55, št. 99, str. 6.

Sodni spis, št. 196/26, fond SI_ZAC/0907, Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Spis 409/34, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Sodni spis, št. 1/1, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Spis H 925/92, fond Okrožno sodišče Maribor 1898–1941, AŠ 13, Pokrajinski arhiv Maribor.

Spis 35/1-36, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Spis Preds 94/14/21, fond SI_PAM/0645/004/00509 – oblačila paznikov: gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, AŠ 18, Pokrajinski arhiv Maribor.

Spis Preds 354/16/30, Prehrana jetnikov po pravilniku, izdanem 25.4.1930, fond SI_PAM/0645/004/01968 gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, AŠ 1230 (vsebina: korespondenca glede nabave hrane, stroškov, količine dnevne porcije), Pokrajinski arhiv Maribor.

Spis su 91/17/31, pritožba jetnikov v ptujski jetnišnici zaradi hrane, mraza in paznikov, fond SI_PAM/0645/004/010114, Pokrajinski arhiv Maribor.

Spis Preds 467/17/24, Klobučar Slava – pritožbe zaradi hrane v sodnih zaporih v Ormožu, fond SI_PAM/0645/004/00864: gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča MB, AŠ 24, Pokrajinski arhiv Maribor.

Spis Preds 1052/14/25 – uredba o uniformiranju in oborožitvi pravosodne straže, fond SI_PAM/0645/004/00730 gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, AŠ 22, Pokrajinski arhiv.

Sodni spis, št. 72/20, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Sodni spis 449/26, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Sodni spis 443/26, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Sodni spis 493/27, fond SI_ZAC/0907 Zdravilišče Rogaška Slatina med letoma 1926–1933, Zgodovinski arhiv v Celju.

Sodni spis, D 47/26, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941), Zgodovinski arhiv v Celju.

Sodni spis Kšt 14/38, fond SI AS 307 Deželno sodišče v Ljubljani 1749–1945, ARS.

Spis B1 xii 397/18-5, arhivsko gradivo sodne uprave Okrožnega sodišča Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor.

Urbančič, K. (1919). Glas poštnih uradnikov. Naš glas, št. 1, str. 4.

Teržan, J. (1940). Viničarji, mali uradniki in poluradniki. Večernik, letnik 14, št. 185, str. 4.

Terček, J. (1929). Uradniki in činovniki. Glas Naroda, št. 37, str. 207.

Slovenski uslužbenci v hrvaški banovini. (1940). Slovenija, let. 9, št. 4, str. 2–3.

Zapisnik in sklep D 46/26 Upravnega sodišča v Celju, z dne 7. decembra 1926, fond SI_ZAC/0721 Upravno sodišče za območje Dravske banovine v Celju (1915–1941), Zgodovinski arhiv v Celju.

Železnice rabijo uradnikov. (1922). Ljubljana: Glasnik železniških činovnika, št. 10, str. 83.

Železniški uradnik, njegova izobrazba in njegov posel. Glasnik železniških činovnika, št. 10-12, Ljubljana, 1925, str. 57.

Ženska kot uradnik. (1921). Naš glas, letnik 3, št. 26, str. 1–2.

IZ RECENZIJ

Monografija dr. Brede Mulec z naslovom *Uradniki niso angeli: disciplinski postopki skozi stoletje* ponuja poglobljena spoznanja, ki temeljijo na metodi zgodovinske analize položaja uradnikov v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji. Analiza personalnih map tedanjih državnih uradnikov je avtorico pripeljala do zanimivih, predvsem pa izvirnih ugotovitev o, kot bi to označili z današnjim kategorialnim aparatom, socialnem položaju in integriteti tedanjih uradnikov, o oblikah kršitve integritete in nezdržljivosti opravljanja uradniškega poklica z določenimi oblikami ravnanja in vedenja. Ugotovitve avtorice v sklepnem delu pripeljejo tudi do razmišljanj o posledicah digitalizacije na ugled uradniškega poklica.

Glede na navedeno bo monografija pritegnila širok krog bralcev, tako laičnih kot tudi tistih, ki se z vprašanji javnih uslužbencev ukvarjajo poklicno, ali strokovno, ali raziskovalno. Bralce bo torej našla v akademski in strokovni javnosti, zanimivo in poučno branje pa bo tudi za laične bralce. Za akademsko in strokovno javnost ima pomen kot referenčno delo in kot tako predstavlja odlično podlago za nadaljnja raziskovanja v monografiji obravnavane in z njo povezane materije na področjih prava javnih uslužbencev, politične in kulturne zgodovine ter politične psihologije. Seveda bo na navedenih področjih tudi odličen pripomoček študentom univerzitetnega študija.

Monografija je delo, ki je na obravnavanem področju eden temeljnih znanstvenoraziskovalnih prispevkov. Kot taka zagotovo predstavlja celovit in izvirni prispevek na področju zgodovine uradništva z obravnavanih aspektov. Predstavlja torej celovit in izviren prispevek v metodološkem in vsebinskem smislu.

izr. prof. dr. Janez Čebulj

Monografija dr. Brede Mulec z naslovom *Uradniki niso angeli: disciplinski postopki skozi stoletje* je izvirno znanstveno delo, ki bo pritegnilo zelo širok krog bralcev. Knjiga temelji na izvirnih spoznanjih avtorice, ki je pri svojem delu uporabila različne znanstvene metode, pri katerih seveda ne gre spregledati metode zgodovinske analize. Monografija bo našla pozornega bralca v akademski in strokovni javnosti, saj je kot temeljno delo odlična podlaga za nadaljnja raziskovanja. Delo je zelo zanimivo za raziskovalno sfero in za tiste bralce, ki se s take vrste vprašanji ukvarjajo poklicno, hkrati pa tudi zakonodajalca, saj ponuja odgovore na mnoga aktualna vprašanja, ki so predmet regulative. Knjiga je prav tako odličen pripomoček za študente univerzitetnega študija. Glede na to, da je delo ponekod tudi literarno obogateno, bo z avtoričinimi pronicljivimi zapisi in zanimivim opisovanjem prav gotovo pritegnilo tudi širše bralstvo.

Številna upravna in tudi narodnokulturna ter družbenopolitična vprašanja, ki se ob tem porajajo, Breda Mulec razčlenjuje v kontekstu družbenopolitičnih in kulturnih odnosov, etike in še posebej upravnopravne znanosti ter razvoja sistema javnih uslužbencev. Lahko pritrđimo avtorici, da se lahko s primeri iz preteklosti, ki se dotikajo disciplinskih postopkov, aplicira na raznolika vprašanja iz sedanjosti, ki zadevajo različne institute uslužbenskega sistema in nakazujejo razvoj uslužbenskega prava.

Monografija je tako po vsebini kot tudi metodološkem smislu izvirni in celovit prispevek na področju zgodovine javnih uslužbencev in reševanj aktualnih problemov, s katerimi se na tem področju soočamo, obravnavan iz različnih vidikov in kot tak eden temeljnih prispevkov na področju razvoja sistema javnih uslužbencev.

izr. prof. dr. Gorazd Trpin

O AVTORICI

Breda Mulec (roj. 1975) je pravnica, doktorirala je na temo *Kohezijska politika EU in problemi njene implementacije s posebnim poudarkom za Republiko Slovenijo ter države Jugovzhodne Evrope*. Svojo poklicno pot je začela v Državnem zboru Republike Slovenije, nato je službovala na različnih ministrstvih.

Piše znanstvene in strokovne članke, med znanstvenimi monografijami velja omeniti knjigo *Ponižani in razžaljeni funkcionarji, uradniki in javni uslužbenci*. Je tudi predavateljica na Fakulteti za državne in evropske študije in Evropski pravni fakulteti Nove univerze. Kot gostujoča profesorica je predavala na različnih fakultetah v Španiji, Makedoniji, Franciji, Latviji, na Češkem in Madžarskem. V zadnjem času se posveča pisanju povesti z zgodovinsko tematiko in otroški literaturi. Pri založbi Didakta je leta 2019 izdala otroško knjigo *Aleksander in vurberski zmaj*, leto dni pozneje pa pravljico *Aleksander in vurberski zmaj v deželi nenavadnih bitij*. Pravljica *Aleksander in zmaj Vurko v Postojnski jami* je izšla leta 2022 pri založbi Litera. Leta 2022 je pri založbi Litera izšla tudi knjiga z naslovom *Vaški godec*.

IMENSKO KAZALO

A

- Aguinis, H. 222
Alighieri, D. 119, 213
Andrejka plemeniti Livnogradski, R. 47, 50, 228
Andrić, I. 92–93, 213
Aristotel 120, 122, 139, 213
Avbelj, M. 213

B

- Bannet, E. A. 135, 219
Barrett, A. 46, 213
Ben-Ami, S. 21, 219
Bennett, W. L. 168, 221
Biondich, M. 35, 213
Byrne, D. 222
Bontis, N. 117, 223
Borst, R. T. 199, 219
Bosworth, R. J. B. 43, 213
Brodski, J. 104, 213
Brožič, L. 132, 219

C

- Cankar, I. 93, 213, 217
Cindrič, A. 225
Chandler, A. J. 197, 219
Chan, H. S. 146, 219
Chaplin, C. 19, 228
Clapp, R. 167, 219
Cohen, A. 198, 219
Compte-Sponville, A. 214

Cowen, T. 214
Czettler, A. 229

Č
Čehovin, M. 147, 219
Černetič, M. 132, 219

D
Damousi, J. 193, 214
Davidesko, H. 219
Davidson, S. E. 186, 220
Davidović, L. 37, 39, 229, 231
DeHart - Davis, L. 183, 187, 220
Demmke, C. 196, 199, 214, 229
Dillman, D. L. 197, 220
Dobovšek, B. 120, 225
Dostojevski, F. M. 104, 136, 190, 214
Dragnich, A. N. 34, 214
Dwiputrianti, S. 144, 229

E
Epstein, R. 194, 220

F
Flere, D. 96, 127, 178, 213–214, 221
Flere, P. 96, 127, 178, 213–214, 221
Flere, S. 96, 127, 178, 213–214, 221
Foucault, M. 215
Fogelquist, A. 34, 36, 215
Fromm, E. 60–61, 215, 229

G
Gayduschek, G. 196, 220

Giacomini, I. 55, 63, 144, 200, 222
Gide, A. 178, 215
Goethe, J. W. 59, 214
Gogolj, V. N. 190, 192–193, 215
Gončarov, A. I. 190–192, 215
Goršič, I. 75, 78, 215
Graupera, J. 46, 220
Gregory, R. 185, 220
Guštin, D. 100, 215
Guthrie, S. 167, 220

H

Haček, M. 147, 219
Hamurabi 140
Harper, R. F. 226
Harris, S. 46, 215
Hegel 140, 215
Holzer, M. 183, 220

J

Jambrek, P. 43, 144, 225, 230
Jerovšek, A. 144, 225
Jurčič, J. 189, 215

K

Kaufman, H. 146, 220
Kerševan, M. 178, 221
Keršič, M. 215
Klanjšek, R. 178, 221
Kleiner, K. 117, 230
Koch, M. 187, 214
Kolundžić, Z. 112, 214
Konfucij 61–62, 154, 214–215

Koprivnikar, B. 105, 228
Korošec, A. 24, 34, 36, 39–40, 43, 230
Kranjec, S. 24, 230
Kranjc, F. M. 47, 231
Krleža, M. 229
Kukman, V. 86, 221

L

Laertski, D. 215
Lako, C. J. 199, 219
Lawrence, G. R. 168, 221
Leibniz, G. W. 122
Ledinek, M. 88, 221
Li, S. E. 146, 219
Lonza, N. 130, 221
Lovrich, P. N. 162, 221
Lukasik, J. C. 183, 221

M

MacCannell, J. F. 168, 221
Maier, C. 198, 216
Malhar, B. 231
Mark, J. J. 188, 231
Mauro, P. 117, 221
Mazar, N. 117, 221
McCourt, W. 144, 231
Melik, V. 20, 225
Minič, D. 120, 225
Molière 115–116, 216
Mozart, W. A. 168, 216
Mulec, B. 2–3, 55, 63, 93, 144, 175, 195, 197, 200, 216, 221–
222, 225, 238–240, 249

N

Nagler, M. N. 197, 222

Neuse, M. S. 186, 222

Nietzsche, F. 118, 168, 216

Nielsen, C. A. 34, 216

Novak, F. 48, 64, 67, 71–72, 74, 76, 84, 214, 216

O

Ordine, N. 60, 216

O'Neil, M. R. 176, 222

Owen, D. 168, 222

P

Pankaj, A. 117, 221

Perovšek, J. 35, 216

Petek, M. 120, 139, 216

Petek, N. 120, 139, 216

Petkovšek, R. 120, 222

Philips, E. 222

Pierce, C. A. 106, 222

Platon 59, 140, 216–217

Pleteršnik, M. 225

Pohar, R. 217

Pollit, C. 197, 223

Pribičević, S. 35, 233

R

Rabelais, F. 169–170, 217

Rabin, J. 183, 220

Rahten, A. 37, 217

Rhodes, R. A.W. 197, 223

Roberts, D. M. 194, 223

Romunski, I. F. 41, 230

Rydström, J. 175, 223

Rupnik, V. 88, 223

S

Samec, M. 57, 85, 225

Sandel, M. J. 146, 223

Seleim, A. 117, 223

Sonner, W. 168, 223

Sovrè, A. 132, 217

Spinoza, B. 59–60, 217

Stare, J. 132, 217

Staronová, K. 158–159, 217

Stavbar, V. 225

Stimilli, D. 135, 224

Stres, N. 215

Stuart, G. 182, 230

Sundell, A. 145, 233

Svetek, L. 87, 89–90, 223–224

Š

Šmitek, Z. 188–189, 217

T

Teršek, A. 58, 179, 233

Tolstoj, L. 169, 183, 217

Tower, A. 220

V

Van de Walle, S. 217

Voltaire 130, 217

Vrišer, S. 94, 218

W

Weber, M. 177, 218, 221

Welch, M. T. J. 113, 233

Willetts, M. 194, 224

Williamson, T. 167, 224

Wilcox, C. 168, 223

Wratislaw, A. H. 114, 218

Y

Yasuna, A. 220

Young, M. 145, 218, 220

Z

Zach, M. 186, 218

Zalamanovitch, Y. 219

Zarnik, S. 147, 218

Zedong, M. 61, 153, 230

Zhang, Z. 144, 146–147, 224

Zimmermann, G. 184, 224

Zola, E. 170–171, 218

Zupančič, B. M. 104, 218

Ž

Žontar, J. 137, 218

Breda Mulec
URADNIKI NISO ANGELI

Glavni urednik: izr. prof. dr. Boštjan Brezovnik

Urednica: Tonja Jelen

Jezikovni pregled: Tonja Jelen

Platnice: Kristijan Robič

Tehnična obdelava, prelom in priprava za tisk: Primož Žerdin

Izdajatelj: Inštitut za lokalno samoupravo Maribor

Za založbo: izr. prof. dr. Boštjan Brezovnik

Soizdajatelj: Založba Litera, Maribor, 2023

Za založbo: Orlando Uršič

Tisk: Demat, d. o. o.

Naklada: 500 izvodov

LITERA

